

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 1.

1 OCTOBER 1896.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Programma der Tooneelschool. — Mededeelingen omtrent de Tooneelschool. — Het Leescomité.

Niet-Officieel gedeelte: V., Uit de Amstelstad (Verjaardag Stumpff, Prijsvraag, *De Operette-Koningin, Jongens van Jan de Witt, De Verkwister, Circusmensen, De twee Jongens, Burger-Edelman.*) — Pavidus, Uit de Maasstad, (Tivoli-Schouwburg, *De Sabijnsche Maagdenroof, Hoe ouder hoe gekker, Hedendaagsche Liefde*, Rosier Faassen.) — V., Uit de Scheldestad, I (Het XXIIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.)

Ons Souffleurshokje. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIËEL GEDEELTE.

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE TOONEELSCHOOL
gedurende den Cursus 1896—1897.

Commissie van Beheer en Toezicht:

De H.H. Dr. F. L. ABRESCH.
Dr. C. I. VINKESTEYN, *Onder-Voorzitter.*
Mr. J. KALFF JR., *Secretaris.*
Mr. H. FENTENER VAN VLISSINGEN.
MARCELLUS EMANTS.
Mr. J. A. LEVY.
P. H. HUGENHOLTZ JR.
Mevr. E. GOMPERTZ — JITTA.
Freule E. J. BICKER.

NB. De H.H. Levy en Hugenholtz hebben zitting als gedelegeerden van de Maatschappij „Tot Nut van 't Algemeen,” Mevr. Gompertz en Freule Bicker als gedelegeerden van het Comité der Dames-Patronessen, waartoe bovendien behooren Mevr. L. C. Boissevain-Toe Laer

en Mevr. M. W. A. de Gijsselaar-van Assendelft de Coningh.

Directeur: de Heer S. J. BOUBERG WILSON.

Onderwijs wordt gegeven door:

Mevr. J. CHR. STOETZ.	(5 u. p. w.)	in	<i>Voordracht en Spel op het Tooneel.</i>
den Hr. JAN C. DE VOS	(4 " ")	"	<i>Id., id.</i>
Mevr. E. HOLTRÖP — VAN GELDER.	(4 " ")	"	<i>Id., id.</i>
den Hr. S. J. BOUBERG WILSON.	(12 " ")	"	<i>Dramatische Letterkunde en Geschiedenis van het Tooneel.</i>
Mej. JOH. DUSAULT.	(4 " ")	"	<i>Uitspraak, Stemvorming en Zang.</i>
den Hr. TH. C. SIMONS.	(4 " ")	"	<i>Teekenen, Grimeeren, Mimiek, Costuum- en Costu-meerkunde.</i>
" „ P. BEKKER.	(1½ " ")	"	<i>Houding en Danskunst.</i>
" „ W. J. C. DE BLÉCOURT.	(3 " ")	"	<i>Plastische en Mimische Oefeningen, Schermen.</i>
" „ Dr. J. J. A. A. FRANTZEN.	(5 " ")	"	<i>Fransch en Hoogduitsch.</i>
" „ H. F. VOGIN.	(2 " ")	"	<i>Engelsch.</i>
Mej. N. STEMMERIK.	(1½ " ")	"	<i>Costuumnaaien.</i>

Aan de Tooneelschool wordt alzoo 46 uur wekelijks onderwijs gegeven.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klassen:		
	I.	II.	III.
Voordracht en Spel (Mw. STOETZ)	5	4	4
Id., id., (de Hr. DE VOS)	4	4	4
Id., id., (Mw. HOLTROP)	—	4	4
Dramatische Letterkunde en Tooneelge- schiedenis	4 $\frac{1}{2}$	4	3 $\frac{1}{2}$
Uitspraak en Stemvorming	2	1	1
Zang	—	1	1
Teekenen	1	1	1
Grimeeren, Mimiek en Costumeerkunde.	—	1	1
Costuumkunde	—	1	1
Houding en Danskunst	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
Plastische en Mimische Oefeningen	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
Schermen (mannelijke leerlingen)	—	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
Fransch	1	1	1
Hoogduitsch	2	1	1
Engelsch	—	1	1
Costuumnaaien (vrouwelijke leerlingen)	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
	25 u 30 u 29 $\frac{1}{2}$ u.		

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Voordracht en Spel.

a. Voordracht.

Bij dit onderricht wordt eene geleidelijke opklimming in acht genomen van eenvoudige tot moeilijker oefeningen. Voor een goed begrip wordt de stof altijd vooraf besproken en verklaard.

- Kl. I. Begint met beschrijvend, en vervolgt met verhalend proza; daarna komen gemakkelijke gedichten uit onzen tijd aan de beurt, en eindelijk samenspraken.
- Kl. II en III beoefenen moeilijker verhalend en redekunstig proza, alleen- en tweespraken uit tooneelwerken, in proza en poëzie, en dichtstukken uit de klassieke, de romantische en de moderne school.

b. Spel.

- Kl. I. Vooroefeningen op het tooneel: binnenkomen, loopen, staan, zitten, knielen, groeten, vertrekken, enz. in verschillende karakters, omstandigheden en stijlen; uitdrukking van gemoedstoestanden. Alles door instudeering van kleine, eenvoudige tooneelstukjes en alleenspraken.
- Kl. II. Verdere toepassing en voortzetting van het geleerde in het eerste jaar. Studie van blij- en tooneelspelen, of gedeelten daarvan, uit verschillende tijdperken der letterkunde en van verschillende volken, ook ter beoefening van stijlkunde in spel.
- Kl. III. Uitbreiding van het reeds gegeven onderwijs door de studie ook van drama's en treurspelen (klassieke, romantische en moderne). Instudeering van enkele belangrijke rollen in haar geheel. Spel in costuum en met grime. Samenspel.

II. Dramatische Letterkunde en Tooneelgeschiedenis.

- Kl. I. Naar vrije keus en uitsluitend in het Nederlandsch worden sommige, liefst geschiedkundige drama's gelezen en volledig verklaard, zoo ten opzichte van den tijd waarin ze spelen en dien van hunne vervaardiging, als naar inhoud, vorm en waarde. Hierbij wordt gestadig gebruik gemaakt van encyclopediën, costuumboeken, plaatwerken en geschriften, welke dienen kunnen ter toelichting van het drama, dat gelezen wordt.

Kl. II. Als op deze wijze de leerlingen begrip hebben gekregen van de wijze, waarop een drama behoort gelezen te worden, wordt een aanvang gemaakt met de lezing van dramatische werken naar hunne historische opvolging, in verband met de geschiedenis van het tooneel en de tooneel-letterkunde. De klassieke Oudheid komt dan het eerst aan de beurt. Daarna worden de Middeleeuwen in algemeen overzicht behandeld en verder drama's gelezen en toegelicht van Nederlanders, Franschen, Engelschen en Spanjaarden, van de XVI^{de} tot ongeveer de XIX^{de} eeuw, geheel naar de methode als boven is aangegeven.

Kl. III gaat op dezelfde wijze voort met de Deutsche, Italiaansche en Noorsche dramatische letterkunde, ook sedert het begin van den nieuwen tijd. Daarna wordt de tegenwoordige toestand in Europa besproken, aan de hand der meest bekende en beste dramatische werken der XIX^{de} eeuw. Ten slotte algemeene herhaling van het gelezene en behandelde in den 3-jarigen cursus.

III. Uitspraak, Stemvorming en Zang.

Door dit onderwijs tracht men de voorkomende fouten in spraak en uitspraak te verbeteren, de stem te ontwikkelen, de ademhaling bij zeggen en zingen te regelen en het gehoor te oefenen, zoowel bij 't spreken en lezen, als ook door middel van den zang. Zingen wordt echter niet alleen als „middel" aangeleerd, maar ook als afzonderlijke kunst beoefend, doch uitsluitend in klassen II en III, bij gebleken aanleg en als de leeftijd het toelaat.

IV. Teekenen, Grimeeren, Mimiek, Costumeer- en Costumeerkunde.

a. Teekenen,

als afzonderlijk vak van onderwijs beoefend, wil naast vaardigmaking van oog en hand, de aankweeking van den schoonheidszin, en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in Grimeeren en Mimiek. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

b. Grimeeren, Mimiek en Costumeerkunde.

Alleen klassen II en III ontvangen hierin onderricht, en wel, wat de beide eerste vakken betreft, theoretisch door teekeningen te maken van den dusgenaamden spierkop, en van het gelaat, met het oog op de uitdrukking van hartstochten en gemoedstoestanden, en practisch door 't gelaat en de lichaamsdeelen te oefenen, standen en houdingen te doen aannemen en groepeerings te vormen naar aanleiding van in te studeeren dramatische teksten. Zooveel mogelijk geschieden de practische oefeningen in costuum, hoofdzakelijk in de klassieke kleederdracht en die van de XVII^{de} eeuw, waarin de leerlingen zich gemakkelijk moeten kunnen bewegen.

c. Costumeerkunde.

Ook in dit onderdeel van vakgroep IV krijgen alleen de leerlingen van de II^{de} en III^{de} klasse vereenigd les, in een 2-jarigen cursus: eerst oudheid en middeleeuwen en in het 2de jaar de nieuwe tijd; daarna omgekeerd. Het onderwijs beoogt den leerlingen begrip te geven van de eischen, welke aan 't costuum op het tooneel moeten worden gesteld,

- 1°. als bijdrage tot karakteruitdrukking,
- 2°. als onderdeel der mise-en-scène en tot verhooging van den indruk en weergave van de stemming, die teweeggebracht moeten worden.
- 3°. als hulpmiddel om van eigen lichaamsbouw alle gebruik te maken.

Te dien einde zal een kort, maar zoo volledig mogelijk overzicht worden gegeven van de geschiedenis van 't costuum, terwijl de aldus verkregen historische resultaten, steeds in verband met het tooneel en zijn eigenaardige behoeften zullen worden besproken.

V. Houding en Danskunst, Plastische en Mimische Oefeningen, Schermen.

a. Houding en Danskunst.

Niet alleen wordt onderwijs gegeven in de moderne en de voornaamste historische dansen, maar bepaaldelijk ook veel werk gemaakt van al die dansoefeningen, welke de bevalligheid en zekerheid in houding en beweging van 't lichaam op het tooneel bevorderen.

b. Plastische en Mimische Oefeningen.

Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen een vlugge ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. Hoofd, romp, armen en beenen worden alle afzonderlijk behandeld; gemeenschappelijke plastische standen gevormd en mimische oefeningen gehouden.

c. Schermen.

Van het militaire schermen met sabel en floret wordt slechts datgene aangeleerd wat voor algemeene lichaamsontwikkeling noodig is; idem met het geweer. Maar bovendien moet dit onderwijs gegeven worden met het oog op het tooneel, zoodat vaardigheid en sierlijkheid er bij op den voorgrond treden, en het verschil in acht genomen wordt in de wapenhanteering der elkaar afwisselende tijdperken. Slechts de (mannelijke) leerlingen van klassen II en III volgen dit onderricht.

VI. Fransch.

Kl. I. De lessen in Fransch strekken tot voortzetting en aanvulling van het geleerde op de lagere scholen, en hebben hoofdzakelijk ten doel uitspraak, woordenkennis en begrip van het gelezene te bevorderen. Spraakkunstige oefeningen worden tot het strikt noodige beperkt. De lectuur bepaalt zich tot niet te moeilijk modern proza, korte epische en lyrische gedichten.

Kl. II, III. Lezen, verklaren en mondeling vertalen van dramatische werken.

VII. Hoogduitsch.

Kl. I. Met de bestudeering van het Hoogduitsch wordt in deze klasse eerst een aanvang gemaakt. Overigens zijn doel en strekking van dit onderwijs gelijk aan die van het Fransch.

Kl. II III. Lezen, verklaren en mondeling vertalen van dramatische werken.

VIII. Engelsch.

Kl. II. Eerste beginselen van de Engelsche taal.

Kl. III. Voortzetting en uitbreiding van het in klasse I geleerde.

IX. Costuumnaaien.

De meisjes van de drie klassen zijn voor deze lessen vereenigd, bij welke er vooral op gelet wordt, de noodige vaardigheid te doen verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken en van verschillende nationaliteiten.

N.B. De rooster voor de verdeling der verschillende lessen is afzonderlijk gedrukt en op aanvraag bij den Directeur verkrijgbaar.

De leerboeken en andere hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos ten gebruike.

Opgaaf der te gebruiken leerboeken is, na de reorganisatie der School in 1895, overbodig geworden. De weinige, welke in handen gegeven worden, betreffen uitsluitend de vreemde talen en zijn dezelfde gebleven als in de vorige leergangen.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

Mededeelingen omtrent de Tooneelschool.

Maandag 31 Augustus jl. werden de toelatings-examens voor den cursus 1896/97 der Tooneelschool afgenomen. Van de 11 candidaten, die volgens vroegere aanmelding werden opgeroepen, namen 6 aan het examen deel. Van de overige 5 schreef één af en lieten 4 niets van zich hooren.

Alle adspiranten hadden zich voor Klasse I opgegeven: 2 als A-leerlingen, 4 als B-leerlingen. Geslaagd zijn er 5, nl.: *Elise Wafelman*, voorloopig tot aan de Kerstvacantie (herexamen in geschiedenis);

Jan Holleman, voorloopig tot aan de Kerstvacantie;
Ada Brinkman; *Anna Klaassen* en *Karel Stoete*.

Dinsdag 1 September zijn de lessen met 10 leerlingen hervat.

Kl. I telt 6, kl. II 3 en kl. III 1 leerling. Behalve de nieuw-toegelatenen zit wederom in I *Marie Schalkers*; in II zijn geplaatst *Mies Staas*, *Ko van Dijk* en *Felix Hageman*; kl. III heeft als éénige leerling *Christine Staas*. Vijf van het tiental zijn A-, de andere 5 B-leerlingen.

Bovendien volgen nog 2 ex-leerlingen, de dames *Scheffer* en *Van Berkel*, de lessen van Mej. Dusault.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling is ingekomen *Boete*, tooneelspel in één bedrijf.

8 Sept. 1896.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

NIET-OFFICIËEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Wanneer we teruggaan tot 22 Augustus l.l. en onze schreden dan richten naar den Stadsschouwburg, dan treffen we daar den heer Willem Stumpff aan, zooals hij, omringd door allen, die in zijn vroegere betrekking van directeur-gérant met hem in aanraking zijn geweest, zijn *zeventigsten verjaardag* viert.

Twee beelden, een oorkonde, bloemen en vele andere geschenken werden hem met toespraken in den foyer aangeboden: zeer zeker, hij had ze verdiend. De moeilijkheden, die de heer Stumpff te overwinnen had, waren vele en als ze niet overwonnen zijn, dan zal het niet aan hem te wijten zijn geweest. Ook dappere pogingen, al bereiken ze niet steeds hun einddoel, verdienen hulde.

Eenmaal op het Leidsche Plein, vermeld ik nog, dat de Koninklijke Vereeniging een prijsvraag van *duizend* gulden heeft uitgeschreven voor het beste tooneelspel door een Nederlandsch schrijver, om in 1898 bij de kroning onzer Koningin te worden opgevoerd. De stof moet ontleend zijn aan onze geschiedenis of aan die van ons Vorstenhuis.

En nu — na deze uitweiding vooraf — storten wij ons in den kolk der September-kermis-stukken.

Het is wat te zeggen! In de afgelopen maand legt het „kunstminnend” publiek een geloofsbelijdenis af, in kunstzaken wel te verstaan, die heidensch moet worden genoemd.

Voor God noch goed mensch is er ook maar een aasje mooigheid in de rammelstukken, die zich tot in de laatste dagen van Herfstmaand hebben staande gehouden. En was het nu nog maar kluchtig, goedronnd en mal, dan was er ten minste iets; maar het meeste is flauw.

Eén figuur springt uit de lijst, het is die van Mevr. de la

Mar-Kleij. Reeds vroeger vond ik gelegenheid daarover iets te zeggen, maar nu ik haar bij van Lier weer terug heb gezien in *De Operette-Koningin*, een ding, dat zeker geen kluchtspel is, zooals op het programma staat, maar veeleer tot het nieuwste soortje: de revue, moet worden gebracht, nu is mijn ingenomenheid met deze dolle vrouw gestegen tot razernij. Ik zou haar een standbeeld willen oprichten van peperkoek en dat daarna willen verslinden! De toestand is ongeveer deze: in hare nooit bijzonder fijne evolutiën op de slappe koord der dramatische kunst, heeft zij een lollige opgewektheid bereikt, die van geen ertsagen weet: *la garde meurt, mais ne se rend pas*. Als al het streven naar hoogere kunst om ons heen mislukt, dan is zoo iemand de Rots der Eeuwen, waar men zich aan vastklemt, om niet volslagen schipbreuk te lijden. Haar verschijning is daarom zoo verassend, omdat vrouwen bijna nooit komiek zijn (wie weet mij te zeggen, hoe dit komt?) en de mannen braaf bezig zijn alle grappigheid in deze duistere dagen van burgelijke gelijkmaking te verliezen, want het is tegenwoordig toch maar de eisch om *deftig* te zijn; oorspronkelijke kluchtspelen komen er niet meer.

Die mop tenminste van Jan J. Ketting, *Jongens van Jan de Witt*, het eenige oorspronkelijke stuk, dat in deze dagen in den Salon vertoond is, mag zoo niet heeten. Dit was nu eens met recht treurig en het doet mij heusch geen verdriet, dat het spoedig uit zal zijn.

Hoe liederlijk hier met onze taal is omgesprongen, mogen de volgende acht regels uit het tekstboekje (34 blz.) bewijzen.

No. 9. *Lied.*

Nelly.

Wat of dat toch wel mag wezen,
 Waarnaar men vaak weemoedig staar,
 't Is als had men kwaad bedreven.
 En toch gevoelt men vreugde daar,
 Soms wordt het mij plots te moede
 Uit mijn oog een traan dan stroom.
 Verrast 'n beeld mij onverhoede,
 Door 't nevelvloers zoo wonderschoon.

Het beste is nog wel *De Verkwister*, een toover-melodrama, dat in het Paleis voer Volksvlijt wordt opgevoerd en zijn naam geen oneer aandoet.

Maar om op deze vertooning dieper in te gaan acht ik toch evenmin noodig als bij de andere, want ook hier is weer, door Kelly met alle geweld de versjes van de kleine negertjes te laten zingen, dat revue-achtige zoo onbehoorlijk ingebracht, dat ik mij ontslagen reken van de zedelijke verplichting om deze voorstelling voor vol aan te zien. Het is alles lari en nog eens lari om een publiek trekken, dat waarschijnlijk nog lager staat dan deze kunst.

Daar wordt wel eens geklaagd, dat het goede publiek zich niet meer in den schouwburg laat zien, maar als 't zóó doorgaat dan is het geen wonder. Het tooneel is op weg naar het *café-chantant* en dit is zeker een gevolg van de verwording van de Nes, als oord van vermaak. Naar luid van berichten, van lui die het weten kunnen, verhuizen de zangeressen uit de verlopen zinghuizen, naar de waarachtige planken, terwijl een omgekeerde verplaatsing dienstiger zou zijn voor de kunst. Het is een troosteloze waarneming, die ons leert, dat menschen, die eigenlijk nergens voor deugen, niet van het tooneel zijn af te slaan. 't Is wat te zeggen!

Er moest een wet zijn.

Veel beter, uit den aard der zaak, zijn de voorstellingen van „de Koninklijke,” die aan hare overleveringen getrouw blijft. Daarmee meen ik dat zij zich, mijns inziens terecht, niet meer waagt aan dat nieuwerwetsche zoeken naar een, tot heden zoo ontzettend vaag, maar dan toch hooger begrip van kunst, waaraan tegenwoordig waarschijnlijk niemand nog geloof.

Dat acht ik van haar zeer verstandig, want — en hiermee zeg ik niets nieuws, omdat het proefondervindelijk is gebleken — het zou onbegonnen werk zijn.

Met heel wat meer opgewektheid verwachten wij den *Oedipus*.

Maar zoover zijn we nog niet!

Het eerste, wat ik op het Leidsche Plein zag, waren de *Circusmenschen* van den welbekenden Franz von Schönthan, die overal nogal in den smaak valt en die in dit tooneel een fatsoenlijken graaf doet verlieven op een onbedorven circuskind, dat in alle onschuld, in een prachtig pakje met tricot-beenen, 's avonds rond een vliegende rekstok draait, ten aanzien van geheel het paardenspel, waar ook haar vader toeren doet.

Lili heet dit meisje, dat door Mej. Sophie de Vries, zóó goed is vertoond, dat mij het stuk als voor haar in het bijzonder vervaardigd toescheen. Het tweede bedrijf met de liefdesverklaring pakte het meest en Mej. de Vries heeft met meer gevoel, dan 'k haar, waarschijnlijk van wege haar scherp stemgeluid, had durven toeschrijven, de schaamte vertolkt, die een dergelijk tooneelkarakter naar menselijke berekening moet bevangen, wanneer een tooneelgraaf zich verwaardigt haar zijn hart en hand aan te bieden en ernstig verliefd op haar is bovendien.

Als zij echter in opstand komt tegen haar vader, die het huwelijk beletten wil, ontzinken aan Mej. Sophie de Vries de krachten en wordt zij bij dezen zin: „Als u me wilt dwingen, laat ik me liever dood slaan!” weer zóó vreemdsoortig leuk, dat de pas opgewekte goede verwachtingen voor de toekomst, waarin toch ook zij geroepen kan worden om de oude garde te vervangen, weer voor het grootste deel verdwijnen.

Aan de decoratieve vertooning van een paardenspel, was zeer veel zorg besteed en een levend paard was er voor „geëngageerd.”

Toen zijn *De twee Jongens (Les deux Gosses)* van Pierre Decourcelle gevolgd en gisteren zijn ze eerst verdwenen.

Dat was het kermisstuk en de kranten zijn er over uit geweest. Ik moet zeggen ze hebben hun wieroekvaten eerlijk geslingerd over al de hoofden der vele priesters en priestersessen in een kunst, die ik niet meer naar waarde weet te schatten. De revues en deze draak zijn met de noodige eerbewijzen ontvangen, maar ik heb mij toch moeten verwonderen over de hoogdravendheid, waarmee vele kunstrechtters in deze dagen dat alles hebben opgehemeld. Het eenige wat de zaak verklaren zou, was dat zij er een loopje mee hebben genomen, maar dat geloof ik niet, daarvoor was het menigmaal te aandoenlijk.

Liever had ik de eerlijke bekentenis gelezen, die ik zelf afleg; men had kunnen zeggen het *is* wansmaak, goed! maar de mensch wil niet altijd zoo onbereikbaar hoog timmeren en daardoor komt het, dat zelfs wij, critici, het wel eens vermakelijk vinden een avond met deze beuzelarijen te verdoen.

Er zou een heeleboel goeds van de twee jongens (*Dames Bronggeest—Bouwmeester en Holtrop—van Gelder*) en hun omgeving te zeggen zijn — alleen Henri de Vries en Mej. Lorjé, namen, vooral de laatste in het laatste tafree, de droefheid, die uit den toestand volgt, wat vroolijk op — maar . . . het zou de moeite niet loonen; bovendien heb ik nog wat te zeggen over *Burger-Edelman*, *) Molière's *Le Bourgeois Gentilhomme*. Ieder kent deze Comédie-Ballet, ieder weet dus, dat zij slechts goed vertolkt kan worden door zéer ervaren *fransche* tooneelspelers, niemand zal er dus aan denken het beste te eischen van het gezelschap van Chrispijn, dat zich aan het stuk gewaagd heeft, want dit is onredelijk. Het eenige, wat een afbreker-beoordeelaar kan zeggen, is dat Nederlanders dit stuk niet mogen spelen — wie zóó ver gaat, heeft gelijk, hij blijft thuis en oordeelt

*) Het lidwoord is toch niet opzettelijk weggelaten?

niet. Maar als men weet, zooals ik, dat wij leven in een wereld van werkelijkheid, dan wordt de poging voor lief genomen, voor heel lief. Dan is men dankbaar dat Chrispijn, met de krachten, waar hij over beschikt, meer doet dan menig ander.

Het is toch maar zeker, dat geen voorstelling in deze maand belangrijker is dan de zijne, en al zegt dat nu niet heel veel, het teekent toch.

De Turksche plechtigheid op het laatst van het vierde bedrijf was buitengewoon goed. Van Kuyk wist als Muphti zoo prachtig den grooten ernst te bewaren, die dit tooneel komisch maakt en de anderen waren zoo verrassend stoïcijnsh in hun turksche dwaasheid, als ik het maar zelden van zooveel-menschen-tegelijk-op-het-tooneel gezien heb. Ik reken dit deel volkomen geslaagd. Op kleinigheden blijf ik niet dood. Maar slecht, beslist slecht was de echt Moliëraansche liefdes-quadrille in het derde bedrijf, tiende tooneel. Chrispijn (Covielle) ker de zijn rol niet, het zal later dus misschien beter gaan, maar dat is het niet alleen. Ik stel me voor, dat dit moeilijk — o, zoo moeilijk brokstuk wel onbereikbaar zal blijven voor de dames van der Horst en Mulder en de heeren Chrispijn en Faassen Jr., aan wie het is opgedragen te spelen. Dat we hier te doen hebben met een dansend en zingend fransch blijspel, bewijst al genoeg voor mijn bewering.

Van Westerhoven maakte van Jourdain wat hij kon en ik geloof niet dat hij, door een Nederlander, gemakkelijk zou worden overtroffen.

Waarom is de vertaler niet genoemd? Ik heb veel van die prettige, goedgevonden hollandsche (ook enkele Dordtsche?) uitdrukkingen gehoord. Is dit niet de eerste vertaling? Wordt zij gedrukt? Om te beoordeelen of zij het waard is, zou ik haar moeten lezen. Maar hoe krijg ik haar te lezen, als ze niet gedrukt wordt? Licht! V.

Uit de Maasstad.

Ik wensch u een goed tooneeljaar, M. de Redacteur.

In de Maasstad, gelijk ten uwent, zijn wij al met het nieuwe seizoen begonnen. In zeker opzicht minder hoopvol dan verleden jaar, helaas.

Herinnert gij u nog de frissche, bemoedigende speech, waarmede de heer Joosten verleden jaar den Tivoli-Schouwburg van Joosten en Poolman opende? Weet ge nog dat de *sociétaires* hun avonden begonnen met Musset en Molière?

Welnu, zoowel de heer Joosten als de heer Poolman is verdwenen. En de *sociétaires* openden met Schönthan.

Zij zijn nu: De Vereeniging Tivoli-Schouwburg geworden. Zij hebben voor Poolman en mevrouw Poolman en den heer van den Heuvel den heer Fritz Bouwmeester en mej. A. Beukers in de plaats gekregen, benevens eenige nieuwelingen. De heer Erfmann drijft nu de zaak zowat en ook de heer Mulder, die voortaan achter de schermen blijft. Wat de eigenlijke plannen van de nieuwe troep zijn, zal nog moeten blijken. Tivoli bereidde ons in het vorige jaar eenige verrassingen; moge het weer zoo zijn!

Het begon met een paar blijspelletjes, waarvan ik maar niet teveel zal zeggen. Ik gevoel dat het onbillijk zou zijn een hard oordeel uit te spreken bij het intreden van het seizoen, dat men misschien te vroeg begonnen is om al dadelijk ernstig werk te geven.

Een enkel woord over den heer Fritz Bouwmeester. Men kent hem in Amsterdam; hij heeft er altijd geleden onder de vergelijking met zijn broer Louis, op wien hij in stem en uiterlijk, maar niet in talent gelijkt. Hij schijnt zich in zijn nieuwen werkkring vooral op het komische genre te willen toeleggen en het bleek al dat hij daarin iets vermag. Maar de vergelijking maakt hem (nu althans nog) ook hier het leven zuur.

Want hij is de opvolger van den heer Poolman. O Poolman, laat ik het nu nog even zeggen, zonder booze bedoeling jegens het troepje dat gij verliet, hoe ik uw heengaan

betreur! Gij waart de komische ziel van Tivoli, de hoogepriester van het „heilige lachen.” Gij waart onweerstaanbaar! Uw mimiek was benijdenswaardig. Uw leelijk accent, dat ge hier tusschen twee haakjes heel wat verbeterd hebt, steldet gij in dienst van het effect, dat ge woudt bereiken. Uw beenen zelfs waren komiek. Alleen om u slikten wij de flauwste aardigheden. Kostelijke Henri, waarom zijt ge van ons weggegaan?

Nu moet de heer Bouwmeester Poolman vervangen. Hij deed het al tweemaal: in *De Sabijnsche Maagdenroef*, een klucht van de Schönthan's en in *Hoe ouder hoe gekker*, een Engelsch dingetje van Ralph Gobbins. Den tweeden keer ging het al beter dan den eersten. De heer Bouwmeester heeft een veel te onbewegelijk gezicht om voor Poolman... ik bedoel voor komiek te spelen. Hij trekt het wel in alle plooiën; maar altijd blijft zijn neus op dezelfde plaats en zijn oogen in dezelfde lijn en zijn mond met de hoeken neergetrokken. Zijn ledematen zitten overigens los genoeg en zijn stem is al een beetje den graffoon kwijt.

Over den heer van Warmelo verder nog iets. Ik was heel bang dat de inkrimping van het personeel van Tivoli het noodig zou maken, dat men dit verdienstelijk typeurtje grootere rollen ging toedeelen. Gelukkig was dat totnogtoe niet het geval. Het moge zoo blijven; de kracht van van Warmelo zit geheel in het typeeren van kleine rolletjes, het van niets iets maken, door goede grime en een dolgrappig stemgeluid. Zijn grime in de Engelsche klucht was wat overdreven; overigens aardig.

Om van den heer Erfmann te zwijgen, die de eerste van zijn troep is, maar in dit seizoen nog niets deed, bezit Tivoli zekere kracht in mevr. van Rossum en voor het ernstige in mevr. Aleida Mulder. Mejuffrouw Sasbach ziet er nog even lief uit. De heer Morriën is wat losser geworden, maar weet zijn handen nog niet goed te bergen.

Meer zal ik er nu nog niet van zeggen. Ik ben er van overtuigd dat als het seizoen goed aan den gang is, de Tivolisten hun werk meer zullen verzorgen dan zij in *Hoe ouder hoe gekker* deden, dat veel weg had van een niet onvermakelijke dilettanten-vertooning.

De Groote Schouwburg opende met *Hedendaagsche Liefde* „volkstoooneelspel” in 4 bedrijven, vrij naar het Duitsch (o dat ellendige „vrij!”) van Robert Misch.

Waarom het een *volks*-tooneelspel moest heeten, is mij niet duidelijk geworden. Het is de geschiedenis van een meisje, de dochter van een lithograaf, dat door een jonker verleid wordt. Hij doet haar trouwbeloften en zij vertrouwt hem. Maar de jonker, die het misschien wel een oogenblik goed gemeend heeft, breekt zijn woord. Zijn oom de baron en zijn vrienden overtuigen hem gemakkelijk dat hij een gek is, als hij het meisje trouwt. De rijk en ploertig geworden schoonzuster van den lithograaf koopt zijn acceptaties op en redt hem zoo uit den geldnood; haar dochter, het nichtje van het verleide meisje, wil hem hebben, en krijgt hem ten slotte.

Er zit veel goeds in het onhandig in elkaar gezette stuk en er zijn een paar knappe rollen in. Allereerst die van Helena, de dochter van den lithograaf, waarin mej. Alida Klein voortreffelijk was. Dan mevrouw Luts, de moeder van het meisje dat eindelijk met den jonker trouwt; een rol geknipt voor mevr. Burlage-Verwoert.

Het stuk heeft één tooneeltje van echte kunst. Dat is, als de jonker het bezoek van mevrouw Luts gehad heeft en met de betaalde wissels in een akelige verlegenheid zit; erg opgelucht en tegelijk in zijn schijn-eer getast. Dan komt een vriend hem bezoeken en brengt zijn oom, baron van Matthijsen mee. Dat is een zeer mooi rolletje. De baron verkondigt op een luchtigen toon de mondaine levenswijsheden en licht hem in hoe men zijn jeugdige onbezonnenheden verhelpt en zijn carrière maakt door een rijke vrouw te trouwen. Op dat oogenblik komt Helena binnen. De

jonker wil haar dit gezelschap besparen; neen, laat maar binnen, zegt de baron: uitstekend, nu kunnen wij eens met met je *belle* praten. En zoo zitten zij met hun vieren om de tafel, achter een flesch champagne. Het arme, verleide meisje zwijgend, diep vernederd; de jonker en de vriend verlegen met hun figuur; de baron maar doorrammelend zijn futiele woorden, alsof het was om een pas beginnend deerntje aan het lachen te krijgen. Tot eindelijk telkens het gesprek hapert en zelfs de spraakzame baron de gapingen niet meer alleen vullen kan. De champagne helpt niet; de baron en de vriend gaan heen. Dan volgt tusschen den minnaar en het slachtoffer de definitieve scheiding. Zij walgt van dit samenzijn en zij smijt hem haar verachting in het gezicht.

Prachtig is de baron ook in het laatste bedrijf, na het diner *à quatre* met de schatrijke mevrouw Luts en haar dochter en den jonker, dien deze nu aan den haak heeft. Hij weet zijn familiariteiten zoo uitstekend te plaatsen in dit milieu, waarvoor hij de diepste minachting heeft, maar waaruit hij de dochter wel wil hebben voor zijn berooiden neef. Men heeft dezen zomer veel afgedaan op den heer de Vos. Welk een voorrecht dat de Tooneelisten hem mochten behouden! Hij is bij de opening van het seizoen nummer één geweest.

Er waren er die het stuk vervelend vonden, maar het slot bijzonder goed. Ik vond in het stuk veel goeds, maar het slot beviel mij niet. In het huis van mevrouw Luts treffen daar toevalligerwijze de vader en de verleide dochter samen en hij neemt het ongelukkige kind weer in genade aan. De jonker en zijn nieuwe bruid en schoonmoeder, die zich expresselijk voor deze gelegenheid uit hun salon verwijderd hebben, vinden hen er, als zij terugkomen om thee te drinken en maken zich zeer terecht boos. Dan maakt het arme meisje, dat zich door haar vader den revolver heeft laten ontwingen waarmee zij den verleider wou dooden, hun een slotscene en eindigt met de woorden: „Houdt elkaar. Jelui bent mekaar waard!”

Mejuffrouw Klein deed dat bewonderenswaardig. Maar het krijshende slot neemt toch veel van het sympathieke van haar rol weg. Het laat aan het nieuwe paar de gelegenheid om de schouders op te halen over zooveel ongemaniërdheid en te zeggen: Zie je wel, ze hoort toch tot een ander soortje. Het is waar, na zijn huwelijk zal de jonker dat van zijn vrouw ook nog wel eens zeggen; maar dat hooren wij niet meer, het stuk is uit. Ik moet echter zoo eerlijk zijn om te zeggen dat ik niet gemakkelijk een ander einde zou weten te bedenken.

Van de kermisstukken zal ik maar niet meer gewagen. Ze zijn al lang in de doos; ze hebben de kas gediend en het publiek vermaakt, dus hun doel bereikt. In den Grooten Schouwburg was het voornamelijk ooglust en in Tivoli was het Poolman.

Maar van de kermisstukken kom ik op Rosier Faassen en zijn ridderorde. Als zoo'n lintje ooit goed geplaatst is, dan is het hier. De halve stad heeft meebetogd, toen de artisten en het Tooneelverbond en de burgemeester den nieuwen ridder gingen complimenteeren. Het zeldzaamste van het geval — in de tooneelwereld — is wel dat niemand vader Faassen zijn onderscheiding misgunt. Zij was dan ook dubbel en dwars verdiend. Zij zal hem nog meer waard zijn dan het horloge dat hij eens van wijlen den Koning kreeg. En misschien minder waard dan de uitbarsting van geestdriftige vriendschap die haar vergezelde.

25 September.

PAVIDUS.

Uit de Scheldestad.

I.

De Landdag, de drie en twintigste, in het laatste gedeelte van Augustus van dit jaar, te Antwerpen gehouden, ter bevordering van wat in het breede taal- en letterkunde wordt

genoemd, mag ons hier slechts bezighouden voor zoover hij het tooneel betrof en bovendien zal dit verslag oppervlakkig zijn, omdat het mij beter voorkomt de uitvoerige „Handelingen” af te wachten, vóór er kan worden overgegaan tot een zeer ernstige bespreking van de dingen, waarop het eigenlijk aankomt. Een en ander klemt te meer, omdat althans bij mij, de Antwerpsche dagen wél de herinnering aan groote, jubelende feesten hebben achtergelaten, maar minder den indruk te weeg brachten van een stuwende kracht, die van een zeshonderd vereenigde personen, met name ten bate van het tooneel, zou zijn uitgegaan.

In hoeverre mijn geheugen mij hier bedenkelijke parten zou kunnen spelen, wensch ik eerst uit te maken als de „Handelingen” onder mijn oog en zijn gekomen.

Zooals men weet is het Congres verdeeld in drie afdeelingen, die zich tot een Algemeene Vergadering vereenigen, en deze laatste is natuurlijk de hoofdschotel der geheele beweging. Daar schijnen de zonnen aan den letterkundigen hemel en is het nu niet bedroevend dat juist daar, van de elf onderwerpen, die aan de dagorde waren gebracht er slecht ééne melding maakt van het tooneel en dat juist deze rede van Prof. Arth. Cornette van Antwerpen: „Eenheid van uitspraak in de school en op het tooneel”, niet is gehouden? De grooten dezer letterkundige aarde bekommeren zich dus niet om de dramatische kunst, want al sprak Dr. Schaepman over „De Herleving van Vondel”, dan heeft hij hiermede slechts den letterkundigen, niet den voor het tooneel geschikten dichter op het oog gehad.

Het vertrouwen in de belangrijkheid van dezen Landdag voor het tooneel moet dus gevestigd worden op de derde (en laatste!) afdeeling: „Nederlandsch Tooneel, Muziek en Boekhandel”. Onze zaak, die hier naast twee andere, niet eens met haar in dadelijk verband, de aandacht van de afdeeling vraagt, staat ditmaal althans vooraan en nu zijn van de vierdien aangekondigde onderwerpen er *acht* gewijd aan het tooneel. Het zijn de volgende:

G. DELATTIN, Antwerpen. — Over de uitbreiding van het tooneelonderwijs.

MARCELLUS EMANTS, den Haag. — Ineensmelting van het Noord- en Zuid-Nederlandsch Tooneel.

J. HUF VAN BUREN, Tiel. — Wat kan er gedaan worden tot nauwere aansluiting van het Tooneel in Zuid- en Noord-Nederland?

ISIDOR ALBERT, Gent. — Tooneelervaringen.

J. M. BRANS, Brussel. — Wat kan en moet er gedaan worden ten voordeele van de stoffelijke belangen der Tooneelspelers?

L. SCHARPÉ, Brussel. — De Rederijkers in Vlaanderen.

ARTHUR CORNETTE, Antwerpen. — Het lyrisch drama, (lyrisch gesproken tooneelvak) in den Nederlandschen schouwburg te Antwerpen.

PAUL D'ACOSTA, Laethem. — Ons nationaal tooneel en onze schouwburgen in verband met onze muziekscholen.

De leiding der afdeeling werd door de Algemeene Vergadering opgedragen aan de heeren Arth. Cornette, Voorzitter, J. A. Heuff en A. Siffer, Ondervoorzitters, J. Vrieseindorp en E. H. 't Sjoen, Secretarissen.

Uit het vervolg zal blijken, dat de tijd te kort schoot om aan alle over tooneelzaken ingeschreven redenaars het woord te gunnen.

Den eersten dag, **Maandag 24 Augustus l.l.**, was de heer Delattin aan het woord met een rede, die in haar geheel is afgedrukt in *De Koophandel* van 25 Augustus d. a. v.

Hieraan wordt het volgende ontleend:

»Ik geloof dat er op dit oogenblik nog maar één land in de wereld bestaat, waar voor de tooneelspeelkunst nog altijd een vak-school gevraagd wordt, en dat wij ons op dit oogenblik juist in dit land bevinden.

Sedert jaren hoort men overal dezelfde klachten. Ons tooneel gaat achteruit. Welnu, men heeft het vóór mij gezegd, maar ik durf het in geweten herhalen. Als ons tooneel achteruit gaat, is het alleen toe te schrijven aan het onvoldoende tooneelonderwijs! De meest bevoegde tooneelmenschen zijn het hierover reeds lang eens."

De heer Hendrickx — vervolgde spreker — beweerde o.a., dat er te Brussel een tooneelschool bestond met 40 leerlingen.

„Die school met 40 leerlingen beviel ons buitengewoon; dat was ten minste een zeer aangenaam nieuws, maar bij nader onderzoek bleek het, dat er voor die 40 leerlingen slechts een paar onderwijzers waren, en dat die onderwijzers daar les geven *Pro Deo* en zij alleen over een lokaal gratis mochten beschikken.

Onze menschen moeten met een stiel beginnen, omdat wij geen tooneelschool bezitten waaruit de leerlingen rechtstreeks op het tooneel kunnen stappen, met de verzekering, zooals dit in Holland het geval is, een behoorlijk salaris te ontvangen.

Loopt eenige uren langs onze dokken, en daar zult gij een eenvoudige gemeene drankleuster, alle mogelijke talen hooren spreken. Ik ken werklieden die misschien nooit, of heel weinig naar school gingen, en het Engelsch spreken net zoo goed als hun Antwerpsch; Portugeesch, Deensch, Zweedsch, Noorweegsch, ja Russisch, zelfs Grieksch; alle talen spreken zij, maar ze lezen of schrijven dat gaat niet, zelfs hun moedertaal niet. Men leert die talen spreken door ze te hooren spreken, men verstaat ze, en doet ze verstaan, zonder ze te begrijpen, net zooals men een Papegaaï leert spreken.

Zou dat niet hetzelfde geval zijn met onze tooneel-artisten die geen opleiding ontvingen? Zij ook leeren alles door den drang der omstandigheden, maar leeren zij niet alles heel oppervlakkig? Zouden zij die het aldus leerden, met een ontwikkeld mensch kunnen redeneeren over dramatische letterkunde, of tooneelgeschiedenis, zouden zij met zekerheid een zestiende eeuwisch kostuum voor een Schout, een Schepen, Raadsheer, of Poorter kunnen aanduiden?

Is het niet verbazend dat wij nog geen enkel stuk van Ibsen te zien kregen?

Van jaar tot jaar stelt men de tooneelspelers hoogere eischen, en ik ben innig overtuigd dat, als wij geen degelijk tooneelonderwijs verkrijgen, wij niet meer aan het staartje op tooneelgebied zullen komen maar zelfs niet eens meer van den tijd zullen gerekend worden.

Indien wij een vergelijking maken van onze artisten met die uit Noord-Nederland, dan vinden wij, zooals het onlangs op een vergadering in deze stad gehouden, de heeren J. Vriesendorp en Marcellus Emants heel juist zegden, namelijk, dat onze artisten meer hart en gevoel bezitten maar dat zij wel enigszins die verfining missen, welke onze Noorderbroeders zoo kwistig aan hun tooneelartisten weten aan te bieden, en waarvan deze dan ook tot eigen profijt, zooveel nut weten te trekken, dat zij, met rinder middelen, verder komen dan onze tooneelmenschen met hun groot aangeboren talent. Ziet eens aan hoever wij 't zouden kunnen brengen indien men hun hier maar een gedeelte der tooneelbeschaafdheid kon geven, die men in andere landen zoo breed aanbiedt; wij vragen immers zooveel niet.

Wij zouden ze natuurlijk niet weigeren indien men ons een school aanbod als die van Amsterdam b.v. maar dat is stoffelijk onmogelijk; de gelden daarvoor zouden nooit gevonden worden, tenzij Antwerpen, Brussel, en Gent konden samengaan om voor het heel een school te stichten. Maar daaraan valt voor het oogenblik niet te denken, men zou ons al met veel minder, heel blij kunnen maken. Het onmogelijke moet of mag nooit gevraagd worden, maar het mogelijke, waar dit noodzakelijk blijkt als in dit geval, is men verplicht te eischen.

Men diende dus te beginnen in Antwerpen, Brussel en Gent, met aan de bestaande Declamatiescholen een paar tooneelklassen toe te voegen. In Antwerpen bestaat aan de muziekschool een letterkundig onderwijs in verband met de muziek."

Spreker wenscht de bestaande inrichtingen uit te breiden, om dan door een examen »schieër met zekerheid den goeden leerling aan te wijzen, geschikt om verder onderwezen te worden en een volledige opleiding te genieten. Dat men hierbij heel streng zou moeten te werk gaan hoeft niet gezegd. Leerlingen die zulk een exaam glansrijk doorkomen, treden in het hooger onderwijs, waar zij tot tooneelspelers of speelsters gevormd worden, en dit vooral

door het spelen van allerlei rollen die het meest met hun persoon gelaat, stem en karakter overeenkomen."

Het zal voor hen, die onze vroegere pogingen in Antwerpen (*) met belangstelling hebben gevolgd, zeker een verrassing zijn, dat juist deze spreker, die op onzen Noord-Nederlandschen aandrang, toenmaals een vereenigde vergadering wist tot stand te brengen, waar met zooveel zekerheid het besluit werd genomen om de Vlamingen, ter bekroning van hun opleiding, naar Amsterdam te zenden, juist over dit verbroederende plan geheel zwijgt en zijn rede als 't ware doodloopt tegen onze School."

De heer Emants gevoelde dit maar al te duidelijk en nam dan ook dadelijk daarop het woord voor de volgende opmerkingen:

Spreker verklaarde het woord te hebben gevraagd om een grief te luchten, maar hij haastte zich er bij te voegen, dat het bespreken van die grief, naar hij hoopte, ten goede zou komen aan de belangen van het Noord- en Zuid-Nederlandsch Tooneel.

In den loop van den vorigen winter was hij naar Antwerpen gereisd, omdat hij bemerkte had, dat de Zuid-Nederlanders een tooneelschool wilden oprichten, terwijl zij er reeds een hadden. Immers, de Amsterdamsche School is een kind van het Nederlandsch Tooneelverbond en dit verbond, dat zich o. a. ten doel stelt de zaak van het tooneel voor te staan bij de regeeringen van Noord- en Zuid-Nederland, dat nog altijd één Afdeling (Gent) in Zuid-Nederland bezit, dat gesticht werd door een commissie benoemd op een Zuid-Nederlandsch Congres (Leuven) is geen Noord-Nederlandsch verbond, maar een verbond voor beide landen.

Nadat hij dit te Antwerpen in herinnering gebracht en er bij gevoegd had, dat het stichten van een tweede tooneelschool voor ons klein gebied niet alleen geldverspilling zou zijn; maar bovendien een nieuwen grond zou opleveren voor het verwijt, dat het aanbod van tooneelspelers en -speelsters te groot wordt voor de beperkte vraag, was door den Heer Max Roeses een nieuw argument geopperd geworden voor het zenden van Zuid-Nederlandsche leerlingen naar de Amsterdamsche school. Dit argument hield in, dat de Vlaming eerst dan zijn gewestelijke spraak zou verliezen, wanneer hij tijdelijk onttrokken werd van zijn Vlaamsche omgeving.

Een en ander had destijds bewerkt, dat de vergadering bij acclamatie de motie aannam: er wordt gesticht een afdeling Antwerpen van het Nederlandsch Tooneelverbond. **) En nu was 't sprekers grief, dat ondanks deze aangenomen motie de Antwerpenaars na zijn vertrek een afzonderlijken Zuid-Nederlandschen Tooneelbond hadden gesticht, die volgens zijn statuten geen verbinding met Noord-Nederland beoogde.

In breede trekken al zijn vroeger aangevoerde argumenten herhalend en thans meer in 't bijzonder uitwendend over het groote voordeel, dat er zoowel voor Zuid- als voor Noord-Nederland in gelegen zou zijn, als het nationaal tooneel in die beide landen kon samensmelten tot één groot geheel, verlangde spreker ten slotte, dat het Congres op zou komen tegen het bovengenoemd particularistisch streven van de Antwerpenaars en op nieuw de wenschelijkheid uitspreken van een aansluiting bij het Nederlandsch Tooneelverbond en zijn School te Amsterdam.

De Voorzitter (Prof. Cornette) meent, dat op de vergadering, door den heer Emants bedoeld, geen besluit is genomen en enkel de wensch is uitgedrukt, dat er iets zou gedaan worden ter verheffing der dramatische kunst in Zuid-Nederland. Later werd met algemeene stemmen, op twee na, besloten tot de oprichting van den thans bestaanden *Zuid-Nederlandschen Tooneelbond*. Van tegenspraak tusschen een

*) Zie blz. 63 van den vorigen Jaargang.

**) Zie blz. 65 aldaar.

vroegere en latere beslissing kan dus geen kwestie zijn *) te meer daar naar ineensmelting der beide bonden zal worden gestreefd, hoewel spreker den tijd daartoe nog niet gekomen acht.

De heer Emants — en later ook de heer Rooses — ontkennen, dat de vergadering toen slechts een „wensch” **) zou hebben uitgesproken. Er is wel degelijk een motie, gesteld door den heer Rooses, aangenomen, n. l. deze:

a. Er worde gesticht een Afdeling Antwerpen van het Nederlandsch Tooneelverbond.

b. Deze zal zich bemoeien met de uitbreiding van het plaatselijk onderwijs.

c. Er zal tot stand komen een aansluiting van Zuid- en Noord-Nederland met het later tooneelonderwijs in België (te Antwerpen, Brussel en Gent) en het hogere te Amsterdam.”

Een en ander zou tot uitvoering komen in een nader te Antwerpen te beleggen vergadering.

Deze motie werd met algemeene stemmen, bij acclamatie, aangenomen.

De heer Heuff is van oordeel, nu hij van den heer Delattin verneemt, dat de Vlaamsche bond ongeveer 50 leden telt, dat men verstandiger zal doen met zich bij de 1600 (lees ±1500) leden van het Noord-Nederlandsch verbond aan te sluiten.

De heer Vriesendorp betwijfelt of het met de aansluitingsplannen van Vlaamsche zijde wel ernst is. Immers in de statuten van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond ***) mist hij elke aanwijzing, die daarvan zou kunnen getuigen en dit treft te meer, als men in het oog houdt, dat „de standregelen (van den Vlaamschen bond, werden) opge- maakt naar die van het Nederlandsch Tooneelverbond.”

Daar toch vinden wij, in art. 2 lett. h, als middel om het doel van het Verbond te bereiken: „De zaak van het Nederlandsch tooneel in Noord en Zuid bij de regeeringen voor te staan. De wederkerige bepaling moet dus opzettelijk uit de Vlaamsche standregelen zijn weggebleven.

De Voorzitter (Prof. Cornette), die de standregelen opstelde, meent dat een Vlaamsche bond toch nooit den steun der Nederlandsche regeering zou kunnen inroepen.

Mevrouw Cortebecq opperde het taalbezwaar. Indien men de kinderen uit Zuid-Nederland naar Holland zendt voor de opleiding, dan zullen zij terug komen met de zuiver Hollandsche uitspraak, wat voor de Vlaamsche steden niet aan te bevelen zou zijn. Men moet zeker trachten de taal zuiver te houden, doch niettemin rekening houden met de taal des volks.

De heer Vinkesteyn, penningmeester van het Tooneelverbond, merkte op dat de kosten om kinderen naar de Tooneelschool te Amsterdam te zenden, geen hoofdbezwaar behoeft te zijn; bijaldien er aanleg bij die kinderen blijkt, dan zal wederzijdsche hulp niet ontbreken en kan van Noord-Nederlandsche zijde alvast worden gewezen op het Wertheimfonds. Spreker spreekt in een motie de wenschelijkheid uit, dat een officieele band ontsta tusschen het Noord-Nederlandsch en het opgerichte Zuid-Nederlandsch Tooneelverbond.

De heer Max Rooses maakt nog de opmerking, dat steeds gestreefd moet worden naar één beschaafde uitspraak, die nog niet verkregen is; daarop moet steeds het doel gericht zijn. Daarmede is niet gezegd dat elk dialect zal kunnen verdwijnen, ook in Noord-Nederland verschillen die te Rotterdam en Amsterdam. Het moet zóó worden dat de uitspraak geen aanstoot zal verwekken en de dialecten allengs verdwijnen. Dat de afslijting der dialecten voor de Vlaamsche

kinderen op de Tooneelschool te Amsterdam zou plaats hebben, behoeft geen schrikbeeld te wezen. De zoo lang gehoopte eenheid op dit gebied hoopte spr. dat niet langer uit zal blijven.

Het slot der besprekingen was dat het voorstel der heeren Vinkesteyn om samenwerking en aansluiting te verkrijgen tusschen het *Nederlandsch Tooneelverbond* en den *Zuid-Nederlandschen Tooneelbond* bij acclamatie en met algemeene stemmen werd aangenomen.

Dit afdelingsbesluit werd op den derden dag met even groote eenstemmigheid door de Algemeene Vergadering krachtig en later hoop ik er op terug te komen

Wij hebben thans een grondslag, waarop wij voort kunnen werken om steeds dichter te naderen tot ons ideaal: de volkomen samensmelting van het Noord- en Zuid-Nederlandsch tooneel.

V.

(Wordt vervolgd.)

Ons Souffleurshokje.

Het Perzische tooneel dagteekent reeds van voor de verovering van Perzië door Alexander den Grooten. James Med deelt hierover in de „Fortnightly Review” het een en ander mede.

In die oude tijden werden uitsluitend dramatische stukken van godsdienstigen aard opgevoerd, waarin meestal het lijden der eerste Kaliefen de hoofdgedachte vormde. Eerst sinds eenige jaren worden er ook „Kluchten” opgevoerd, die dien naam ten volle verdienen. Palawan Kachel, de Perzische Jan Klaassen, bijgestaan door jongleurs, koorddansers, apen en beren, doet hierin zijn best de lachspieren van het publiek in beweging te brengen.

Het belangrijkste zijn echter de dramatische werken, aan welker opvoering veel moeite en zorg wordt besteed. Zij dragen eenigszins het karakter van de passiespelen te Oberamuganer. Mannen en vrouwen uit het volk vervullen de rollen en beschouwen dit als een daad van vroomheid. De sympathieke rollen worden gezongen, de andere gesproken. Het is soms lastig voor de booswichten-rollen personen te vinden, want evenals men onzen grooten acteur Veltman, wanneer hij een of andere valsche rol meesterlijk had gespeeld, soms buiten den schouwburg opwachtte, zoo ging ook het Perzische volk de tooneelbooswichten dikwijls te lijf en daarop zijn ook de Perzische tooneelspelers niet zonder gesteld.

Tooneelontvangsten in Frankrijk.

De ontvangsten in het seizoen 1895—96 van al de schouw- burgen te Parijs hebben 902,915 fr. meer bedragen dan in het vorige speeljaar, terwijl het cijfer der schrijversrechten eveneens is gestegen, en wel met 112,788 fr.

In de departementen waren de ontvangsten 945,138 fr. of 21,103 fr. meer dan het vorige jaar.

Ook het totaal der ontvangsten van de café-concerts te Parijs is met een totaalcijfer van 159,695 fr. 27,728 fr. hooger.

Konden wij maar eveneens zulk een roemvollen staat van ons Tooneel openbaar maken.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. September. Dramatische dictie door Prof. A. G. van Hamel.

Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde. Deel XV afl. 2. G. Kalf, Vondeliana (*Vervolg en Slot.*)

Tweemaandelijksch Tijdschrift. September. Uit het tweede deel van het Kruisdrama, André Jolles.

De Zon. No. 1. Het Tooneel (*De Twee Jongens, De Verkwister, Jongens van Jan de Witt, De Operette-Koningin.*)

The Athenaeum. No. 3596. The Week (*Cymbeline, The Duchess of Coolgardie*), Dramatic Gossip.

To Morrow. September. The noble art. VI. The actor judged by himself by Stanley Jones; Henrik Ibsen's *Catalina* by Louis Grein.

*) Het reeds aangehaalde verslag der Antwerpsche vergadering, door mij aan al de vergaderden in afdruk toegezonden is door niemand gelogenstraft en in een schrijven van 10 Maart l.l. dat ik over deze zaak van een der Vlaamsche aanwezigen ontving, komt o. a. voor: »Den eenen Zondag stemt men wit, den anderen zwart.”

**) Bij het herlezen van het verslag, begrijp ik thans, dat Prof. Cornette zijn eigen meening met het besluit der vergadering heeft verward.

***) Afgedrukt op blz. 100 en 101 van den vorigen Jaargang.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 2.

15 OCTOBER 1896.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Niet officieel: V, Uit de Amstelstad (Persoverzicht. *De getemde Feeks.*) — Pavidus, Uit de Maasstad (*Muisje, Parijs! Parijs! Tot elken Prijs!, Politie-zaken, De Militaire Willemsorde, Een Desillusie, Platijn en Co.*) — Dixi, Uit de Sennestad (*Een Onweer, Eene misdadige.*)

NIET OFFICIEEL.

Uit de Amstelstad.

De vertooning van *De getemde Feeks* in den Stadsschouwburg is een gebeurtenis geweest, of, zooals wij dat in onze verfransching plegen te noemen: een évènement.

Zij was buitengewoon belangrijk en de groote pers oordeelde eenstemmig gunstig over haar.

Het Nieuws van den Dag hief het loflied aldus aan:

»Voor de Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel is 't gisteren, Woensdag 30 September 1896, een schoone avond geweest. Een avond, zooals door velen sinds lang werd begeerd.

In vele jaren heeft deze Vereeniging niet eene voorstelling gegeven, die als deze voor denkende en kunstlievende menschen de moeite van het zien en hooren waard is.

Tien jaren lang, misschien iets langer, had zij den latgetreden weg van het gewone en het dagelijksche ingeslagen.

Ideale verheffing was haar vreemd geworden en het Attische zout scheen zij niet meer van keukenzout te kunnen onderscheiden.»

Later vervolgde het:

»Grooter tegenstelling dan *De Temming eener Feeks*, de vertooning van dezen avond, en *De twee Jongens* is wel niet denkbaar. Met dankbaarheid werd het door het publiek erkend.

Het publiek zag ook hoe geheel anders de tooneelisten waren, nu zij werkelijk kunst hadden te geven en zich er niet met een Jantje van Leiden konden afmaken.

In de eerste plaats de hoofdpersoon de Heer Henri de Vries. Twee jaren is hij aan de Koninklijke Vereeniging verbonden en nog nooit heeft hij als dezen avond getoond wat hij vermag. Vroeger laks en dood, thans strevende naar opvatting, typeering en karakteriseering en vaak met zeer gelukkig gevolg. Dat is het geheim als men tooneelisten kunstwerken ter vertolking geeft.

Van meerdere tooneelisten valt goeds en veel goeds te zeggen: van velen te hopen — vooral van de vrouwelijke hoofdpersoon — dat zij beter of nog beter inzicht van hun taak krijgen, begrijpen dat trucs en handigheidjes niets vermogen als zij ziel en leven,

bovenal geest en fantasie hebben in te blazen in een kunstwerk als *Eene Feeks getemd* van Shakespeare»

En het artikel besloot op deze wijze:

»Ook zal men waardeeren de liefde en den ijver van alle mede-werkenden, want wat een bekend persoon vrij luide in den foyer van den schouwburg verklaarde: »Ik dacht niet dat ik in den Stadsschouwburg was, zoo goed en flink gaat alles, en zoo zijn er de artisten bij,» — is waar.

Eene gelukkige kentering!»

Ziehier wat de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* heeft gezegd:

De heer Henri De Vries heeft ons als Petrucio zeer verrast door zijne weldoordachte creatie. Hij mag hier en daar nog Forscher zijn in zijn optreden tegen Katharina, maar in dit opzicht zal zijn spel zeker nog winnen. Mevrouw Brongdeest heeft ons het best voldaan in het laatste tafereel, waar zij met veel overtuiging de zinrijke moraal voordreeg. Voor het overige was bij haar de uitbeelding van de Feeks te klein en leek zij meer een katje dan een helleveeg. Bij Shakespeare moet alles groot en breed zijn van teekening. Van de overige personen loven wij in 't bijzonder de heeren Tourniaire, Van Zuylen, Verenet, Van der Hilst en De Boer. Het stuk was naar den eisch vorsteljk aangekleed.

Van hetgeen in het *Algemeen Handelsblad* heeft gestaan, kan ik moeilijk een volkomen indruk geven, ik knip, met het oog op mijn plaatsruimte, te veel, of voor het verband van het feuilleton, waar ik het volgende aan ontleen, te weinig uit. Daarvoor mijn verontschuldiging! Men leest er dit:

»Is »feeks» het ware woord en is Katharina Minola in *The Teming* een brutale, nijdige, kwaadaardige, ruwe vrouw, eene die men zich voorstelt als een zonder reden kijvend wijf, wanneer men ziet, dat zij haar zuster slaat; hoort, dat zij een meester die haar niet aanstaat, de luit op het hoofd verbrijzelt; en verneemt dat zij door de aanbidders harer zuster een »fiend of hell» een duivel en een kwaad wijf wordt genoemd?

Ik geloof het laatste.»

»Ziedaar waarom ik meen, dat mevr. Brongdeest bij de voorstellingen van de Kon. Vereeniging de rol van Katharina verkeerd speelt. M. i. had Marie Barkany, de eenige die ik deze rol vroeger heb zien spelen, een veel betere opvatting van Katharina's karakter. Dat was breed en flink, terwijl mevr. Brongdeest iets kleins had.»

En, daartoe, als 't ware door den heer van Sorgen aanzet, schrijft dezelfde beoordeelaar verder:

»Onze acteurs kunnen geen verzen zeggen, zelfs in proza schieten zij o zoo dikwijls te kort. Laat alle acteurs van Het Nederlandsch Tooneel en ook de heer Van Sorgen als hij het nog niet kent, prof. Van Hamel's artikel in *De Gids* van September maar eens lezen. Zij zullen er niet door leeren zeggen, maar zij zullen misschien een denkbeeld krijgen van hetgeen hun ontbreekt. En dat is vooral het gevoel voor de precieze beteekenis van wat zij zeggen. Voelt men dat heel goed, dan kan men bijna niet onjuist zeggen. Dat is iets wat mevr. Stoetz bijv. wél heeft: mevr. Stoetz zegt ten minste altijd juist. En dat er verzen, zelfs al zijn zij niet zoo verbazend melodieus, verknoeid worden door het invoegen van woorden of lettergrepen, dat zal ieder wel slordig moeten noemen.

Intusschen hoop ik, dat niemand zich daardoor zal laten weerhouden *De Getemde Feeks* te gaan zien. Het Nederlandsch Tooneel is met deze voorstelling op den goeden weg. Ik hoor trouwens gelukkig, dat het bezoek veel beter wordt."

Ook het oordeel van *De Telegraaf* is in het algemeen gunstig:

»De schouwburg op het Leidsche plein was, hoewel goed bezet, niet zoo vol als zij verdiende, en de première had, hoewel zij toegejuicht werd evenmin het succes dat zij ten volle waard was. Want deze eerste voorstelling was buitengewoon wel voorbereid; de spelers waren rolvast, er vielen niet al te veel halve vijfvoeters binnen en buiten het soufleurshokje, of in het voetlicht, de pauzen waren kort, en alles liep zoo vlot en geleidelijk als men het helaas maar zelden ziet."

»Mevrouw Brondgeest-Bouwmeester, die in de eerste bedrijven, waar zij nog als feeks en ongetemd optreedt misschien iets meer venijnige kracht had kunnen geven, kwam hoe langer hoe meer op dreef en stond bij den epiloog als een zoo wonderlijk bevallige figuur haar eigenaardig welluidende stembewegingen in de zaal te golven, dat zij niettegenstaande het niet metrische van de voordracht en het onvoldoende der vertaling iets te hooren en te begrijpen gaf, dat wij niet licht vergeten zullen en waarvoor wij de dankbaarheid, aan zeer hooge kunst verschuldigd, als iets blijvend moois met ons zullen omdragen."

»De heer Roijaards was een opgewekte fijne Lucentio, die zich een mooien Hugo-de-Groot-kop gemaakt had, maar wiens beste moment — of althans datgene wat zijn beste moment had moeten zijn — door onvoldoende assistentie van Vincentio bedorven werd."

Het is jammer, dat ik aan deze, zoo zeldzaam voorkomende, opgewekte pers-meeningen niet meer ruimte kan besteden.

V.

Uit de Maasstad.

Ik heb mij, M. de redacteur, in mijn vorigen brief vergist met te zeggen dat de *Sociétaires* der Vereniging Tivoli-Schouwburg het winterseizoen openden met Schönthan. De opening was tot later bewaard en de *Sociétaires* gaven blijk van het hogere willen dat men krachtens hun vroegere werkzaamheid bij hen mocht veronderstellen, door te beginnen met Pailleron. Het was *Muisje*, in de goede vertaling van den heer van der Horst, dat zij den 7^{den} October voor een uitgenoodigd publiek van getrouwe bezoekers en van leden der Rotterdamsche Afdeling van het Verbond opvoerden.

Men kan er zich van ganscher harte over verheugen dat de Tivolisten het niet bij Schönthan hebben gelaten, maar iets hebben willen belóven — en toch van oordeel zijn dat de keus van *Muisje* ongelukkig geweest is. Dat was zij naar mijn meening ongetwijfeld. Allereerst omdat sommige toeschouwers, die het voorrecht hadden in Mei van dit jaar te Amsterdam de „modelvoorstelling” van oud-leerlingen der Tooneelschool, onder leiding van Moor ingestudeerd, bij te wonen, allicht vergelijkingen gingen trekken die om verschillende redenen niet in het voordeel van Tivoli konden uitvallen. Maar vervolgens en vooral omdat men van een openings-voorstelling mag verwachten dat zij een behoorlijk overzicht geeft van de krachten over welke het gezelschap in het komende seizoen zal hebben te beschikken; dat zij biedt wat men zou kunnen noemen een *tableau de troupe*

en action. Aan dezen eisch nu kan het stuk van Pailleron met zijn eenzame mannenrol te midden van vijf dames natuurlijk niet voldoen; voor de mannelijke krachten van den troep bewijst het niets.

Deze kapitale fout ware echter verschoonbaar geweest, indien de opvoering der fijne comédie de vrij hooge verwachtingen had weten te bevredigen, welke men gerechtigd is te koesteren van ieder, dus ook van een Nederlandsch gezelschap dat haar aandurft. Nu dit, helaas, niet het geval geweest is, moet men het des te meer betreuren dat de jonge en moedige Hereeniging onverstandig genoeg geweest is om voor het publiek te treden met een vertooning, die niet aangeeft wat zij kan, maar wel zeer duidelijk bewijst wat zij niet kan.

Ik mag de fabel van *Muisje* als bekend veronderstellen; U hebt die zelf, M. de Redacteur, indertijd in dit blad *) in korte trekken geschetst. U hebt toen daarbij de opmerking gemaakt dat het stuk „langdradig” was, en inderdaad sleept het derde bedrijf wat en kan het alleen tot zijn recht komen door een uitnemende uitvoering van den dialoog, die zoo heerlijk fijn van taal en van geest is. In dien dialoog, in de woorden, ligt de geheele beteekenis van dit kunstwerk. De intrige is zwak; van uitnemende voor de hand liggende gegevens is, opzettelijk zou men zeggen, geen gebruik gemaakt. De karakters, behalve dat van *Muisje* zelve, zijn maar half uitgewerkt. Zoo kost het eenige moeite in den markies Max de Simiers, die toch een soort van *professional lover* moet geweest zijn, ten slotte niet een vrij onnoozelen zes-en-dertigjarigen jongeling te zien die niets gewaarwordt van den korten liefdesroman, waarvan hij door de zuster zijner nieuwe liefde, door de gravin Clotilde, tot den hoofdpersoon gemaakt wordt. En met den smartvollen innerlijken strijd, dien de laatstgenoemde, een echte dramatische figuur, te voeren heeft, wordt in een vluchtige samenspraak tusschen haar en haar zuster Marthe afgerekend. In den dialoog, het fijne en tegelijk gevoelvolle woordenspel, ligt dus de gansche beteekenis van dit kunstwerk.

Dat Nederlandsche tooneelspelers, al ligt dergelijk werk niet geheel binnen hun bevoegdheid, hier niettemin iets zeer genietbaars van kunnen maken, heeft de opvoering te Amsterdam bewezen. Daartoe zijn noodig: in de eerste plaats fijn beschaafde artisten en in de tweede een goede leiding. En wat de uiterlijke voorwaarden betreft: een goede smaak in kleeding en bewegingen en een weelderige en tegelijk elegante tooneelstoffering.

Dat alles ontbrak in Tivoli. Het meubilair was burgerlijk, de kleeding der acteurs op enkele uitzonderingen na, smakeloos: men denke aan de japon van mevrouw de Heer, maar vooral aan de vreemd-modische toiletten van mej. Beukers en aan het gekleurde vest dat de heer Erfmann bij zijn gekleeden jas droeg. Van een goede leiding bemerkte men niets en van fijne beschaving bij de tooneelspelers weinig.

Mevrouw Mulder-Roelofsens heeft in de „modelvoorstelling” te Amsterdam dezelfde rol vervuld, die zij hier speelde. Zij heeft daarginds de opvoering geenszins bedorven, maar dat wil niet zeggen (haar rol was daartoe trouwens niet belangrijk genoeg) dat zij haar hier kon redden. Zij speelt de intrigerende Parijsche huwelijkszoekster, uit de groote wereld zeer voldoende; vooral de komische gejaagdheid in haar rol brengt zij goed tot haar recht, al is haar lach te scherp en al neemt zij door te veel vinnigheid al de bekoring, die deze toch ook moet hebben, van Pepa Rimbaut weg.

Met haar voldeed mejuffrouw Sasbach het best. De muisjes-rol, het stille en bescheidene en ook vooral het onschuldige daarvan, ligt zeker binnen haar vermogen. Maar met den adel van de figuur wist zij geen raad. Dat woord, waarmee *Muisje* het eerst tegen de vernederende behandeling welke zij ondergaat, in opstand komt: „Ik heet Marthe de Moisand, mijnheer!” — het kwam er in het geheel niet uit! Men moest dat mejuffrouw Klein te Amsterdam hebben hooren zeggen. Maar, daar die fierheid

*) Vorige Jaargang, blz. 95. (RED.)

overigens in haar rol weinig meer te pas komt, kan men zeggen, dat mej. Sasbach het er goed heeft afgebracht. Zij stond over het algemeen in haar spel als Muisje niet ver beneden mej. Klein, aan wier toon de hare mij weer telkens deed denken. Het is de echte Tooneelschool-toon; beschaafd, maar uniform.

De heer Erfmann heeft door den markies de Simiers op zich te nemen — de eenige mannenrol in het stuk, waarop dus de volle aandacht valt en waarvan het aanpakken van eenige pretensie getuigt — iets gedaan dat ik zeer betreur. Ik stel mij altijd voor, dat hij zich Roijaards tot voorbeeld heeft gekozen en misschien is hij wel zóó aangelegd dat dit een gelukkige keus voor hem is. Hij had echter den grooten afstand die hem nog van zijn kunstbroeder scheidt, niet beter in het volle licht kunnen stellen dan door zoo kort na dezen het waagstuk te ondernemen eener vertolking van den markies Max. De markies is in de oogen van een Nederlandsch publiek een volslagen onmogelijke man. Hij is iemand die tot zijn zes-en-dertigste jaar voor niets anders geleefd heeft dan voor „de liefde” in allerlei vormen en die ons nu tóch niet moet voorkomen als een bespottelijke of een verachtelijke figuur. Integendeel, wij moeten hem zijn aanvallig en onschuldig duijfe van negentien van harte gunnen. Daartoe moet dus deze zuiver Fransche verschijning, een personnage uit de boeken van Gyp, ons mogelijk gemaakt worden. En dat doet men niet door hem voor te stellen als een heel-gewonen geblaasde meneer die door een nieuwe vlam dan weer eensklaps in een even gewonen eerste-minnaar omslaat. De heer Erfmann mist de elegante losheid van Roijaards en hij mist tevens diens groote bekwaamheid om van deze rol te maken wat het zijn moet: iets zóér buitengewoons. Hij sprak vrij eentonig en zelfs liet hem zijn distinctie van gewoonlijk in den steek; al dadelijk in het eerste bedrijf draagt hij zijn vrij lange verklaringen tegenover gravin Clotilde voor met de beide handen in de zakken. De wereldsche, maar tevens altijd hoffelijke achteloosheid, welke hij tegenover de twee Parisiennes moet toonen ont-aardde bij hem telkens in bepaalde onbeleefdheid. Het is dan ook enkel zijn samenspel met mejuffrouw Sasbach, hetwelk het minst buitengewone verzorging behoeft, dat goed genoemd kon worden. Omdat deze verdienstelijke tooneelspeler zoo herhaaldelijk getoond heeft dat hij wat kan, is in het bijzonder op hem toepasselijk wat ik hierboven van de geheele vertooning zeide: waarom zoo duidelijk te toonen, wat hij nog niet kan?

Mejuffrouw Anna Beukers had haar goede oogenblikken, zooals in het laatste bedrijf: het gesprek met Marthe op de sofa; maar haar voorkomen en haar kleeding zijn zoo zonderling misplaatst in de wereld van Pailleron. Hetzelfde kan men van mevrouw de Heer zeggen, die zich zelfs geen moeite gaf om een Fransche douairière na te bootsen en bv. den woordenvloed harer voorname damesgasten telkens met de handen over elkaar in onbewegelijke verbazing bleef aanhooren, als stond zij versted over zooveel wereldsche welsprekendheid en verblindende gratie.

Voor een dier damesgasten, de barones de Sagancey, speelde mej. C. de Jager, op het program als debutant aangeduid. Het kwam mij voor dat heel Tivoli aan de beschaving en opvoeding van dit meisje bezig geweest is, zoo angstvallig schoof de, overigens vrijmoedige, debutante de moeilijke woorden uit het stijfgeplooid mondje. Zij heeft zich geen enkele maal versproken en zij was goed gekleed. Maar het Rotterdamsche haaltje en de min gedistingeerde schouder- en elleboogbewegingen leert men iemand niet in een paar weken af, zelfs niet door haar te laten debuteeren als dame uit de groote wereld. Hoe kwam men in 's hemels naam op dat idee? Tooneelspelers met de opvoeding en van het gehalte als Tivoli er telt, behoeft men toch niet te vertellen dat men maar niet in eens een jonge dame met misschien wat dilettanten-aanleg op een tooneel zet als een barones in een modern Fransch salonstuk. — Men had geen andere bezetting voor die rol? Men moest haar toch

ééns voor het eerst wat laten doen? Maar die beide tegenwerpingen bewijzen immers alleen, aan hoe ongelukkigen drang Tivoli toegaf, toen het Pailleron's *La Souris* als „debuut” koos.

Ik ben verleden jaar herhaaldelijk in de gelegenheid geweest te zeggen, hoezeer ik het bejammerde dat het Rotterdamsche publiek zijn sympathie zóó onverdeeld aan de tooneelisten in de Aert-van-Nesstraat deed toekomen, dat er voor Tivoli haast niets overschoot. Het jonge gezelschap met zijn dapper streven tegen den sleur in, met zijn kunst-succesjes in het gezellige zaaltje, is mij altijd lief geweest. Ik zou het zeer betreuren, als het publiek in zijn onevenredige voorkeur nu toch gelijk kreeg. En juist omdat ik aan het recht van bestaan en ook aan de krachten (mits verstandig aangewend en niet overschat) van het hervormde gezelschap geenszins twijfel, zie ik hoopvol uit naar wat Tivoli weldra doen zal om den ongunstigen indruk weg te nemen van dit begin.

* * *

In den Grooten Schouwburg gaf men een vroolijke Fransche klucht die onder den niet gelukkig gekozen naam van *Parijs! Parijs! Tot elken Prijs!* nog al succes had. Het ding is ook heel vermakelijk; de heer Victor Faassen is er de grappigste figuur in. Nog meer amuseerde ik mij echter bij de vertooning van *Politie-zaken*, het reeds vroeger hier vertoonde blijspel van Schönthan, waarin het voortreffelijke drietel D. Haspels, van Zuylen en Rosier Faassen den boel heerlijk aan den gang hielpen. Die voorstelling werd aangeboden aan de officieren en equipage van de drie hier tijdelijk verblijvende nieuwe pantserscheppen. Men liet er Faassen's *Militaire Willemsorde* aan vooratgegaan, het bekende stukje dat ook nu bij de jantjes een dankbaar gehoor vond.

Met de eerstgenoemde klucht vertoonde men een nieuw tooneelstukje in één bedrijf van C. A. van Affelen van Saemsfoort, geheeten: *Een Desillusie*. Een man met auteurs-aanleg en neigingen, die zich naast zijn vroolijke frans van een vrouwtje ongelukkig voelt en dat op zeer onaangename wijze toont, vooreerst door haar heel on aardig te behandelen en ten tweede door een stuk te schrijven en te doen opvoeren, waarin hij haarfijn zijn ongelukkig huwelijk afbeeldt. Zij mag naar dat stuk niet heen, maar een al te gediensstige en zeer grof gevoelende vriend vertelt haar den inhoud, waarop zij een bloedspuwing krijgt. Een erg onaantrekkelijk en onwaarschijnlijk novelletje, waardoor de spelers zich blijkbaar in het geheel niet konden laten bezielen. Was het wonder dat zij het ons niet deden?

Dinsdag 13 dezer het tooneelspel van den heer Rosier Faassen, *Platijn & Co.* een oude maar verdienstelijke draver, dien men na vele jaren weer eens van stal haalt en die, naar ik mij meen te herinneren, vooral door den heer D. Haspels met goed gevolg bereden wordt.

11 October.

PAVIDUS.

Uit de Zennestad.

Waarde Redactie,

Gelief, bij het begin van het tooneeljaar, mijne hartelijkste groeten uit Brussel te aanvaarden. Daar het de lezers van *Het Tooneel* wellicht zal aangenaam zijn, nu en dan iets uit onze hoofdstad, aangaande het tooneelspelen, te vernemen, zullen wij trachten geregeld de verslagen te zenden, van wat wij hier te zien kregen

Op Zondag 27 October opende de Koninklijke Vlaamsche Stadsschouwburg zijne deuren met een nieuw drama van Nestor de Tière die in Noord-Nederland gekend is, en een blijspel van een nieuweling, Huijbrecht Melis. Onder alle opzichten was die keus gelukkig; ook volk ontbrak er

niet; zoo men volgens die eerste vertooning mag gissen, zal de Schouwburg dit jaar goede zaken maken.

De Bestuurders hebben eens te meer bewezen volkomen op de hoogte hunner taak te zijn: de décors juist en prachtig; toebehoortselen opperbest; aan repeteeren heeft het niet ontbroken, want iedereen was rolvast, dit gebeurt niet overal. Een toeschouwer „artiste amateur” was op 't onverwachts in onzen Schouwburg terecht gekomen, en verklaarde mij ronduit: „Je préfère de beaucoup les artistes du théâtre flamand aux autres artistes des théâtres français; ils jouent ici avec plus de cœur, c'est plus naturel et ils emploient moins de ficelles: J'y viendrai encore.”

Inderdaad, onze artisten moeten in 't geheel niet onderdoen voor de besten die wij te zien kregen; tijd wordt het, dat men zich ernstig met het verbeteren hunner stoffelijke belangen bezig houde. Er dient op dit gebied onafgebroken gearbeid, opdat men spoedig tot eene gewenschte uitkomst gerake. Het is niet mogelijk dat hij, die zich met kunst bezig houdt, naar andere middelen van bestaan hoeft uit te zien; voor hem mag het niet waar heeten: „Pour vivre d'art, il faut d'abord vivre d'autre chose.”

En nu ter zake. *Een Onweer*:

Van Bogaard, geneesheer, heeft een zoon die verliefd is op de dochter van den brouwer Verkuipen. Het is 't tijdstip der manœuvres, en de bevolking verwacht het bezoek van den Minister. Bij afwezigheid des burgemeesters wil Verkuipen, als oudste schepen de ontvangstrede uitspreken, doch Van Bogaard is algemeen aangewezen om dit te doen. De geneesheer brengt den brouwer een bezoek om over het huwelijk der kinderen te spreken. De ontvangst is gulhartig, doch alles draait op ruzie uit, als men van de redevoering gewaagt. De doktor wordt door vader en dochter aan de deur gezet. Doktors zoon komt nieuwsgierig bij zijne liefste den uitslag zijns vaders bezoek vernemen. Deze vallen aan 't twisten voor dezelfde rede; alsook de meid en knecht. Eindelijk verneemt men dat de Minister niet komt; uitslag: algemeene vreugde, nieuwe vriendschap onder de ouden en twee huwelijken. Het is opperbest gespeeld, en het heeft door vele luimige zetten, hartelijk doen lachen.

Wat *Eene Misdadige* betreft, dat is eene stoute greep in de werkelijkheid. Een oud versleten iets op het tooneel brengen, dat is nog al gedurfd!!! en dank zij het ruwe, het brutale, het ongewone zelf van het stuk, heeft het bijval.

Bello Catries, mulders dochter, werd, onder trouwbelofte verleid door den notariszoon. Deze kan haar niet huwen, daar hij verloofd is met eene rijke weduwe. Als Bello dat verneemt, jaagt ze de beide verloofden, die bij toeval ten harent zijn, uit haar huis, zeggende: „Trouwt, ge past elkander volkomen, en weest gelukkig als ge kunt!!!...” Daarna verklaart ze aan hare moeder dat zij een gevallen meisje is; de vader die het hoort, wil in zijne woede het jawoord doen geven aan den veldwachter, die haar daareven ten huwelijk vroeg, vermits hij nu van eene tante 20.000 frank erfde. De dochter weigert; de moeder vindt dat ze als eerlijke vrouw handelt, en spant met haar. Als de mulder verneemt, dat hij die Bello verleidde, en die ze niet wil doen kennen, niet kan goed maken wat hij misdeed, wil hij haar met een stoel doodslaan. De slag komt terecht op het hoofd der moeder die zinneloos wordt. De dochter, te huis weggejaagd, wordt moeder in eene hut, diep in het bosch. Daar komt haar nog de veldwachter bezoeken, die immer de arme Bello lief heeft. De moeder, geleid door den muldersknecht, komt ook tot bij Bello, doch niemand mag het weten. De mulder heeft hunne stappen door de sneeuw gevolgd en vindt de moeder met het wichtje in de armen, neurierend: „'t Was een driekoningen-avond”.....!!! Daár jaagt hij den knecht uit zijnen dienst, neemt de onnoozele vrouw mée, die immer „Bello'ke en het engeltje” naar huis wil hebben. En daar de ongelukkige dochter knielend vraagt, dat haar vader, alhoewel hij haar mocht vervloeken, toch het kind zou zegenen, antwoordt hij: „de vrucht uwer schande.....!!!... Liever vervloeken!!!...” En bij het uitgaan roept hij haar toe: „Crèveer!!!...” Dit

woord maakt haar dolzinnig, zij werpt het kind op het armzalig bed, en deur en venster openwerpend, roept zij, in dollen waanzin inmer: „Dood!!... Dood!!... Crèveer!!!...” neemt een oorkussen, versmacht het kind. Dan zakt ze ineen en grijst.... en snikt.... De veldwachter treedt binnen, zij verzoekt hem haar aan te houden, haar voor den rechter te brengen, daar ze het kind gedood heeft. Dat.... zal hij niet!... Hij zal integendeel verklaren, dat.... hij haar zoozeer beminnde.... het kind ziende.... zoo jaloersch werd.... dat hij het in een oogenblik van ijshoofdigheid.... vermoordde!!... Doch, eensklaps hoort zij een kreet van het kind, het verroert de lipjes en doet de oogjes open. De moederliefde zegespraakt; knielend drukt ze het tegen de borst en dankt den Hemel dat het leeft.

Zes maanden daarna krijgt het wicht de stuipen en het sterft. Zij draagt het lijkje naar het huis van den verleider, en terwijl men het wettige notariskind naar den doop brengt, legt zij haar dood wicht in de wieg. Wanneer men van den doop terugkomt, wil de verleider dit lijk doen verdwijnen. Doch zij vraagt niet anders, dan dat hij het onwettige kind begrave met dezelfde pracht als hij het wettige liet doopen. — „Weg moet dit lijk”!!!... Dan zegt haar vader tot hem: „Zoo het kind het uwe niet is, breng het dan zelf weg, als ge durft”. Hij wil er naar toe, tot driemaal toe werpt ze hem terug en dan doodt ze hem door een pistoolschot.

Dan eerst spreekt de harteloze vader het genadewoord uit: „Vermits gij U zelve hebt gerechtvaardigd, kom nu naar huis.” Doch de burgemeester doet haar aanhouden. Voortaan hoort ze het gerecht toe.

Ziedaar het stuk!!... Het wordt doorwandeld door een zekeren Boer Jans, die ook eene dochter had. Deze werd verleid en de vader doodde den verleider!!... „Drie jaar kot”!!!... Het is nu een wanhopige dronkaard, die zich niet doodde „omdat hij christen is”, maar toch verdrinkt; het echt portret van een gemeenen en gewonen zatlap; die realistisch in handel en woorden, eene tint aan het stuk geeft, die men best op een Nederlandschen Schouwburg kon missen. Zeker mag men realistisch zijn, doch niet de beschaving uit het oog verliezen: daár is de kunst; en nog minder mag men vergeten, dat het tooneel eene school moet wezen, eene school waar men ALLES leert; want hier in België heeft het volk behoefte aan alles, zoo wel, denk ik, als in Holland, en misschien nog meer.

Mevr. Smits-Grader, die voor Noord-Nederland geene onbekende is, heeft de zware rol van Bello Catries wonderwel weergegeven. De heer Wicheler, de verleider, speelde zooals de veldwachter, Arthur Hendriks, opperbest. De harteloze vader, prachtig vertolkt door den heer Edmond Hendriks. Mevr. Rans, muldersvrouw, was als altijd in zulke rollen; die kan men haar niet ontnemen. Boer Jans of de heer Rans had een zoodanig „stuk in zijn botten”.... dat men werkelijk dacht dat het zoo was.... Allen speelden wel; mochten wij dit het gansche jaar aanstippen! het zou iedereen en de artisten zelve verheugen. Zelfs Mejuffer Lefèvre, die alhoewel eene schoone vrouw, toch eene ongelukkige kunstnares is, heeft zich hier als vroedvrouw wonderwel uit den slag getrokken. Mejuffer Blankenstein begreep haar rol derwijze, dat ze al wat er in was, degelijk wist te doen gelden. In één woord, veel lof werd er geschreven en gezegd en 't was verdiend!!!...

De vlaamsche tooneeltroep zal met dit stuk iederen Dinsdag beurteilungen in verscheidene steden optreden: Leuven, Thienen, Diest, Mechelen, Dendermonde, enz. zullen die prachtige vertolking toejuichen. Op Zondag 11 October speelt men *De Priester*, eene vertaling uit het fransch. Dit stuk werd destijds in Holland opgevoerd en gedurende drie weken in de Amstelstad met veel bijval vertolkt.

DIXI.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 3.

1 NOVEMBER 1896.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité.

Niet officieel gedeelte: V., Uit de Amstelstad (*Madame la Maréchale, Les Bavardes, Fritz, Beroemde Kinderen*). — Pavidus, Uit de Maasstad (*Het Poortje, Verdwenen, De getemde Feeks, Madame la Maréchale*). — Dixi, Uit de Zennestad (*De Priester, De Zondares*). — V., Uit de Schellestad, Slot (Het XXIIIe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, *Gudrun*). — Impresario, De brief op het Tooneel.

Uitgeknipt (Model-tooneel). — *Oedipus*. — Statistiek. — Prijsvraag. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur hield op 11 October eene vergadering, waarin het nieuwe lid, de heer J. Post van der Burg, werd geïnstalleerd.

Bericht was ingekomen dat het ledental der Afdeling Harlingen tot op 7 gedaald was. De algemeene vergadering zal omtrent het verder voortbestaan der Afdeling hebben te beslissen.

Maatregelen werden besproken om in verband met het laatste letterkundig Congres, waar de voorzitter het Verbond heeft vertegenwoordigd, nauwer aansluiting tusschen het Noord- en Zuid-Nederlandsch Tooneel te bewerken. Eene commissie werd benoemd om met de Antwerpsche leden in briefwisseling en onderhandeling te treden. In die commissie zullen zitting hebben de heeren Emants, Vinkesteyn en Heuff met de bevoegdheid zich den heer Vriesendorp, redacteur van „Het Tooneel”, te assumeeren als lid en secretaris.

De rekening en verantwoording over het afgelopen verbandsjaar werd vastgesteld en zal aan de Afdeling, die met het nazien belast is, verzonden worden.

In zake het monument en het lijk van Mevr. Kleine werd aan de heeren Kalff en Fentener van Vlissingen opgedragen zich op de hoogte te stellen van de noodzakelijke kosten

van restauratie van het gedenkteeken en van het tijdstip, waarop de begraafplaats zal worden geruimd. Met het oog op deze inlichtingen en op de geldschaarschte in de kas werd de verdere behandeling tot de volgende vergadering verdaagd.

Een plan om te trachten modelvoorstellingen, als die welke bij gelegenheid der laatste Algemeene Vergadering te Amsterdam werd gegeven, periodiek te doen plaats hebben, werd voorloopig besproken en zal aan het oordeel der Afdelingen onderworpen worden.

Maatregelen werden beraamd om het nadeelig saldo der vorige rekening te dekken; men hoopte o. a. dat eenige voorstellingen ten bate der School zullen worden gegeven.

Voorts werd aan eenige leerlingen der Tooneelschool geheele of gedeeltelijke vrijstelling van schoolgeld gegeven.

J. KALFF, Jr.
Secretaris.

Het Leescomité.

Het tooneelspel *Boete* is afgekeurd.

MARCELLUS EMANTS,
14-10-'96. M. B. MENDES DA COSTA.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Het is maar weinig dezen keer: *Madame la Maréchale, Fritz, Beroemde Kinderen* en de hervatting van *Abt Constantin* dat was alles. Het fransche „pièce” is belangrijk door de geschiedenis, die er aan verbonden is. Nadat Lemonnier en Péricaud het stuk hadden geschreven, is *Madame Sans Gêne* door Sardou in het leven geroepen en de schrijvers zijn met elkaar aan het procedeeren gegaan over schrijversrecht, omdat, naar het scheen, het eerste stuk door Sardou ten behoeve van het zijne was misbruikt; een proces, waarbij Sardou in het gelijk is gesteld, in hoofdzaak op de beschouwing, dat geschiedenis] de stof mag leveren aan ieder kunstenaar.

Het komt mij voor, dat men letterkundigen eigendom — ook waar die den vorm van het drama aanneemt — slechts dan steelt, wanneer een geheel of gedeelte ervan volkomen en ongeschonden wordt overgenomen. Want al behandelen twee menschen nà elkander hetzelfde (geschiedkundige) verhaal, dan doen zij tóch iets verschillends. Juist wát zij doen is de letterkundige arbeid, het kunstwerk, het overige, de stof, was nooit eigendom van den kunstenaar en kon hem dus niet ontstolen worden. De kunstenaar vindt zijn onderwerp hier of daar in het leven. Dat onderwerp is nooit kunst.

De waschvrouw en geheel haar navigatie hadden niets met kunst te maken, wij meenen in *Madame la Maréchale* en in *Madame Sans Gêne* echter twee uit den aard der zaak verschillende zoo-zoo-kunstwerken te zien, die als zij in taal en opzet verschillen, nooit gestolen konden zijn. De processen op dit stuk zijn dan ook zeldzaam, hoewel ieder, die wat veel leest, bij ondervinding weet, dat hij telkens aan vorige schrijvers herinnerd wordt. In den oppervlakkigen zin, waarin deze gedingen worden aangelegd, is bijna elke letterkundige uiting een diefstal van indrukken, die door anderen, meestal niet-letterkundigen, zijn bezorgd.

Zoolang Schürmann zijn rondreizen maakt ben ik bang, dat we van het Fransche tooneel nooit iets zullen zien, dat aan altijd hoog gespannen verwachtingen voldoet. Het was, met uitzondering van de Duse-voortooningen, altijd op een halfje. In *Madame la Maréchale* waren slechts goed de meid en de knecht en soms ook de titelrol. Het overige zijn wij in Holland beter gewoon.

De uitspraak vond ik op verschillende plaatsen leelijk: père = paère, je sais = je sjès, Duchesse = Duchaisse, monsieur = m.osjeu, nation = nasjon. Dit stuk bevat veel aardige tooneelen, het is een ratjetoe van alle bekende soorten: tragedie, drama, tooneelspel, blijspel en klucht.

De tragedie is er vertegenwoordigd door het voorstel van la Maréchale en haar echtgenoot, gedaan aan den zoon, om ter bevordering van diens huwelijk echtscheiding aan te vragen; de klucht door een papperlapap-markies, die met zijn knieën knikt. Om deze redenen hebben de schrijvers hun werk niet anders kunnen noemen dan „pièce.”

Les Bavardes ging vooraf, maar als ik goed ben ingelicht zijn de twee vrouwenrollen uit het Louis-Quatorze-verband gerukt, een erg goedkoop middel, dat door Schürmann, in den vorm van een totale rolverduistering, ook bij de opvoering van *Les Jacobites* hier ter stede is toegepast.

Met heel weinig fijn gebaar en met groot geschreeuw hebben twee tooneelspeelsters in deze tweespraak, in den trant van een paar vischwijven trachten aan te toonen, dat vrouwen moeilijk zwijgen kunnen.

Wie met zulke afgezaagde onderwerpen op de proppen komt moet heel wat meer in zijn marsch voeren, dan de twee alleronbeduidendste tooneeljuuffers, die we ditmaal zagen optreden.

* *

Van Bouwmeester en Roijaards hebben we weer eens iets heel moois gezien. Het is *Fritz*, een drama in één bedrijf, naar Sudermann's *Fritzchen*. Het is één van de drie stukjes, die onder den verzameltitel *Morituri* bekend zijn en elk een geval van sterven behandelen.

Een verloofd luitenant (Roijaards) heeft een liefdesgeschiedenis, met de vrouw van een ander militair, met een duel moeten bekoopen en dat tweegevecht zal hem het leven kosten. Zijn meisje en zijn moeder mogen dit niet haarfijn weten. De moeder, die zwak is blijft zelfs geheel onkundig van alles. Een uitlegging aan den vader (Bouwmeester), eveneens militair, is echter onvermijdelijk en zóó ontspint zich een gesprek tusschen vader en zoon van groote militaire beteekenis, een wonder mengsel van vaderlijke teederheid en krijgshaftige vastberadenheid.

Van de Duitschers weten we het: de eer gaat boven het leven. Zoo hebben we gezien, dat de vader den eenigen zoon opoffert aan een begrip van eer, wij hebben den zoon zien afscheid nemen van zijn moeder, zijn aanstaande, zijn

vader en zijn landgoed om de eer te redden — wij zijn door Bouwmeester en Roijaards in een verbeeldingsleven gebracht, dat we zonder hen nooit zouden hebben geleefd.

Geen oogenblik zijn we versteld geweest van iets zonderlings, we hebben alles geloofd wat er er gebeurd is. Voor die enkele verplaatsing uit ons heel anders dagelijks doen zijn we dankbaar, want onze gezichtskring werd verruimd.

Maar och! — hoe ellendig klein zijn dan de koffie en het eten, die zoo duitsch mogelijk, ook aan dit stuk niet mochten ontbreken. Sudermann is anders handig genoeg om zijn tooneelpersonen weg te krijgen, zonder ze nu juist koffie te laten zetten of eten te laten klaarmaken.

V.

NASCHRIFT. Wat mij nog nooit gebeurd is, heeft plaats gehad: ik heb een voorstelling niet tijdig genoeg kunnen bijwonen om er over te schrijven. Het is die van *Beroemde Kinderen*.

De lezers vinden het natuurlijk goed, dat ik daarom aan mijn voorganger, den tegenwoordigen Giovanni van het Handelsblad, het woord geef.

Zooveel phantasie als de Franschen hebben de Duitschers zelfs niet in hun best geslaagde Possen: zij zoeken meer naar eenig plausibel verband tusschen de gebeurtenissen en personen en durven niet zoo met een reeks dwaasheden voor den dag te komen als Fransche tooneelschrijvers. En dan is er aan het huiselijke, het sentimenteele, de liefde ook bijna altijd meer plaats gegund. Nu is *Beroemde Kinderen* wel niet heelemaal een klucht: er is een thema in, betrekking hebbende op de zeden van onzen tijd en daarop wordt geborduurd. Maar de ontwikkeling van de karakters en de volgorde der feiten is weer niet zoo logisch, dat wij hier van een „comédie de mœurs” kunnen spreken. De malligheden van deze vrouwelijke doctor juris bewijzen niets; zij zijn in het minst geen argument tegen het studeeren in de rechten van meisjes. De fout, die de summa cum laude gepromoveerde vrouwelijke rechtsgeleerde bij het voeren van haars vaders proces maakt, is zoo ernstig, dat zij haar graad door haar lief gezichtje moet hebben gekregen, niet na behoorlijk afgelegde examens. Maar ook hier redt de goede opvoering — het gezelschap Chrispijn toont bijzondere geschiktheid voor het spelen juist van Duitsche tooneelwerken — het stuk.

GIOVANNI.

Uit de Maasstad.

Een paar regels, M. de redacteur, over de laatste tooneelgebeurtenissen ten onzent.

Tivoli hervatte de vertoening van *Het Poortje*, van Frederik van Eeden, thans met eenigszins andere bezetting dan in het voorjaar. 't Was een aardige opvoering van een stuk, dat volkomen binnen het bereik van het gezelschap valt. De heer Fritz Bouwmeester was hoogst komiek met zijn joodsche-duivelachtigheden en de zuidelijke uitdrukkingen — of zijn het Amsterdamsche? — waarmee hij zeker zelf zijn rol verrijkt heeft, kwamen het effect zeer ten goede. De heer Holkers en mevrouw Mulder-Roelofsen onderscheiden zich verder, de tweede niet het minst door een uitstekend geslaagde Kruimelburgsche grime. Maar bijna ieder voldeed, al was er dan hier en daar wat aan te merken, zooals op den dominee, die hoe gelukkig ook in sommige stembuigingen, er veel te jong uitzag en te plotse-linge overgangen van toorn naar zalving en omgekeerd, in zijn wijze van spreken had. Over het geheel een goede voorstelling, waarvan, naar ik uit de herhaalde opvoering meen te mogen opmaken, Tivoli nu plezier schijnt te hebben.

* *

In den Grooten Schouwburg: *Verdwenen*, een aangename Fransche klucht, waarin van Zuylen weer een triomf vierde. Een prachtig voorkomen! Ook de heer Tartaud was vlug en levendig. Wanneer zien wij van Zuylen weer eens in iets dat op den naam van een „creatie” aanspraak mag maken?

Want dat kunnen zulke kluchtrollen, tot hoeveel tentoonspreading van talent zij ook gelegenheid bieden, toch eigenlijk niet.

Over de opvoering alhier van *De getemde Feeks*, door de Koninklijke Vereeniging, te schrijven, ligt minder op mijn weg. Zij had hier groot succes en de vraag rees bij velen, waarom de Vereenigde Tooneelisten ook niet eens een (zwaarder of lichter) stuk van Shakespeare aanpakken. Er zijn hier wel krachten voor en het tooneel is ruim genoeg! Als men dit eens in gedachten wou houden; ik zal er later nog wel eens aan helpen herinneren, als men het vergeten mocht.

Madame la Maréchale, door een Fransche troep (vrijwel bijeengeraapt) hier vertoond, was een matig pogen. 't Stuk is een *Madame Sans Gêne* zonder fut. Wat de vertooners betreft — we hebben er hier enkele die 't beter en vele die 't even goed kunnen.

28 October.

PAVIDUS.

Uit de Zennestad.

Zooals ik in mijn laatste schrijven meldde, bracht men voor het voetlicht *De Priester*, een drama in zeven bedrijven, door Charles Buët, het eenige stuk dat die schrijver leverde. Wellicht wilde hij ons slechts een priester weergeven zooals wij hem wenschen en in gemoede voorstellen. Wie zegt „Priester”, zegt immers „man Gods” wiens taak is, het lijdend menschedom te helpen, op te beuren en te troosten. Zijne plaats is daár, waar men lijdt, waar hij kan hulp bieden, heeft hij te wezen; geen moeite mag hem te zwaar, geen arbeid te lastig vallen. Bij den Kranke brengen de zalvende woorden des priesters heil en troost, bij den stervende hoop en moed; in tijden van ellende en besmettende ziekten moet hij gansch opoffering wezen en daár waar de huisgenooten te kort schieten, moet hij hunne plaats innemen. In één woord priester is synoniem van „Engel Gods” op aarde. Hoevelen onder hen verdienen dien naam, of komen dit gewenschte idealisch wezen na? . . .

De markies de Champlarent wordt door zijn vriend Olivier Robert gedood; deze steelt daar 200.000 frank de laatste die de markies bezat en vertrekt naar Indië. Het geluk begunstigt hem, en hij helpt de weduwe de Champlarent in het opvoeden harer zonen, hij blijft aller vriend. De dochter des moordenaars wordt bij de weduwe grootgebracht. Een ander werd als plichtige veroordeeld en gestraft. Een der zonen Patrice wordt priester; de andere George soldaat: dit was de wensch der moeder. Na 15 jaren in Indië doorgebracht en machtige rijkdommen vergaard te hebben, treffen wij de dochter met George de Champlarent bij den vader aan, zij zijn verloofd en verwachten den jongen priester die hun geluk komt deelen. Doch de oude Olivier ziet met tegenzin het oogenblik naderen, waarop hij Patrice zal zien.

Deze groet hem als zijn vriend, zijn weldoener; doch Robert denkt immer in den zoon zijn slachtoffer te ontwaren. Zooals zijn voorgevoel het hem had voorzegt, sinds Patrice's aankomst slaagt hem alles tegen: de factorij wordt verbrand door een machtigen nabuur, de Rajah van Sambelpour; de dochter met den verloofde moeten vluchten en Olivier wordt gevangen genomen. Patrice, als priester komt hem opzoeken; hij wil hem, zijn vriend en weldoener redten of met hem sterven. De andere kan zijn haat niet langer verbergen; hij wil van den man Gods niets hooren, en om hem des te zekerder een walg van weldoen in te geven, laat hij hooren, dat de moordenaar zijns vaders, diegene is, wiens naam het laatst door den stervende werd uitgesproken. — Dat was Robert, de naam door gansch de familie zoo geëerd en bemind, omdat het de naam van den besten vriend zijns vaders was, en die man was de moordenaar van den zoo geliefden vader. Het stervensuur is geslagen, de Rajah komt — Robert moet sterven, doch als de priester vergiffenis schenkt over de door den plichtige wellicht bekende euvelheden, dan zal hij leven. De priester kan dit woord ondanks zijne worsteling tusschen zijn hart

en zijnen plicht, niet uitspreken. Men leidt den gevangene naar de strafplaats. De priester bidt; door Gods hulp versterkt, wil hij het genadewoord toeroepen, doch eene losbranding meldt dat gerechtigheid geschiedde! . . . Maar George zijn broeder, zal hij huwen met de dochter van den moordenaar zijns vaders? . . . Hij is priester, hij zal zwijgen, en voor eeuwig het geheim in zijn hart begraven.

Dat zij gelukkig wezen! . . .

Het stuk is wel wat verouderd. Vele langdradige zinnen; vele bijgebrachte en licht uit te laten tooneelen, vele toestanden die dienen om het stuk te rekken, maar niet om het belangrijker te maken: in een woord een stuk dat niet meer van stapel loopt zooals wij het nu wenschen. In Holland zal men zeggen: het is een *draak*; daar ik nog nooit een definitie van dit woord zag en daar ik niet juist kan zeggen wat er bij 't stuk al of niet behoeft om een draak te zijn, gebruik ik dit woord liefst niet. Men moet, denk ik, met de eeuw vooruit. Dit drama werd geschreven, toen men overal de kracht van het vuur op de werktuigen begon toe te passen en nu zoekt men reeds naar iets om de electriciteit te vervangen! . . .

Alles ging wel; decors, kleedij, spel, enz.; doch in 't algemeen was men niet zoo rolvast als gewoonte. Ik weet niet wanneer men fransche stukken speelt, of men in tegenwoordigheid van dames met den hoed op het hoofd mag blijven: De fransche galanterie verbiedt het, of wil men het stuk in een midden doen spelen waar geene galanterie past??

Op 25 October en volgende dagen is het feest in den Koninklijken Vlaamschen Schouwburg. Immer Julia Cuypers komt en speelt *De Zondares*. Iedereen wil aan het feest deelnemen, iedereen wil het Brusselsch troetelkind opnieuw toejuichen, en overal hoort men: „Ons Julieke komt terug.” Helaas! waarom heeft zij ons ooit verlaten?

Eene Zondares?! . . . hoor ik uit Noord-Nederland verwijten, hetzelfde stuk waarmede de Hollandsche troep, met Mevr. Van Lier-Cuypers als hoofdrol in Brussel optrad en zij kreeg geene halve zaal. Zoo is het juist, Julia kreeg geen volk en heden Zondagavond is de schouwburg eivol. Gelukigen zijn het die toegang vinden!! . . .

Het Brusselsch publiek is een zeer zonderling volk! Julia Cuypers in een herbergtheater of in eene schuur . . . dat is ONZE Julia niet, wij willen haar zien waar ze hoeft te zijn, dat is in een grooten schoonen schouwburg, een kader het portret waardig. Wij Brusselaren, wij hebben achting, eerbied voor onze artisten en weten ze te waardeeren; daarom juist kan het niet mogelijk zijn, dat men onze overal gevierde kinderen zou gaan toejuichen daar waar men gewoonlijk artisten van vierden en vijfden rang ziet optreden.

Zondag 25 en Maandag 26 dezer zooals volgende dagen, speelde de troep van den Koninklijken Vlaamschen Schouwburg voor eivolle zalen. Mevr. Julia Cuypers te zien optreden na eene te lange afwezigheid, is eene merkwaardige gebeurtenis; zóó zien wij toch niet meer spelen; zooals zij ons de toestanden voortoovert, wordt het toch door geene andere gedaan, en men mag stout zeggen dat, waar zij verdwijnt hare plaats ledig blijft. Ook, uitbundige geestdrift, luidruchtige toejuichingen, herhaalde terugroepingen eene tevredenheid op ieders gelaat te lezen, hebben genoeg bewezen hoe het volk onze Julia lief heeft.

U in korte zinnen *De Zondares* samenvatten is overtollig, daar het onderwerp, uit den roman van Wilkie Collins getrokken, in Noord-Nederland genoegzaam gekend is. *) Mevr. Julia Cuypers was grootsch in haar spel, de opvatting van haar rol is juist, het weergeven der toestanden, machtig. Zij weet sommige woorden zoodanig uit te drukken, dat men bij het vernemen, eene rilling in gansch het lichaam voelt. Zij werd krachtig bijgestaan door Mevr. Smits-Grader; deze heeft zich in de rol van Grace Roseberry waarachtig overtroffen. Het spel van Mej. Blankenstein was wel goed, doch niet oud genoeg. Eene lady van zeventig jaar, spreekt

*) Zie ook blz. 15 van den vorigen Jaargang. (RED.)

zoo glad of loopt zoo snel niet. Wat is Arthur Hendrikk een mooie priester en een goed predikant. Zóówel speelde hij, dat iedereen hem, terwille van zijn rol, lief had, den gelukkige! De minder sympathieke rol van Horace Holm-croft werd wonderwel gehouden door den heer Joseph Wicheler. In één woord prachtige avondstonden.

Aldus naar het tooneel gaan, is een waar genot. Mochten wij dit telkemale aanstippen!.. Doch sluiten wij met den wensch dat Julia ons geregeld iets kome voortoveren en ons eindelijk niet meer verlate!... Drix.

Uit de Scheldestad.

Slot.

Den tweeden dag Dinsdag 25 Augustus l.l. kwam allereerst aan het woord de heer Heuff, om te spreken over de vraag: Wat er gedaa kan worden tot nauwere aansluiting van het Tooneel in Zuid- en Noord-Nederland? Aansluiting van het Tooneel in beide landen acht spreker met den heer Emants hoogelijk gewenscht. Hij wijst er op, dat het gezelschap van De Vos en Van Korlaar destijds in de Vlaamsche steden *Het Goudvischje* speelde. Het succes was slechts matig, wat spreker daaraan wijt, dat het stuk een volks-conversatiestuk is en dergelijke stukken worden hier niet voldoende verstaan. De taal van het dagelijksch leven in Zuid-Nederland verschilt te veel van het Noord-Nederlandsch. In dit land spreekt men te veel dialect, wat in Nederland niet geschiedt. Men moet trachten hier het dialect weg te krijgen. Voor de Vlaamsche kindertjes raadt hij aan Hollandsche kindermeisjes te nemen (*hilariteit*), daardoor zal het dialect allicht worden afgeschaft. Wil men Hollandsche stukken hier te lande verstaanbaar maken, dan is het noodig om het dialect te laten varen. Ook zou spreker wenschen, dat Vlaamsche tooneelspelers, zooals o. a. de heer Laroche, in Nederland, voordrachten kwamen geven, evenals Bouwmeester en Van Zuylen dat te Antwerpen deden.

De heer Hendrickx van Brussel merkt op, dat men in Noord-Nederland het Vlaamsch goed verstaat, en hij meent, dat de eenheid van uitspraak in Nederland genoeg te wenschen overlaat. Deze spreker heeft aan zijn gezelschap te Brussel thans drie leerlingen der Amsterdamsche Tooneelschool, doch hun uitspraak verschilt hemelsbreed. De onduidelijkheid in de taal ligt te veel aan het slecht leggen van den klemtoon. Nog maar al te veel wil men de Vlaamsche artisten laten doorgaan voor menschen, die nog alles moeten leeren, omdat zij geen school hebben; dat is volkomen onjuist: mevr. Beersmans, mej. Cuypers en vele anderen zijn Belgen. België is te klein voor de artisten, die het heeft, vele bekwame artisten kunnen in Zuid-Nederland geen engagement vinden en zoeken dus emplooi in Holland. De bestaande toenadering op dit gebied dient voortgezet te worden.

De heer Marcellus Emants herhaalt wat hij in Februari heeft gezegd nl: dat de Zuid-Nederlandsche acteur bij ons veel kan leeren en omgekeerd. De eerste moge minder intellectueel ontwikkeld zijn, onze Nederlandsche acteurs missen te vaak gloed en aangeboren aanleg voor het tooneel. Het kan zijn nut hebben dat Vlaamsche gezelschappen in Noord-Nederland optreden en spreker zal in het Tooneelverbond de vraag stellen, wat in deze kan gedaan worden. *) Hij vraagt of degenen, die bij den heer Hendrickx spelen, wel het diploma der Tooneelschool hebben; er komen er van die School velen, die haar zonder eindexamen verlaten en wier uitspraak dus niets tegen het onderwijs op de School kan bewijzen.

De heer Hendrickx zegt, dat hij van het bezit van dit diploma niet zeker is.

De heer Vriesendorp deelt mede, dat pogingen worden aangewend om een Vlaamsch gezelschap in Amsterdam te doen optreden.

De heer Horn wil aan de Vlaamsche gezelschappen den raad geven, om alvorens zij Nederland bezoeken, te zien of zij geld noodig hebben. De Vlaamsche gezelschappen zullen in Nederland geen publiek trekken, de Nederlandsche gezelschappen

hebben het reeds hard genoeg en zullen van concurrentie niet gediend zijn en in Zuid-Nederland zal het omgekeerd hetzelfde zijn. Men leere toch vooral op congressen meer practisch zijn.

De heer Heuff meende die bewering krachtig te moeten bestrijden; men moet de concurrentie juist aandurven als middel tot bevordering van het schouwburgbezoek.

De Heer Lamberts Hurrelbrinck wijdt uit over het onvolgende van ons Nederlandsch repertoire.

Het slot dezer besprekingen was, dat de afdeling den wensch uitspreekt, dat er meer aansluiting komen zal tusschen Noord- en Zuid-Nederlandsche gezelschappen, door wederzijdsch optreden in beide landen.

En hiermede liep de tweede dag, voor zoover hij het tooneel betrof, ten einde.

* *

Op den derden dag, Woensdag 26 Augustus l.l. hoorden wij een debat tusschen eenige Vlaamsche heeren, ingeleid door den heer Isidoor Albert over Tooneelervaringen.

Het onderwerp betreft in hoofdzaak Brusselsche toestanden en leidt tot het uiten van de wenschelijkheid om het bestaande Belgische premiëstelsel te wijzigen.

Vier van de acht opgegeven besprekingen zijn dus tot haar recht gekomen.

In den loop dezer vergadering brachten de heeren Horn en Heuff hulde aan de uitspraak en het spel der Vlaamsche tooneelkunstenaars, naar aanleiding van de opvoering van *Gudrun* op den vorigen avond en hierdoor kom ik er vanzelf toe, om met een korte bespreking dezer voorstelling, mijn verslag te besluiten.

* *

Al hadden wij aan den Landdag niet anders te danken gehad, dan de kennismaking met *Gudrun*, spel in vijf bedrijven door Albrecht Rodenbach, dan zouden wij, dunkt me, volkomen tevreden kunnen zijn. Ditmaal eens geen vertaling of bewerking naar een vreemd kunstvoortbrengsel, maar een geheel eigen, vrij in zichzelf gevoelde schepping, waarvan men de oorspronkelijkheid toch zeker niet zal willen betwisten, omdat deze arbeid haar grondslag heeft in de „Kudrungsage“, die ons uit het Ambroser Handschrift van Maximiliaan (1502) bekend is geworden.

Wie daaromtrent meer uitvoerig wil worden ingelicht leze de „Aesthetische en Taalkundige Studie door Fr. van den Weghe“ een Professor te Oostende, die met zijn belangrijke achttien bladzijden, tevens een (welverdiende?) „Hulde aan het XXIIIe Ned. Kongres“ bracht.

Deze geleerde schrijver zegt bijvoorbeeld van het tweede en derde bedrijf, dat „al de dramatische kracht door hem (Rodenbach) ten toon gespreid, onverdeeld hier te zijner eere strekt“, maar hij gaat verder en vindt zelfs gelegenheid om Skakespeare, Goethe en Corneille aan te halen in vergelijking met sommige plaatsen uit *Gudrun*: wel wantrouwend zou men moeten zijn om niet gulhartig aan te nemen, dat dit door dezen bevoegden beoordeelaar geheel te pas is geschied.

Gaarne — omdat het werk óók op mij een diepen indruk heeft gemaakt en omdat ik aan zijn oordeel meer gewicht hecht dan aan het mijne, — neem ik hier de regelen van van den Weghe over, waarin hij tenslotte de beteekenis van Rodenbach's spel samenvat.

„Wanneer men voor elke zielstrilling zoo juist de noot weet aan te slaan; wanneer men in monologen zoowel als in dialogen uitmunt; wanneer men in de schildering en groepeerings der karakters wonderen verricht; wanneer men in zekere opzichten met meesterdichters van groote volkeren mag vergeleken worden, dan is men zelf een schrijver van allereersten rang.“

Zou ook het volgende niet betrouwbaar en juist kunnen zijn, al werd het door een der beste vrienden van den schrijver *) gezegd?

„Neen, geen meesterstuk hoeft Rodenbach's *Gudrun* te

*) Pol de Mont in het „Algemeen Handelsblad“ van 5 en in

wezen! Ook met en ondanks zijn gebreken overtreft het spel verre, zeer verre het meeste zoo niet alles, dat in Noord- en Zuid-Nederland sedert Vondel's tijd, tot Verwey's Oldenbarneveldt toe, voor het tooneel is geschreven.

Hoe jammer, hoe onuitsprekelijk jammer, dat Rodenbach — waarom juist hij en waarom, zoo kort na hem, Jacques Perk? — zoo vroeg moest worden weggenomen."

De 263 bladzijden, volgedrukt met verzen, te lezen: het is een heel werk; ze op te voeren is niet wel mogelijk: het zou 5 à 6 uur duren.

De geschiedenis speelt op het einde der derde eeuw in Moerlant en omvat een strijd tusschen Germanen en Romeinen, waarin Gudrun, de dochter wel is waar van den Romein Carausius, maar toch een Germaansche van opvatting, betrokken is, doordat Herwig, de zeekoning, de Germaansche verpersoonlijking van het Noorden, Allectus en Camillus, als Romeinsche tribunen het Zuiden vertegenwoordigende, alle drie om hare hand dingen. De zeekoning en de beide tribunen zijn dus, in den oorlog en in den strijd der liefde, vijanden en het treurspel weet de gebeurtenissen, die uit deze drijfveeren ontstaan en die zooveel kans zouden hebben gehad alleenig naast elkander voort te loopen, tot één te maken. De belangstelling wordt gelijk en gelijktijdig gaande gehouden door den angst van het „wie zal den krijg en wie zal de bruid winnen?" Dat Herwig de gelukkige is, moet tevens beschouwd worden als een verovering van al wat Vlaamsch is op het Fransch.

Het spijt mij, dat ik hiermee om meer dan eene reden moet volstaan.

Of de opvoering aan slechts ééne verwachting in zeer hooge beteekenis, heeft beantwoord, wil ik hier niet trachten te beslissen. Zij was voor een eerste zeker in den gewonen zin, voldoende en — kon het zoo geregeld worden — ik zou haar in Amsterdam in den Stadsschouwburg weer willen zien.

Het helaas noodzakelijke besnoeien van het kunstwerk, was toevertrouwd aan zorgzame handen, die van Pol de Mont; of hij goed heeft gedaan er een slot tegen aan te duwen, valt zeer te betwijfelen, maar als er dan toch iets moet betwijfeld worden, dan aarzel ik liever te gelooven, dat dit, buiten den oorspronkelijken tekst om, vertoonde en in elk geval lachverwekkende slot, door denzelfden Pol de Mont is verzonnen. Als hij dat gedaan heeft, dan was het in een onbewaakt oogenblik.

Om eindelijk eenig denkbeeld te geven van den stijl, waarin het spel is gebouwd, haal ik hier van blz. 74, uit het uitverkochte werk, dit aan:

GUDRUN.

O eeuwig Schiksel, zijt gij waarlik dan
zoo wreedelik onbermhartig in uw blindheid!
Gij doet een minnelik wezen mij verschijnen,
een man zoo schoon in zijne manlikheid,
zoo edel, zoo rechtzinnig, zoo rondborstig,
zoo dapper, zoo eenvoudig onversaagd —
zoo manlik — en gij zendt hem weg voor altijd,
verre over zee, en kommert u niet eens
of gij geen teedre banden losrukt! — Banden?
Och ja, waarom zou ik het mij ontliegen,
en zeggen «neen» wanneer het herte «ja» klopt?
Ja, gij bemindet hem, gij arme Gudrun,
en hij is weg, voor altijd weg, aldaar,
aldaar! Vaarwel, heldhaftige zeekoning!
Gij hebt een stuk uit mijne ziel gescheurd
en voert het mee op zee en door de stormen.
Gij weet het niet, helaas! maar de arme Gudrun
gevoelt het des te smerteliker. — Och!
indien hij soms nog in de duinen zwerfde,
indien hij al met eens hier voor mij stond!
Hoe vreemd klopt mij het hert, zoo angstig,
en tevens zoo wellustig, wijl mijn bloed
zoo warm mij naar het blozend voorhoofd oprilt,
lijk of ik mij dier zaligheid zou schamen!
Vreemd schepsel, dat ik ben! Indien ik dierf
wat verder gaan. — Helaas! onnoozel meiske,
wat droomt gij, en hoe gij lichthopig zijt! —
En toch, wie weet? — Wat zoude het mij baten?
Och niets! hem nog eens zien, en daarmée uit;

hem nog eens zien — van ver, hem nog eens groeten,
vaarwel hem zeggen, zijnen blik nog eens
ontmoeten, zijne stemme nog eens hooren —
O mocht ik, kon ik, dierf ik — Arme Gudrun!

V.

De brief op het tooneel.

Een der gewichtigste requisieten op het tooneel is de brief. Talrijke vroolijke en tragikomische geschiedenissen kan men van den brief op het tooneel verhalen, en van de verlegenheid, waarin de vertooner en de regisseur door brieven geraakten. Zelfs het schrijven der brieven op het tooneel is geen gemakkelijk werk, zooals vele geneigd zijn te denken; dat wordt reeds door de omstandigheid bewezen, dat bijna geen tooneelspeler op het tooneel natuurlijk een brief kan schrijven. Paul Lindau hekelt in zijn geestig boek „Vorspiele auf dem Theater" de verschrikkelijk slechte gewoonte der vertooners, de enkele woorden, die het publiek weten moet, uit te spreken, terwijl de hand ze nederschrijft. Het tempo waarin dat geschiedt is nog sneller dan dat van den geoeffendsten stenograaf. Ook de onvermijdelijke groote krul als ondertekening ontbreekt nooit. Deze storende slechte gewoonte, meent Lindau, is gemakkelijk te verhelpen, als de regisseur den tooneelspeler stom laat schrijven, en als de brief gereed is, hem hardop laat voorlezen.

Wil de vertooner den brief schrijven, en er is geen papier noch inkt op het tooneel, dan kan de grootste onaangenaamheid ontstaan. Dit ondervond de beroemde Iffland.

In Maagdenburg gaf hij eens gastvoorstellingen. In een stuk moest hij een brief schrijven maar men had zoowel de inktkoker als papier en ouwels op de tafel, die op het tooneel stond, vergeten te leggen. Hij vertelde later: „Daar ik niet zeker was dat, wanneer ik om die requisieten schelde, zij op het oogenblik aanwezig waren, gaf ik er de voorkeur aan — en dat ging zeer goed — den brief als reeds geschreven te beschouwen, en gaf den wachtdenden knecht een brief, dien ik kort voor het begin van het stuk in de garderobe opgesteld en bij mij gestoken had, met de woorden uit mijn rol: „„Dadelijk te bezorgen."” Dit verzuim was gelukkig goed hersteld, wat was echter het gevolg daarvan?

In mijn brief gaf ik namelijk kennis aan een koopman die mij na de voorstelling op een reeds door mij aanvaard souper gevraagd had, dat ik niet komen kon. Het berouwde mij het aangenomen te hebben, en ik schreef hem mijne komst af, voorwendende, dat ik zoo vermoeid en zenuwachtig van de voorstelling was. Ik had den brief vooruit gereed gemaakt om hem dadelijk na het einde van het stuk te verzenden, en den koopman niet op mij te laten wachten. Den tooneelknecht deelde ik vroeger, om zeker op hem te kunnen rekenen, mede, dat hij na de voorstelling een brief bij Mijnheer zoo en zoo bezorgen moest. Deze was echter tevens de knecht in het stuk.

En wat doet de ezels nu?

Hij denkt, dat de hem overhandigde brief een wenk is om dien oogenblikkelijk aan zijn adres te bezorgen, en geeft hem dadelijk aan den koopman, die hij van af het tooneel in een loge had zien zitten. In de entre-acte vertelt hij mij van zijn dienstijver.

Ik meende van schrik in den grond te zinken. Ik had den koopman mijne vermoeidheid, nadat de voorstelling afgevoeren was, gemeld, en nu ziet hij mij heel kalm nog twee bedrijven doorspelen, en zit zich daarover natuurlijk niet weinig te ergeren. Wat te doen? Ik moest trachten er iets op te vinden, en reed na de voorstelling oogenblikkelijk naar zijn huis waar ik nog vroeger dan hij zelf kwam. Gelukkig was de man goed gehumeurd en lachte hartelijk met mij over het voorgevallene. Ik meende dat die zaak nu geeindigd was, maar in het geheel niet! Zij vervolgde mij zelfs tot in Berlijn, waar ik nauwelijks aangekomen, mij in een dagblad openlijk zag uitvegen; een recensent over mijn optreden in Maagdenburg sprekende en mij, de zondenboek van den requisiteur, mijn extemporé-zonde verwijtende, eindigde zijn artikel dus:

„Ei, ei, mijnheer de directeur. dat was een weinig al te sterk, den dichter zoo te verwaarloozen en de door hem welberekende voorschriften: zich aan tafel te plaatsen, te schrijven, te verzegelen, zoo geheel willekeurig weg te laten en een reeds geschreven brief aan den knecht te geven. Zulke willekeurigheden verdienen bij zulk een uitstekenden tooneelspeler, die tevens dichter is, stränge berisping!” Later, toen ik hem de zaak had uitgelegd, verontschuldigde hij zich schriftelijk en maakte zijne excuses.”

Tot zoo verre Iffland, die aldus de zondenboek van den requisiteur werd.

Maar zelfs als alle schrijfbenoodigdheden door den requisiteur zijn aangebracht, heeft de duivel nog dikwijls de hand in het spel. De tooneelspeler wordt maar al te spoedig in verlegenheid gebracht, wanneer de inkt verdroogd is, of de pen niet schrijft, of als hij niet weet, dat de inktkoker tot aan den rand gevuld is en hij een vlek op het papier werpt. Evenzoo, als bij iedere andere gelegenheid, kan men den beschaafden man herkennen aan de wijze waarop hij met het papier en den inkt omgaat, en ook in deze handeling kan men een karakter leggen door de wijze waarop men schrijft en den brief behandelt. Daarbij komt nog, dat in stukken, waarin de handeling in vroeger tijden plaats heeft, de omgang met papier en inkt nog veel moeilijker is dan in moderne. Toen werden de brieven nog zeer eigenaardig gevouwen en met ouwels gesloten. In moderne stukken is dit door enveloppen zeer vereenvoudigd. Toch zal men heden moeilijk een tooneelspeler vinden, die bijv. als prins in *Emilia Galotti* den brief op de toen gebruikelijke wijze, sluiten kan. Dus ook in dat opzicht kan de requisiteur groote fouten maken, als hij het materiaal niet volgens den stijl heeft aangeschaft, en men moet nog velerlei soorten van brieven weten te onderschieden, vorstelijke brieven, kabinet-brieven, kleine, aardige minnebriefjes en wat niet al. Ook moet de tijd van het stuk wel in het oog gehouden worden en de regisseur moet precies weten, hoe het papier in de oudheid en hoe het er in de middeleeuwen uitzag, een wetenschap die slechts enkele bezitten.

Maar genoeg nu van het schrijven der brieven op het tooneel, meer onheil nog, hebben de gereed zijnde brieven reeds aangericht. Bij ieder in goeden staat verkeerend theater geeft men de voorkeur aan vooraf geschreven brieven. Iedere brief draagt den naam van het stuk, van de persoon die den brief overbrengt, zoomede bedrijf en tooneel waarin hij gegeven, en door wien hij gelezen en respectievelijk verder gegeven moet worden.

Deze geheel voltooide brieven hebben een goede, maar ook een kwade zijde. Zonder twijfel wint het tooneel door het werkelijk aflezen van den inhoud van een schrijven, aanmerkelijk. Maar evenzoo gevaarlijk is nu de gevolgtrekking van den vertooner: daar de brieven geschreven zijn behoeft men ze niet uit het hoofd te leeren.

Welk een massa van gebeurtenissen kunnen er niet plaats hebben, wanneer men zulk een tragen vertooner eens een snuifje wil geven, door den brief, te verwisselen, hem te vergeten of te verliezen, hem door slecht of klein schrift onleesbaar te maken, enz.? Kent hij den brief van buiten, dan kan hem zoo iets niet gebeuren. Zeker beroemd acteur, ik geloof Talma, werd eens door een mededinger een leelijke streek gespeeld, die echter den aanlegger zelve trof. Talma, of wie het dan ook geweest mag zijn, moest in de rol van een vorst een brief ontvangen en lezen, die hem een adjudant, juist zijn mededinger, op het tooneel overhandigde. Om nu Talma, die den brief zeker niet uit het hoofd kende, in verlegenheid te brengen, reikte hij hem een stuk wit papier in den vorm van een brief over. De vorst-Talma vouwt den brief open en ziet welk een poets hem gespeeld is. Vervolgens geeft hij, snel gevat, met de mimiek van bijziendheid, den brief aan den overbrenger terug, zeggende: „Ach! ik heb mijn bril vergeten, waarde graaf, lees mij den brief voor.” Hoe de laatste er zich uitredde weet men niet.

Hoe een tooneelspeelster eens bij een andere, door een brief op het tooneel veroorzaakte verlegenheid, zich zelve door hare gevathheid uit een gevaarlijke positie, en daardoor

de voorstelling redde, zal u het volgende verhaal doen zien, dat werkelijk heeft plaats gehad.

De heldin van het verhaal is de beroemde Frederike Bethmann, die als echtgenoot van den vermaarden komiek Unzelmann naar Berlijn kwam, zich daar echter in 1803 van hem liet scheiden en den tooneelspeler Bethmann trouwde, als wiens gevierde echtgenoot zij in 1815 aldaar overleed. De tooneelspeler echter, die in dit verhaal voorkomt, is Franz Mattausch uit Praag geboortig, die in 1789 naar Berlijn kwam en een kwart-eeuw lang de lieveling der Berlijners, vooral van de Berlijnschen was, daar hij, een zeer fraai uiterlijk en een prachtig orgaan bezat. Om te bewijzen hoe hij de Berlijnsche dames in geestdrift wist te brengen, kan dienen, dat een harer uit de affiches den naam Mattausch sneed, deze papiersnipperjes als thee op het vuur zette en het attraksel met genoegon dronk.

Deze Mattausch was een echte natuur-tooneelspeler, die op het tooneel geheel zich zelf gaf, maar als alles niet precies klopte het hoofd verloor. Hij trad op in de titelrol van Schiller's *Don Carlos*. Mevrouw Bethmann was Eboli. Men was aan de scène in het paviljoen, waarin Don Carlos verzocht is te komen, en waar hij de koningin denkt te ontmoeten, echter prinses Eboli vindt. Zij had hem reeds den brief van den koning aan haar, overhandigd. Hij neemt dezen brief aan en steekt hem bij zich. Als zij nu later merkt, dat zij zich vergist heeft, dat Carlos haar niet bemint, dat hij een andere had denken te vinden, en zij met onstuimigheid den brief terug verlangt, waarna Carlos uitroept: „Deze brief, kwam van den koning. Ja prinses! „Dat verandert alles, dat is (den brief jubelend in de hoogte „houdend) een onschatbare brief, die voor alle kroonen van „Philips nog niet is in te ruilen! Dien brief behoud ik”, verliest hij bij ongeluk den brief op het tooneel vóór dat hij weggaat. De brief ligt op het tooneel en dus in het bereik der prinses, die voor de groote alleenspraak op het tooneel blijft. Om nu goed het kritieke van de positie te begrijpen moet men bedenken, dat van dezen brief al de volgende handelingen der prinses afhangen, en dat eigenlijk het stuk geëindigd is, als zij den brief teruggekregen heeft. Vervolgens had deze voorstelling in tegenwoordigheid van vele Franschen plaats, die juist als vijanden Berlijn waren binnengetrokken en den gang van het stuk met dubbele opmerkzaamheid volgden, en nu groote angst lieten blijken; Eboli-Bethmann stond aan de eene zijde van het tooneel, zonder den brief te zien. Toen zij de onrust bij het publiek bemerkte, meende zij eerst bij de toeschouwers de oorzaak daarvan te moeten zoeken, eindelijk valt haar oog op den brief op het tooneel. Op hetzelfde oogenblik, dat zij hem ziet, toont zij de vrolijkste verrassing en vliegt met in het oog loopende haast op den brief toe, neemt hem, doorloopt hem met van hoop fonkelende oogen en — werpt hem eindelijk met een beweging van teleurgestelde verwachting weder weg, als ware het een ander schrijven, en zegt: „Ach! dat is de ware niet” Een algemeene storm van bijval brak nu los, zooals het stuk van Schiller wel nooit beleefd zal hebben.

Somtijds helpt de brief uit verlegenheid in plaats van ze aan te brengen en dat wel wanneer het personeel sprekkenden niet groot genoeg is en een boodschap mondeling moet overgebracht worden. Dan brengt de figurant den brief, waarin woordelijk de boodschap staat. Dat is bijzonder praktisch. Van zulk een brief kan men zeggen, dat hij op pooten staat.

IMPRESARIO.

Uitgeknipt.

(Op verzoek.)

Uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 2 Juni 1.1., 2e blad B.

MODEL-TOONEEL.

Men schrijft ons uit Amsterdam:

Met verrassing zal menigeen, uit de rede waarmede de heer Marcellus Emants de 26ste jaarvergadering van het Neder-

landsch Tooneelverbond II. Zaterdag opende, hebben vernomen, dat toen het plan tot vestiging der Tooneelschool in voorbereiding was, o. a. J. J. Cremer van oordeel was, dat het rationeeler zou zijn te beginnen met de stichting van een model-tooneel. Het schijnt ons inderdaad, dat Cremer hier de stem van het gezond verstand deed hooren en dat men, indien zijn raad gevolgd had kunnen worden, de eenig juiste richting om tot het doel te komen, zou zijn ingeslagen. Een model-tooneel is eigenlijk het eenig noodige. Een model-tooneel maakt eene tooneelschool overbodig, want het is zelf eene school, die door kunst te geven, kunst kweekt.

Men zal misschien beweren, dat in Cremers tijd aan de stichting van een model-tooneel niet te denken was, dat de elementen voor een zoodanig tooneel ontbraken, dat en het Tooneelverbond en later de Tooneelschool voortkwamen juist uit de begeerte om het tooneel uit zijn staat van diep verval op te heffen! Wij zijn zoo vrij te betwisten, dat voor 20 jaar de elementen voor een model-tooneel ontbraken. Waar wij thans, telkens bij het heengaan van een lid der oude garde, de verzuchting hooren slaken: „al weer een, die niet zal zijn te vervangen!” hebben wij ons te herinneren, dat die oude garde in haar volle glorie was van jeugd en talent, juist toen het Tooneelverbond en de Tooneelschool werden opgericht! Maar het ongeluk was — toen precies als thans — dat het goede niet tot zijn recht kwam, dat de deugdelijke elementen verdeeld waren over verschillende gezelschappen, dat die gezelschappen te worstelen hadden met pecuniele moeilijkheden, welke de directies tot middelen van herstel haar toevlucht deden nemen die de kwaal verergerden. De toestand was in 1876 in geen enkel opzicht minder dan thans — tenzij hierin, dat het peil van beschaving der tooneelstukken over het geheel eenigszins is gerezen. Maar dit laatste zou ook — als van zelf — geschied zijn onder den invloed van een model-tooneel.

Anderen zullen zeggen: het denkbeeld van den heer Cremer heeft ingang gevonden, het is verwezenlijkt door de oprichting van de vereeniging Het Nederlandsch Tooneel. Er is geen oogenblik twijfel in ons aan de goede bedoelingen, waarmee Het Nederlandsch Tooneel werd gesticht, maar dat die goede bedoelingen tot een goed resultaat hebben geleid, wie is er, die het durft volhouden? Indien wij hier een der voorname oorzaken wenschen aan te stippen, die het Nederlandsch Tooneel gedurende de vele jaren van zijn bestaan eene teleurstelling hebben doen zijn voor het publiek, voor de artisten en zeker ook voor zijne opvolgende beheerders, dan geschiedt dit niet uit lust om de oprichters in hun onvorstand ten toon te stellen en voor ons den schijn te wekken alsof wij de zaak zóóveel verstandiger zouden hebben aangevat — maar wel om zoo mogelijk den tegenwoordigen Raad van Beheer tot inzicht te brengen van de fout, die hij voortgaat te bestendigen. Het Nederlandsch Tooneel heeft van den aanvang af de zaak te groot — niet te diep — maar quantitatief te groot opgevat. Niet heeft de Raad van Beheer kracht gezocht in de vorming van een wel zooveel mogelijk compleet, maar in aantal beperkt gezelschap van met ijver en liefde voor de kunst bezielden talenten — of belovende talenten, om daarmee in een niet te groot theater en dus in beperkten kring, zoo goed mogelijk verzorgde voorstellingen te geven — neen, bij den Raad van Beheer zweefde het ideaal voor, ten eerste van zijn zetel te moeten opslaan in den Stadsschouwburg op het Leidsche Plein, ten tweede van met zijn gezelschap te heerschen over het gansche land! De Stadsschouwburg — een volktheater — waarin ieder die er het beheer van aanvaardt, zich heeft te plooiën naar zekere beginselen van exploitatie, die met het denkbeeld van een model-theater (voor den meer ontwikkelden stand) moeilijk zijn te vereenigen — een theater dat nooit (ook in zijn vroegere gedaante) voor de uitvoering van intiemer kunstwerken aangewezen is geweest — een theater, dat wegens zijn omvang enz. zware exploitatiekosten vordert en waar men, zich richtende tot een zeer gemengd en van avond tot avond wisselend publiek, elk wat wils moet geven en

Uit dit alles volgt, dat men behoort te beschikken over een talrijk gezelschap. In verband met dit talrijk gezelschap of misschien ook weer gedeeltelijk als gevolg er van, komt het bespelen van de provincie, het reizen en trekken, het doubleeren . . . Kortom aan een te groot budget het hoofd moettende bieden, is de vereeniging Het Nederlandsch Tooneel reeds van den beginne af gedoemd geworden hare zaak te exploiteeren als de eerste de beste ondernemer en heeft zij dezelfde usances en tradities van dezen gevolgd.

Onlangs deed het bericht de ronde in de couranten, dat de Koninklijke Vereeniging het thans geëindigd seizoen niet minder dan 54 verschillende stukken heeft opgevoerd. Vierenvijftig in tien maanden, d. i. meer dan een per week. De „Deutsche Wochenzeitung” voegt er de opmerking aan toe: „Trotz dieser geistigen Opfer war der materielle Verlust ein ungekannt hoher,” eene opmerking, die schier overbodig is. Ieder toch beseft, dat waar een theaterdirectie zich genoodzaakt heeft gezien elke week een ander stuk te geven, geen dezer stukken kan hebben aangeslagen. Of en hoeveel de Vereeniging dit seizoen verloren heeft, is ons niet bekend, maar dat het feit der 54 verschillende stukken opgevoerd in 10 maanden op een zeer ongezonden toestand wijst, voelt ieder.

Voor eenige maanden gaven wij den leden van het beheer der Vereeniging den welgemeenden raad eens eindelijk een anderen koers uit te gaan: de exploitatie van den Stadsschouwburg aan anderen te gunnen en zelf een klein, uitmend ingericht, aantrekkelijk, gezellig theater te doen bouwen en het onder bepaalde voorwaarden te doen bespelen door dat gezelschap, hetwelk voor goed verzorgde opvoeringen de beste waarborgen geeft. Het kapitaal voor den bouw is natuurlijk gevonden, als H. M. kon worden bewogen aan hare subsidie van 25,000 'sjaars vastheid te geven, althans een bepaald aantal jaren. Huur voor het theater zou niet behoeven te worden gevorderd — misschien zelfs niet eens een kleine som voor onderhoud . . . maar ik wensch niet te herhalen, wat door mij bij eene vorige gelegenheid is uiteengezet. Alleen dit: mijn ongevraagd advies is in den boezem van den Raad van Beheer zeer slecht ontvangen. Men meende, dat ik het had toegelegd op den val der Vereeniging, waar ik juist een middel meende aan de hand te doen de Vereeniging uit haren val op te richten en haar eindelijk iets te laten verwezenlijken, dat de kunst tot zegen zou kunnen zijn.

Een klein gezelschap, een klein theater, een klein publiek! Op dit laatste dient men in ons land altoos te rekenen, want van nature zijn wij niet tooneellievend. en buitendien: hetgeen artistiek boven het gewone staat, vindt nergens grooten toeloop. Alleen dit mag men hopen, dat onder den invloed van het betere, het publiek, dat er beseft van heeft, zich gaandeweg zal uitbreiden.

Wie hervormen wil en den Schouwburg op het Leidsche Plein huurt, begint in elk geval met een . . . bévue.

Oedipus.

Aan de *Oedipus*-vertooning door Het Nederlandsch Tooneel, onder leiding van den heer M. B. Mendes da Costa, wordt hard gewerkt. Men hoopt op 18 November a. s. de eerste voorstelling te kunnen geven, in de vertaling van prof. H. van Herwerden, die ook in 1891 te Utrecht bij de studentenvertooningen dienst deed.

De rolverdeling is als volgt: Oedipus, de heer Bouwmeester; Iokaste, mevr. Bronggeest-Bouwmeester; Kreon, de heer de Vries; Tiresias, de heer Van Schoonhoven; de kooraanvoerder, de heer De Jong; een bode uit Korinthe (komische rol), de heer Van der Hilst; een dienaar, de heer Roijaards; een herder, de heer Wensma; een priester, de heer Holtrop.

De heer Gottfried Mann zal de leiding hebben van het muzikale gedeelte; de koren zullen worden gezongen door

door een der zangers van dat gezelschap; de muziek is van wijlen mr. Van Riemsdijk.

Belangrijke artikelen van de hand der heeren M. B. Mendes da Costa en Dr. C. I. Vinkesteyn, over *Koning Oedipus* zijn op blz. 33 en 115 van den 20sten Jaargang van dit Tijdschrift te vinden.

Statistiek.

Stadsschouwburg. — Leidsche Plein.

Van 1 Augustus 1895 tot 1 Augustus 1896 beleefden in den Stadsschouwburg de volgende stukken het daarachter vermelde aantal opvoeringen:

<i>Trilby</i>	17	<i>De Schootrijdster</i>	6
<i>Om de Kroon</i>	12	<i>Het Spookhôtel</i>	6
<i>Mathias Sandorf</i>	9	<i>Een Blok aan 't Been</i>	6
<i>Zooals de Oude zongen enz.</i>	9	<i>Marcelle</i>	6
<i>Koning Richard de Derde</i>	9	<i>Marguerite Gauthier</i>	5
<i>De Prinses van Bagdad</i>	8	<i>Narcis</i>	5
<i>De tweede Mevrouw</i>		<i>De Gebochelde</i>	5
<i>Tanqueray</i>	8	<i>Een Gril</i>	4
<i>Mijn Huishoudster</i>	7	<i>Vlinders</i>	4
<i>De Wolf in de Schaapskooi</i>	7	<i>Flora Tosca</i>	4
<i>Margot</i>	7	<i>De Bruiloft van Kloris</i>	
<i>Het Goudvischje</i>	7	<i>en Roosje</i>	4
<i>Blauw</i>	7	<i>Dénise</i>	4
<i>De Vrouw van Tabarin</i>	6	<i>Groote Stadslucht</i>	4
<i>Madame Sans-Gêne</i>	6		

Driemaal werden vertoond *Francesca's Huwelijk*, *Zij weet iets*, *De Bibliothekaris*, *Gijsbrecht van Aemstel*, *Inkwartiering*, *De Avonturierster*, *Twee oude Heeren*, *De koopman van Venetië*, *Haar Thuis* en *Toupinel zaliger*.

Tweemaal kwamen voor het voetlicht *De gouden Spin*, *Sirocco*, *Droomen*, *De Fabrieksbaas*, *Fedora*, *De Viool van Cremona*, en *Kean*.

Eén enkele maal gingen *In Politiek*, *Don Cesar de Bazan*, *De Demimonde*, *Een Gewetenszaak*, *Les Jacobites*, *Le Cid*, *Phèdre*, *Jean D'artot*, *De Student Thuis*, *Lotos*, *Oud Zaansch Bruiloftsfeest*, *De kleine Lord*, *Hannes*, *Dokter Klaus*, *Een Man van de Wereld*, *Vriend Fritz*, *Mara*, *Die goede Buitenlui*, en *Muisje*.

Prijsvraag.

De Koninklijke Vereeniging „Het Nederland Tooneel” looft een prijs van Duizend Gulden uit voor een oorspronkelijk in de Nederlandsche Taal geschreven tooneelstuk, in drie bedrijven, dat:

- nog nimmer door druk of opvoering het licht heeft gezien,
- een onderwerp behandelt uit de Nederlandsche geschiedenis, die van het Oranjehuis of het Nederlandsche Volksleven, geschikt blijkt te zijn, niet alleen om voor H. M. de Koningin ter gelegenheid der Kroningsfeesten opgevoerd te worden, maar ook om later eene plaats te behouden op de speellijst der Vereeniging; en
- haar door eene Raad van Oordeel, daartoe door den Raad van Beheer uitgenoodigd, en die zich welwillend met deze taak belast, ter bekroning zal worden voorgedragen.

De mededingende schrijvers moeten hunne stukken inzenden vóór of op den eersten September 1897, ten huize van Mr. M. G. L. van Loghem, Parkweg 74 te Amsterdam, Secretaris van den Raad van Oordeel.

De stukken moeten duidelijk geschreven zijn, met een andere hand dan die van den schrijver, wiens naam niet te lezen mag zijn op het stuk zelf, maar opgegeven moet worden in een gesloten briefje, van buiten voorzien van een motto of spreuk, waarmede ook het stuk gemerkt

Het bekroonde stuk wordt het eigendom der Vereeniging en zal opgevoerd worden door hare tooneelspelers.

Het zal niet in druk mogen verschijnen voor een jaar na de eerste opvoering.

De inzenders der niet bekroonde stukken verklaren zich bereid, ze aan de Vereeniging, wanneer deze het verlangt, in uitsluitend eigendom af te staan tegen eene som van Een Honderd Gulden in eens en één ten honderd, voor elk bedrijf, van de bruto ontvangst.

Wat het bekroonde stuk betreft, wordt de uitgelofde som van Duizend Gulden beschouwd als minimum van het schrijversrecht, berekend tegen één ten honderd, voor elk bedrijf, der bruto ontvangst.

De Raad van Oordeel is samengesteld uit de heeren H. L. F. PISUISSE en A. L. H. ISING te 's Gravenhage, F. SMIT KLEINE te Haarlem, L. J. VELTMAN, TACO H. DE BEER, M. B. MENDES DA COSTA en Mr. M. G. L. VAN LOGHEM te Amsterdam.

De Secretaris ervan voegde hieraan toe, dat zoo de opmerking mocht opkomen, dat geen der thans voortbrengende schrijvers in dien Raad genoemd is, men er bij bedenken zou, dat de Raad van Beheer hoopt, van hen tooneelstukken ter mededinging te zullen ontvangen.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. October. Over tooneelspelers (Jules Claretie. Brichanteau, Comédien. Paris 1896.), Mr. J. N. van Hall.

De Amsterdammer. Weekblad No. 1009. André Antoine, Bulée; Ingezonden: Prijsvraag K. V. Het Nederlandsch Tooneel, I. d. Vr. Tz.; *Een Visioen*, (Aan Dr. Ch. M. van Deventer), J. Hora Adema.

De Kunstwereld. No. 43. Kritiek, Nantas; *Madame la Maréchale*, S. Heijmans Jz.; Rotterdam (*De getemde Feeks*), M. Hs.

De Kroniek. No. 96. Een Berlijnsch tooneelschandaal.

De Zon No. 5. *Mardock de Dierentemmer*, *De Sabijnsche Maagdenroof*, Jacques Vitel.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 2. Jan Blockx (*Met portret*), H. M.; Aan Jan Blockx, V. A. de la Montagne; De Zuidnederlandsche Tooneelbond; Antwerpen, Jan Bruylants; Brussel, J. Verbeeck; Gent, Lod. Lievevrouw-Coopman; Ons Tooneel in Holland, Hubert Melis; Een Volksschouwburg, A. D. Musschoot; Verschenen werken (*Vrouweneer*) Leonidas; Nieuwe Tooneelliteratuur; Van den Belleman.

Mercure de France. Octobre. A propos de „L'inutilité du théâtre au théâtre, A. F. Lugné Poë.

Die Gesellschaft. Heft 10. Der Klassizismus und das Eindringen des Variété, Eine Studie über zeitgenössischen Geschmack, Oskar Panizza.

The Athenaeum. No. 3600. *Under the Red Robe*, a Play in Four Acts. Adapted by Edward Rose from the Novel by Stanley Weyman. Dramatic Gossip.

To Morrow. October. Du spectacle by Lugné Poë.

Op het Leesmuseum. Amsterdam.

October.

No. 3879. J. Hora Adema. *Een Visioen*. Dramatisch fragment.

No. 3888. J. Claretie. Brichanteau Comédien.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 4.

15 NOVEMBER 1896.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan de Afdelings-Secretarissen.

Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Les Tenailles-Levenslang*). — Marcellus Emants, Model-tooneel.

Ingezonden: Mari J. Ternooij Apel, In Memoriam-Louis Plas.

Ons Souffleurshokje. — Schouwburg-Personeel. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel. — Briefwisseling.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Aan de Afdelings-Secretarissen.

De Secretarissen der Afdelingen worden uitgenoodigd mij een opgave te zenden van: 1°. de samenstelling van het Bestuur; 2°. den naam van den Gedelegeerde bij de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool; en 3°. het getal der leden hunner Afdeling. Gaarne ontvang ik deze opgave vóór 24 November a.s.

Amsterdam,
P. C. Hooftstraat 103.
15 November 1896.

De Algemeene Secretaris,
J. KALFF Jr.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Les Tenailles van Paul Hervieu is weer een echtbreuk-drama, en ook ditmaal, niettegenstaande dat het min of meer naar het Burgerlijk Wetboek riekt, in een tamelijk goed volgehouden romantischen stijl. Irène, wat zenuwachtig en daardoor in enkele punten ook overspannen, is in haar jeugd uitgehuwelijkt, op fransche wijze, aan Fergan, hardvochtig man, wiens haan in alles koning wenschte te kraaien. Het moet u reeds duidelijk zijn: die twee verstaan elkaar niet.

Na een kort huwelijk ziet Irène den vriend harer jeugd, Michel Davernier, terug en de liefde, die deze twee indertijd voor elkaar hebben gekoesterd, is oud, dus niet gerooft.

Davernier draagt den stralenkrans der verre reizen, die

hij gemaakt heeft en hierdoor ook is reeds dadelijk de voorkeur van Irène begrijpelijk voor het publiek.

Irène vindt haar verhouding niet oerlijk en weigert dus aan Fergan haar plicht, als getrouwde vrouw, na te komen.

Den volgenden dag is dus de breuk volkomen en Irène stelt aan Fergan echtscheiding voor. Als deze, op burgerlijke gronden, niet mee wil werken tot de ontbinding van dit huwelijk, werpt Irène zich in de armen van Davernier, met de woorden: „Doe met me wat je wilt.”

Tien jaar later is er een jongen van ruim negen jaar, in het huwelijk geboren, en Irène heeft er voor gezorgd, dat Fergan meenen kan, dat dat kind zijn zoon is, hoewel Davernier de feitelijke vader blijkt te zijn.

De heerschzuchtige Fergan heeft de opvoeding van dit kind, teringachtig als Davernier, tot nu toe aan de moeder overgelaten, maar hij acht het oogenblik thans gekomen om de meisjesachtige verzorging, die de kleine René genoot, te vervangen door een meer mannelijke. Hiertegen verzet Irène zich als een wanhopige en zij onthult, ten einde raad, het geheim van René's geboorte, wanneer Fergan onverzettelijk blijkt.

Dit breekt de persoonlijkheid van Fergan en hij legt zich bij de feiten neer.

Deze onderwerping van Fergan, die wel een hardvochtig man is, maar overigens niet schuldig, aan zijn overspelige vrouw, lijkt mij de fout van het stuk, dat overigens veel moois bevat.

Een man als Fergan, zoo denk ik mij dat, is blij, dat hij nu nog meer kan heerschen over de vrouw, die hij haat, door zijn burgerlijke rechten, voortvloeiende uit zijn onecht, maar in rechten onbetwistbaar vaderschap, over den jongen René te doen gelden.

Het stuk en de zeer jonge schrijver hebben heel wat beweging gemaakt in Frankrijk, een uitvoerige studie daarover, waarvoor het hier, voorloopig althans, de plaats niet is, vindt men in de nrs. van 15 en 30 Januari 1896 der *Revue d'Art Dramatique*.

Daar wordt de schrijver vergeleken bij Dumas fils — ver-

beterd, vereenvoudigd, uitgedroogd. Maar zóó uitgedroogd is Hervieu dan toch nog niet of hij heeft in het derde bedrijf een hengelaar te pas gebracht, die symboliek over bedroefde visschen spreekt. Dan nog een klein trekje over een arme vrouw, aan wie Fergan geen aalmoes gunt, omdat zij zijn eigendomsrecht niet eerbiedigt. Meer versiering valt er in *Les Tenaïlles* niet te bekennen.

Dat getuigt dus van buitengewone vaardigheid en toen ik het stuk voor het eerst las, vond ik het zeldzaam glad. Barhelder. Is er dan meer logica dan gevoel in de gesprekken? Ik geloof het wel; daardoor geeft het stuk veel te denken over de inrichting van het huwelijk en de bedoeling van den schrijver is bereikt.

De vertaling van den heer C. F. van der Horst klonk aangenaam en in den toon. De titel *Levenslang* is wat men in Brabant noemt een „vondje”, vooral omdat zij een moeilijkheid heeft doorgehakt, wat met een zin op blz. 79 der brochure nog eens gebeurd is, door hem weg te laten.

Het gezelschap onder leiding van den heer Jos. van Lier, voerde het stuk op. Twee bijfiguren waren slecht. Schwab, de man, leek mij het beste door zijn drooge koelheid, Mevr. van Lier-Cuyppers — „ons Julieke” zeggen de Vlamingen — is nog niet volkomen thuis in deze boosaardige rollen, die wél een vrouw, maar óók den man in de vrouw teekenen. Als zij zich opwindt bij haar spel, wordt zij te breed, dan gaat zij golven en bruischen. Zij vergeet, dat Hervieu, vóór alles menschen van de wereld schiep, al gaf hij ze soms een romantisch tintje en het paste in geen deele aan deze vrouwenfiguur, om bij het slot: „Nous sommes deux malheureux. Au fond du malheur, il n'y a plus que des égaux” — zooals mevr. van Lier deed — zich te plaatsen bóven haar echtgenoot en, richtende, met opgeheven hoofd, den rechter wijsvinger aan den gestreken arm omhoog te brengen en dien langzaam dalende op haar man te laten neer komen, de woorden zeggende, als waren wij in het zuiverste melodrama. Maar ze is haar te vergeven deze zonde, zij speelt zich zelf, ze kent geen school.

De minnaar (Jan Malherbe) deed sober en koel. Dit was op vele plaatsen in het stuk, wellicht meer geluk dan wijsheid, want die koelheid werd wat al te streng doorgevoerd.

Maar hoe dan ook — als Ligné dit stuk, wat tot zijn roeping behoort, hier had gegeven, dan zou het in geen geval beter zijn geweest; wél hadden we dan meer moeten betalen, óók zouden de dames dan toilet hebben gemaakt en zéker hadden de heeren dan grootere stukken van hun overhemden laten zien. V.

Model-tooneel.

Onder bovengenoemden titel bevat ons Tooneel van 1 Nov. een opstel, dat op verzoek werd overgenomen uit de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 2 Juni ll. Het stuk was aan mijn aandacht ontsnapt; maar gelukkig wordt mij nu toch nog de gelegenheid geboden eenige bedenkingen tegen de strekking er van in het midden te brengen.

De schrijver meent, dat Cremer de stem van het gezond verstand deed hooren, toen hij, kort na de oprichting van het Tooneelverbond, adviseerde niet een tooneelschool te stichten, maar een model-tooneel.

Mij komt het voor, dat Cremer's medebestuurders terecht zijn raad niet hebben opgevolgd. Men make hier niet uit op, dat ik niet evenals de schrijver van het opstel een model-tooneel zou wenschen te bezitten in een klein theater, waar intiemere kunstwerken werden opgevoerd voor een klein, meer ontwikkeld publiek. Integendeel zou dit juist iets van mijn gading zijn.

Konden de eerste Hoofdbestuurders van het Tooneelverbond zich echter vleien in staat te zijn een dergelijk plan ten uitvoer te brengen?

Ik geloof van neen.

Het Tooneelverbond beschikte destijds over zeer weinig

geld en al had 't toen reeds de subsidies gehad, die 't nu weer verloren heeft, dan zou 't in zijn wisselvallige inkomsten nog niet het kapitaal hebben bezeten voor de oprichting van een tooneelgezelschap benodigd.

Nu zal men zeggen: de mannen van het Nederlandsch tooneel hebben toch dit kapitaal wel bijeen weten te brengen. — Akkoord; maar hoe geheel anders waren ook hun omstandigheden. Dat eenige mannen, met liefde voor de dramatische kunst beziel, een kapitaal afzonderen, — des noods] geheel willen opofferen, — als zij daarvoor een gezelschap kunnen vormen overeenkomstig hun wenschen en door hen zelve bestuurd, is te be-, maar niet te verwonderen. Zullen evenwel diezelfde mannen bereid worden gevonden dit geld af te staan aan een verbond, dat eenige honderden leden telt, die hen wel van daag tot Hoofdbestuurders hebben gekozen, doch over een jaar weer van hun zetels kunnen werpen?

Aan een opnemen van geld, waarvoor men een onderpand had moeten bezitten, waarvan men rente zou moeten betalen en dat men ten slotte moest aflossen, viel in 't geheel niet te denken. Cremer's plan — hoe verlokkelijk ook — was voor het Tooneelverbond dus eenvoudig onuitvoerbaar.

Terecht wijst onze schrijver er op, dat volgens sommigen Cremer's plan verwezenlijkt is door de Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel. Maar, voegt hij er bij, al twijfelen wij niet aan de goede bedoelingen, waarmee het Nederlandsch Tooneel werd gesticht, wie is er, die durft volhouden, dat die goede bedoelingen tot een goed resultaat hebben geleid?

Dat durf ik zeker niet; maar is dit geheel en al de schuld van die Vereeniging geweest? Met andere woorden: zou het resultaat zoo heel veel beter zijn geweest, als de Koninklijke Vereeniging zich vergenoegd had met de bespeling van een kleiner theater en de vertooning van intiemere stukken voor een meer ontwikkeld publiek?

Iets beter . . . ja; maar veel . . . ?

Ik geloof al weer van neen.

Gesteld eens, dat men op dit oogenblik de beste krachten van ons land vereenigen kon tot een model-gezelschap, zou dat gezelschap dan lang aldus bijeen blijven?

Het komt mij voor, dat wij ons daaromtrent geen illusies behoeven te maken. Wie de groote rivaliteit tusschen tooneelspelers kent, moet inzien, dat zij elkander in den weg kunnen staan, zelfs al vervullen zij zeer verschillende emplooiën. De toejuichingen, die aan meneer A ten deel vallen, voelt meneer B als een roof aan zijn eigen succes. Het ideaal van den gewonen talentvollen acteur bestaat in het de-ster-zijn van een gezelschap, dat wel zoo goed mogelijk samengesteld moet wezen, maar waarvan de beste leden toch precies één sportje beneden hem staan. Voelt hij zich daar onmisbaar, worden daar om zijnentwil de stukken gekozen, naar *zijn* goedvinden de rollen verdeeld, dan is hij er veel meer naar zijn zin dan bij een uitstekenden troep, waar hij voortdurend gevaar loopt door anderen te worden overschaduw. De tooneelspelers, die op de goede vertolking van het geheele stuk meer prijs stellen dan op hun eigen succes in een grootere of kleinere rol, zijn weinigen in aantal.

Ergo zullen bij het model-tooneel al gauw eenige van de beste krachten afvallen om zich elders te gaan engageeren, waar zij meenen beter op den voorgrond te kunnen treden.

Bezaten wij nu een gezelschap als het Théâtre Français, waarvan de gevestigde reputatie zóó groot is, dat de acteur er reeds een eer in stelt zich er lid van te mogen noemen, dan zou de zaak er zeker anders uitzien; maar in een dergelijke reputatie verheugt de Koninklijke Vereeniging zich nog niet en bovendien zien wij, dat zelfs het Théâtre Français niet bij machte is aan zijn beste krachten het deserteeren te beletten.

Wat de financieele zijde van de zaak betreft, staat het m.i. ook nog geenszins vast, dat het Nederlandsch Tooneel met de bespeling van een kleineren schouwburg zooveel

betere zaken had kunnen maken. Ongetwijfeld zijn de exploitatie-kosten van een kleineren schouwburg geringer; maar de ontvangsten per avond zijn bij volle zalen eveneens minder en de salarissen der artiesten blijven dezelfde. Kan men nu voor intiemere stukken op een vrij groot publiek rekenen, dat den schouwburg vele avonden achtereens zou vullen, dan ware er voor het denkbeeld nog iets te zeggen; maar dit is op verre na niet het geval. Voor een spektakelstuk of een klucht zijn er in ons land nog al schouwburgbezoekers te vinden; maar speelt men een ernstig, intiem stuk, waarover niet eerst in den vreemde een groot geroep is opgegaan, dan geschiedt dat al spoedig voor een leege zaal. Van daar, dat een Nederlandsch schrijver, van wien men niet vooruit weet, dat hij op de lachspieren zal werken, niet de minste belangstelling ondervindt. *) Onze artistieke schouwburgbezoekers, die zoo uitstekend de hooge kunst weten te waardeeren, welke hun te Parijs, te Weenen of elders in het buitenland wordt opgedischt, schijnen in hun vaderland niet den minsten lust te gevoelen zich in een theater kunstgenot te verschaffen, dat wat inspanning kost en een zelfstandig oordeel vereischt.

Wil men nu zeggen: de Koninklijke Vereeniging heeft toch met verlies gewerkt, zij had dus even goed getrouw kunnen blijven aan de denkbeelden, die bij haar oprichting voorzaten en haar offers alleen brengen in het belang van werkelijk goede kunst, dan antwoord ik wederom: akkoord.

In ons land wordt zóóveel gedaan voor de behoeften van den grooten hoop, dat men eindelijk ook wel eens wat mocht doen om de behoeften te bevredigen van de kleine, maar meer ontwikkelde minderheid.

Toch heeft men m.i. het recht niet er de Vereeniging een verwijt van te maken, dat zij er naar gestreefd heeft door middel van kunst van minder gehalte de verliezen te dekken door betere kunst geleden. De schuldige in deze is alleen het publiek, dat wel extra nacht-treinen noodig maakt voor paardenspelvertooningen; maar blij is als 't in zijn krant leest, dat het dit of dat tooneelstuk niet hoeft te gaan zien.

En al hadden wij nu het model-tooneel gekregen, zou dan de Tooneelschool overbodig zijn geweest? Ik geloof precies het tegendeel.

De schrijver van het opstel zegt: „de toestand was in 1876 in geen enkel opzicht minder dan thans — tenzij hierin, dat het peil van beschaving der tooneelstukken over het geheel eenigszins hooger is gerezen.”

Juist; maar in dit „tenzij” zit 't m nu juist.

Een twintigtal jaren geleden waren wij bijzonder ingenomen met tal van tooneelspelers en tooneelstukken, die thans heel wat minder zouden bevallen, als wij hun spel nog eens en onveranderd te genieten kregen. Juist op het punt van de beschaving is het publiek veel hogere eischen gaan stellen en onze beste artiesten hebben die eischen gevoeld en hun best gedaan er aan te gemoet te komen. Wij hooren tegenwoordig op de planken een veel zuiverder Nederlandsch dan voorheen en wij ontmoeten er veel meer heeren en dames.

Wie hebben die eischen voor 't eerst geformuleerd?

De oprichters van het Tooneelverbond.

Waar heeft men 't eerst getracht aan die eischen te voldoen?

Op de Tooneelschool.

Hoe zijn zoowel die eischen als de middelen om er aan te voldoen tot de oudere artiesten doorgedrongen?

Door de leerlingen van de School.

Ieder, die maar eenigszins op de hoogte is van het onderwijs op onze school, zal moeten erkennen, dat alleen aan een school, door middel van een aanhoudende oefening, de zuivere uitspraak kan aangeleerd worden, die als 't ware de basis vormt van het geheele zich-beschaafd-voordoen van den artiest. Bij een modeltooneel is voor zulk een oefening evenmin als voor de stemvorming de noodige tijd beschikbaar.

Wenscht men dus een model-tooneel, dan moet men tegelijkertijd daarnaast ook een school wenschen, waarop aankomende kunstenaars een goed gebruik leeren maken van de middelen hun door de natuur verstrekt.

Het gewone argument, dat onze school zoo weinig uitstekende artiesten heeft afgeleverd, hoeft hier niet nogmaals weerlegd te worden. Het zij genoeg er op te wijzen, dat zich naast de school in de dagelijksche tooneelpraktijk evenmin bijzondere talenten hebben ontwikkeld. Waar de schaarschte aan uitnemende tooneelkrachten dus geweten moet worden aan een gebrek aan productiviteit van ons volk op dit gebied, daar gaat het niet aan de Tooneelschool er verantwoordelijk voor te stellen. De Tooneelschool is en blijft hoogst noodig, al ware 't alleen om het eenige te behouden, wat ieder erkent, dat wij verkregen hebben:

Beschaving op het tooneel.

MARCELLUS EMANTS.

Ingezonden.

In Memoriam.

LOUIS PLAS

geb. 21 Juli 1853, overl. 27 October '96.

Met onzen confrater Plas is een bescheiden man, een kunstenaar, groot in 't kleine, ten grave gedaald. Want Louis Plas had artistieke gaven, die, als niet 't fatum zijn heele leven beheerscht had, zich zeer zeker meer in den breede zouden hebben geuit. Nu is hij altijd gebleven een verdienstelijk man op den tweeden grond — en, toen hij verbonden was lange jaren aan de Kon: Vereen: „Het Nederlandsch Tooneel” en aan de „Ned: Tooneelvereeniging”, heeft hij daarvan meermalen blijk gegeven. Zijn creatie van *August Bikker* in „van Puffelen & Zoon” zal om haar heerlijk begrepen goedmoedelijkheid niet licht worden vergeten. 't Vroegtijdig heengaan van dezen gemoedelijken, bescheiden en in den grond van zijn hart braven man, die misschien zijn heele leven geen anderen vijand heeft gehad dan zichzelf, stemt ons met weemoed.

Op 't kerkhof „t Huis ter Vraag” is hij 31 October '96 door zijn confraters en confrateressen grafwaarts gedragen en hebben „de Nederlandsche Tooneelvereeniging” — „Het Nederlandsch Tooneel” — „Barendse en la Mar” — en de artiesten van 't Salon des Variétés” hare appreciatie van dezen man geuit in 't zenden van enkele kransen.

T. A.

Ons Souffleurshokje.

Oók een slot! Toen er sprake van was om *Antony* van Dumas-père weer te Parijs op te voeren herinnert de *Figaro* aan een vergissing, die eens bij een voorstelling van dit stuk heeft plaats gehad. Het stuk eindigt na den moord van Adèle d'Hervey met den beroemden zin van den hoofdpersoon: *Elle me résistait . . . je l'ai assassinée*. Maar het scherm ging door een abuis neer, vóórdat de acteur Bocage deze woorden had kunnen zeggen. Het publiek was woedend en wilde het scherm weer doen opgaan: het moest *den zin* hooren! Op het tooneel ontstond een hevige woordenstrijd. Bocage wilde niet opnieuw het slot spelen, maar de actrice Marie Dorval, die de vermoorde Adèle voorstelde, riep op eens: „Halen!” Het scherm ging op, zij vatte Bocage bij de hand, trad naar voren en zeide: *Je lui résistais . . . il m'a assassinée*. Daarna daalde het scherm weder onder het gelach der toeschouwers.

* * *

*) Tenzij hij zijn stuk op een gratis voorstelling laat vertoonen.

In zijn rol gestorven. In het Novelty Theatre te Londen werd onlangs opgevoerd *Sins of the Night*. Aan het slot van dit stuk wordt de „schurk” doodgestoken door den man, die de valsche rol heeft. In plaats van een tooneeldolk, werd daarvoor dien avond een echte dolk met scherpe punt gebruikt, met het ongelukkig gevolg, dat de tooneelspeler, die voor den schurk speelde, doodelijk getroffen werd en ten aanschouwe van het publiek den laatsten adem uitblies. Het publiek, dat den speler nooit met zooveel natuurlijkheid had zien sterven, juichte hem luide toe en daar onmiddellijk na dit tooneel het gordijn valt, verliet het den schouwburg zonder te vermoeden welk een drama er was afgespeeld.

* * *

Starke Metamorphoso. Kritiker: „... Ich würde Dir rathen, lieber Freund, Deine Tragödie umzuarbeiten, die fünf Akte in einen zusammenzuziehen, aus diesem die Pointe knapp in Frage und Antwort zu kleiden, und als — Witz einem humoristischen Blatte zu übersenden!” (*Fliegende Blätter*, No. 2668.)

Schouwburg Perscneel.

Seizoen 1896—1897.

Stadsschouwburg — Leidsche Plein.

Koninklijke Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel.

Raad van Beheer.

L. Wichers, Voorzitter.
Mr. W. G. F. A. van Sorgen, Secretaris.
S. J. H. Gompertz, Penningmeester.
W. A. van der Mandere.
Mr. M. G. L. van Loghem.
W. Stumpff.
Jules L. N. de Gijselaar.

H. J. Schimmel, Eere-Voorzitter en Adviseerend lid.
A. C. Wertheim, Adviseerend lid.

Directeur Gérant: W. van Korlaar.
Regisseur: W. P. de Leur.

DAMES.

Theo Brondgeest-Bouwmeester.
J. Chr. Stoetz.
S. Pauwels-van Biene.
Chr. Poolman.
**E. Holtrop-van Gelder.
**A. Rössing-Sablairolles.
**Marie Lorjé.
L. van Korlaar-van Dam.
H. van Ollefen.
Sophie de Vries.
*Anna de Leur.
**S. Verenet-Dusault.
*M. Coerdès.
*Rud. Scheffer.
A. Fuchs.

HEEREN.

Louis H. Bouwmeester.
**C. J. Schulze.
C. P. J. Clous.
E. J. J. B. Tourniaire.
J. de Jong.
C. C. van Schoonhoven.
Jacq. de Boer.
*W. C. Roijaards.
*Henri de Vries.
A. Ising Jr.
M. J. Wensma.
A. van Zijlten.
C. C. van Dommelen.
*J. A. Holtrop.
**G. C. Verenet.
D. van Ollefen.
*R. van der Hilst.
*J. H. Broedelet.
**H. Teune.
Chr. Laurentius.

Salon des Variétés — Amstelstraat.

S. Frank, Bestuurder.

W. Potharst, Regisseur.

H. Harms, Administrateur.

DAMES.
M. Potharst-Grader.
A. Frank-de Hoop.
E. van Biene-d'Oliviera.
A. Fuchs-Barbiers.
Greta Braakensiek.

HEEREN.
W. Potharst.
*H. Harms.
S. Frank.
J. J. Ketting.
W. de Ruijter.
A. Dahme.

** Zijn in het bezit van een eind-diploma onzer Tooneelschool.
* Zijn oud-leerlingen, doch bezitten geen diploma of bezochten de School niet ten einde toe.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. November. Dramatisch overzicht. Shakespeare en Molière op ons tooneel, door Mr. J. N. van Hall.

De Nieuwe Gids. November. De Koning Oedipus van Sophocles, H. J. Boeken.

De Tijdspiegel. November. Nederlandsch Tooneel, Lucius.

De Amsterdammer, Weekblad No. 1011. Koning-Oedipus, Dr. Ch. M. van Deventer.

De Kunstwereld. No. 45. *Le Partage*, E. den Dulk.

De Zon. No. 7. *De Matroos*, Met Plezier, Jacques Vitel.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 6. Noord en Zuid, Hubert Melis; Antwerpen, Hubert Melis en Aug. M.; Brussel, J. Verbeeck; Gent, Gustaaf d' Hondt; Op den Buiten, Lod. Scheltjens; Prijsvraag; Jubelfeest Mevr. Verstraete-Lacquet; *De Filistijnen* door Frans van Laer; Leonidas; Tooneelontvangsten in Frankrijk.

Revue d'Art Dramatique. Novembre. Au lecteur, La Rédaction; *Exil*, pièce inédite, Félix Hueber; Le Théâtre de Musset, M. Wolff; Chroniques: *Montjoye*, *Capitaine Fracasse*, Ph. Malpy; Le répertoire à la Comédie Française, R. Spark; Le Théâtre d'essai, L. Besnard; *Mignonnette*, G. Mégèves; *Jacques Callot*, *Les deux Gosses*, *Le Tour du Monde*, *Nina la Blonde*, *L'Empereur Napoléon*, Ch. Basset; En Angleterre (*Cymbeline* au Lyceum), L. Yeatman; Les Critiques, A. Lagrinche; Emile Faguet, P. M.; *Le Cuivre* par P. Adam et A. Picard, L. Besnard; Echos.

Revue des deux Mondes. 1 Novembre. Revue dramatique. *Montjoye*, *Le Capitaine Fracasse*, *Don Carlos*, *Les Bienfaiteurs*, *Villa Gaby*, par Jules Lemaitre, de l'Académie Française.

Mercure de France. Novembre. *La Vie sentimentale*, trois actes en prose, Julien Leclercq.

The Athenaeum. No. 3602. *Donna Diana* a Poetical Comedy in Four Acts. From the Spanish by Westland Marston. Dramatic Gossip.

To Morrow. November. The noble art, VII. Sir Henry Irving on himself, Stanley Jones; Impressions (*Cymbeline*, About Shakespear's plays, *The Two Little Vagabonds*), J. T. Grein.

Op het Leesmuseum. Amsterdam.

November.

No. 3939. M. Maeterlinck. *Aglavaine et Sélysette*.

Briefwisseling.

Als lezer K. uit Leiden zoo goed wil zijn zich bij de Redactie bekend te maken, wordt zijn stukje in het volgend nummer geplaatst en zijn naam blijft geheim.

Het verslag der Nederlandsche Tooneelvereeniging moet tot 1 December uitgesteld worden.

REDACTIE.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.— Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 5.

1 DECEMBER 1896.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité.

Niet-Officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Koning Oedipus, Het Troetelkind, In Oorlogstijd, Twee knappe Dochters*). — Pavidus, Uit de Maastad (*Nora, Een Millioen, Die malle Om Bidochon*). — Dixi, Uit de Zennestad (*Vorst en Volk, Wilde Lea, L'Abbé Constantin, Cabotins, Amants*). — P. Abas, Uit de Theemstad (Overzicht).

André Jolles, *Aglavaine et Sélysette*. — Huf van Buren, En bij ons...?

Ingezonden: Tweede Verslag over de Nederlandsche Tooneelvereniging. — K, De brief op het Tooneel.

Uitgeknipt. — Schouwborg-Personeel. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Het eerste deel van de vergadering van het Hoofdbestuur, gehouden op 29 November j.l., werd bijgewoond door afgevaardigden der Afdelingen Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage, opgeroepen om de meeningen dier Afdelingen te doen hooren over het plan tot het arrangeeren van bijzonder goede voorstellingen voor die Afdelingen. Van het plan zulke voorstellingen op gemeenschappelijke kosten der Afdelingen bij afwisseling in die drie steden te doen geven, werd voorloopig afgezien. Het Hoofdbestuur werd opgedragen een plan te ontwerpen om, met aanwijzing van een stuk en van acteurs, die het zouden kunnen spelen, met opgave ook van een begrooting van kosten, voor die drie groote Afdelingen in het volgend seizoen een goede voorstelling te doen geven. Besloten wordt dat het Hoofdbestuur in geneerlei opzicht zich zal verbinden tot het geven van financieelen steun uit de f 200.— voor bijzondere voorstellingen te zijner beschikking gesteld.

Bij de behandeling der quaestie omtrent het graf van Mèvr.

Kleine bleek, dat, wanneer het graf slechts voldoende onderhouden wordt, van opruiming, daarvan niet alleen in de eerste jaren niet, maar ook later geen sprake kan zijn. De gemeente Amsterdam laat het volkomen onaangeroerd. Toch achtte men het noodig tot verplaatsing naar een andere begraafplaats over te gaan. Daarmee zijn echter ettelijke honderden guldens gemoeid. De heeren Kalf en Fentener van Vlissingen deelden mede, dat ten gevolge van de oproeping van den heer J. L. A. Schut, in het *Algemeen Handelsblad* was ingekomen: bij den eersten, toezeggingen van A. C. W. te Amsterdam f 25.— J. L. A. S. idem f 10.— de Vereeniging H. Z. O. D. idem (door bemiddeling van den heer S.) f 10.— J. C. M. idem f 2,50, N. v. H. idem f 2,50, M. B. M. d. C. idem f 5.— en van W. d. J. te 's Gravenhage *ontvangen* f 5.—; bij den laatsten toezegging van H. v. W. Dz. te Dordrecht f 5.—, te zamen f 67.50. Voor verplaatsing van het graf, is dit bij lange na niet genoeg. Het Hoofdbestuur besloot de restauratie van het graf, die op het oogenblik noodig is, thans zoo spoedig mogelijk te doen verrichten en wel voor rekening van het Verbond. Met het overbrengen van het graf naar elders zal dan gewacht worden, totdat de som, daarvoor beschikbaar gesteld, groot genoeg zal zijn.

Op verzoek van de Afdeling 's Gravenhage werd besloten op den beschrijvingsbrief voor de volgende Algemeene Vergadering te brengen de vraag of het Verbond niet het geven van goede gratis volksvoorstellingen zou kunnen bevorderen.

De Commissie *ad-hoc* heeft zich in verbinding gesteld met het Zuid Nederlandsch Tooneelverbond.

Na eenige mededeelingen omtrent de Tooneelschool werd de vergadering gesloten, nadat nog was besloten, dat het verslag der vergadering in het No. van „Het Tooneel” van 1 December zou worden opgenomen, ook al moest dit daardoor iets later verschijnen.

De Secretaris,
J. KALFF JR.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling ontvingen wij *Verdacht*, blijspel en *Can-didaat*, tooneelspel, beiden in één bedrijf.

Opnieuw brengen wij in herinnering dat de stukken *anoniem* moeten worden ingeleverd, met vermelding van het adres waaraan zij na de beoordeeling kunnen worden teruggezonden.

20 Nov. '96.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

NIET-OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Daar valt over een tragedie als *Koning Oedipus* ontzettend veel te redeneeren, daar kan een heele boel geleerdheid bij te pas gebracht worden en daar kan ook nog heel wat lust om te vitten in het spel zijn, als het tot de bespreking van het vertoonde treurspel komt.

Maar zeker niet de geleerdheid — omdat ik ze niet bezit — en allermint de vitlust zullen mij weerhouden om eenvoudig en rustig te getuigen, dat deze voorstelling, als geheel, voor mij mooi en groot is geweest. Waar een volle zaal, in hoofdzaak bezet door menschen, die zeer dicht bij ons tooneel staan, op het eind in groote bijvalsbetuigingen losbarst, daar is iets gebeurd. Dat is *niet* geweest een gelegenheids-geestdrift, die ontbrandt bij elke 25-jaar-oude gebeurtenis en bij ieder bloemetje, dat over het voetlicht wordt gegoid; het was óók niet de dankbaarheid van 't goedkoop genot, als het een uitnodigingsvoorstelling geldt en nog minder moet het worden toegeschreven aan zang en klang van het koor, want die deden veeleer kwaad dan goed.

Er schiet niet anders over dan de opwinding van het uitgezocht gehoor toetescrijven aan het eeuwig-mooie, dat er is geweest en waarvoor de zaal is bezweken: eerst in stille spanning, daarna in luid gejuich. Dat gold in de eerste plaats Bouwmeester. Deze rol, die hij op 21 November l.l. voor 't eerst vervulde is een deel van zijn leven geworden en zal er misschien het belangrijkste van blijven.

Bouwmeester heeft zichzelf — en enkele zijner eigenaardigheden — er voor opgeofferd, hoewel niet geheel. Bouwmeester is geen klein kind, hij is niet altijd even gezeggelijk, maar voor *Koning Oedipus* mocht dat voor hem wat anders zijn, ten minste hij heeft de leiding van den heer M. B. Mendes da Costa aanvaard en het eenige wat ik te vragen heb, is: „waarom niet slaafs gevolgd?” Dan zou het nóg mooier zijn geweest.

Zoo speet het mij, dat Oedipus, vóór hij met de uitgestoken oogen opkomt, twee pages, in het rood — bloederig zinnebeeld! — plotseling om de hoeken van den ingang laat verschijnen als poppetjes met mekanië; ook vond ik, dat hij toen pijnlijk en spannend lang op zich liet wachten, eindelijk achtte ik het slot, als hij zich van de kinderen verwijderd, zeer overdreven en ver-gaand uit den stijl; voor iemand, zoo blind als deze is, kéék hij mij te veel; voor een tragedie, was de verdwijning achter de zij-coullissen met de daarop volgende wederverschijning, nog wel op de bergen, veel te *mélo-mélo* en die zou dus vatbaar zijn voor spot, als er met een dergelijke, te rijk gedachte en daardoor mislukte poging, om de tragedie op te luisteren, ditmaal te spotten viel.

Daar juist die tweede verschijning bij de studentenvertooning in Utrecht ontbrak, vermoed ik, dat deze dingen gebeurd zijn buiten de leiding van den heer Mendes om, want Bouwmeester is niet de eerste de beste, hij heeft een eigen meening — zooals ik gezegd heb: hij is geen klein kind.

Het kan omgekeerd heel goed wézen, dat de oogenblikken die buitengewoon mooi waren, óók zonder de directe leiding van den heer Mendes tot stand zijn gekomen — maar, al is het niet zeer beminlijk tegenover den heer Mendes — dat acht ik van minder belang. Wat naar gezaghebbende meening mooi was, kan blijven en zal blijven onverschillig

van wien het kwam, maar wat tegen de leiding gebeurde en leelijk was, dat moet er nog uit. Gelukkig hoor ik, dat er tot wijziging van het slotafreel zelfs een nieuwe decoratie voor den achtergrond zal gemaakt worden, waardoor een andere opvatting van Bouwmeester, dus tóch nog niet de in Utrecht gevolgde, uitvoerbaar zal worden.

Vorstelijk was het weggaan aan het einde van het tweede gedeelte, als Oedipus met een verachtelijken blik den door hem zoo miskenden Tiresias, den wichelaar, naooft en onvergetelijk aandoenlijk en zuiver van spel en zeggung, was het afscheid van de kinderen.

Tot Kreon:

Laat gij niet toe dat deze meisjes ooit,
verstoken als ze zijn van mannensteun
en zonder hulp van een vermaagschapt huis,
als beedlaressen zwerven door het land,
en maak haar niet rampzalig zooals ik!
Maar ach! ontferm u over haar, zoo jong,
zoo gansch verlaten zonder uwe hulp!
Geef mij een handdruk tot bewijs dat gij
't zult doen!

(*Kreon reikt hem de hand.*)

(Tot de kinderen.)

Geen raad mijn kindren — gij zijt nog te jong —
verzelle u, slechts deze ééne wensch:

De goden mogen u een beter lot

Vergunnen, dan het lot uws vaders was.

De eenvoud, zoowel van de denkbeelden in deze verzen, als van de wijze waarop Oedipus bij de kinderen neerknielt, was aangrijpend en hier heeft het treurspel de harten van alle niet verstokte toeschouwers geroerd. Wij behoeven daarbij niet te vergeten, dat die harten, na al de voorafgaande aandoeningen vatbaarder waren geworden, maar met veel lof kan er toch gewezen worden op de zorgzame voorzichtigheid waarmee dit tooneel is geregeld; zoodra er in hooggestemde, diepgevoelde oogenblikken kinderen op het tooneel komen, houd ik steeds mijn hart vast, totnogtoe is „het” altijd verlopen. Deze avond is de eerste geweest, waarin het spel met de kinderen gebleven is op de hoogte van hetgeen voorafging en dat zegt, voor wie van die dingen maar het minste of geringste weet, verbazend veel.

Behalve dit zijn er dien avond meer wonderen gebeurd. Henri de Vries als Kreon had zeer mooie oogenblikken, van Schoonhoven als Tiresias was een heel andere en betere van Schoonhoven dan doorgaans. Roijaards — misschien wat uit den toon — leverde, zooals hij meestal gewoon is iets goed te doen, een zeer op prijs gestelden dienaar, die met het verhaal in het zesde gedeelte grooten indruk maakte.

De priester (Holtrop), de bode (van der Hilst), de herder (Wensma), de laatste naar mijn smaak wat al te veel à la wildeman toetgekeld, zij gevoelden allen zoozeer de beteekenis van hetgeen zij hadden te doen, dat ze iets beters hebben gegeven dan we van hen gewoon zijn.

Is het niet een groote overwinning, dat bij deze tooneel-spelers van wie doorgaans dienstijver de voornaamste eigenschap schijnt te wezen, het besef is wakker geschud dat boven alle vakgezeur nog steeds de heilige kunst staat?

In hoeverre de invloed van den heer Mendes bij een en ander in het spel is geweest, ik herhaal het, dat doet er voor het oogenblik minder toe.

En nu mevr. Brondgeest als Iokaste. In het derde gedeelte, als Oedipus haar de vele opbelderingen vraagt, die hem tot de ontdekking van zijn vadermoord zullen leiden en als Iokaste dus nog betrekkelijk kalm en verhalenderwijs praten kan, voldeed de vertolkster mij wel, het was sober en mooi en als iets verder het stil spel van Iokaste moet doen zien, dat zij de vreeselijke waarheid begint te vermoeden, dan viert Mevr. Brondgeest haar bijzondere triomf in dit treurspel; dat stil spel heeft dan ook ieders aandacht getrokken en wordt om strijd geroemd, maar mij is het bij het vernemen van dien lof steeds alsof daarbij bedoeld

wordt, dat de rest veel minder was. Dat vind ik zoo. Ik acht Mevr. Brondgeest op het oogenblik nog ongeschikt voor de tragedie, maar ik geloof, dat ze er komen kan, wanneer zij zich er in laat opleiden. Er-op-los-spelen gaat nu eenmaal niet in de tragedie. Zich geven is er bijna gelijk aan den boel in de war sturen. En wat werd Mevr. Brondgeest weer de onwerwetsche, onvervalschte Mevr. Frenkel, die iedereen wel kent, die zich met haar zoetelijk, aandoenlijk-lief gefleem in het hooge stemregister immers tot zelfs in Badeloch uit den *Gytsbrecht* „manifesteert”, wat werd zij weer *Dame-aux-Camélias*-achtig toen zij haar walgings-whâ herhaaldelijk uit haar strottenhoofd wurgde en het bloedschennig lijf in weinig stijlhoudende bochten wrong. Het tragische begrip der bloedschande, zóó overgebracht te zien op het gebied der psychopathia sexualis is de grootste stoornis geweest, die ik op dien mooien avond heb moeten verduren. Maar toch meen ik, dat deze tooneelspeelster, als zij eens een achttal tragische rollen achter zich heeft wel zal zijn, waar zij wezen moet. Dat geloof dank ik aan het vertrouwen, dat ik heb in het aanpassingsvermogen dezer merkwaardige vrouw, die zoolang zij maar niet verkiest oud te worden, de hachelijke kans loopt, dat zij voor de tragedie ten eeuwiggen dage al te jong zal blijven.

De hoogst belangrijke gebeurtenis is er dus geweest. Zij verslaat al mijn tooneelherinneringen en dat niettegenstaande de gebreken, die ik heb gevoeld. Zij is een krachtige opwekking om voort te gaan in deze richting. Alles heeft een andere kleur gekregen in de tooneelwereld, de Stadsschouwburg behoeft zich thans over niets meer te schamen nu Sophocles er gespeeld is.

Wij mogen echter na al de dankbaarheid, die wij gevoelen voor den leider en de uitvoerende kunstenaars niet vergeten, dat er zonder Sophocles maar toch weinig van zou zijn terecht gekomen.

* * *

En zoo wenden we ons dan weer tot de ellende van het dag-in-dag-uit-werk, tot de bespreking van het chronisch geworden Duitsch geklucht. Er moet maar over geschreven worden! Als ik per regel betaald werd, dan zou-je-’res wat zien! Honderd-uit, meneeren.

Maar nu! en dan zoo vlak na *Oedipus!*

„En toch — het moet!” zooals honderden reeds in honderde drama’s hebben gezegd: „Het moet!”

Het Troetelkind, In Oorlogstijd, Twee knappe Dochters, (tweede uitgaaf).

Allemaal Duitsch — liebenswârdig und schneidig. Nu’mal lustig’eran!

Het is merkwaardig, dat deze drie stukken in schrijversijdelheid tot blijspelen werden ógedoopt terwijl ze veel meer naar de klucht aarden. *Het Troetelkind* is een domme, rijke, Duitsche jongedochter, die Leonie Adelong heet, dienende de achternaam ter aanwijzing van een min of meer hooge geboorte, waarvan echter noch bij haar zelve, noch in het wezen harer ouders voldoende blijkt. Leonie is zóó vertroeteld door haar oudelui, dat ze op den dag der huwelijksvoltrekking ruzie krijgt met haar man en zich alleen in haar slaapkamer opsluit. Den volgenden dag wonen ze in dezelfde huiskamer, met een kamerschut tusschenbeiden, ieder op zichzelf, dan kijken ze Duitsch en lief door de gaatjes en over het schot naar elkaar, totdat — nu komt er iets allemachtig snoezigs — opéens, beiden tegelijk over de heining elkaar in de oogen koekeloeren. Alles zonder eenig gevolg. In het laatst van het tweede bedrijf wordt het troetelkind, in den geest van een getemde feeks door den sterken arm van haar man naar de Berlijnsche „pijp” verhuisd, drie-hoog-achter. Hier ziet men Duitsche pijpen, zet men koffie en praat men over de groenten voor het middageten. Zoodoende komt alles terecht.

Fatsoenlijk stuk, schrijver Bruno Köhler, vertolkers gezelschap-Christijn.

In Oorlogstijd van ’t zelfde laken een pak. De schrijver

Heinrich Stobitzer heeft hier behalve koffie, een kerstboom aangebracht, waarbij tweemaal het bekende kerstlied: „O, hoe treffend” ontheilgd wordt. De kerstboom, die echt is, wordt in een (N. B.) keulschen pot opgesteld.

Oók een fatsoenlijk stuk, vertolkers gezelschap-Frank.

Hier komen drie Duitsche ulanen in voor, die volgens den Markies de Thérigny uitstekend Fransch spreken. (Stobitzer neemt veel voor zijn verantwoordings). Deze drie Duitschers trouwen met drie Parijsche dames (opmerking als voren). Als dit stuk in Duitschland voor ernst wordt gehouden, dan ziet het er treurig uit met de land- en volkenkunde van de inwoners, want het is door den schrijver kennelijk in elkaar gezet om aan te toonen, dat de blonde teutonenkinderen tot zelfs in de elegante wereld te Parijs, te midden van het beleg, onweerstaanbaar waren. Na de overwinning van ’70 lieten in Duitschland de officieren de dames voor hen van het trottoir gaan, dat heb ik altijd kunnen glooven, maar dat zij in Parijs de harten van markiezen, markiezinnen en hunne dochters hebben weten te overmeesteren, dat lijkt mij thuis te behooren in de klucht.

Twee knappe Dochters alias *Beroemde Kinderen*, zie blz. 14 van dezen jaargang, is nu ook nog door de Koninklijke vertoond en wilde het geval niet, dat aan Mej. Rud. Scheffer, in dit stuk voor het eerst, een belangrijke rol was toevertrouwd, die van de voor de Duitsche tooneelschrijfkunst onuitputtelijke bakvisch, dan zou ik er over zwijgen.

Mej. Scheffer was zenuwachtig, dus misschien niet toerekenbaar, maar, hoe dan ook, op een paar enkele oogenblikken na, zeer slecht. Als zij met haar moeder (Mevr. Chr. Poolman) te spelen had, zei zij eenige onbeduidende dingen heel goed, maar al het overige: nee-maar! Zij kende haar rol uitstekend, zij heeft een alleraardigst figuurtje en een lieve stem, als ze rustig is, maar dat kwam bijna niet voor. Alle gevoel ontbrak, haar stemgeluid klonk dun en hoog, haar lachen was schel, haar jongemeisjespret aanstellerig. Zij mag wel dankbaar zijn, dat haar zoo spoedig de gelegenheid is gegeven om te merken, dat een diploma nog niet alles is, want wat ik hier schrijf, heeft zij zelf ook wel begrepen, daar schijnt ze verstandig genoeg voor te zijn.

De vertolking van de vermelde snakerijen „made in Germany” bleek overigens voldoende en überhaupt fatsoenlijk.

Wanneer worden we dan toch eindelijk eens bij Duitschland ingelijfd?

Nur am Rheine will ich leben!

V.

Uit de Maasstad.

Het was wel een goed idee van de Vereenigde Tooneel-lijsten om Ibsen’s *Nora* ter hand te nemen. Men moge dan spreken van de ons zoo welbekende figuren van Helmer en Nora en dr. Rank als van kapstokken, waaraan de dichter filosoof zijn theoriën heeft opgehangen — er is ondertussen toch maar heel wat echt-menschelijks in dien echtgenoot, die zichzelf zoekt in het geluk en in het ongeluk en in de redding, en aan dat alles zoo’n mooi schijntje van moraliseerende meerderheid weet te geven, dat de onbevange toeschouwer nog na twee bedrijven eigenlijk niet weet hoe hij het met hem heeft. En Nora! Is zij een kapstok? Zij is stellig geschapen om een theorie te ontwikkelen, maar zij is zelve in de handen van haar schepper de levende theorie geworden; zóó, dat men nauwelijks onderscheidt wie van de twee — Nora of de theorie — de eerstgeborene is. Als men dan met alle geweld aan die kapstok-critiek wil vasthouden, dan zou ik zeggen dat Ibsen dan toch levende kapstokken heeft gebruikt, menschen, die hij misschien eenigszins anders heeft gekleed dan indien hun de vrije keus was gelaten, menschen, die misschien een knoop of een strikje teveel aan hun lijf hebben, maar echte menschen toch die zoo heerlijk anders zijn als marionetten welke ons zoo vaak voor den neus worden gehangen.

Vergelijkingen zijn dikwijls hatelijk, maar als men ze

maken kán, dan is het ook onmogelijk ze ongebruikt te laten. Ik ben om die reden blij, dat ik de *Nora* van mevr. Mulder-Roelofsen, die jaren geleden, naar men zegt niet onverdienden opgang maakte, niet heb gezien. Nu was het mejuffrouw Alida Klein die de titelrol speelde. En dus *sans comparaison!*

Mej. Klein heeft den vollen nadruk gelegd op de *Nora* van het laatste bedrijf. Deze *Nora* past het best aan haar temperament, voor deze heeft zij het meeste gevoel, deze begrijpt zij volkomen. Haar opvatting is aan de vertooning van het stuk ten goede gekomen in dezen zin, dat de geleidelijke stijging erin nu ook volmaakt tot haar recht kwam, zoodat het laatste bedrijf en vooral het laatste tooneel, dat in ademlooze stilte werd aangehoord, één prachtstuk was van zelfbeheersching in ontgoocheling en van hoog idealisme in schijnbaar liefdeloos verzaken. De overgang van het kind-vrouwtje tot de vrouw die zich voor alles vóór vrouw, echtgenoot en moeder, *mensch* gevoelt, werd door haar spel heel duidelijk en heel aannemelijk gemaakt, want haar opvatting had terugwerkende kracht. Het derde bedrijf beheerschte haar gedurende de beide eerste. En daarin lag ook de fout. Het kind-vrouwtje was er eigenlijk niet; wij hoorden dadelijk het gedistingeerde, hoogvoelende wezentje van later heenklagen door de dartele woordjes van het begin. Waar die dartelheid uitbarst, miste het spel zijn werking. Het „alle duivels!” (het eenige, wat er nog ontbrak aan haar geluk, was toen immers dat eens hard te mogen roepen!) verbaasde, hoe lief ook gezegd, min of meer. Het spelen met de kinderen (dat allerliefste tooneeltje, heelemaal verknoeid door een plat-Rotterdamsch pratend jongetje en een onmogelijke kindermeid) was niet wat het moest zijn: een meedoen voor haar eigen plezier. Zoo ook haar onnadenkendheid; zij schenen ons veel te grof, die woorden uit den mond van de *Nora* die wij al zoo dadelijk als een fijnbesnaard wezen hadden leeren kennen; en toen zij tot dr. Rank, die haar van zijn aanstaanden dood wou vertellen, zei: „O, is U het maar?” toen deed het ons veel meer pijn dan bedoeld was en wij dachten niet aan onnadenkendheid maar aan ongevoeligheid of aan boos opzet. In de tarantella, waarin de wanhoop haar dartelheid buiten de maat dringt, sprak alleen de wanhoop; een werkelijke (geen tooneel-)Helmer zou door dien strakken blik en die starre houding terstond gezien hebben dat er iets vreeselijks gebeurd was....

Dit zijn allemaal kleine trekjes, waaruit voor mij bleek dat de *Nora* niet breed genoeg door Mej. Klein was opgevat. Ik herhaal dat dit aan een deel van de rol ten goede is gekomen. In het derde bedrijf was het gesprek met Helmer bewonderenswaardig en het afscheid verrukkelijk mooi. Ook waren er in de andere bedrijven oogenblikken van eigen vinding welke, als het nog noodig was, bewijzen dat Mej. Klein hoog genoeg staat om lastig gevallen te worden over *kleine* tekortkomingen. Het eerste gesprek met Mevr. Linde b.v., als *Nora* haar mededeelt, dat zij toch ook wel tot iets „kranigs” in staat is, behoorde tot die oogenblikken.

Men kent de klacht dat Mej. Klein wel eens wat achteraf scheen te worden gezet bij de Tooneelisten en in verband daarmee het verwijt dat zij op het tooneel zoo dikwijls onverschillig doet. Daarom ben ik heel blij dat men haar *Nora* heeft laten spelen, een avond heeft laten beheerschen. Dat er van onverschilligheid nu geen spoor was, behoef ik wel niet te zeggen.

De heer Brondgeest was dr. Rank en hij had zich uitnemend daarin gewerkt; een Ibsen-figuur, dadelijk herkenbaar. Het is mij weer niet gelukt den heer Tartaud goed te vinden; eerst maakte hij Helmer tot een zeer onaangenaam echtvriend, toen tot een echtgenoot die zijn hartschicht tegenover zijn vrouw maar half uiten durfde; en zijn uitingen van smart zijn altijd beter bedoeld dan gegeven. De heer Alex. Faassen als de zaakwaarnemer Krogstad, voldeed mij goed; hij had een ietwat vreemd kostuum.

Van Mevr. van Kerckhoven viel niet veel te zeggen.

Eindelijk nog dit: op het tooneel stond een wanstaltige reuzenkachel, welke vergeefsche pogingen deed om aan het vertrek iets Deensch te geven. Dat behoefde toch immers ook niet. Bij die kachel gingen *Nora* en Mevr. Linde in het eerste bedrijf heel leelijk zitten, de eene op een hoogen, de andere op een lagen stoel, met de kniën tegen elkaar!

* * *

In deze week gaf hetzelfde gezelschap *Een Millioen*, een tooneelspel uit een Russische novelle getrokken. Het stuk houdt de aandacht bezig, dat is het beste wat men er van zeggen kan. Het geeft een paar mooie tooneeltjes, als geheel is het van geener waarde. Vier vorstinnen komen er in voor; minstens drie te veel voor de Aert-van-Nesstraat. Ik wil niemand onaangenaam zijn, maar ik moet toch even zeggen dat men de dametjes Haspels (en vooral de jongste, die geen S kan zeggen) evenmin voor prinses kan laten spelen als Mevr. Burlage-Verwoert. Met Mevr. van Eysden-Vink gaat dat; doch ook zij had een ongelukkigen avond en bracht den toeschouwer volkomen in de war met haar conventioneel spel in het laatste bedrijf. De heer de Vos, de rijke Denissouf, die door zijn millioenen verhinderd wordt de waarheid te vinden en haar, helaas voor het stuk, eindelijk toch vindt, had iets moois van zijn rol gemaakt en de heer Brondgeest fleurde de heele vertooning op door de schittering van zijn actie en voorkomen. Ook het zeer levend getypeerde spel van den heer Alex. Faassen als de kruiperige zaakwaarnemer (een heel andere dan in *Nora*!) mag niet vergeten worden. De heer Victor Faassen beproefde eens iets anders dan gewoonlijk met zijn aristocratisch-afgeleefde oude-heerenrol; maar alleen zijn grime was geslaagd.

Over het geheel: geen stuk om eer mee in te leggen. Maar men verveelt er zich niet bij.

* * *

Tivoli gaf een Fransche klucht: *Die malle Oom Bidochon*. Een vermakelijk ding, dat den heer Morriën gelegenheid heeft gegeven zich te onderscheiden.

25 November.

PAVIDUS.

Uit de Zennestad.

Niets nieuws verscheen de laatste veertien dagen voor het voetlicht; daarbij kwam het dat ik geen verdrag vond. Verledene week kregen wij hier de vertolking van *Vorst en Volk* door Raphaël Verhulst; dit drama, in vijf bedrijven, handelend in een *ingebeeld* Moerland, hoofdstad Kleyt?.. werd bekroond in den driejaarlijkschen prijskamp, uitgeschreven door de stad Antwerpen. Het speelt in de 14e eeuw en het motto „*Vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid!*” klinkt door het gansche stuk. Men ziet het: de opstand smeult immer, altijd en overal, deze is verpersoonlijkt door Debora, hier Satansbruid. Zij leert ons: de oorlog is van God!?. . . de opstand is van Satan! . . . Het stuk toont ons het afschuwelijkste schrikbewind onder de republiek.

De beste der koningen wordt gedood; het volk, rampzalig, valt weer aan 't muiten en roept den jongen zoon van den vermoorden vorst tot nieuwen koning uit.

Wellicht werd het drama bekroond wegens zijne letterkundige waarde; het schijnt prachtig geschreven en bewijst een rijke woordenschat en beleving bij den schrijver. Doch voor den schouwburg beteekent het stuk niets. Men verdedigt hier eene thesis die niet de minste bijval genoot en de toehoorders, ondanks al de moeite, die de artisten zich getroostten, bleven koud en onverschillig.

Deze week kregen we „ons Julieke” terug. Zij vertolkte hier met zooveel zwier als kleur en waarheid, de titelrol van *Wilde Lea*; dit drama is ten volle voor haar geschreven. Ik zou toch, met schrijver „Uit de Amstelstad”, in laatst verschenen nummer betreuren dat Mevr. Cuypers géene school kent. Het is een prachtig talent, waar het op aankomt

aangrijpende tafereelen uit drama's en treurspelen te doen genieten; doch moet ze mooie, zachte, door de ziel gevoelde en lieve zielstreelende toestanden weergeven, dan betreurt men dat ze deze niet fijn genoeg, niet met de invallende, gepaste tonen kan uitbrengen en doen begrijpen; of wel, ze glijdt er over, en schijnt het... „glissez, mais n'appuyez pas”, ten volle in praktijk te stellen. En nochtans, hoe gaarne zouden wij haar daár ook willen zien in schitteren!

Het is nog niet te laat; zij is verstandig en haar talent plooibaar genoeg, — wil ze er haar op toe leggen, mits eenige wenken en aanhoudende studie — om zoo fijne comédienne als voortreffelijke ja eerste tragédienne op te treden.

Psychologisch beschouwd, is het stuk eene welgelukte poging tot het bewijzen, hoe krachtig de invloed der eerste opvoeding op het gansche latere leven werkt.

Lea is een soldatenkind, zeer jong moederloos, door eene goevernante tusschen soldaten grootgebracht, onder toezicht en bescherming eerst van haren vader, na dezès verscheiden, van een vriend, die den stervende beloofde, over zijn kind te waken. De jonge dochter wordt groot en Lea wordt door haren beschermer gehuwd. Hij bemint haar vurig; doch zij koestert geene liefde voor hem; zij verklaart het haren toekomstige, raadt hem dit huwelijk af, want zij gevoelt voor hem wel genegenheid, gesteund door dankbare gevoelens, doch geene liefde. Met die genegenheid is de verblinde echtgenoot te vrede. Niet lang duurt het, of hij moet er door lijden, de echtelingen zijn niet gelukkig.

De lotelingen uit het dorp vergaderen; er wordt seffens van vechten gesproken. De notariszoon Bavo Luckx wil Wilfried Teunis verraderlijk aanvallen, hij heeft een mes in de hand. Lea ziet het, schiet toe, neemt het mes af en scheidt de vechters. Daarop komt kapitein Marcel Martijn en als toekomstige echtgenoot, de dag vóór de huwelijksplechtigheid geeft hij haar te hooren, dat hare plaats niet is tusschen dronke en vechtende lotelingen; zij zegt wat ze daareven deed; hij is tevreden doch zij niet; zij duldt geene berisping, en daar het huwelijk nog niet voltrokken is, is 't niet te laat...

Marcel vraagt verschooning. Na het huwelijk vertrekt het echtpaar met het leger naar de omstreken van Reims. Zij heeft het oog geslagen op den luitenant Wilfried Teunis. Het stuk speelt hier in 1814, korts voor het vertrek van Napoleon naar Elba. Bavo Luckx, ook officier, wordt door Lea van de hand gewezen, doch Wilfried herinnert haar een man dien ze hartstochtelijk lief had, en dien de dood aan hare liefde ontrukte. Hier spant ze alle mogelijke middelen in om Wilfried over te halen, doch deze blijft immer zijnen plicht getrouw. Hare liefde verandert eindelijk in haat, en zij klaagt hem aan, alsof hij een aanslag op het leven van haren gemaal had gepleegd.

Hij wordt ter dood veroordeeld. Zij is ooggetuige als hij naar de strafplaats komt, doch wil niet gezien worden. Op het bevel: Vuur! dat den schuldeloozen Wilfried de doodende kogels moet zenden, schiet ze toe, hare liefde grooter zijnde dan haar haat, verklaart zij hem onplichtig en doodt zichzelf, zeggende: „Zóó sterft eene vrouw die lief heeft!...”

Men heeft hier zeker niet de zachte aandoeningen die men te genieten krijgt in fijne salonstukken, die innige zielstreelende voldoening die men smaakt bijv. bij *l'Abbé Constantin* of *Cabotins* of misschien wel *Amants*, dat heden de Molière-schouwburg met zooveel welverdiende bijval vertolkt; maar men lijdt en juicht hier met hen die lijden en juichen: alhoewel eene buitengewone vrouw — niet edel buitengewoon — toch zijn de hartstochten juist afgeteekend en weergegeven. Spelers en schrijver hebben het talent het volk te roeren, het mede te slepen en het met hen te doen lijden, genieten, ten ondergaan of overwinnen. Wanneer men tot zesmaal het gordijn doet halen achter een akt, dan verstaat ge het overige!

De decors zijn als immer zeer wel verzorgd; Mevr. Cuypers speelde opperbest, men zou moeilijk iets beters droomen.

Arthur Hendriks is meer dan ooit gewetensvol. De heer Wicheler blijft in zijn moeilijke en onaangename rol toch sympathiek. De overige rollen als de heeren Vanderlee en Rodrigos Raus en Mej. Philippine Cuypers, dragen gewetensvol toe om een volkomen geheel te vormen. De rollen zijn wonderwel ingestudeerd en weergegeven, bijzonder succes voor de twee gekwetste Napolionisten.

Dixi.

Uit de Theemsstad.

Sedert eenige jaren is er eene strooming hier te lande waar te nemen, die er duidelijk op wijst, dat de liefde van het gewone Engelsche publiek, den *average Britisher*, voor de kunst van Shakespeare in sterke mate is toegenomen. In alle voorsteden, wier bewoners zich vroeger met gewone zaaltjes, de z.g. *Townhalls*, waar een amateur-tooneelgezelschap eens in de maand eene voorstelling gaf, moesten tevreden stellen, verrijzen thans sierlijke, modern-gebouwde theaters, die avond aan avond tot aan den nok gevuld zijn. Om een voorbeeld te geven van die metamorphose in de geschiedenis van het Engelsche tooneel, behoeft ik mij slechts tot mijn buurtschap in Zuidelijk Londen te bepalen. Kende men vroeger in het Zuid-Westelijk distrikt van de hoofdstad een tweetal theaters, waarvan de historische *Surrey* — thans op ende op een volkstheater — er één is, op het oogenblik is mijn voorstad omgord door zeven of acht z.g. *suburban theatres*, alle prachtige, comfortabel ingerichte huizen, terwijl hun aantal binnen de naaste twaalf maanden zeker met een drietal zal vermeerderd zijn. En daar het Zuid-Westelijke distrikt, dat ik bewoon, in die drie jaren weinig in bevolking kan zijn toegenomen, is en blijft die plotselinge rijzing in het aantal grootsche speelhuizen een feit, dat men niet te gering moet schatten. In het kort, elke Londensche voorstad openbaart op het oogenblik een zucht tot het bouwen van een of twee schouwburgen in haar midden en zijn eenmaal de plannen door onzen *County-council* goedgekeurd, dan behoeft men niet lang op de opening derzelve te wachten.

Dan schenkt onze dagbladders, de tiende muze om haar den heur toekomstigen naam niet te onthouden, veel meer aandacht aan de historische kunst dan vroeger. Enkele bladen houden er behalve den kunstcriticus, juister den tooneelcriticus, een belangrijk personaadje in de Londensche samenleving, een z.g. *theatre gossip* op na, die u in den meest populair en vaak meest onderhoudenden vorm een juist overzicht geeft van het heden, het verleden en de toekomst in onze theaterwereld. Een ander teeken des tijds, *that speaks for itself*.

En wilt ge nog een bewijs hebben, dat het groote publiek, zich meer voor het tooneel interesseert dan vroeger, bezoek dan onze openbare bibliotheken en leeszaalen, waar ge bijna zonder uitzondering alle hier verschijnende tooneelbladen zult aantreffen.

En waarom interesseert de Engelschman zich meer voor het tooneel dan vroeger? Waarom laat de renaissance van de historische kunst zich niet alleen bespeuren in de Londensche buitenwijken, doch even sterk in Westelijk en Centraal Londen, het *home* van het tooneel, waar men steeds bezig is nieuwe schouwburgen, de een fraaier dan de ander, aan te bouwen en te projecteeren? Het antwoord ligt voor de hand. Omdat men de tooneelkunst, als eene werkelijke kunst begint te beschouwen en te... appreciëeren; omdat de *up-to-date* mensch geen tijd meer heeft om romans, dikwerf van min of meer twijfelachtig allooi, in twee of drie deelen door te bladeren, laat staan lezen, nog minder te bestudeeren en voornamelijk omdat beschaving en ontwikkeling, de grondvesten van het tooneel, in alle klassen der maatschappij zijn doorgedrongen. Open een schouwburg en sluit eene gevangenis, zou men, onder apologie aan Victor Hugo, kunnen zeggen. Engeland is het land, waar de „universi-

teit van de *classes and masses*" naar waarde beoordeeld wordt, waar de tooneelspeler gevierd en geëerd, gehuldigd en geridderd wordt, waar alle deuren zich voor hem openen, waar niets hem op het pad naar het succes in den weg staat.

Wil men echter op het oogenblik iets over het kunstgehalte van onze tooneelstukken mededeelen, dan is er weinig bijzonders te rapporteeren. Alles concentreert zich op het oogenblik op de opera-bouffe, de *musical-comedy*, de operette vol holle frasen en melodius-klinkende *music-hall*-liedjes, getuige de acht of negen schouwburgen, waar zich dit soort tooneelkunst in hechten vorm geïnstalleerd heeft. Wij leven in een tijd van sport, die zelfs op onze lachspieren moet reageeren.

Farces staan dan ook als een gelijkvormig tooneelvermaak naast de *musical-comedy*, zoodat *Charley's Aunt*, *Teddy's Wives*, *A Night out* en *His Little Dodge*, nog steeds den geest van het Londensche publiek avond aan avond bezighouden. De meeste dier stukken, waarvan sommige miniatuur-goudmijnen zijn, zijn ontleend aan de farces van de Parijsche tooneelwereld, die wat adaptie betreft, zich het best voor het Engelsche theater leenen. Het melodrama begint veel van zijn kracht in de Engelsche hoofdstad te verliezen en het Adelphi theater, moet meer en meer tot letterkundige talenten en uiterst realistische sceneriën zijn toevlucht nemen, wil het zijne reputatie als een *first-class West-End* theater blijven handhaven. Toch is een William Terriss in de tooneelwereld ongeëvenaard en zijn spel in *Boys Together* is bepaald eene studie. De *tendenz*-stukken, de *problem plays*, hebben na het uitbundig succes van *The Second Mrs. Tangueray* reeds lang den druk der reactie moeten gevoelen, zoodat en het *Lyceum* en het *Haymarket*, naast de *St James'* en *Criterion* theaters de eenige Londensche huizen zijn, waar de hoogere tooneelkunst op het oogenblik gezeteld is. Het *Lyric* theater met zijn *Sign of the Cross* en *The Daughters of Babylon* staat, als de bakermat van de religieuse stukken, geheel geïsoleerd. Doch hierover een volgende keer.

Londen, 24-11-96.

P. ABAS.

Aglavaine et Sélysette.

Het zal wel den langsten tijd geduurd hebben, dat men over Maeterlinck in een blaadje, aan *Tooneel* gewijd kan schrijven, zijn werk dwaalt al meer en meer naar het moralistische toe, en van het plastische af, de figuren vervagen naarmate het gezegde van algemeener diepzinnigheid wordt, en kon men van zijn eerste stukken zeggen dat zij als in een spiegel gezien waren, zijn laatste werk, is als het neervallend klateren van een fontein die men niet ziet.

Maeterlinck's loopbaan is die van den dramaturg, die de wijsheid boven de kunst verkozen heeft, hetgeen misschien op zich zelf verdienstelijk is, maar hem per slot van rekening voor ons die de dramatische kunst liefhebben van minder belang maakt. *Princesse Maleine*, was als drama zijn beste, hier was hij in de abstracte romantiek, zijn stof was een Grimm-sprookje, zijn bedoeling een handeling weer te geven van menschenlijke hartstochten, en zijn figuren waren star primitief en gestrekt van beweging als voelden zij innerlijk niets van de machten die hen bewegen; hun droefenis was een grijnzend vertrekken, hun geluk een kalme verstijfdheid van gezicht, zij waren verwant aan de oude Vlaamsche schilders en beeldsnijders, minder nog aan de bekenden, dan aan de vergetenen die de koorbanken in kleine dorpskerken met onhandig strakke maagdekens en duveltjes vercierden. Zijn trilogie die hierop volgde was van een andere richting, hij was van de romantiek in de symboliek gezeild, een onaanzienlijk prul van een verfranschten dandy-Vlaam vol geaffecteerde zwakheid had hem van den weg afgebracht, hij wilde de Dood voorstellen, de lijflijke dood zoo als zij sluipt over de grasperken en de zwanen schuw doet wegvliegen, zoo als zij binnendringt, de deuren door tot in de kamer, zoo als een blinde alleen haar voelt naderen

— *l'Intruse* —; en dan de dood van het Geloof, zooals het de blinde menschen over het wereld-eiland leidt. de dood van den alleen-zienenden priester, en de wanhoop van hen die in radeloos duister blijven — *les Aveugles* —; ten slotte wat men de dood van de Fantasie zou kunnen noemen, het gestorven zijn van datgene waar men op verre reizen naar verlangd had, wat men in zich zelve al maar vermooidde, waar men terugkeerend naar uitzag als naar het vriendelijk wenkend licht van een vuurtoren — *les Sept Princesses* —. Maeterlinck was een groot kunstenaar, en dit drietal al bracht het niet geheel, wat zij die *Maleine* met liefde hadden gelezen hoopten, was van een zeer zuiver mooi; mocht men de situatie in *les Aveugles* ietwat banaal, die in *les Sept Princesses* een beetje te gecompliceerd vinden, taal en beeld waren van een aangrijpende gevoeligheid, zooals men die in de bewegingen welke in verschillende landen met de taal als taal werkten in dien tijd bijna niet vond.

Pelléas et Mélisande, was de overgang van de symboliek in het moralistische, met iets als een herinnering aan het romantisch begin, teerder, verfijnder en weeker, iets minder groot van beweging, iets liefderijker van gevoel; het was het oogenblik waarop de menschen Maeterlinck begonnen te begrijpen, dat van zijn Parijsche populariteit, maar het was ook het oogenblik waarop het drama in hem begon te verdwijnen. De beeldende kracht die in zijn figuren had moeten zitten, begon in de taal te zakken, hij drukte in vergelijkingen uit wat gehandeld had moeten zijn, en juist die vergelijkingen werkten in zijn volgend stuk weer in de handeling terug; maar niet in den geregelden gang van zaken, maar als kleine bijhandelingsjes, die symbolen waren niet van iets groot algemeens maar van het stuk en de personen zelf. Dit was een zeer gecompliceerd proces, dat alleen daarom te controleeren was, omdat *Alladine et Palomides* ongeveer hetzelfde als *Pelléas et Mélisande* behandelde, en men dus de „manier” bij beiden gemakkelijk vergelijken kon.

Eigenaardig was het dat Maeterlinck toen al verlegen begon te worden met zijn figuur als feitelijk dramaturg en zijn bundel: drama's voor *marionetten* noemde. Het tweede uit dien bundel: *Intérieur*, was ouder dan *Alladine* enz., in den geest der trilogie, maar waar het symbool, tot sentiment verwekelijkt was; het derde *la Mort de Tintagiles*, was geheel en al virtuoositeit; van sentiment werd hier overgegaan naar sensatie, de angst die als bijzaak, om zoo te zeggen achter het tooneel geweest was werd hier naar voren gehaald; dit schitterende wondertje van symbolieke vaardigheid, is voor mij het minste van wat Maeterlinck maakte.

Hierna was het een tijdlang stil en toen verschenen hier en daar eenige „essays,” die onder den naam van *le Trésor des Humbles* verzameld werden. Een soort van gemoedsfilosofie der sentimentaliteit, fijngevoelig als een slak maar bijna even lafhartig het onderzoek schuwend, iets als een in de warme kas getrokken inwaarts gericht godsdienstje, een blind-doof-stom vertrouwen op eigen instinct en intuïtie, een koketterie met koudkleumige teergevoeligheid, een anti-pathiek modeboekje waar zelfs ernstiger lieden inliepen.

En nu is *Aglavaine et Sélysette* gekomen, waar meer berustende levenswijsheid in zit omdat er de overtuiging uit spreekt, dat het gevoel in kunst een factor kan zijn, maar in zijn uiterste doorgevoerd in filosofie onbruikbaar blijven zal, en dat veel doet hopen als poëem, maar weinig als drama, want van de oudvlaamsche houtsnijders is Maeterlinck naar Ruusbroec overgegaan, van de voorstellende kunst naar de meer moralistisch-poëtische, en wij zullen binnen kort over den dichter Maeterlinck spreken, en vergeten dat wij eenmaal van hem het heil in het dramatische hadden verwacht.

ANDRÉ JOLLES.

En bij ons ... ?

Dezer dagen was het vijftig jaar geleden dat Mevrouw Verstraete-Lacquet, tooneelspeelster aan den Nederlandschen

Schouwburg te Antwerpen, en die ook in ons land, onder Driessens, menigmaal gespeeld heeft, voor het eerst, op dertienjarigen leeftijd, de planken betrad.

Behalve een feestvoorstelling met een propvolle zaal, vele bloemen, geschenken en redevoeringen, waaronder „een gevoelvolle rede” van Mevrouw Catharina Beersmans, viel aan de kunstenaars de onderscheiding te beurt dajt zij, binnengeleid door den Directeur van Doeselaer, gevoigd door alle kunstenaars van zijn gezelschap, en vergezeld door een feestcommissie waarvan Cornette voorzitter was, benevens door vele mannen van de pen en van de kunst, ontvangen werd ten stadhulze, waar Burgemeester en Schepenen haar opwachtten. „De heer van Rijswijck, met een juweelendoosje in zijn hand, sprak onverwijd de gevierde toe in woorden zooals alleen die hartendief er vinden kan.” Hij overhandigde de tooneelspeelster een gouden gedenkpenning door de stad Antwerpen ter harer eere geslagen.

En bij ons...? Neen, zóóver is óns tooneel nog niet!

H. v. B.

Ingezonden.

Verslag van de werkzaamheden der Nederlandsche Tooneelvereeniging (goedgekeurd bij Kon. Besl. van 24 Mei 1895). Seizoen 1895—1896.

De resultaten in het afgelopen seizoen verkregen, hebben bewezen, dat het Bestuur goed gezien had om in Amsterdam geen schouwburg voor eigen risico te exploiteeren. Zooals uit het vorig jaarverslag *) bekend is, contracteerde de Vereeniging met de directie van het Grand Théâtre van Lier tot het geven van één voorstelling per week (Vrijdags) in voornoemden schouwburg. De overige dagen der week bespeelde de Nederlandsche Tooneelvereeniging de provincie.

Finantieel was het seizoen 1895—1896 dan ook zóó gunstig, dat de balans, niet, zooals in de seizoenen '93—'94 en '94—'95, met een deficit, maar met een batig saldo sloot.

Van af 10. September 1895 tot ultimo Augustus 1896 werden gegeven het hieronder vermeld aantal

In de maanden:	Voorstellingen:	
	te Amsterdam:	buiten Amsterdam:
September	—	17
October	7	18
November	6	21
December	4	19
Januari	6	22
Februari	4	21
Maart	5	22
April	3	17
Mei	8	17
Juni	—	16
Juli	—	18
Augustus	—	16
 totaal dus:	 43	 en 224 = 267

Het personeel **) heeft, behalve door het heengaan van den heer van der Does, die zich verbond aan de Vereeniging Tivoli Schouwburg—Rotterdam, en den heer Louis Plas, die 27 October 1896 op 43 jarigen leeftijd overleed, voor het seizoen 1896—'97 geen vermindering ondergaan.

Het Bestuur der Vereeniging, dat na elk speeljaar collectief aftreedt, werd door de Werkende Leden voor het seizoen 1896—'97 met algemeene stemmen herkozen.

Mevr. Schwab-Welman is sedert 1 Juli 1896 wederom aangenomen als werkend lid der Vereeniging, terwijl geëngageerd werden voor het seizoen 1896—'97 de heeren v. Floss, Grynders en A. Vink.

Gedurende het seizoen 1895—'96 werden opgevoerd:

Twee oorspronkelijke stukken { Onder Ons van Marcellus Emants.
Heldemar & Co. van Abel.

Vier Duitsche stukken { Kerstavond van Carl Maria.
De Stille Vernoot van Laufs en Jacoby.
De Lijdensweg van Felix Filippi.
Op Manoeuvre! van G. von Moser en Th. von Trotha.

Twee Fransche stukken { Huichelaars en Wéerhanen, van Barrière en Capendu.
Potverteren van Labiche.

Twee Zweedsche stukken { Vader van Strindberg.
Met Vuur spelen van denzelfde.

Eén Italiaansch stuk: Een Vrouw die liefheeft van Marco Praga.

Ter bestrijding der onkosten, verbonden aan de opvoering van stukken van letterkundige waarde, was de Vereeniging verplicht op verschillende Zondagavonden en op de kermissen haar toevlucht te nemen tot het spelen van kasstukken als: De Twee Weezen, De Kinderroofster, De Kleine Lord, Paljas, Tribby.

Om te voldoen aan de wenschen van verschillende couponhouders sloot de Vereeniging voor het seizoen 1896—97 contract met den Raad van Beheer van het Paleis voor Volksvljijt, tot het bespelen der nieuwe Schouwburgzaal, even als in het vorige seizoen uitsluitend op Vrijdagavond.

Het Bestuur der Ned. Tooneel Verg.

L. H. CHRISPIJN, directeur-voorzitter.

A. v. D. HORST, administrateur-secretaris.

J. G. W. HOMELJER, penningmeester.

*) Zie blz. 22 van den vorigen Jaargang van dit Tijdschrift. (RED.)

**) Zie blz. 32 van dit nummer. (RED.)

De brief op het Tooneel.

Mijnheer de Redacteur!

Toen ik in uwe aflevering dd. 1 November l. van het Tooneel Impresario's humoristischen „brief op het tooneel” las, viel mij daarin op de scène, die hij vertelt van vorst Talma.

Hij zegt ons daarin, dat Talma door een mededinger een leelijke poets werd gespeeld, dat deze mededinger-acteur, als adjudant, hem — vorst Talma — een' brief op het tooneel moest overhandigen en in plaats van den geschreven brief hem een stuk wit papier in de handen gaf: dat vorst Talma echter — den streek, die hem gespeeld is, inziende — onmiddellijk den overbrenger antwoordt:

„Ach! ik heb mijn bril vergeten, waarde graaf, lees mij den brief voor.”

Alsdan laat Impresario volgen:

— „Hoe de laatste er zich uitredde, weet men niet.” —

Ter voltooiing van het verhaalen om te toonen, dat het stuk zonder stoornissen zijn' voortgang heeft gehad en dat de adjudant ook wel van repleik kon dienen, zij opgemerkt dat de overbrenger van den brief daarop aanstonds antwoordde:

„Sire! helaas, ook mij is het niet gegeven zonder bril de letteren te ontcijferen, vergun mij, dat ik even mijn bril hale.”

Dat hij met den bril ook den wèlbeschreven brief meebracht, behoeft geen betoog. De aanlegger zelf werd dus door zijne handigheid gelukkig niet de dupe van zijne eigen geestigheid.

Zóo werd mij het einde der historie eens verhaald.

Uw lezer K.

Uitgeknipt.

Uit het Dordrechtsh Nieuwsblad van 11 November l.l.

Te midden der oppervlakkig- en platheden kwam vooral de meerdere beschaving van Mej. Rika Hopper uit. Omdat zij nog slechts eenige maanden aan het tooneel is en hier

voor het eerst is opgetreden, willen we haar in het bijzonder bespreken. Door dit jaar bij het eindexamen aan de Tooneelschool de hoogst uitgereikte onderscheiding (een tweeden prijs) te behalen, heeft zij getoond talent te bezitten en met goeden moed die wereld te kunnen binnentreden, die „zooveel kans voor verduistering en ondergang biedt”.

Nu geeft een optreden als Lola in *Cavalleria Rusticana* heelemaal geen maatstaf ter beoordeeling van haar dramatischen aanleg. Haar optreden in de *Kneipp-kuur* als het behulpzame nichtje doet vermoeden, dat zij en als ingénuë en als „jeune amoureuse” veel zal vermogen te presteeren. Met wat de natuur haar meegaf kan zij woekeren. Haar spel is eenvoudig en innig, hare dictie beschaafd en geschoold, haar geheele verschijning innemend.

Dat zij in een gezelschap van minderen rang haar tooneelloopbaan is begonnen, heeft dit groote voordeel, dat zij veel zal doormaken, vele en veelsoortige rollen zal spelen en daardoor die gemakkelijke van beweging en die beslistheid van overgave aan de rol zal verkrijgen, die zoo onmisbaar zijn om de uitbeelding tot een kunstuiting te maken. Maar daarvoor dient zij zich duidelijk voor oogen te stellen, dat nu eerst de oefenschool is aangevangen.

De directeur der Beaux-Arts zei eens bij een prijsuitdeeling tegen de bekroonden: Het conservatoire kan u niet geven, wat alleen het tooneel u later geven zal.

Wij wenschen haar van harte toe, dat het tooneel haar het hier bedoelde brengen zal en dat zij door onvermoeide studie in de praktijk haar onmiskenbaar talent moge cultiveeren en tot een betrekkelijke volmaking brengen.

DOXA.

Nederlandsche Tooneelvereniging.

(De statuten, goedgekeurd bij K. B. dd. 24 Mei 1895, No. 43, zijn opgenomen in de Staatscourant van 23/24 Juni 1895, No. 145.)

L. H. Chrispijn, *Directeur-Voorzitter*.
A. van der Horst, *Secretaris*.
J. G. W. Homeijer, *Penningmeester*. } Bestuur.

L. H. Chrispijn en H. van Kuijk, *Regisseurs*.

Sam. Praeger, *Orkestmeester*.

A. Vink, *2e Regisseur*.

J. W. de Ruijter, *Tooneelmeester*.

Personeel (alphabetisch.)

DAMES.

E. de Boer-van Rijk.
*W. Faassen-Braakensiek.
W. van der Horst-van der Lugt.
W. Kleij.
*A. Mulder.
**W. Schwab-Welman.
H. Ternooij Apel-Faassen.
M. van Westerhoven.
*E. Westenberg.

Kinderrollen.

Jongej. de Boer en de Ruijter.

HEEREN.

L. H. Chrispijn.
*L. J. F. Chrispijn Jr.
A. Faassen.
van Floss.
Grijnders.
**A. van der Horst.
H. van Kuijk.
M. J. Ternooij Apel.
F. Vas Dias.
A. Vink.
L. van Westerhoven.

Vereenigde Tooneelisten.

Onder leiding van JOS. VAN LIER.

DAMES.

Julia van Lier-Cuypers.
W. Ellenberger.
**H. E. Hopper.
E. van Beem-Kapper.
M. Stevens-Hens.
F. van Biene.

HEEREN.

**H. Schwab.
*Jan Malherbe.
M. van Beem.
C. Lageman.
A. van Sprinkhuizen.
E. Stevens.
*A. G. Kremer.
A. Verhagen.

GRAND THÉÂTRE — Amstelstraat.

Hollandsch Tooneelgezelschap.

Directie: A. VAN LIER.

Hoofdregisseur: Isouard van Lier.

Kapelmeester: J. H. Wolff.

Costumier: W. N. Mulder.

Souffleur: W. A. Braakensiek.

DAMES.

Mevr. André-Meeuwissen.
„ Buderman-van Dijk.
„ de la Mar-Kley.
„ van Nieuwland-Koning.
* „ Poons-van Biene.
„ Tartaud-Kiehl.
Mej. van Waardt.

HEEREN.

Buderman.
Delmonte.
Ducaju.
v. d. Hout.
A. C. Kreeft.
Isouard van Lier.
Manta van Nieuwland.
Onstee.
van Veelen.
G. Wagemans.

TIVOLI SCHOUWBURG — ROTTERDAM.

Onderlinge onderneming.

Bestuur: E. Erfmann en Joh. Mulder.

DAMES.

**A. Mulder-Roelofsen.
N. van Westerhoven-de Heer.
*M. Sasbach.
F. van Rossum-Stutterheim.
*G. Faassen.
E. Snijders.
**A. Beukers.
C. de Jaeger.
de Heer.

HEEREN.

E. Erfmann.
Henri Morriën.
A. van Sprinkhuizen.
D. Holkers.
M. van Warmelo.
J. Vermaas.
C. Ritman.
Fritz Bouwmeester.
van der Does.

(Deze laatste opgaaf is wellicht niet geheel juist. RED.)

** Zijn in het bezit van een eind-diploma onzer Tooneelschool.
* Zijn oud-leerlingen, doch bezitten geen diploma of bezochten de School niet ten einde toe.

Uit verschillende Tijdschriften
over Tooneel.

De Amsterdammer, Weekblad No. 1014. Na de opvoering van *Koning Oedipus*, Dr. Ch. M. van Deventer; De misdaad in de kunst, v. L.; Het volkstheater in Athene.

De Kunstwereld, No. 48. *Koning Oedipus*, *De Hinderpaal*, S. Heijmans Jz.; Maurice Maeterlinck (*Bij de plaat.*) H.; De Odéon-kwestie, E. den Dulk.

De Kroniek, No. 101. *Oedipus Koning*, J. K.

De Zon, No. 10. *De Hinderpaal*, Jacques Vitel.

Eigen Haard, No. 47. Mevr. Chr. Stoetz door Mr. J. Kalf Jr., met een Schets van Joh. Braakensiek.

Hel Nederlandsch Tooneel, No. 9. Spelen en Zeggen, C.; Antwerpen, Hubert Melis; Brussel, J. Verbeeck; Gent, Gustaaf d'Hondt; Naklank van het Jubelfeest Verstraete; De Tooneelspeler, H. M.; Van den Belleman.

De Gnoom, No. 36. Kunst!... Pff!..., Jan Bruijllants; *Kobe en Rozeke*, Nagelaten minnespel in één bedrijf van Floris van Westervoort.

Revue des deux Mondes, 15 Novembre. Trois „Actes” de M. Sudermann, par * * *.

Neue Deutsche Rundschau, November. Hans van Bülow's Plan eines Deutschen Nationaltheaters, Karl Heckel. *Morituri*, Alfred Kerr.

The Athenaeum, No. 3605. The Week. (Avenue. — Afternoon Representation: *Little Eyolf*, a Play in Three Acts. By Henrik Ibsen. Translated by William Archer; Comedy. — *A white Elephant*, a Farce in Three Acts. By R. C. Carton.)

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 6 EN 7.

15 DECEMBER 1896.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Bericht. — Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Vergelijkend Overzicht.
Niet-Officieel gedeelte: V., Uit de Amstelstad (*Amants, Steunpilaren van de Maatschappij, Aapje 117, Koning Oedipus*). — Dan. de Lange, De rijzangen uit *Oedipus*.
Ingezonden: M. B. Mendes da Costa. *Koning Oedipus*.
Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel. — Briefwisseling. — Advertentiën.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Bericht.

Als buitengewone bijlage van dit nummer wordt gelijktijdig daarmede verzonden Interieur van Maurice Maeterlinck, vertaald door Antonio.

Met het oog op de hieraan verbonden kosten telt dit nummer voor twee en zal dus No. 8 eerst verschijnen op 15 Januari 1897.

Tevens verwijzen wij den lezer naar de hierachter voorkomende advertentie.

De Redactie.

Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond
OP 15 DECEMBER 1896.

Eereleden van het Verbond.

Mr. J. N. van Hall, Mevr. M. E. A. Waller—Schill,
Prof. A. G. van Hamel en Prof. B. J. Stokvis.
Hoofdbestuur.

	Jaar van aftreding.
Marcellus Emants ('s Gravenhage), <i>Voorzitter</i>	1898
Mr. J. Kalf Jr. (Amsterdam), <i>Secretaris</i>	1899
Dr. C. I. Vinksteyn (Schiedam), <i>Penningmeester</i>	1898
M. B. Mendes da Costa (Amsterdam)	1898
J. A. Heuff (Tiel)	1897
Mr. L. J. Plemp van Duiveland (Rotterdam)	1899

Jaar van aftreding.

Mr. A. Fentener van Vlissingen (Amsterdam)	1899
J. Post van der Burg (Delft)	1897
.....	1897

AFDEELING ROTTERDAM.
480 Leden.

F. Ebeling, *Voorzitter*.
J. Milders, *Secretaris*.
J. J. Havelaar J. Ezn. *Penningmeester*.
L. J. Jacobson.
Mr. L. J. Plemp van Duiveland.
C. van Rossem Czn.

AFDEELING AMSTERDAM.
453 Leden.

A. N. J. Fabius, *Voorzitter*.
Paul Scholten, *Secretaris*.
W. A. van der Mandere, *Penningmeester*.
Jules L. N. de Gijsselaar.
Mr. P. W. de Koning.
W. G. Nieuwenkamp.
M. Merens.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.
251 Leden.

Mr. J. E. Banck, *Voorzitter*.
Mr. G. M. W. Jellinghaus, *Secretaris*.
Mr. H. W. F. Struben, *Penningmeester*.
P. A. Haaxman Jr.
Joh. Gram.
Mr. A. G. N. Swart.

AFDEELING DORDRECHT.
59 Leden.

C. J. J. Verbraek van Nieuw-Beijerland, *Voorzitter*.
A. J. de Koning, *Secretaris*.
Jhr. Mr. T. J. de Marees van Swinderen, *Penningmeester*.

D. Crena de Jongh.
Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.

AFDEELING UTRECHT.

43 Leden.

Prof. J. H. Gallée, *Voorzitter*.
J. H. Mignon, *Secretaris*.
Mr. J. G. Brouwer Nijhoff Jr., *Penningmeester*.
G. R. Feelman.

AFDEELING MIDDELBURG.

1 Donateur en 39 Leden.

Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*.
Joh. L. van der Pauwert, *Secretaris*.
F. M. Wibaut, *Penningmeester*.

AFDEELING GRONINGEN.

36 Leden.

Honorair Bestuurslid:

Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein.

Prof. A. G. van Hamel, *Voorzitter*.

Prof. K. D. Bülbring, *Secretaris*.

Mr. A. W. F. H. Sanger, *Penningmeester*.

Mr. B. ten Bruggen Cate, *Onder-voorzitter*.

Jhr. Mr. D. R. de Marees van Swinderen.

J. Pik.

Jhr. G. W. van Vierssen Trip.

AFDEELING DELFT.

± 25 Leden.

J. Post van der Burg, *Voorzitter*.

Mr. W. F. van der Mandele, *Onder-voorzitter*.

Mr. P. IJssel de Schepper, *Secretaris-Penningmeester*.

W. van der Tak.

E. van Eibergen Santhagens.

AFDEELING TIEL.

22 Leden.

J. A. Heuff, *Voorzitter*.

J. L. van Lidth de Jeude, *Secretaris-Penningmeester*.

AFDEELING HAARLEM.

13 Leden.

E. G. F. H. Smit Kleine, *Voorzitter*.

Mr. Th. de Haan Hugenholtz, *Secretaris*.

M. N. Beets, *Penningmeester*.

H. F. Waller.

P. J. L. Huet.

AFDEELING HARLINGEN.

7 Leden.

..... *Voorzitter*.

Mr. A. H. van Kleffens, *Waarn. Secretaris-Penningmeester*.

AFDEELING GENT.

6 Leden.

Baron de Maere, *Voorzitter*.

B. Block, *Secretaris-Schatmeester*.

Aantal Algemeene Leden 17.

Gedelegeerden der Afdelingen
bij de Vergaderingen der Commissie van Beheer en
Toezicht over de Tooneelschool.

Rotterdam, Mr. L. J. Plomp van Duiveland.

Amsterdam, L. H. Chrispijn.

's Gravenhage, Mr. J. E. Banck.

Dordrecht, D. Crena de Jongh.

Utrecht, Mr. W. G. F. A. van Sorgen.

Groningen, J. Pik.

Delft, J. Post van der Brug.

Tiel, J. A. Heuff.

Haarlem, E. G. F. H. Smit Kleine.

VERGELIJKEND OVERZICHT

VAN DEN

Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond.

	gedurende de jaren		
	1894.	1895.	1896.
Rotterdam	504	485	480
Amsterdam	574	492	453
's Gravenhage	260 ±	235	251
Dordrecht	64	60	59
Utrecht	52	36	43
Middelburg	33	41	40
Groningen	49	40	36
Delft	40	33 ±	25
Tiel	20	20	22
Haarlem	15	14	13
Harlingen	16	10	7
Gent	7	7	6
Algemeene leden	22	18	17
	1656 ±	1491 ±	1452

NIET-OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Het is mij tot op een niet al te groote hoogte een zekere lust te hengelen in dien vijver van *Amants*, waarvan men niet weet of het water zoet, zout of bitter is, of het de verrotting bevordert of tegengaat en wát gaarne zou ik als zedemeester spreken van een modderpoel, als het daartoe al weer niet te helder was en ook de visschen, die er in zwemmen niet te zilver waren en hun oogjens niet te diamant.

Want zoet als de meest verouderde romantiek is de vierde akte, het afscheid van Claudine en Vétheuil, te Pallanza aan het Lago Maggiore, te midden der magnolia's, onder een italiaansch-blauwen hemel, met de maan en de sterren tot getuigen.

Daar deklameert Vétheuil: „Oh! Claudine, c'est mal, ce que tu dis là . . . Si tu savais . . . mais je suis meurtri, moi aussi, j'ai le cœur en lambeaux, je monte un calvaire effroyable, seulement, il le faut! il le faut! il le faut!”

Maar al loopt hier alles over van zoetigheid, tot de visscher toe, die op het meer zingt van *Vorrei morire!*, toch heeft Donnay, de schrijver, zich niet heelemaal goed kunnen houden en hij is van zijn misschien ietwat te gewilde sentimentaliteit vervallen in het banale, door Vétheuil te laten opmerken, dat men aan de andere zijde van ons wereldrond niet dezelfde sterren ziet als aan deze, waardoor Claudine's denkbeeld, dat zij samen op hetzelfde uur naar den Grooten Beer zouden kijken, moest worden opgegeven. Het is haast jammer, dat deze Grooten-Beer-kijkerij, die toch ook weer van marsepein was, daardoor werd bedorven.

En het zout, het attische, het is voor het grijpen in dit stuk. De geheele figuur van de Ruysseux *), een graaf gehuwd met een vrouw die hem rechts en links bedriegt en van wie hij zich eindelijk laat scheiden, omdat zij er met een officier van doorging; een uiterlijk knap, nu wat oud man, die het hoofd is van de royalistische partij, die in den oorlog een kogel in zijn arm en een sabelhouw over zijn been kreeg, die op de dagorder vermeld werd, die een klinkenden naam en een groot fortuin bezit, maar die door de vrouwen zoo regelmatig werd bedrogen, dat hij zijn *cocuage* van den leuken kant is gaan zien en er altijd op voorbereid is; deze figuur munt uit door een zoo zeldzaam geestige gemoedelijkheid en een zóó fijne waar-making van den *cocu*, dat men hem vergeeft, dat hij zijn sombere voorgevoelens eenigszins minzaam meedeelt aan Claudine, zijn maitresse, die hem nog nooit bedroog en van wie hij een dochter heeft.

Die dochter is ook al iets bijzonders. Dat Vétheuil de Ruysseux met Claudine bedriegt, dat merkt de doodgoede graaf, die ten slotte met haar trouwt niet, maar het kind heeft er de lucht van, ten minste op het portret steekt zij Vétheuil de oogen uit.

*) De Puyseux is een drukfout.

En de bitterheid?

Is het niet bitter als men zoo kalm, al lachende, hoort vertellen dat een minnaar zich om schulden van kant maakte en, dat zij (een andere dan Claudine) toen zijn opvolger zocht en vond in een weduwnaar, terwijl elk hunner het graf van den door ieder betreuden(?) doode bezocht; is het niet bitter te hooren — wat tevens waar is — dat iemand, die niet weet, dat hij bedrogen wordt, ook geen verdriet heeft en dat dit immers het voornaamste is; dat de plicht zich oplost in het nalaten van alles, wat kwetsend kan zijn voor hen, die goed voor ons waren?

En is dit ook niet bitter: „Het noodlot brengt de menschen bij elkaar, krachtens een wet, zoo oud als de wereld zelf, maar de zedeleer kan dat niet erkennen, omdat de menscheit anders te gronde zou gaan. Het is alsof de geneesheeren een epidemie trachten stil te houden.”

Als een merkwaardigheid mag worden vermeld, dat Donnay onder zijn bedrijven laat drukken: „Et c'est ainsi que finit le premier acte” enz. Belanden we dan in het sprookje? Ook daarvan heeft het merkwaardige stuk enkele trekjes.

Het werd, door Franschen, bij van Lier heel goed gespeeld. Heerlijk gemakkelijk waren de hoofdpersonen Mad. Rosa Bruck (Claudine), Moncharmont (Vétheuil) en de Ruysoux (Nertann) en vlug en vaardig de anderen; in één woord het was een genot.

De poppenkast met de kinderen bij het eerste bedrijf, de slaapkamer met het groote bed op den achtergrond in het tweede en de muzikale zigeuners van het laatste heb ik gemist en de Amsterdammers moeten niet denken, dat zij dit stuk nu in Parijs niet meer behoeven te gaan zien, want Jeanne Granier en Lucien Gruitry van de *Renaissance*, voor wie het stuk is geschreven, die hebben het hier juist niet gespeeld.

Zoo moeten we ons dan voorloopig maar behelpen — en wie nog nader wil weten in welke mate wij met een kluitje in het riet zijn gestuurd, dien verwijs ik naar blz. 41 van den vorigen jaargang.

* * *

Het gezelschap van Chrispijn heeft weer eens een goed verzorgde, uitstekend gespeelde opvoering gegeven. Het was die van *Steunpilaren van de Maatschappij*. Er gaat van dit stuk uit Ibsen's vroegeren tijd een niet zoo onaangename geur uit, als van vele andere. Het is frisscher begrijpelijk, leerzamer — maar nu ook onjuister, onwaarschijnlijker en onschuldiger. Het is — wat leven we toch snel — reeds verouderd. Het denkbeeld, dat iemand als Consul Bernick een zedelijke boete zou doen tegenover zijn werkvolk en met hen toekomstige winsten zou gaan deelen, alleen omdat hij schuldig is, hoewel niemand hem dat zou kunnen bewijzen en er ten slotte voor de bekentenis geen enkele „feitelijke” grond meer te vinden is; dat denkbeeld doet zoo komisch-verheven, dat de mooie zedeleer over ons heen waait als een vlieger zonder staart. En ook in het stuk werk zijn van die zoogenaamde vaardigheden, die wij in wat voor nieuw door wil gaan, niet meer slikken. Ik bedoel spreken van de eene in de andere kamer, veel kleine rolletjes, minstens drie personen, die — als in bijna alle stukken van Ibsen — reizen willen.

Chrispijn had zijn ziel in het geheele werk gelegd, hij had weer dat waas van Ibseniansche kunst over het stuk weten te verspreiden, zooals geen enkel van onze gezelschappen dat kan, want in dat moeilijke leiderswerk, dat in-elkaar-zetten van een tooneelspel, vooral een als dit, daarin is hij de Nederlandsche baas.

* * *

In den Salon des Variétés wordt avond aan avond *Aapje 117* heel gezellig en met groote opgewektheid gespeeld.

* * *

De tweede uitvoering van *Koning Oedipus* was beter dan de eerste. Vooral opmerkelijk was Mevr. Brondgeest (Iokaste), die gehoor had gegeven aan de opmerkingen door de kritiek, o. a. door den heer Rössing en mij gemaakt. Zoowel haar stem als haar beweging had zij zoo zeldzaam veel meer in bedwang dan bij de eerste uitvoering, dat mijn opmerking

over haar aanpassingsvermogen al zeer spoedig en vrij schitterend is bewaarheid geworden.

Amsterdam zal, naar ik hoop, door haar toedoen nog eenmaal trotsch kunnen zijn op de grootste tragédienne van Nederland.

Ook Roijaards had zich ingetoomd en hield zich beter in den stijl.

Als nu Bouwmeester zijn slot nog sober wou spelen in plaats van melodramatisch, dan zouden we zoowat komen in dien bij uitnemendheid hoogdeftigen, afgemeten trant, die noch warmte, noch hartstocht uitsluit, maar die een eerste vereischte is van de tragedie.

Ik meen te begrijpen, waarom Bouwmeester zoo gehecht is aan zijn eigen opvatting. Hij onderschat zijn publiek en ook telt hij zich zelf te gering. Het is hem kennelijk te doen om aan te toonen hoe heftig Oedipus door de onheilen, die zich boven zijn hoofd hebben verzameld, getroffen is.

Zeer heftig.

Maar dat voelt het publiek reeds diep genoeg bij zijn afscheid van de kinderen. Het komt mij voor, dat Bouwmeester zich geen volkomen rekenschap ervan kan geven, hoe diep dat publiek de door hem zoo heel-mooi vertolkte smart wel gevoelt; hij merkt van die inwendige aandoeningen en van de uitwendige tranen bij zijn bewonderaars veel te weinig. Dat is niet zoo zeer zijn schuld, daarvoor leeft hij te veel in zijn spel, dat hij bovendien meesterlijk beheerscht; maar het ontgaat hem, dat hij die intieme smartaandoeningen van het publiek jammerlijk verwoest door zijn in slechten zin théatralen aftocht; want nu geraakt het publiek uit zijn overspannen zielsleven en gaat het aan stoffelijke kleinigheden denken: wie de page toch wel is, die hem leidt, hoe zoo iets toch geregeld wordt, of zij een van beiden soms zouden struikelen of zich in hun kleeren verwarren, wat ze er toch spookachtig uitzien in dat roode licht (een nieuwigheid), en zoo meer.

En juist deze overgang van het geestelijk zien der smart in het stoffelijk waarnemen van de onderdeelen van Bouwmeester's weggaan werkt in hooge mate storend. Bij een kort en snel verdwijnen zou onze eerste tooneelspeler het publiek alleen laten met zijn droefheid; zooals hij het slot nu heeft gespeeld was die indruk vervangen door een van decoratieven aard en hoe mooi zoo iets soms kan zijn, daarom is het toch — dat zal Bouwmeester zelf wel erkennen — bij de tragedie pas in de laatste plaats, eigenlijk in het geheel niet te doen.

V.

De rijzangen uit Oedipus.

Voor enkele jaren werd door den Heer J^{hr.} Mr. J. C. M. van Riemsdijk een muzikale bewerking geschreven van de rijzangen uit *Oedipus*. Het was bij gelegenheid der uitvoering van genoemd drama te Utrecht. Onder leiding van den componist werd deze muzikale bewerking door een zeer goed samengesteld koor van Dames en Heeren met groot succes uitgevoerd.

Met mij zullen allen, die het drama met deze muziek hoorden, van gevoelen zijn, dat toen de koorgedeelten veel tot den algemeenen indruk bijdroegen. Hoe geheel anders was die indruk thans, nu bij de opvoeringen van *Oedipus* door de Kon. Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” dezelfde muziek op nieuw ten gehore gebracht werd.

De muziek van van Riemsdijk is niet veranderd sedert de opvoeringen te Utrecht, zij bezit nog altoos dezelfde aantrekkelijkheid door haar sober en bijna naief karakter. Warm gevoeld en passend bij den tekst is de muzikale compositie eveneens.

Wat mag dan wel de oorzaak zijn van den geringen neen laat ons zeggen den storenden indruk, dien deze muziek, thans maakt?

Voor het grootste deel moet men den minder gunstigen indruk toeschrijven aan de minder dan middelmatige vertolking van deze muzikale bewerking.

Dat het koor en de solist van tijd tot tijd onzuiver zongen,

dat het orkest bijna voortdurend slordig zijn partij vervulde, mag men voor 't oogenblik buiten rekening laten, ofschoon, ieder zal het moeten toegeven, de beide genoemde fouten op zich zelf reeds voldoende zijn, om den indruk van een muziekkuitvoering te bederven. In een werk als dit moet echter de vertolking aan geheel andere eischen voldoen.

De Heer van Riemsdijk, was geheel doorgedrongen in de enorme beteekenis van het drama van Sophocles; onder zijne leiding sprak uit den klank van koor en orkest iets, dat als 't ware den gewaarwordingen der toeschouwers een ideaal lichaam schonk, dat — niet zichtbaar — alleen het gemoed der hoorenden door een sterk mede-lijden deed mede-leven het lijden der personen, wier noodlot in dit drama op zoo aangrijpende wijze wordt voorgesteld. De stemming van het geheel werd door deze intieme uiting zeer verhoogd.

En thans hoort men een stuk muziek uitvoeren waarvan de voordracht niets bijzonder verheffends heeft. Misschien is de opvatting van een muzikaal standpunt te verdedigen, zeker is zij van het standpunt van muzikaal-dramatische kunst absoluut af te keuren. Noch in den klank der stemmen, noch in de intonatie der woorden, die gezongen worden, bespeurt men ook maar een enkel oogenblik, dat de uitvoerenden begrijpen wat zij hebben te zeggen. Hoe wil men dan, dat deze uitvoerenden een eenigszins ware uitdrukking aan de door hen gezongen woorden geven? En de leidende personen? Hebben zij de beteekenis van die koren begrepen, leven zij mede het lijden van dien armen, grooten held? In de vertolking kon men niet opmerken dat het hart van hem, die allen moest doordringen van de beteekenis dezer koren, in zijn diepste diepten sidderde en dat hij als een priester niet zich zelf maar de godheid in hem aan 't woord liet. Daar zat een mensch, een zeer gewoon mensch, een mensch met talent, een mensch met ijdelheid; maar daar zat geen priester, daar zat geen godsgezant, daar zat geen orakel-sprekend beeld.

Zou niet het onderscheid tusschen de muzikale uitvoering van voor eenige jaren en van thans in dit verschil gezocht moeten worden?
DAN. DE LANGE.

Ingezonden.

Koning Oedipus.

Geachte Redacteur,

ware „Het Tooneel” niet het orgaan van het Ned. Tooneelverbond, voorzeker had wat u geschreven hebt over het spel der artisten in *Koning Oedipus*, mij evenmin warm gemaakt als de opinie der andere HH. Critici.

In de tegenwoordige omstandigheden evenwel voel ik mij genoopt protest aan te teekenen tegen één bewering van u, natuurlijk zonder daarmee te willen zeggen, dat ik met al het overige wél instem.

U schrijft namelijk: „Bouwmeester is geen klein kind, hij „is niet altijd even gezeggelijk, maar voor *Koning Oedipus* „mocht dat voor hem wat anders zijn, tenminste hij heeft „de leiding van den heer M. B. Mendes da Costa aanvaard „en het eenige wat ik te vragen heb, is: „*waarom niet „slaafs gevolgd?*” Dan zou het nóg mooier zijn geweest.”

De door mij gecursiveerde woorden zijn het, die mijn ergernis hebben gewekt. Ze bevatten een beweren, dat én dom is én onjuist.

Dom noem ik het, omdat u blijkbaar niet recht beseft, wat een artist en allerminst, wat een groot artist als de heer Bouwmeester is. De meest uitstekende regisseur kan zijn tooneelschikking zóó hebben gemaakt, dat het den artist niet mogelijk is zijn aanwijzingen *slaafs* te volgen. De artist moet het ten slotte doen; verklaart de artist, dat het zus of zóó niet kan, dan moet de regisseur toegeven; niet omgekeerd.

En dat uw beweren onjuist is, zult u waarschijnlijk wel toegeven, wanneer ik hier openlijk aan u en aan ieder, die het vernemen wil, verklaar dat meer dan eens bij de instudeering van *Koning Oedipus* ik tegen mijn zin den heer Bouwmeester heb toegegeven, wat hij wenschte, terwijl mij nu bij de vertooning gebleken is, dat niet ik gelijk had, maar hij.

Welke die gevallen waren, zal ik zoo vrij zijn niet te

zeggen, want anders zou ik aan mijzelf verplicht zijn ook dié gevallen te noemen, waarin mijn toegeven een mijns inziens tegenovergesteld resultaat heeft gehad.

Hiermede heb ik gezegd wat mij op het hart lag. Ik vertrouw dat u zoo verstandig zult zijn in dit schrijven geen aanleiding te zien tot een debat tusschen ons beiden; maar voor alle zekerheid deel ik u mede, dat ik daarop niet zal ingaan.

Achtend,
Amsterdam, 10 Dec. 1896. M. B. MENDES DA COSTA.

Ter bewaring van de goede orde zullen wij aannemen dat „dom” en „onjuist” daar in „ergernis” zijn neergeschreven, overigens zullen wij — eigenmachtig en dus niet op advies van den heer M. B. Mendes da Costa — „zoo verstandig” zijn op dit stukje niet persoonlijk te antwoorden, omdat wij meenen, dat het daartoe den vorm mist.

De lezers kunnen echter in den loop van dezen jaargang van de hand van onzen souffleur te gemoet zien eenige opmerkingen over den regisseur, waarbij wij wellicht gelegenheid zullen hebben naar het bovenstaande te verwijzen.

DE REDACTIE.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. December. Sophocles' *Oedipus* vertaald door Prof. Dr. H. van Herwerden, Mr. J. N. van Hall.

De Amsterdammer, Weekblad No. 1016. Fluiten en applaudisseeren, v. L.; Een Jubileum (F. J. Wertwijn, souffleur bij de K. V. H. N. T.)

De Kunstwereld, No. 50. Nora, S. Heijmans Jz.

De Kroniek. No. 103. Aan Louis Bouwmeester, M. Bauer.

Het Nederlandsch Tooneel. No 11. Zuster Anna . . ., J. Vriesendorp; Antwerpen, Hubert Melis; Brussel, J. Verbeeck; Gent, Pol Anrie; De Claque, A. D. Musschoot; Ons Tooneel in Holland; Uit het land van Waes, L. S.; Verschenen Werken; Eeht Amerikaansch; Van den Belleman.

Revue des deux Mondes. 1er Décembre. *Le Partage*, *Les Perses*, *Peer Gynt* par Jules Lemaitre.

Revue d'Art Dramatique. Decembre. *Saynètes Odéoniennes XXX*; Sarah Bernhardt, Le Marchand de Lorgnettes; D'Eschyle à Racine, Emile Faguet; Deux fantaisistes au XVIIIe Siècle, Jules Truffier; *Les Bienfaiteurs* (Extraits), Eugène Brieux; Chroniques: *Le Partage*, *Le Fils naturel*, Ph. Malpy; *On ne badine pas avec l'Amour*, Robert Sparck; *Peer Gynt*, *Omphale*, *Scènes de la Vie triste et Scènes de la Vie gaie*, Lucien Besnard; *Madame l'Avocat*, *La Course aux Jupons*, *La Villa Gaby*, *Les Erreurs du Mariage*, *Le Carillon*, *La Noce de Grivolet*, Jean Robiquet; *Les Bienfaiteurs*, *Don César de Bazan*, *Lucile Desmoulins*, Charles Buet; *Don Carlos*, Carle Bahon; Sachons Mourir!, Maurice Curnonsky; Les Critiques; Les Livres; Les Echos.

The Athenaeum. No. 3607. *As You Like it*, *Woman's World*, a Comedy in three Acts. By J. P. Hurst; Dramatic Gossip.

To Morrow. December. Impressions (*Under the Red Robe*, *Little Eyolf*), J. T. Grein.

Op het Leesmuseum. Amsterdam.

December.

No. 4026. G. Kalf. Vondel's leven.

No. 4058. R. Doumic. Essais sur le théâtre contemporain.

No. 4072. J. Lemaitre. Impressions de théâtre, 9e Série.

No. 4094. B. Björnson. *Der König*. Drama.

Briefwisseling.

Enkele stukken moeten wegens plaatsgebrek tot het volgend nummer, dus tot 15 Januari 1897, blijven liggen.

DE REDACTIE.

Advertentiën.

Van **Interieur** zijn bij den Uitgever afzonderlijke exemplaren verkrijgbaar met omslag, à f 0.30, ten voordeele van het fonds voor het overbrengen van het graf van Mevrouw **KLEINE** naar een andere begraafplaats.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 8.

15 JANUARI 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité. — Verbetering.
 Niet-officieel gedeelte: V., uit de Amstelstad (*Gijsbreght van Aemstel, De Bruiloft van Kloris en Roosje, Anonime Brieven, Orang Bahrae*). — Pavidus, Uit de Maasstad (*Minnespel, Een Moeder, Boubouroche, De Gevolgen van een Leugen, Mijnheer en Mevrouw Mongodin, Een Debuut, Koning Oedipus*). — J. H. M., Uit de Bisschopsstad (*Rosmersholm, De Bruiloft van Kloris en Roosje*). — Dixi, Uit de Zennestad (*Reinold de Galeibcef, Hamlet, Roze Kate*).
 V., Variété. — Huf van Buren, Lauweren. — Mr. J. E. Banck, De Souffleur, Zedeprent in den trant van Huijgens.
 Ingezonden: L. H. Chrispijn Sr., *Koning Oedipus*. — Mr. J. E. Banck, Modelvoorstellingen.
 Uitgeknipt. — Schouwburg-personeel. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling is ontvangen *Werkstaking*, tooneelstuk in 3 bedrijven.

MARCELLUS EMANTS,
 M. B. MENDES DA COSTA.

Verbetering.

In den Staat van het Verbond in no. 6/7 van *Het Tooneel* staan twee fouten. Tot de Bestuurders van de Afdeling Dordrecht behoort niet de heer D. Crena de Jongh. De heer Crena de Jongh is ook niet gedelegeerd bij de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool, als zoodanig is dr. H. J. Kiewiet de Jonge aangewezen.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Het zal er nog op uit loopen dat onze bewondering zich maar enkel meer richten kan op de gemoedelijke hardnekkig-

heid waarmee telken nieuwjare over de opvoering van *Gijsbreght van Aemstel* gezeurd wordt.

Want zeuren is het al lang, en alleen onze ernst, als het Vondel geldt, weerhoudt ons te zeggen: schei er maar uit, leg den bijl maar bij den boom: het tobben baart geen kunst.

Nu heeft de heer Rössing zich weer met de voorstelling „gemoeid” — zooals hij dat zelf uitdrukt. Dat is te zeggen hij achtte het wenschelijk „het spoor te volgen van Mr. Jacob van Lennep en J. A. Alberdingk Thijm.”

Maar deze gidsen schijnen toch nog buitensporig te zijn geweest, want ock de raadgevingen van de heeren Mr. W. G. F. A. van Sorgen, Louis Bouwmeester, W. P. de Leur en A. Ising Jr. zijn gehoord.

Nu mag Rössing voor mijn part schrijven: „In broederlijke eensgezindheid en mannelijk uitkomen met verdediging van eigen meening en opvatting, — en het gewonnen geven bij overtuigd worden — hebben wij allen, doordrongen van het eeuwen-oude devies van den schouwburg: „In Liefde Bloeyende”, de mise-en-scène van *Gijsbreght*, zooals die later geworden is getoetst aan den tekst.”

Het is goed gezegd, daar gaat niets van af, maar het draaft wel wat erg hoog.

Met Rössing mee, tel ik dus vijf levende en twee doode leiders

Een gewoon mensch zou denken: twee weten altijd meer dan één, maar het zijn hier geen wetenschappelijke zaken; het geldt ditmaal dingen van gevoel en smaak; ik kan dus tegenover de gewone menschen in het midden brengen: zooveel hoofden zooveel zinnen en hoe meer zielen hoe meer vreugd.

Nu is het verduiveld jammer, dat het om de vele zinnen en de meerdere vreugd juist niet te doen is.

Kommissoriale kunstbewerking loopt altijd mis. Er moet dan gestemd worden en de meerderheid beslist.

Maar die meerderheid wijzigt zich, het zijn niet altijd A, B en C die vóór stemmen, soms doen dat D, E en A; B

C en E enzovoort. Het smaak-moment wisselt dus voor elk onderdeel, waar men het niet over eens is, af en ook in de punten waar men eenstemmig is, zal in werkelijkheid op het ééne oogenblik, het meer-heerschende oordeel van A, dan weer dat van B enzovoort, door de vier anderen gevolgd worden.

Laat ons gezamenlijk duizelen van de kansen, dat de smaak dan van dezen, dan van genen, door een twijfelend tweetal geëmendeerd, tot meerderheid wordt gemaakt en dus toegeven, dat een kommissoriale opvatting omtrent een opvoering van Vondels treurspel onzin is.

Veel gekker wordt het geval als de meerderheid besluit het schouwspel in de kerk met de overrompelde nonnekens te laten vervallen en het komt dan toch op de planken, want dan heeft een ex-kommissoriale en geheimzinnige kracht — als ik er naar raden moet zeg ik die van Bouwmeester — den invloed der meerderheid gefnuikt. De muziek is ook niet naar ieders zin geweest en ik gevoel daarin alweer Bouwmeester.

Het is voor mij alles behalve prettig bij de vertoening der meesterwerken telkens te stuiten op een gehaspel tusschen Bouwmeester en de leiding. Het maakt mij kregel, tot vloekens toe.

Ik ga daardoor over het hoofd zien wat het voornaamste is, want ik kom er toe om te zeggen: draag de leiding op aan één, al weet hij er ook veel minder van dan vele anderen, maar geef ten slotte de teugels aan één, één, één.

De vertoening van den *Gijsbrecht* heeft niemand voldaan. Wel is de meerdere soberheid geprezen, maar de behouden romantiek alweer gelaakt, ook is er geroemd een enkel speler, die de verzen goed heeft gezegd, door de anderen echter, is alles weer bedorven.

Het gezongen gedeelte was zóó slecht, dat Gijsbrecht-van Schoonhoven er onverwacht en buiten den tekst om een eind aan maakte door te roepen „Hou-op, Hou-op!”

Mevrouw Brondgeest, als Badeloch, maakte met haar stem zulke vreemde sprongen, dat de eene regel met de volgende soms een octaaf scheelde.

Heil dan *De Bruiloft van Kloris en Roosje*, die zich heeft gehandhaafd, ditmaal met een geestig gedicht van Jules van Diest en met Schulze als Thomasvaer en Mevr. Pauwels-van Biene als Pieternel.

Kreeft en Mevr. de la Mar-Kleij gaven deze karakters bij van Lier, als bijvoegsel van de honderd-zooveelste *Operette-Koningin*.

* * *

En laat ik nu maar besluiten met ronduit te zeggen, dat ik noch *Anonieme Brieven* (Koninklijke Vereeniging), noch *Orang Bahroe* (Gezelschap-Christijn) de moeite waard vind om er over te praten.

Uit de Maasstad.

Het is al een maand geleden, M. de Redacteur, dat uw laatste nummer verscheen en al meer dan een maand, dat de Vereenigde Tooneelsten het merkwaardige tooneelspel van Arthur Schnitzler, *Minnespel*, gaven. Het stuk is natuurlijk al lang van het repertoire en het zou oude kost zijn er hier nog veel van te zeggen. De opvoering kan op het boekje van het gezelschap met een goede noot worden aangegeekend. *Minnespel* is een zeer modern stuk en de toestanden zijn te „Weensch” voor ons publiek. Toch pakte het; niet het minst door het spel van Mevr. Van Eysden-Vink en den heer Brondgeest. De eerste heb ik nog bijna nooit zoo goed gezien; zoo natuurlijk en levendig, zoozeer in haar rol. Ook de heer Jan C. de Vos werd blijkbaar door het mooie werk beziel.

Ongeveer tegelijk gaf Tivoli *Een Moeder*, „uit het Engelsch” (de naam van den schrijver scheen er niet op aan te komen). Vrijwel een draak, die evenwel, gelijk zooveel van zijn gelijken, gelegenheid gaf tot goed spel. In het bijzonder

Mevrouw Mulder vertoonde zich hier in haar kracht, die vooral uitkwam in het latere gedeelte; de vertolking van smart en hartstocht gaat haar altijd veel beter af dan de blijde, gelukkige of vroolijke perioden. *Boubouroche* van Courteline volgde, in zekeren zin een waagstuk, omdat het tot vergelijkingen met het Théâtre Libre uitlokt. Toch vond ik den heer Bouwmeester, al kwam hij den Arquillère van Antoine's troep, die zelf een volmaakte Boubouroche is, niet nabij, zeer voldoende en pakte zijn tragi-komische figuur mij wel. Mejuffrouw Beukers bracht echter van de Adèle zeer weinig terecht.

Door uitstедigheid bezocht ik de Klorissen en Roosjes van Nieuwjaar en volgende dagen niet. Die zullen wel weer lustig als andere jaren geweest zijn. Willeim van Zuylen trad op in *De Gevolgen van een Leugen*; kort tevoren zag ik hem in *Mijnheer en Mevrouw Mongodin*, waarin hij als de mijnheer van dien naam een kostelijke creatie geeft. Hier zagen wij van Zuylen in de volle kracht van actie en fantasie; hij wond het heele publiek om zijn vinger, hij deed er mee wat hij wou. En dan met Mevrouw Beersmans naast zich, die, als zij wil, ook de lachspieren niet spaart.

Dat alles is intusschen nu wat oud. Ja, ik moet er van nog iets ouders bij gewagen, om een verzuim goed te maken. In mijn laatsten brief schreef ik over *Een Millioen* en vergat er het nastukje van mijn stadgenoot Aleid: *Een Debuut* bij te vermelden. Daarom zij thans nog gezegd, dat het bij het publiek een goede ontvangst genoot; en niet onverdiend, daar het zich van veel andere Hollandsche nastukjes door zekere vroolijkheid en een aangenamen, beschaafden toon gunstig onderscheidde. Alleen wat lang.

Dat alles valt echter weg bij de vertoening van *Koning Oedipus* door de Koninklijke Vereeniging, welke wij hier gisteren genoten. Wat den algemeenen indruk dier vertoening betreft, refereer ik mij, M. de redacteur, geheel aan uw oordeel. Het heeft mij overweldigd; voor de derde maal, meer dan in 1891 te Utrecht, meer dan in het Théâtre Français. Ik zit overkropt met aanmerkingen en critiek, maar ik ben aangeprezen en diep ontroerd geweest. Zou ik nu al mijn bezwaartjes nog eens gaan opsommen? Ik acht het onnoodig, temeer omdat de bespreking der opvoeringen van het Nederlandsch Tooneel eenigszins buiten mijn kader ligt. Laat ik daarom alleen even zeggen dat de smakeloosheid en stijlloosheid van het decoratief mij den heelen avond sterk geërgerd hebben. Maar ik ben zeer dankbaar geweest.

12 Januari '97.

PAVIDUS.

Uit de Bisschopsstad.

Met belangstelling hebben wij den 7den December door Christijn *Rosmersholm* zien vertolken. Die „wij” waren er eigenlijk nog maar bedroefd weinig, doch dat is men nu eenmaal gewend en als er een groote honderd menschen in den schouwburg zijn, moet men het nog prijzen.

De uitvoering van dit mythisch drama te bespreken, ligt niet op mijn weg, alléén zou ik willen vragen waarom de programma's van „tooneelspel” gewagen bij dit in-droevig brok menschenleven¹⁾ en ook er op wijzen, dat het mij verwonderde toen, aan het slot der laatste akte, Rebekka West het besluit nam in den molenvliet te springen, zij zich van een omslagdoek voorzag, alvorens tot die groote stap over te gaan.²⁾

Misschien is er voor dit laatste iets te zeggen en moet het de mate van kalmte, die na het genomen besluit bij Rebekka heerscht, nader omlijnen, maar het komt mij toch bedenkelijk voor, omdat het besluit in verband met het voorafgaande, plotseling moet zijn gerijpt.

Dit is ongeveer het eenige wat ik bij de uitmuntende vertolking heb op te merken, en het valt mij moeielijk hier niet weér de afgezaagde vraag te stellen. Waarom komt het publiek niet beter op!

Het is droevig te zien hoe vaak de minst beteekenende stukken de meeste toeschouwers hebben en vooral hoe Zondags de zaal volloopt van menschen die...

Maar ik heb hierover al meer dan eens geschreven en kan de lezers van dit blad niet weer er mee vermoeden. Er zal weinig aan te doen blijken, zolang een onoordeelkundige kritiek (?) van sommige plaatselijke bladen blijft gehandhaafd en domme krantenberichtjes, waar de groote menigte nog geloof aan hecht en die voor kritiek moeten doorgaan, plaatsing vinden.

't Pleit niet voor het doorzicht van het betrokken dagbladbestuur; intusschen is het toch maar bedroevend te zien hoe aan beslist onbevoegden de pen in handen wordt gegeven, in plaats van hen nog eens naar de schoolbanken terug te zenden om wat meer bekwaamheid op te doen of in de practijk te gaan leeren wat een ervaren journalist, die zich een oordeel over tooneelzaken wil aannemen, dient te weten.

Misschien zal het ook beter worden, als de Afdeeling van ons Verbond zich ten onzent wat breder gaat ontwikkelen, waarop kans bestaat, nu het Bestuur door een, naar men hoopt krachtig middel, het ledental zal trachten uit te breiden. Hoe belangrijker de Afdeeling wordt, des te meer zal zij den invloed kunnen doen gelden, welke door art. 2 der Statuten wordt bedoeld.

Nu het nieuwe jaar is aangebroken, moge ook een nieuw tijdperk van bloei voor de Afdeeling aanbreken, en dwaze wanverhoudingen op tooneelgebied in het grijze Sticht meer en meer verdwijnen.

Waarlijk — het wordt hoog tijd!

Het nieuwe jaar is begonnen met eene voorstelling van het gezelschap firma Rentmeester & Co. waarbij *De Bruiloft van Kloris en Roosje* voor een eivolle zaal is ten toonele gevoerd en een voorstelling van het gezelschap van Lier welke door bijna niemand werd bijgewoond. Twee contrasten dus.

Verblijvend is het te kunnen melden dat Chrispijn nog dit seizoen Zondagavond-voorstellingen komt geven. Deed het Nederlandsch Tooneel dit nu ook maar eens! Dat ware een groote stap verder.

J. H. M.

¹⁾ Omdat Ibsen zijn stuk zoo heeft genoemd. (RED.)

²⁾ In den tekst (Universal-Bibliothek 2280, blz. 88) der Duitsche vertaling staat: »Rebekka (*langsam ihr Tuch nehmend und es über den Kopf schlagend*, enz.)" en volgens den slotzin ziet Frau Helseth in de verte (blz. 94) »Da das weisse!" (Pferd?), hetgeen kennelijk óók op den *witten* doek slaat.

Bij het opgaan der gordijn (Bedrijf I) zit Rebekka aan het venster en haakt zij aan een wollen doek, die bijna af is, bij het begin van het derde bedrijf ligt die doek in haar leuningstoel en bij het begin van het vierde liggen Rebekka's mantel, hoed en de witte gehaakte doek over de leuning van de sofa.

De doek komt nog voor op blz. 6, 29, 57 en 58 der aangehaalde vertaling.

Onder alle voorbehoud ben ik zoo vrij mee te deelen, dat ik in dien doek heb gezien het zinnebeeld van Rebekka's levensdoel, dat met haar verloren gaat. (RED.)

P.S. Dit was mij bekend; ook in eene andere Duitsche uitgave vond ik de zelfde voorschriften. Maar het komt meer voor dat men de voorschriften van den schrijver niet geheel opvolgt en zoo had Rebekka m. i. de witte gehaakte doek kunnen laten liggen. De uitroep van Frau Helseth »Da das weisse!" duidt m. i. op haar vast geloof in het witte paardenschrikbeeld, dat zij ook nu weer meent te ontdekken.

J. H. M.

Uit de Zennestad.

Eenigen tijd geleden zagen we een stuk vertolken uit een Franschen roman getrokken, *Reimold de Galeiboef*, dat over

vijf en twintig jaren te Leuven werd geschreven, door een lid van de „Vlamingen Vooruit" François Bolsae. Op dit tijdstip kon dit stuk bijval hebben: eene moord, een schip in brand, de geliefden gered, samen op een onbewoond eiland — waar bij toeval de vader der jonge dochter aankomt; de geliefden gescheiden; de juffer komt in Frankrijk bij eene tante, zij wordt er moeder. De vader van het kind komt als een bedelaar, wil zijne Joanna terugzien, verneemt dat hij vader is. Een weggelopen galeislaaf wordt aangehouden, zoodra erkend, daarom, uit liefde voor hun kind, spoort hij haar aan een andere te huwen. Nog eens wil hij zijne geliefde en haar zoon weerzien en hun een eeuwig vaarwel zeggen. Hij vindt haar in bruilofstool, herkent in de juweelen, die zij draagt en die door den toekomende geschonken werden, die zijner moeder. Dat is het bewijs zijner onschuld... eindelijk huwelijk... Lastige onmogelijke toestanden met al wat kan bijdragen op effect (zou dat een draak zijn?)... Ziedaar het drama. Het is verouderd...

Voor de tweede maal gedurende dit seizoen beproeven onze bestuurders eene heropvoering van stukken, die vroeger met veel bijval gevraagd werden. De tweede maal als de eerste bewijst, dat het volk ze niet lust! Hoe komt het dan? En men zegt dat het volk niet ontwikkeld is!... Ontwikkeld op tooneelgebied?... Ga naar het Alhambra; meer dan dertig avonden heeft men daar *Hamlet* vertolkt in 't Fransch naar Dumas. Gansch Brussel, tuk op drama's en treurspelen, is er geweest, van af de Koningin met hare dochter tot den geringsten man... en nochtans, al wie iets of wat tooneelkennis bezit, is 't eens om te zeggen „'t is erbarmelijk!" Krauss de „deus ex machina" van 't Alhambra speelt *Hamlet*, en begrijpt in 't geheel zijn personage niet; hij handelt en wandelt als een echte hansommer, maar niet als een *Hamlet*!... „To be or not to be"... zoo prachtig, zoo diep, zegt niets, wordt zelfs niet opgemerkt. En Krauss is de beste van den ganschen troep. Ophelia, de Koningin, Polonius, allen zijn helpers en helpsters en kunnen slechts in eene gewone figuratie optreden... en die schouwburg, met zulk personeel, maakt gouden zaken!... Gaat nu naar den Parkschouwburg, waar men waarlijk geniet, waar men u echte kunst voortoovert. daar speelt men meest voor halve zalen!... Dat is Brussel! Wanneer zal men toch eindelijk begrijpen, dat het tweetalig onderwijs, zoo als het hier wordt gegeven, geestesdoodend is?...

Deze week kregen we *Roze Kate*, „het treurspel der smeden", van Nestor de Tière. Een goede punt voor Mev. Smits-Grader; zij heeft bijgeleerd sinds zij hier is. Maar zij wil, en wie wil kan, daarvan geeft ze de klaarste bewijzen. Spijtig, dat ze zich zoo weinig recht houdt!... Nietwaar, dat iemand die zich gewoonlijk naar de eene of andere zijde laat overhellen, iets van de algemeene achting, ja, zelfs iets van zijn „prestige" verliest?

N. De Tière heeft zijn vijfde akte weer veranderd; nu is het goed; bloemekens kermis is er uit gelaten; het was ook al te klein, al te belachelijk, om op zoo somber een drama te volgen.

Roze Kate is u te wel gekend, om er op terug te komen; het indrukwekkendste tooneel is toch in de vierde akt, waar de twee broeders elkander doodden, onder het licht van de fakkel, die de vrouw die hen aanhietste, toesteeft. Doet ons dat niet denken aan „La grève des Forgerons" van François Coppée?

Allen speelden wel, en nochtans ze moesten vermoed zijn; want bijna al de artisten waren reeds „En matinée" in *De Misdadige* opgetreden.

Wij hadden het genoeg Mev. Rans die de rol van Cornelia vervult, voor de eerste maal na hare ziekte te zien spelen. Het was een waar genoegen ze te mogen toejuichen. Immers, zoo gewetensvol als Mev. Rans, ken ik geene tooneeliste. Bij haar ging Julia Cuypers te leer; bij haar werd zij gevormd en opgeleid. Ja, veel verdienste heeft die vrouw! Hoe komt het, dat zoo velen gehuldigd worden en dat zij nooit werd

gevierd? Zij ook bracht haar leven door aan het tooneel; dat is vast meer dan 25 jaar!

Hebt ge reeds van „Bruxelles-Kermesse” hooren spreken? Dat is Oud-Brussel in den zin van Oud-Antwerpen in de laatste Tentoonstelling. Wij krijgen dus ook voor onze „world fair” Oud-Brussel, zooals we reeds Oud-Amsterdam en Oud-Antwerpen zagen. Niets nieuws onder de zon, hoor ik zeggen. T' accoord!... Maar wat nog al zonderling voorkomt, is het oprichten van een „poesjenellenspel” gedurende de Tentoonstelling, juist zooals dit in en vóór 't jaar 1830 bestond. En geene kamer of plaats daartoe geschikt... Neen, een kelder van 1.50 tot 2 M. diepte in den grond, daar heeft de hoogte van het gewelf 3.50 meters, de lengte van den kelder 9 à 10 meters op 6 meters breedte. Het tooneel zal 2 m. groot zijn, de omlijsting 1.50 m. à 2 m. hoog. Men zal er wel een honderdtal „artisten” aan het werk zien, die allen gekleed worden volgens het tijdvak!... Wat zal het eene leute zijn, zoo eens een kijkje te doen in dien kelder, om er de poppen te zien dansen, zooals ze deden over 60 à 70 jaren. Doch later meer daarover.

DIXI.

Variété.

Variété is een vormlooze kunstuiting, die alle erkende en ernstige kunstvormen tot mikpunt neemt en ze onbewust ondermijnt, door daaraan een element toe te voegen, zoo dat bij den waarnemer — al naar zijn aard — de opgewektheid of de ergernis ontstaat. De een vindt de vertoening van een variété-nummer dol-aardig, de ander noemt haar ontzettend-flauw.

Oskar Panizza schrijft in Heft 10, 1896 van *Die Gesellschaft* over dit onderwerp een zeer uitvoerig, vrij onduidelijk artikel, dat mij de vrijheid gaf met bovenstaande bepaling van het variété voor den dag te komen. Zoo vat ik thans den worm, die aan alle kunst knaagt, op. Wij hebben in de tooneelkritiek het beste voorbeeld van de soort gehad aan Heijermans, die variété-kritikus was zonder het zelf te weten. Slechts één ding was hem heilig, zag hij in zijn verbeelding nog als kunstmonument: de tragedie; maar ik acht het zeker, dat zijn variété-karakter hem te machtig zou zijn geworden, wanneer hij ze in de werkelijkheid had zien opvoeren, dat dan de tragedie, voor hem, zou zijn gevallen van het voetstuk, waarop hij zelf, zonder ooit tragedie te hebben gezien, haar, zooals hij ze zag voor zijn verbeelding, plaatste.

Heijermans was een en al variété. Zeer sprekend kwam dit uit, toen hij naar aanleiding van *Koning Richard III* schreef, ¹⁾ dat hij al maar bang was, dat de paarden, daarbij op het tooneel, iets zouden doen en alleen omdat we hier met een zoo kolossaal echt geval van variété te doen hebben, geef ik het in zijn geheel. Eerst schrijft hij een meer dan volslagen kolom met ernstige opmerkingen, gestaafd door aanhalingen uit het treurspel van Shakespeare, om aan te toonen, dat de gebruikte bewerking een verknoeiing is en op het punt, waar ieder dagbladschrijver, na zoóveel geschrijf op een *Zondagavond* nog wat uit zou gaan of zou gaan slapen, daar gaat hij dóór, want dan komt het. Dat is 't „het”, wat hij niet laten kan, geen opzettelijke satire, geen hekelschrift, geen persiflage, maar het variété, dat over hem komt, dat hem beheerscht, zooals opium den schuiver. Het is zijn eigen ik, dat zich dan openbaart, hij merkt nu niet meer dat hij aan den arbeid is, want nu gaat hij pas leven, het variété werkt op hem zooals een wandeling op een gewoon mensch, hij knapt er van op:

„Je zucht er bij van genot. Je zucht er net zoo bij, als wanneer je de optochten ziet met vier levende paarden, vier rustige

paarden, vier paarden gedresseerd om voor een fatsoenlijk publiek op te treden, vier paarden die beseffen hoe gemeen het is achteruit te trappen, vier paarden die met liefde loopen op de muziek van Coenen, vier paarden die om-den-dood geen souvenir op de planken willen deponeren, vier tamme paarden, vier paarden geknipt voor 'tiet, Taco, Guus en Gerrit, vier levende, snuivende, briesende, niet-opgezette, staart-kwispelende, zoete, Hippodrome-paarden. Bouwmeester zat er op een in wapenrusting, Holtrop zat er op een in wapenrusting. Mevrouw van Ollefen zat er op een in travesti. Henri de Vries zat er op een. Het was zeer imposant, nog imposanter, dan een optocht van *Limburgia*. Alleen had Gerrit een eenigszins angstig gevoel, of een van de vier rossen wat doen zou of niet. Je kunt 't nooit weten. 't Bederft een tragische scène voor je 't weet. Meestal do en paarden 't. Vanavond deden ze 't niet. Gelukkig niet.”

Dan is hij gedurende zeven regels kalm, maar daarna komt het, met nagenoeg dezelfde opwindung van zooeven, weer terug:

„Over de vier paarden is al gesproken. Misschien niet voldoende. Maar dan toch in de eerste plaats. Bij dit stuk moet de kritiek de paarden niet negeeren, al was het alleen om het geulegeld gezegde »A horse! a horse! my kingdom for a horse!” en om de rareit van het geval. Ook zal men moeilijk in het buitenland zulke nette paarden op het tooneel krijgen.”

Hierop gaat hij weer over tot de aanhalingen, maar al meer en meer laat hij de woorden, die gedrukt moeten worden, spatieeren, hij spreekt van een der spelers, die „den schuimenden haat in roomhoortjes giet”,²⁾ wij krijgen met korte tusschenpoozen, te lezen: „kolossaal”, „pyramidaal”, „formidabel” en eindelijk: „Het was h-e-e-e-e-e-erlijk!”

En in de slotregels — daar heeft het hem nóg niet verlaten:

„Over het geheel een kostelijke vertoening. Die vier paarden waren... Maar om geen vervelende herhalingen te geven breekt Gerrit af”.

Deze aanhalingen zijn wél uitgezocht, zij spreken wel héél duidelijk, maar de trant van dezen kritikus was nooit anders. Ook in hetgeen hij mooi vond schulde steeds variété.

Hij prees slechts Loïe Fuller, de slangdanseres, Yvette Guilbert, de vrouw die mannenliedjes zong met een schijnbaar maagdelijke onnoozelheid; Solser en nog zoo een, die in de Nes hun loopbaan begonnen. Al het andere moest het ontgelden en steeds door middel van zijn onuitputtelijken variété-lust. Het was niet een overtuiging of een bedoeling, het was hem een mal-kinderlijke hartstocht.

En André Jolles (het is of De Telegraaf zich niet los kan maken van de variété-besmetting) vergelijkt³⁾ nog niet zoo heel lang geleden „de juffertjes die” (in *Oedipus*) „griekse pages moesten voorstellen” bij kelnerinnen.

Ook Frans Coenen Jr. is niet vrij. Na een vertoening van Lohengrin bespreekt hij den zwaan, en: „Naar men verneemt kan de Zwaan ook „papa” en „mama” zeggen.”⁴⁾

Zoo ondermijnen deze schrijvers kunstvormen, door aan de tot heden bevredigende opvattingen onbewust andere toe te voegen, die schijnbaar niets te maken hebben met den grondvorm.

Een zeer sprekend geval van variété trof mij eenmaal in Antwerpen. Dicht bij de Schelde staat een kerk met een Christusbeeld boven den ingang.

Zoo vaak ik de Scheldestad bezoek, sta ik stil voor dat gebouw en krijg ik mijn indruk. Die is ongeveer deze: Wat moet er toch veel aantrekkelijks zijn in een eeredienst,

²⁾ Hoewel dit beeld, naar aanleiding van Koningin Margaretha's „Where is thy husband now? enz.” (Bedr. IV, toon. IV.), zuiver is, spreekt er toch tevens een machtig variété uit.

³⁾ De Telegraaf van Zondag 22 November 1896.

⁴⁾ De Kroniek, No. 91, blz. 303, noot.

¹⁾ Ochtend-editie van De Telegraaf van Maandag 10 Februari 1896.

die zich in zulke bouworde openbaart en wat zal hier ter plaatse de godsdienstzin, in al zijn kinderlijken aanbiddings-eerbied, toch groot wezen.

En in den vastenavondstijd sta ik op een morgen wéér voor die kerk en toen dringt zich een stukje hooggekleurd slangenpapier aan mij op, dat, door een geoeffende hand in de hoogte geslingerd, om den Christus fladdert.

Ook de duivel met zijn rooden rok en klaphoed, in *De Broeders* van van Eeden is een variété-duivel.

Het Leger des Heils, met zijn straatlied en lawaai-muziek predikt een variété-godsdienst. Vooral dit laatste voorbeeld is sprekend.

De grondgedachte: het godsdienstig begrip, het vreemde toegevoegde element: de leger-nabootsing; beiden in onschuld saamgebracht en in die vereeniging het oorspronkelijke begrip ondermijnende.

In *Die Gesellschaft* worden Alfred de Musset en vooral Heine aangewezen als variété-dichters.

Haast geloof ik, dat Multatuli ook min of meer met variété bezoedeld was. Maar heel echt was hij niet, want de bedoeling der schrijvers „om aardig te wezen”, en die had Multatuli wel, ontleent hun het variété-karakter en brengt ze tot de satire of het pamflet, wat heel iets anders is.

Daarom was de Schoolmeester geen variété-dichter. Voor zoover ik weet, heeft hij ook niets onbewust ondermijnd. Zoo behoort dus de klucht evenmin tot de soort, want er is een bewuste bedoeling en die bedoeling is nog meestal opbouwend. Hoewel nu de parodie de bedoeling schijnt te hebben om af te breken, zoo is dit toch niet zeker, maar al was het zeker, dan zou de bewustheid van den schrijver omtrent zijn afbrekerswerk het variété-beginsel eraan ontnemen.

In de tooneelliteratuur zijn mij geen echte uitingen van variété bekend.

Wie van de lezers verrast mij met een paar mooie voorbeelden? Die vraag doe ik, omdat ik vermoed, dat ze wel te vinden zullen zijn, want variété dringt overal door.

Misschien kan *Raphaël* van Romain Coolus⁵⁾ er voor doorgaan. Wordt hier het hooge begrip van het huwelijk niet onbewust ondermijnd door den derde als een wenschelijke, zelfs min of meer noodzakelijke verschijning voor te stellen, welke voorstelling het nieuwe element is in de beschouwing van het huwelijk? Maar in *Met Vuur spelen* van Strindberg⁶⁾ ontbreekt het variété al, hoewel het er bijna is. De ondermijning van het huwelijksbegrip komt er, evenmin als in *De Vrouw der Zee* (daár nog minder) tot volkomenheid, immers doordat de mannen hunne vrouwen, bijna ten behoeve van de derden loslaten, wordt het huwelijksleven in eer hersteld, maar bovendien is er in die stukken te veel bewustheid bij het aanbrengen van het vreemde en nieuwe begrip: dat de man in het huwelijk zijn vrouw geheel vrij zou laten.

De ontkleedtooneelen in de laatste fransche stukken ondermijnen wél ons begrip van fatsoen, maar er is te veel bewustheid in, om hier aan het echte variété te denken. Het element is daarenboven niet nieuw. Nana deed dat óók al. Maar al had zij het nog niet gedaan, de plaats waar men die nachtjaponnetjes laat kijken, maakt de vertooning niet tot variété. Dat zou wel het geval zijn, indien ze bijv. in een kerk plaats had.

Dan is heel mooi het voorbeeld van *Die Gesellschaft*, waarin de negerzangers een tyrolerlied zingen:

Ueber Berg and Thal
How do yo do? Tommy?
Rauscht a Wossar Fall
Come along! Johnny!

Want de negervoordrachten zijn van de negers uitgegaan, die onbewust waren van hun variété-beginsel in zake de mooie en lieve dingen, die zij aan zeer weekhartige, gemoedelijke volksliederen ontleenden. Ondermijning, onbewustheid en nieuw element treffen hier prachtig samen. Dat het pakte en dat wij Europeanen dit variété met beide handen aangrepen, blijkt wel overal. De witte menschen smeren zich in om negervoordrachten te kunnen houden. Zoo moet in het fijnste deel van Londen (Piccadilly) onder den naam van „Moore and Burgess Minstrels” een gezelschap van ongeveer tweehonderd onechte muzieknegers een grooten toeloop hebben gehad.

Maar niet alleen in Engeland en Amerika bloeit het variété, ook Frankrijk kent het als travesti, die kinderlijke, naïeve verwarring der geslachten; ook nog als pierrot-verschijning, dat lachende doode wijfjesmannetje. De witgemaakte clown is zijn forskere broeder. In beide laatste gevallen een onbewust ondermijnen van het ernstige begrip des doods, door het — ziedaar het nieuwe toevoegsel — tot vermaak van de menigte aan te brengen op het vastenavondbal of in het paardenspel.

Hebben we bij Renz nog niet een broedermoord — als variété — door de clowns zien vertoonen, werd daar nog niet de lijkst met een sigarenkistje belachelijk gemaakt? Veel van die vertooning was bewust, toegegeven; maar waarom moesten de handelende personen broeders zijn? Als het mij gelukt is begrijpelijk te maken, wat we onder variété in deze nieuwere beteekenis hebben te verstaan, dan kan nog gevraagd worden is variété af te keuren? De schriftgeleerden in de kunst zullen ja zeggen, de Duitschers, die met alles dweepen, hebben zich het eerst geërgerd. Wij Nederlanders zullen spoedig begrijpen, wat het is en wie begrijpt wordt niet meer boos en lacht ook niet meer. Wie er nog een heilig begrip op na houdt ziet variété komen en denkt: wat het winnen zal is niet zeker, maar mocht variété sterker zijn dan mijn hoogheidsbegrip, dan is er veel kans, dat het hoogheidsbegrip verkeerd was.

Als de voetstukken waar op onze afgodsbeelden staan, beginnen te wankelen, dan is het maar beter en veiliger de beelden op te bergen in het verledene, totdat ook dit door variété zal worden aangetast. V.

Lauweren.

Naar aanleiding van mijn stukje in nummer 5 over de hulde aan mevrouw Verstraete-Lacquet te Antwerpen gebracht, werd ik er opmerkzaam op gemaakt, dat het billijk zou geweest zijn, indien ik herinnerd had aan het eerbewijs dat de heer Rosier Faassen in het afgelopen jaar te Rotterdam ontving, toen niet alleen vele ingezetenen, het Tooneelverbond, en de Burgemeester door een persoonlijk bezoek, wedijverden om den geachten en verdienstelijken acteur hulde te brengen, maar zelfs de Regeering hem decoreerde.

Dubbel aangenaam is mij de aanleiding, omdat ik kan boekstaven dat Rotterdam op den weg dien ik in mijn vorig stukje aanwees, zoo loffelijk voorgaat. Vele tooneelkunstenaars gaan daar vriendschappelijk om met hen die op ander gebied weer de eersten zijn, en de overheden der gemeente steken er met acteurs en actrices de voeten menigmaal onder hetzelfde tafellaken. De hulde die aan den destijds geridderden heer Veltman in Amsterdam bewezen werd, behoort ook nog genoemd te worden.

Evenwel, er is niet altijd te vorderen dat het van éenen kant komt. Die van de Planken moeten het zóó maken, dat zij op gelijken voet met die van de Groene Tafel kunnen omgaan, en omgekeerd. Zoo meldten in den afgelopen herfst de dagbladen dat de Groothertog van Saksen den Weener acteur Sonnenthal te Scheveningen met eenige andere hooge heeren aan zijn tafel genoodigd had — wat een dubbel voorrecht is, omdat men dan zoowel den ossen-

⁵⁾ Vorige Jaargang, blz. 70, 71.

⁶⁾ Id. id. blz. 10.

haas krijgt als de lauwerbladeren. Weinig dagen geleden schonk Oostenrijk's Keizer aan denzelfden zijn portret. Zóó ver zijn we bij ons nog niet. Onder onze artisten krijgen de schilders nog al eens een fijn kluijfe, maar de tooneel-spelers en de letterkundigen, die zich overigens onderling niet te beklagen hebben, worden als zoodanig, om hun verdiensten, niet in de hoogste kringen genoodigd. Sedert den tijd toen „Sinjeur” Vondel voor de rijken en hooggeplaatsten gelegenheidsverzen maakte, zijn wij wél vooruitgegaan, maar met de landen die ons omringen hebben wij ten dezen geen gelijken tred gehouden. We kunnen elkaars borstbeelden in het Rijks-Museum plaatsen; dat is al zoo ongeveer de grootste openbare hulde die er gependend wordt. En zij is werkelijk goed verzonden en niet gering — ook mijnerzijds van harte gegund; dat blijkt uit mijn heele schrijven.

H. v. B.

De Souffleur. (*)

Zedeprent in den trant van Huijgens.

Hij is een afgodsbeeld, verborgen in een nis,
Daar hij de steun en troost der zwakke geesten is,
Een monnik in zijn cel, die om zijn lot niet mort,
Daar hij, die zich verhoogt, wellicht vernederd wordt;
Een rat in menschevorm, die in het duister wroet
En die, uit broodsgebrek, zich met geschriften voedt;
Een vrome, die geen woord van zijn geloofsleer wijkt,
Een heeler, die zich met een anders goed verrijkt;
Een nedrig menschevriend, die zedig zich verbergt
En voor zijn stille hulp geen luide hulde vergt;
Een mijnbewerker, die een karig dagloon wint.
Maar voor den kunstenaar het gouden dichtwoord vindt,
Een toonbeeld dat het licht niet steeds van boven daalt,
Maar dikwijls, zoo als hier, ook van beneden straalt,
Een diep gevallen mensch, die, wordt hij opgericht,
Op 't aardsche schouwtooneel nog groote daden sticht.

J. E. BANCK.

(*) Deze regelen, geruimen tijd geleden, op verzoek der toenmalige directie van den Amsterdamschen Schouwburg geschreven, vormden, zooals men ons mededeelt, een onderdeel van den Nieuwjaarswensch van Thomasvaer, die, gelijk men weet, gewoon is in zijn verschillende toespraken ook den souffleur te gedenken.

Ingezonden.

Koning Oedipus.

Geachte Heer Vriesendorp!

„Van buiten dwang, van binnen drang.” De omstandigheden dwingen mij zoo dikwijls tot zwijgen, dat ik nu den drang niet kan weerstaan gehoor te geven aan uwe uitnoodiging in het Weekblad de „Amsterdammer”, (No. 1017), (*) en meê te deelen wat ik had verwacht van de *Oedipus*-vertooning.

Uit liefde voor mijn kunst wil ik *met u* rumoer maken, hopende dat vele anderen m'n voorbeeld zullen volgen... het is immers voor onze kunst.

Ik doe 'n beroep op uw verbeeldingskracht Wij, u en ik, zijn Grieken. Sophokles heeft *Oedipus* voltooid en vervoegt zich bij den Graecus Mendes da Costa, die de tragedie zal doen opvoeren, en dus optreedt als Choregos.

*) Het hier bedoelde artikel werd in zijn geheel overgedrukt in *De Telegraaf*, avondeditie van 23 December 1896.

RED.

Reeds deze tijding alleen doet mij hopen, dat de Choregos Mendes evenals eens Themistocles, 'n monument zal krijgen met het opschrift: „Mendes da Costa was Choregos”.

Een der tribus, in dit geval de Koninklijke Vereeniging het Neder landsch Tooneel, verschaft den Choregos de noodige spelers en het theater om de opvoering naar eisch te doen slagen. Onder zijn toezicht worden geschikte personen gezocht voor het koor.

Maanden te voren wordt dit koor, evenals de spelers, de muzikanten en de choretos, geoefend.

De decoratie is zeer eenvoudig: De afscheiding tusschen zaal en orkest is weggenomen of verlaagd. Het moderne, diepe orkest is verhoogd, en aan beide zijden geven 3 of 4 treden toegang tot het proscenium of tooneel. In het midden van het orkest vlak voor het tooneel is 'n aguius of altaar geplaatst, waardoor het souffleurshok onttrokken is aan het oog. Onze voorouders deden de voorstellingen bij dag en in de open lucht plaats vinden, maar wij, moderne Grieken, doen dat bij avond en bij kunstlicht. Wij hebben op de oude Grieken voor, dat wij bij slecht weer kunnen blijven zitten, en dat de acteurs de leelijke maskers kunnen weglaten, wat geen gering voordeel is, vooral wat het uitzeggen der verzen betreft.

De costuums voldoen, wat kleur, coupe en stof betreffen, aan de strengste eischen.

Het orkest bestaat uit cither, harp, lier en fluiten.

Van de muziek onzer voorouders is niets meer te vinden en daarom maakt de Choregos gebruik van Gregoriaansche muziek. De avond van de voorstelling is daar. De schouwburg is uitverkocht, want wij, moderne Atheners, zijn overtuigd 'n ongekend kunstgenot te zullen smaken. Men kan beschikken over geld en tijd voor de voorbereiding; de Choregos Mendes is als een der eerste burgers van Athene, doordrongen van de groote verplichtingen, die op hem rusten. De deuren worden geopend en het volk treedt den schouwburg binnen. Met zacht schuifelenden tred gaat ieder naar zijn plaats. De zaal is hel verlicht, alsof het dak van den schouwburg was weggenomen en de warme zon boven ons hoofd haar stralen uitschiet. Van het altaar in het orkest stijgen heerlijke geuren op, wij ademen in deze gereinigde atmosfeer ruimer en vrijer en worden gebracht in een stemming van rustig nadenken. Een stille aandacht heerscht, alsof wij ons in eene kerk bevinden; langzaam wordt het duister om ons heen, aandachtig zien wij vooruit naar de plaats, waar straks 'n voordoek hing en kunnen nu, met eenige inspanning, de omtrekken onderscheiden van 'n groot gebouw. Wij krijgen den indruk, als bevinden wij ons in den nacht op 'n groot plein. Plotseeling wordt ons oor getroffen door 'n zachte melodie, die van heel, heel uit de verte zacht-golvend komt aanruischen. De dag breekt op het tooneel aan. Wij bevinden ons werkelijk vóór het paleis van Oedipus, dat zich in zijn volle breedte aan ons vertoont. Wij zien drie ingangen, waarvan de middelste, de hoofdingang, uitsluitend wordt gebruikt door Oedipus. Rechts, meer naar voren, staat een bank. Links, 'n altaar, waarbij een Apollobeid. Sterker en sterker dringt de muziek tot ons door, en wij onderscheiden duidelijk de tonen der klaagliederen, die ons diep ontroeren. 'n Golvende menschenmassa nadert ons over het plein. Van beide kanten komen priesters, priesteressen, zich met moeite voortslepende grijsaards, soldaten, slaven, mannen en vrouwen van elken leeftijd en stand, schreiende, biddende, of in stomme smart, op ons aan.

Allen zijn in feestkleedij, de hoofden zijn omkranst met wingerdloof, en in de handen dragen zij rijkversierde hoofdbanden, olijftakken en bloemkransen om te offeren aan de Goden.

Nauwelijks zijn zij bij het altaar gekomen, dat zich vlak voor ons bevindt, of men onderscheidt een aantal krachtige, schoone jongelingen, allen jeugdige krijgers, aangevoerd door den priester, om kransen en takken te offeren op het altaar

van Apollo, en zich straks te begeven naar den tempel van Zeus. De beide altaren worden opnieuw gevoed met welriekende kruiden, en gesteund door de muziek van het onzichtbaar orkest, smeecken allen de Goden om uitkomst en redding.

De muziek zwijgt, een korte, angstige stilte volgt, waarin het volk wacht op de Godsspraak, die hun door de priesters, als middelaars, zal worden verkondigd. Oedipus verschijnt in den hoofdingang van zijn paleis. In blik en houding is hij de bezorgde vader, die weten wil welk ongeluk zijn kinderen heeft getroffen. Hij treedt het plein op, en richt het woord tot het volk en den priester van Zeus.

Nauwelijks heeft het volk de stem van Oedipus gehoord, of aller blik richt zich vol verwachting smeekend op hem, want *hij*, de man die eenmaal het raadsel der Sphynx oploste, is in het oog van het volk bijna de gelijke der Goden.

De belangstelling van de jeugdige krijgers bij het hofaltaar, en van de priesters op het proscenium, wordt overgebracht op het volk dat zich vóóran in de zaal bevindt, en waarvan wij, in gedachten, deel uitmaken; want wij allen bevinden ons immers op het plein vóór het paleis? In de duisternis vergeten wij, dat wij daar zitten in hedendaagsche kléeren, en niet in den chiton of chlamys onzer voorouders. Oedipus spreekt *ons* toe, want hij richt het woord tot hen die in de eerste rijen zijn geplaatst.

Enkelen van ons zullen optreden als tussenpersonen, en Oedipus, Iokaste, Kreon of anderen, openbaren, wat *wij* gevoelen. Twijfel, medelijden, liefde, haat angst — alle aandoeningen die *wij* zullen ondergaan, zullen in woorden worden gebracht door den choretos, die onze gedachten vertolkt, en *wij* zullen door gebaren onze goed- of afkeuring te kennen geven. Wij vergeten dat wij daar zijn als toeschouwers, en nemen een werkzaam deel aan de handeling.

Oedipus heeft gehoord, wat de oorzaak is van de ramp die ons getroffen heeft, hij zegt ons het offeren te staken, en bijeen te komen voor zijn paleis. Hij treedt binnen om te overleggen hoe te handelen, en belooft ons, niet te zullen rusten vóór hij het onheil heeft afgewend.

Hopende op redding verzamelt het op last van Oedipus door boden bijeengeroepen volk zich voor het paleis, en stort zijne gebeden uit, voorgegaan door de priesters en de priesteressen, die om beurten de korèn zeggen. Wij bidden met het volk. De muziek zwijgt. Oedipus heeft nagedacht, spreekt zijn volk toe en zweert den moordenaar van Laios te zullen vinden, en onder den vloek te verpletteren. Een der onzen, de choretos, heeft in stijgende belangstelling onbemerkt den trap bestegen, die ons van het proscenium scheidt, en waagt het in ons aller naam den koning te zeggen, wat het volk denkt, gelooft, en raadt hem ten slotte den blinden Tiresias te ondervragen. Oedipus stemt twijfelend toe. Tiresias wordt door een van de zij-ingangen van het paleis door een knaap tot vóór Oedipus gebracht, en ondervraagd. De openbaringen van Tiresias, zijn profetie, verpletteren Oedipus en *ons* onder den vreeselijken last. De ziener heeft gesproken en het noodlot drijft den koning voor een korten tijd in zijn paleis, om te trachten in eenzaamheid de ontzetting te boven te komen.

Het volk vreesst, lijdt, gelooft, twijfelt, en al die aandoeningen worden door enkele mannen en vrouwen luide uitgeklaagd. Is het niet alsof wij ons zelve hoorden? Zóó leven en lijden wij van het aanbreken van den dag af met Oedipus, Kreon en Iokaste mede, en gaan wij gebukt onder den last van het naderend noodlot. Tegen het ondergaan der zon komt Iokaste, overstelpt door de smart over het onverdiend lijden van Oedipus, haar offers brengen aan Apollo en smeekt om redding. Eén oogenblik van hoop: Forbas komt, hij brengt de tijding van den dood van Polybos.

Maar helaas, het noodlot heerscht. De herder van Laios en Forbas maken de profetie van Tiresias door hunne openbaringen tot waarheid. Met het ondergaan der zon gaat ook onze held Oedipus ten onder. Een bode doet ons het

verhaal van het schrikwekkend tooneel, dat werd afgespeeld binnen de muren van het paleis. Vernietigd onder den last van het onverdiend lijden, klaagt Oedipus ons zijn leed, de borst wordt ons verscheurd van smart — maar we gelooven dat de Goden allen op hem vertoornd zijn, en tegen *dat* noodlot vermogen wij niets. De vrees voor de Goden weerhoudt ons zelfs, hem door den dood te verlossen van zijn lijden. Berustend, vrijwillig, begeeft hij zich in ballingschap en wordt hij weggevoerd. Langzaam, langzaam tastend, zoekt hij een uitweg. Het volk vóór ons beklimt de trappen als om den ongelukkige uitgeleide te doen buiten Theba. De golvende menschenmassa onttrekt het slachtoffer aan ons oog. De zon is onder. Het is nacht. Wij voelen alléén nog maar den adem van het Noodlot, en in de duisternis om ons, klinkt plotseling een heldere, krachtige stem, die ons aanmaant: Niet te bouwen op geluk, maar in nederigheid te denken aan onzen laatsten levensstond. Licht. Het scherm neér. Een zacht-klagende muziek ruischt ons in de ooren. Fluisterend en stil verlaten wij de zaal en het gebouw, nog niet zeker of het waarheid was of verlichting.

Zoo haá het, geloof ik, kunnen zijn.

(Wordt vervolgd.)

Modelvoorstellingen.

Het is te vreezen dat het denkbeeld tot het geven van modelvoorstellingen voor rekening der drie groote Afdelingen van het N. T. V., zooals dit in de laatste vergadering van het Hoofdbestuur werd ter sprake gebracht en ontwikkeld, bij de pogingen tot verwezenlijking van dien wensch, op groote bezwaren zal stuiten. De meeste acteurs zijn door hunne contracten gebonden, die hen verbieden buiten den kring hunner eigen gezelschappen op te treden.

Zij zullen dus vooraf de toestemming hunner directiën behoeven en het is zeer twijfelachtig, of die altijd zal verleend worden. Daarenboven eischt de voorbereiding eener tooneelvoorstelling door tijdelijke samenwerking van verspreide krachten, tusschen wie de noodige samenhang en eenheid ontbreken, veel tijd en geld, indien het althans een modelvertooning moet worden.

De gebrekkige voorstellingen door de Maatschappij *Apollo* jaarlijks ten bate van haar fonds gegeven, leveren het bewijs hoe weinig de kunst gebaat wordt door de haastige samenvoeging van verspreide elementen ter wille eener enkele uitvoering.

Men deed dan beter zich tot een bestaand gezelschap te wenden voor de keuze van een stuk, dat men gaarne wenschte opgevoerd te zien en aan de directie een geldelijke toelage te verlenen, wanneer deze dit verlangen mocht.

Dan zou er althans vooruitzicht bestaan dat het stuk meerdere opvoeringen beleefde en dus de moeiten en kosten daaraan besteed, ook beloond werden, hetgeen bij een enkele voorstelling niet het geval kan zijn.

De Afdelingen handelen verstandiger hare beschikbare gelden ten behoeve der Tooneelschool aan te wenden, of de opleiding van een jeugdig veelbelovend kunstenaar te steunen, zooals de Haagsche Afdeling thans doet.

J. E. BANCK.

Uitgeknipt.

Op verzoek.

Uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, dd. 8 Augustus 11., 1e blad A.

Actrices in Oostenrijk.

(Van onzen correspondent.)

Weenen, 5 Augustus.

Bij de groote enquête die indertijd over den arbeid door vrouwen gehouden is, zijn ook curieuse mededeelingen ge-

daan over de actrices aan de kleine schouwburgen in de provincies en de meisjes aan de tooneelscholen in Weenen.

Hier bestaan wel veertig zulke scholen, en dus veel meer dan er noodig zijn, al is de lust om zich aan het tooneel te wijden onder de meisjes der minder bemiddelde burgerklasse ook nog zoo groot. Die zucht naar het tooneel zit hier in het bloed, evenals de liefde voor muziek. Zoo'n particuliere school neemt nu iedereen aan, rijp of groen, met of zonder talent, met dit gevolg dat vele meisjes actrices worden die er niet voor deugen.

In het conservatorium is het natuurlijk heel anders, daar worden alleen diegenen toegelaten die talent hebben. Op de andere scholen echter heeft het meerendeel geen begaafdheid, blijft zoo kort mogelijk in de een of andere inrichting en wil dan dadelijk geëngageerd worden. Bijkans al die scholen staan met een tooneelagentuur in verbinding die aan elke leerling een engagement in de provincie bezorgt. Zulke meisjes vermeederen de armoede onder de kleine actrices en nemen daarenboven nog het brood weg voor anderen die begaafder zijn. Dat het op die kleine tooneeltjes in de provincie slecht gesteld is met de moraliteit is een bekend feit. Want de tooneel-directeurs in de provincie, die een moeilijken strijd om het bestaan voeren, zoeken bij voorkeur naar jonge en lieve gezichtjes; talent is bijzaak. Vandaar dat in tegenstelling met de hofschouwburgen waar de actrices van 50 en meer jaren tot de best betaalde behooren, in de provincie een tooneelspeelster van 30 jaren reeds tot de oudjes gerekend wordt die men, als zij zich niet zeer geconserveerd heeft, gaarne kwijt wil zijn. In de meeste steden is het niet meer mogelijk het publiek enkel met kunstgenot te lokken. Het wil mooie gezichtjes hebben en in dit opzicht zijn de menschen hier anders dan in Parijs waar de oudste dame nog comédie kan spelen als zij maar talent heeft. De op die wijze broodeloos geworden oude actrices zinken steeds dieper totdat zij in een kermis-tent terecht komen als ze niet reeds vroeger van honger en ontberingen gestorven zijn. Dat is comedianten-armoede. De tooneelagenten zijn dikwijls niet veel beter dan zielenverkoopers; zij ontvangen van de meisjes 5 pCt. provisie van het haar, bij contract toegekende salaris.

Maar met die remuneratie is het nog niet uit, want die meisjes moeten aan de beambten van zoo'n agentuur en aan andere ondergeschikte personen foonen geven waarover niet de minste contrôle bestaat. Zoo verlangen sommige agenturen vooruit een voorschot en vele directeurs geven aan de agenten iets extra's om bijzonder goed bediend te worden.

Het loon van zoo'n jonge actrice in de provincie varieert van f 30 tot f 70 per maand, van welk klein beetje ze ook nog hare toiletten moet betalen, zoodat het salaris in de meeste gevallen niet veel anders is dan een voorschot op hare kleedij. In Weenen worden eerstbeginnenden heel niet geëngageerd; zij moeten eerst in de provincie gaan spelen. Het hoogste salaris in Weenen voor een korist is f 50 per maand en f 1 speelgeld. In de opera beginnen de jonge dames in het koor met f 25 per maand, welke som na 15-jarigen diensttijd tot maandelijks f 60 kan stijgen. De costuums worden haar echter door de directie geleverd. In de opera wordt weinig op uiterlijk, daarentegen veel op een goede stem gelet. Daarenboven hebben de koristen recht op pensioen. Aan sommige Weenske theaters worden ook zoogenaamde „Luxus-damen” tegen f 10 per maand geëngageerd. Die behoeven niets te kennen als zij maar een lief uiterlijk hebben en in mooie toiletten op de planken kunnen paradeeren. Wie zulke Luxus-damen van f 10 per maand de middelen geven om in prachtige japonnen het publiek te lokken daarover breken de directeurs zich natuurlijk niet het hoofd. Met de moraliteit onder het lagere personeel is het vrij slecht gesteld hoewel uit het onderzoek gebleken is dat ook in dit opzicht de toestanden bij het eene theater verschillen met die van het andere en het niet aangaat aangaat om over alle schouwburgen het-

zelfde oordeel te vellen. De slotsom der enquête was dat het leven aan de meeste schouwburgen niets dan vergulde ellende is en de meeste meisjes die hier jaarlijks zich in zoo grooten getale aan Thalia wijden jammerlijk te gronde gaan.

Schouwburg-Personeel.

Groote Schouwburg — Aert van Neststraat.

Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten.

Directie: LE GRAS en HASPELS.

Regisseur: Jan C. de Vos.

Administrateur en Hoofd-Controleur: J. J. Roelants.

Tooneelmeester: J. Cahen.

Orkestmeester: A. J. Lachmuth.

Bureaulist: G. de Heer.

Souffleur: de Haas.

Requisiteur: Albers.

Coiffeur: Bamberg.

DAMES.

Catharine Beersmans.
Marie van Eysden-Vink.
Philomène van Kerckhoven-
Jonkers.

**Alida Klein.
Anna Burlage-Verwoert.
C. Faassen-van Velzen.
R. Haspels.
M. Haspels.
C. van Velzen.
A. C. van Krevelen.
A. Miserius.

HEEREN.

D. Haspels.
J. Haspels.
Rosier Faassen. ✕
W. van Zuylen Sr.
F. H. Tartaud.
D. H. Bronggeest.
Alex Faassen.
C. van Kerckhoven.
P. D. van Eysden.
Victor Faassen.
W. van Zuylen Jr.
Rijnveld.
N. P. de Jong.
M. A. van der Lugt Meisert.

**) Is in het bezit van een eind-diploma onzer Tooneelschool.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. Januari. *Die versunkene Glocke*: ein deutsches Märchendrama van Gerhart Hauptmann.

De Amsterdammer, Weekblad No. 1020. *Gijsbreght van Amstel*, White; *De Bruiloft van Kloris en Roosje*, Th. Molkenboer.

De Kunstwereld. No. 2. *Op Manoever!*, M. Hofnagels; *Une Idylle tragique*, E. den Dulk.

De Kroniek. No. 107. *Gijsbreght van Aemstel*, J. K.

De Zon. No. 16. *Mijnheer en Mevrouw Mongodin*, *Gijsbreght van Aemstel*, *De Bruiloft van Kloris en Roosje*, Jacques Vitel.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 15. Hubert Laroche, Redactie; Juweelen op het Tooneel, C.; Antwerpen, Gust. Dielemans en Hubert Melis; Brussel, Edm. Hendrickx; Gent, Lod. Liedevrouw-Coopman; De eerste van *Schuldeloos*, Aug. Monet en Leonidas; Nog over 't Lyrisch Drama, August Monet; Het Tooneel op den Buiten, H. M.; Nederlandsch Lyrisch Tooneel, H. Fontaine, Edw. Keurvels; Van den Belleman, Plakbord.

Revue des deux Mondes. 1 Janvier. *L'Evasion*, *Lorenzaccio*, *Une Idylle tragique*, Jules Lemaitre.

Neue Deutsche Rundschau. Dezember. Gerhart Hauptmanns *Versunkene Glocke*, Dr. Paul Schläpfer; Das neue Ritterdrama, Dr. Alfred Kerr.

The Athenæum. No. 3611. Dramatic Gossip.

To-Morrow. January. The noble art. VIII, The passion for publicity by Stanley Jones.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.— Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 9.

1 FEBRUARI 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD.

Officieel gedeelte: Tooneelschool. — Bericht.
Niet-officieel gedeelte: G. R. Deelman, Afdrukken van Indrukken. — P. Abas, Uit de Theemstad (Religious Plays, *The Pilgrim's Progress*.)
Ingezonden: L. H. Chrispijn Sr., *Koning Oedipus* (slot.)
Variüm. — Statistiek. — Uit Verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Tooneelschool.

De Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool benoemde in hare laatste vergadering mevr. Beersmans tot leerares in voordracht en spel, ter vervanging van mevr. Stoez, die tegen 1 April haar eervol ontslag heeft verzocht en op de meest eervolle wijze, onder dankbetuiging voor de door haar bewezen diensten, verkregen. Mevr. Beersmans heeft de benoeming echter niet aanvaard. Zij verklaarde tot haar leedwezen thans geen benoeming aan de Tooneelschool te kunnen aanvaarden doch hoopte, dat het aanbod later, wanneer de omstandigheden gunstiger zouden zijn, eens zou kunnen worden herhaald.

Bericht.

Doordat de 31e Januari op ZONDAG valt wordt dit nummer reeds heden verzonden.

Wegens plaatsgebrek moet behalve het artikel „Uit de Zennestad” ook dat „Uit de Amstelstad” blijven liggen; het laatste zou gehandeld hebben over *Zippora* bij Chrispijn, *De kruische Jozef* bij van Lier en bevatte een aanbeveling van de Russische dansen, die de *Operette-Koningin* tegenwoordig weer nieuw leven inblazen.

30 Januari 1897.

DE REDACTIE.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Afdrukken van Indrukken.

Vrijdag 22 Januari traden leerlingen der Tooneelschool met proeven van spel en voordracht voor de leden onzer Afdeling en verdere genoodigden op. Het doel van mijn schrijven is niet een kritiek over deze „proeven” te leveren.

Beoordeeling van het werk der leerlingen moet mijns inziens slechts komen uit den mond der leeraars; 'k wensch alleen een paar afdrukken van indrukken te geven. Toch iets, wat naar een oordeel „weemt: Over 't algemeen was de indruk zeer gunstig. Het publiek ontving vriendelijk en beloonde met warm applaus. Uit dit optreden is gebleken, dat onze School jongelui van aanleg kan ontwikkelen tot beschaafde, goed zeggende tooneelspelers, die er niet alleen „in” zijn, wanneer door hen of tot hen wordt gesproken. En wanneer ze dit doet, heeft ze haar doel bereikt. Verlangt deze of gene, dat de School genieën kweekt? Och, genieën zijn zoo schaarsch; wanneer we op de planken alleen genieën wilden zien, zouden we ons met het aanhooren van monologen moeten tevree stellen. En dan: genieën worden niet in scholen gekweekt! Schröder maakte als balletdanser de dolste sprongen, vóór hij als Hamlet, Jago, Shylock en Lear triomfen vierde; Ekhof werd bij de „Schmiere” groot; maar het ideaal zijner rijpere jaren was een goede Tooneelschool.

Het bestuur der School had, mijns inziens zeer terecht, als voorwaarde gesteld, dat bijzondere hulde in den vorm van bouquetten en kransen achterwege zoude blijven; het Afdelingsbestuur had aan deze voorwaarde de noodige bekendheid gegeven. Ook souper of receptie bleef achterwege, alweer in overeenstemming met wenschen van hoogerhand.

Des middags werd in den schouwburg gerepeteerd.

De repetitie! Ik had het genoeg, haar bij te wonen. Had ik er een paar tegenstanders der School bij kunnen halen!

Wat me in de eerste plaats opviel, was de aangename verhouding tusschen directeur en leerares (alleen Mevrouw Holtrop-van Gelder was meegekomen, de Heer Jan C. de Vos was verhinderd) aan den eenen en de leerlingen aan den anderen kant, een verhouding, die voor beide partijen pleit. Geen militaire bevelen aan de eene, geen korzeligheid, geen „ik doe het toch zo”, of „hè, wat vervelend, alweer overdoen!” aan de andere zijde.

„Jeanne” (ik zal mijn best doen buiten de voornamen van het programma te blijven) „het deugt niet, kind!”

„Wil ik het overdoen. Mevrouw?” „Ja, doe het nog eens.” „Jan, is dat nu een houding?” „U hebt gelijk, Meneer.” Twee-, driemaal opnieuw met denzelfden lust. En 't was een laatste repetitie! Wat moet er een overdoen aan vooraf zijn gegaan!

't Is een genot, Mevrouw Holtrop als leerares aan het werk te zien. Niets van: „ik wil dat zoo, ik de geroutineerde actrice”; neen een uitleggen, beredeneeren, uitgaan van de situatie; van tijd tot tijd: „Zou 't zóó niet kunnen, Mevrouw?” „Nu, probeer het dan maar eens zoo!” Een andermaal: „Kind, dat kun je nu dadelijk niet overdoen; je bent er nu te veel uit; denk je van avond gedurende je stil spel goed in den verschrikkelijken toestand in, en geef je dan maar; misschien is het dan niet heel mooi; daar kunnen we later nog wel eens over spreken; maar 't wordt iets.” Of: „Wacht, dat zal ik je toch nog eens voordoen”.

Na de voordracht van Badeloch's droom de leerlinge hollend naar de leerares. „Was 't zóó goed, Mevrouw?” En dan in het donker van het beneden-amphitheater een vrouwelijk lesje. waarbij ik den luistervink speelde. Een voordoen, zacht, leerares en leerlinge hand in hand. Bravo, Mevrouw!

Er wordt over het optreden der leerlingen voor het publiek verschillend gedacht.

Mocht ik persoonlijk ooit bezwaren hebben gehad, ik deel thans volkomen het gevoelen van den Heer Bouberg Wilson, die in zijn openingswoord zeide. een gelegenheid als hier werd geboden, dankbaar aan te grijpen.

Wanneer onder geleide van directeur, leeraar of leerares wordt gereisd; wanneer het bestuur aan zijn voorwaarden vasthoudt; wanneer op denzelfden dag Amsterdam weer kan worden bereikt, zie ik in een dergelijk optreden der leerlingen slechts voordeelen.

Hoe herhaaldelijk hoorde ik dien middag: „We hebben nu een anderen kijk op de jongelui dan op het tooneel in de schoolzaal!”

En men moet er dezen zelf over hooren!

Wanneer van tijd tot tijd zóó voor een publiek kon worden opgetreden, zou dan niet een reden tot te vroeg verlaten der school vervallen? Meent men, dat het applaus zal schaden? Och, ze hebben zoo vaak moeten overdoen, dat ze, ook wanneer er, zooals te Utrecht, een paar maal wordt gehaald, aan leeraar of leerares wel het hoofddeel van het succes zullen toeschrijven. Van jalousie de métier heb ik niets gemerkt. 's Avonds tot den directeur: „Toe meneer, kijk u eens, of Herman er goed uitziet; hij lijkt me zoo leelijk gegrimeerd.” En dan de niet-spielenden een oogenblik in de bestuursloge toekijkend en om 't hardst met stralend gezicht meeklappend.

Vreest men, dat de gang van het onderwijs er onder zal lijden? Maar is er beter onderwijs denkbaar dan zóó'n repetitie, zóó'n uitvoering?

Wanneer de Afdelingen, die over de middelen beschikken, om de kosten van een dergelijke voorstelling te bestrijden zonder entré te heffen (dit mijns inziens als conditio sine qua non) eens éénmaal per jaar een optreden mogelijk maakten? Finantieel zouden Verbond en School er wel bij varen. Onze Afdeling is sedert een paar weken belangrijk in ledental vooruit gegaan!

Utrecht, Januari 1897.

G. R. DEELMAN.

Uit de Theemsstad.

Toen ik U den vorigen keer in mijn overzicht van het Londensche tooneel een en ander mededeelde omtrent de stukken, die hier ter stede 't meest gewild zijn, besloot ik met de z.g. *religion plays*, die eene afzonderlijke rubriek vormen. Als voorbeeld haalde ik *The Sign of the Cross* aan, een stuk, dat in spijt van zijne geringe letterkundige waarde en het gemis van den noodzakelijken entrain, meer dan een jaar lang in het *Lyric Theatre* voor overvolle huizen

is opgevoerd en binnenkort zal vervangen worden door *The Daughters of Babylon*. Wat den grondslag van dit laatste stuk betreft, heeft de schrijver-tooneelspeler, de heer Wilson Barrett, zekerlijk de dramatische schrijver *of the moment*, zijn nieuw werk gebouwd op Deuteronomium XXII, verzen 23 en 24: „Wanneer eene vrouw, die in haren maagdelijken staat verkeert, verloofd is met een man en door een anderen man weggevoerd wordt, dan zult ge beiden voeren buiten de poorten van de stad en gij zult hen steenigen opdat zij sterven.” Het tijdvak is 616 jaren vóór Christus. Wij zijn verplaatst in Babylon, tijdens het bewind van Nebuchadnezer. Het stuk zal ons, zooals in Verdi's opera *Aida*, eene voorstelling geven van de aanbidding van het gouden kalf, de optochten ter eere van den grooten god Baäl, met alle pracht en glans van den primitieven godsdienst. Wilson Barret vervult de hoofdrol, terwijl Maud Jeffreys, de jonge, beeldschoone Mercia van „Het teeken des Kruizes”, eene andere sterke partij op zich zal nemen.

In het tweede bedrijf wordt ons een schitterend, veelkleurig, glansrijk beeld beloofd van een van de wonderen der wereld: de hangende tuinen van Babylon, waaraan enorme schatten zullen worden ten koste gelegd. Wel een bewijs, dat de directeur van het *Lyric Theatre* nog steeds vertrouwen heeft in het godsdienstige tooneel. De groote vraag blijft echter of het publiek niet genoeg begint te krijgen van het stelsel om het tooneel als een preekstoel te gebruiken, iets waartoe men hier in den laatsten tijd meer en meer zijn toevlucht is begonnen te nemen.

We hebben op dit gebied nog pas een wijze les gehad in het *Olympic Theatre*, waar de opvoering van *The Pilgrim's Progress* een volslagen fiasco maakte. De onkosten werden bij tienduizenden ponden gerekend, de mise-en-scène en de kleedij overtroffen alles, wat op dit gebied hier te lande ooit vertoond werd, de beste tooneelkrachten werden aangenomen om hunne talenten aan het welslagen der voorstelling te wijden en: een volslagen nederlaag was het gevolg. Men zegt, dat de z.g. *opposition gang*, een verbonnen partij gallerijbezoekers, den boel in den war gestuurd heeft, anderen schrijven het fiasco aan den onwil en het verzet van de geestelijkheid toe, feit is, dat de *Olympic-schouwburg* gedurende de tien voorstellingen, die er gegeven werden, slechts magertjes bezet was. terwijl vrijbilletten aan ieder, die er om vroeg werden weggeschonken.

De heer Collingham, de schrijver van het ongelukkige stuk, had als thema van zijn arbeid het halfheilige onderwerp van den strijd van de Ziel met het Booze aangenomen. Het geheel was gegrond op het werk van Bunyan, „de reis van eenen Christen naar den Hemel” en bewerkt voor het tooneel. Hij trachtte den glans, de romantische verbeelding en mediavellische bekoorlijkheid in zijn z.g. „*mystery play*” te leggen, door het aanbrenge van prachtvolle groepeerings en door zijn Pelgrim voor te stellen als een edelknaap — gespeeld door Miss Grace Hawthorne — die zich opmaakt tot den strijd des levens en geleidelijk alle beproevingen van de wereld tegenkomt, die des vleezes en het booze. Zijn Christen is eene gelijksoortige type als de ritterlijke *Red Cross Knight* van Spenser. Bunyan's tafereelvormige denkbeelden leenen zich dan ook uitmendend tot dramatische behandeling. Zoo troffen wij er kunstvolle tafereelen in aan van den Wijden en Engen Doorgang, den Afrond van de Wanhoop, de Wellustige vreugde en broodronkenheid van de Kermis der Ydelheid (*Vanity Fair*) enz.

De samspraak was niet in vers, doch in rhythmisch proza, terwijl comédie en muziek het geheimzinnige moesten trachten te volmaken. Voor het tijdvak van de kleedij had men gebruik gemaakt van de vroege Italiaansche Renaissance, als zijnde het meest geschikt geacht voor een *mystery play*, een eeuw, toen schoone vormen en kleuren in de kunst heerschend waren.

Had dit stuk langer op de planken gebleven dan nu wel het geval was, dan zouden wij en in *The Sign of the Cross*, en in *The Daughters of Babylon*, mitsgaders *The Pilgrim's*

Progress" met zijne bijbelsche teksten en den strijd tuschen de Ziel en den Duivel, een opvoedkundig tijdvak beleefd hebben, ongeëvenaard in de tooneelgeschiedenis van eenig land en volk. En vergeet dan niet, het pas opgevoerde *The Sorrows of Satan*, naar den beroemden roman van dien naam van Marie Corelli, waarover een volgende maal.

Londen 12 Jan. '97.

P. ABAS.

Ingezonden.

Koning Oedipus.

II.

Bij het lezen van *Oedipus*, in Nederlandsche, Fransche en Duitsche vertalingen, ben ik altijd onder den machtigen indruk gekomen van het woord. Ik heb mée-geleden, geweest, gesidderd; het was mij als voelde ik het noodlot over mij komen.

De Graecus Mendes neemt de leiding op zich. Ah, gelukkig!, riep ik uit.

Door hem zal mij duidelijk worden, wat ik vóór dien tijd niet heb begrepen. Hij zal, door zijn kennis van het Grieksch en de Grieksche letteren, *Oedipus* voor ons 'n openbaring doen zijn. Hij zal ons het beeld voor oogen tooveren van de werkelijkheid, *geidealiseerd* door kunst; want, niet waar? — de Heer Mendes kan *sterk* zijn, omdat hij de man is, die werd aangezocht zijne kennis ten beste te geven. Hij kan vragen geld, want daaraan ontbreekt het niet. Hij kan vragen *tijd*, hij kan optreden als *de* leider, want men vertrouwt hem, men *geloof*t in hem.

Dat alles is, geloof ik, gebeurd en de avond is dáár. De zitplaatsen zijn ingenomen; het publiek babbelt, leest couranten of programma's; velen komen te laat, want men is niet genoeg op de hoogte van het feit, dat er iets anders dan alledaagsche kunst te genieten zal zijn, en dat men evenals bij Galavorstellingen, moest zorgen, tijdig aanwezig te zijn. Ook is er vooraf niets geschied waardoor het publiek in de vereischte stemming kan komen.

Leven in het orkest — schellen. Een heer neemt plaats op den orkestmeestersstoel; een dirigeerstok doet tik, tik, tik, en zwaait over het plein waarop ik mij, in gedachten, moet bevinden.

Muziek, schoone heerlijke muziek, muziek die mij, op een concert gehoord, zou kunnen meesleepen, bedwelmen misschien, maar mij nu in melodramatische stemming brengt. Het scherm gaat omhoog, en Bom!, daar zit ik in het hartje van Griekenland.

Vóór mij uit, 'n gloeiende horizon, scherp en leelijk afgezet door 'n bonk zwart-bruine rotsen, waarachter zich platformen bevinden; rechts een paleis van veel te kleine afmeting en geplaatst in schuinlinksche richting, waardoor men van uit de zaal rechts langs de platte kolommen ziet. Links een altaar, daarbij een Apollobeid. Geen Apollo van Lycië, maar een van Belvédère. 'n Gruwelijk anachronisme. Links op den voorgrond een troon, die den indruk gaf, alsof het in het paleis kamerdag was. Rechts een bank, goed!, die bank kan voor een paleis staan, of kan er niet staan, dat hindert niet, maar 'n troon!.....

Het schijnt mij toe, dat de Tooneelinrichting zoo gemaakt is, omdat de Heer Mendes vreesde, dat de spelers en het koor, door de tusschengevoegde muziek anders werkeloos moesten blijven. Of diezelfde reden kan gelden voor het aanbrengen van komische lichteffecten weet ik niet; en evenmin begrijp ik waarom men bliksempoeder laat opblazen bij 't offeren aan Apollo.

Spoedig werd mijn aandacht afgeleid door een hoopje leelijke menschen met rimpelige beenen, en olijftakken in de vuile handen, liggende op den grond, zittende op de trappen van het paleis, of leunende tegen 'n altaar. Alles kon men van hen gelooven, maar dat zij smeekten en offerden, neen heusch, 't was niet waar.

Zij moesten wachten tot de heer Bouwmeester opkwam.

en dan met de takjes wuiven, alsof ze wilden zeggen: Bonjour, bonjour. Dat Oedipus in zijne liefde en angst tot hen kwam was ook geen *gebeurtenis* voor 't volk; dat wisten ze al wel twee repetities lang. Daar komt het koor op. Leelijk, slordig gegrimmeerd; elke poging om eenig verschil van stand of leeftijd te ontdekken in het volk van Thebe is vergeefs. Onzeker scharrelen zij het tooneel op, de blikken angstig op den orkestmeester gericht; ééne gedachte scheen het koor bezig te houden, dat is: Verdwaal niet in een andere partij, want de bassen hooren bij de bassen, en de tenoren bij de tenoren. Dat was dan het koor, waarvan wij bij Anacharsis lezen: Dat men zich geen denkbeeld kan vormen van den grootschen, machtigen indruk dien men ontving, door de harmonische samenwerking van muziek, mimiek en gebarenspeel, geleid en gedragen door het woord, het duidelijk verstaanbare, kunstig uitgesproken, *levende woord*.

Toen ik die menschengroep vóór mij zag, dacht ik aan Shakespeare's Hamlet, die zegt: „Het schijnt dat een opperman van de natuur menschen heeft gemaakt.” Bijna allen zijn behangen met leelijke lange baarden. De kleur van het vleesch, vies en bleek afstekende bij het geschminkte en geblankete vleesch der spelers. Van grimeeren schijnt de heer Mendes geen begrip te hebben, anders zou hij dat alles vooraf hebben besproken, en zeer zeker zou dan ook Kreon, de zachtaardige, zich geen uiterlijk hebben aangeschaft als 'n Belzebub.

Wanneer de Heer Mendes op de hoogte was geweest van de kleederdrachten, zou Iokaste zich niet hebben ver-toond in een doorschijnend, met glinsterend goud belegd kleed, waaronder twee ondeugende roode schoentjes kwamen uitkijken, met hooge hakjes, stijl Louis XV, in plaats van de rijk versierde sandaal naar Tyrheensch model. Hij zou de landlieden hebben voorzien van den leeren Kynae. Hij zou den priester van Zeus in het rood hebben gekleed, en hem zooals bij 't offeren gebruikelijk was, den bliksem of scepter van Zeus hebben doen dragen. Ook is het bekend, dat het volk, dat komt offeren, geen tempel zou durven betreden tenzij in feestkleedij en met bekranste hoofden. De Heer Mendes zou ook niet hebben goedgevonden, dat de herder van Laios was uitgedost als een Robinson Crusoe op 'n gemaskerd bal; dat twee soldaten, met bleeke bloote beenen en verblindend glimmende helmen, telkens de opkomst van Oedipus kwamen bederven. Ook zou hij Oedipus niet hebben laten volgen door twee dames, als pages gekleed, die aan de apothéose van 'n kermisstuk herinnerden. Ik heb Iokaste ten tooneele zien verschijnen met een kruikje *op den schouder*, dat nauwelijks groot genoeg was om in de hand te worden gedragen. Iokaste schopte bij het nêrleggen van de offerkransen op 't altaar, dan rechts, dan links den sleep achteruit zooals geene mondaine het der Grieksche koningin verbeteren zou. Tiresias staarde als 'n echte tooneelblinde voor zich uit. Hij had Oedipus en ons moeten doorboren met den blik van den ziener, met het geestesoog.

En aan dat alles zou ik geen aandacht hebben geschonken wanneer de heer Mendes zich niet in zijne verdediging *had bepaald* tot kleinigheden, de regie betreffende, maar tot het grootsche, het schoone, het *eenige* in *Oedipus*: — het woord. Hij, de letterkundige, de Graecus Mendes, de aangewezen persoon om de uitvoerende kunstenaars te leeren begrijpen en uitzeggen de heerlijke taal.

Hij moet als 'n orkestmeester, desnoods met den dirigeerstok het tempo regelen. Hij moet de toonsoort, klankkleur en toonsterkte bepalen; aan hem de taak om de instrumenten [in dit geval de menschelijke stemmen] met elkâar in harmonie te brengen. Hij moet weten of de phraseering goed is, de klemtoon juist; hij moet zich in de zaal plaatsen, om op den juisten afstand, als toehoorder, te beoordeelen of alles tot zijn recht komt. *Kan* de heer Mendes dat? Kan hij dat *hooren*? Ik geloof niet dat de Heer Mendes heeft gehoord welke dissonanten onze ooren verscheurden door het noodeloos uitstooten van rauwe kreten; dat hij heeft gehoord hoe de schoone stemmen in verschillende

registers spraken, omdat zij op de repetitie niet door den leider met elkaar in harmonie waren gebracht.

Dat's dubbel treurig, omdat de heer Mendes heeft kunnen beschikken over kunstenaars van den eersten rang, voor elk emplot. De heer Mendes is, met de middelen die hem ten dienste stonden, in de gelegenheid geweest eene bijna volmaakte voorstelling te geven van *Oedipus*. Hij heeft van die voorrechten geen gebruik weten te maken; jammer!

Maar nu wordt de Heer Mendes nog boos op de kritiek en doet in zijn boosheid uitspraken, die gevaarlijk zijn voor de samenwerking van acteur en regisseur en in ons officieel orgaan niet onbeantwoord mogen blijven. De Heer Mendes schrijft in „Het Tooneel” no. 6 en 7, dat de critiek, behalve die in Ons Orgaan, hem niet warm heeft gemaakt, He? Waarom heeft genoemde heer dan reeds vroeger een soort rechtvaardiging van zijn regie gegeven in de N. Rotterdammer van 2 December l.l.? In dat schrijven spreekt hij niet van samenwerking met Bouwmeester; en antwoordt niet, zooals ieder zou verwachten, met opgave van redenen voor zijn kunstopvatting, maar met den dooddoener, dat toch niemand weten kon hoe het oorspronkelijk geweest was; zegt dat hij alles wel weet, maar zich niet schaamt voor den verkeerden Apollo omdat ook Sophocles zich aan anachronisme schuldig heeft gemaakt; babbelt over een neutraal grijs stopstuk, als 'n echte tooneelmeester, maar geen woord, geen woord dat getuigt van kunstsentiment. Verder komt de Heer Mendes in ons officieel orgaan vertellen: Dat de meest uitstekende regisseur het den acteur onmogelijk kan maken hem te volgen... Maar dan is die regisseur ook niet de meest uitstekende. Ook zal de Heer Mendes eens erg openhartig zeggen, dat hij tegen zijn zin, den heer Bouwmeester heeft toegegeven, en dat later bleek, dat Bouwmeester gelijk had. En erg openhartig, zal de Heer Mendes zoo vrij zijn die gevallen niet te zeggen; want anders, . . . zou hij ook de gevallen moeten noemen, waarin hij zelf gelijk had. Wat kan men iemand met een weinigje sluwheid toch verpletteren onder zelfverloochening. Later zegt de Heer Mendes, dat de regisseur moet toegeven . . . Juist. Ik geloof gaarne dat de Heer Mendes, niet alleen de spelers, maar ook andere medewerkers veel heeft moeten toegeven; en ik geloof dat de Heer Mendes, als hij 'n goed regisseur was geweest niet zou hebben toegegeven, niet zou hebben kunnen toegeven.

Dan zou hij zijn kracht gevonden hebben in de kunstenaars zelf, die over het algemeen zulke fijne voelhorrens hebben, dat zij in staat zijn, bijna onmiddellijk den toestand te begrijpen en in te leven.

Hoogstens kan er dan 'n klein verschil bestaan omtrent de opvatting van eenige details, maar de *bekwame* regisseur zal meester blijven van het geheel. En daar er nu van een geheel niets te zien was, geloof ik ook niet aan den leider. Ik heb bewondering gemeld voor de groote kunstenaars, die in korten tijd, misschien voor het eerst van hun leven, een treurspel van Sophocles, onder zwakke, of verkeerde leiding zóó hebben gespeeld, dat het publiek in vervoering geraakte. Ik geloof dat met de opvoering van *Oedipus* het fundament is gelegd van het groote gebouw der Vooruitgang van onze Kunst. Maar of de Heer Mendes boos is, of dat ook deze kritiek hem koud laat, ik geloof toch, dat onder leiding van 'n goed regisseur, de voorstelling als geheel onvergetelijk was geweest.

Hoogachtend,
L. H. CHRISPIJN.

Honorarium van Amerikaansche Tooneelschrijvers.

Het beroep van tooneelschrijver schijnt in Amerika tot de winstgevendste betrekkingen te behooren, zooals uit de mededeelingen van een blad uit New-York blijkt.

Zoo ontving de schrijver van het militaire stuk *Shenandoch* een som van 100.000 dollars. Het drama *Aristocracy* bracht aan denzelfden schrijver 50.000 dollars op. Het manuscript van *The Girl I have left* werd voor 75.000 dollars verkocht. De heer William Gillette ontving voor de tooneelbewerking van

The private Secretary 50.000 dollars en een gelijk bedrag voor het stuk *Too much Johnson*. Onder de vreemde stukken werd voor het opvoeringsrecht van *Charley's Aunt* 75.000 dollars betaald, voor dat van *Jane* aan Lecocq eveneens 75.000 en voor de *Madame Sans-Gêne* van Sardou 35.000 dollars.

Statistiek.

Gebr. Van Lier. — Amstelstraat.

Van 1 Augustus 1895 tot 1 Augustus 1896 beleefden bij Gebr. Van Lier de volgende stukken het daarachter vermelde aantal opvoeringen:

<i>Hoe Ouder, hoe Gekker.</i> 43	Chat Noir	5
<i>Amsterdamsche Snuffjes</i> 42	<i>Anne-Mie</i>	5
<i>Op Manoeuvre!</i> 26	<i>Marie Antoinette</i>	5
<i>Een Zondares</i> 14	<i>Parisina</i>	5
<i>In de Klem</i> 13	<i>Prima Donna</i>	5
<i>Niobe</i> 12	<i>Kerstavond</i>	5
<i>Roze Kate</i> 11	<i>Zwarte Griet</i>	5
<i>Lilliputters</i> 11	<i>De Man met de Wassen-</i>	
<i>Vorstendienst</i> 8	<i>beelden</i>	5
<i>Krekeltje</i> 8	<i>Robert en Bertram</i>	4
<i>Huichelaars en Weerhanen</i> 8	<i>Janus Tulp</i>	4
<i>Onder Ons</i> 8	<i>Het Verdoolde Schaap</i>	4
<i>'t Scheepje</i> 8	<i>De Lijdensweg</i>	4
<i>Een onlaard Vader</i> 8	<i>Jane Shore</i>	4
<i>De Reis naar den Kaukasus</i> 8	<i>Verborgene Geluk</i>	4
<i>De Plaat gepoetst</i> 8	<i>Eene Kokette</i>	4
<i>Chevalier Fournier</i> 7	<i>Nelly</i>	4
<i>Margot de Bloemen-</i>	<i>Siciliaansche Boereneer</i>	4
<i>verkoopster</i> 7	<i>Door Tantes opgevoed</i>	4
<i>De stille Venoot</i> 7	<i>Klein Duimpje</i>	4
<i>Met Vuur spelen</i> 6		

Driemaal werden vertoond *De kleine Gravin*, *De Mikado*, *Jan Klaassen*, *De Klucht van de Slempeers*, *Katherina Howard*, *Heldemar & Co.*, *Een Vrouw, die lief heeft*, *De Wolvin in 't Zwartbosch*, *De Schoolmeester ten Plattelande*, *Jack Sheppard*, *Het Geheim van Miss Aurora*.

Tweemaal kwamen voor het voetlicht *Sneeuwitje en de Dwergen*, *De Kinderroofster*, *Een Brompot*, *Onder Valsche Vlag*, *De Bedelaarster*, *Een beroemd Proces*, *Monsieur le Directeur*, *La Famille Pont Biquet*, *Vader, Blonde Els*, *De oude Kleerkooper*, *Jan Peperling*, *Tante Lotte*, *Familie Eggers*, *De Köster as Friwarber*, *Mr. Barnes van New-York*.

Eén enkele maal gingen *Miss Multon*, *Twee Wapens*, *Twee Weezen*, *Le Barbier de Séville*, *'t Geld*, *Solness le Constructeur*, *Le Baiser*, *La Vie Muette*, *Carmosine*, *Les Fleureurs*, *Freund Fritz*, *Erfenisjagers*, *Le Pardon*, *Brocéliande*, *Raphaël*, *La Peur des Coups*, *Eenzamen*, *L'Errante*, *Dernière Croisade*, *La Fleur Pelan Enlevée*.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Amsterdammer. Weekblad No. 1022. Ibsen in Frankrijk, v. L.

De Kunstwereld. No. 4. *L'Etranger*, E. den Dulk.

De Kroniek. No. 109. *De Minstrel*, tooverspel in een bedrijf van G. Albert Aurier.

De Zon. No. 18. *De Rustverstoorder*, *Om de Kroon*, *De kuische Jozef*, Jacques Vitel.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 17. Uit Noord-Nederland (*Vervolg*), N. H. Wolf; Antwerpen, Hubert Melis; Mechelen, M. B.; Kortrijk, Interim en Palmer Putman; Lyrisch Drama, F. van Doeselaer en Redactie; Verschenen werken, Hubert Melis; Lohengrin; Van den Belleman; Plakbord.

Revue Bleue. No. 4. *L'Etranger*, *Allez, Messieurs* . . . J. du Tillet.

Neue Deutsche Rundschau. Januar. Zwei Glockengieszer, Alfred Kerr.

The Athenaeum. No. 3613. Dramatic Gossip.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 10.

15 FEBRUARI 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Niet officieel. V., Uit de Amstelstad (*Zippora, De kuische Jozef, Russische dansen, John Gabriel Borkman, De eerste Vrouw, Onfeilbaar!*) — Pavidus, Uit de Maasstad (*Villa Gaby, Een Gril, John Gabriel Borkman.*) — Dixi, Uit de Zennestad (*Het Kersen-hof, Het Meilief, Belsama, Poesjenellenkelder.*)

Ons Souffleurshokje (De regisseur I). — De Provincie — Bloemenhulde. — Uitgeknipt.

Ingezonden. J. E. Banck, Benoeming van leeraren aan de Tooneelschool.

Schouwburg-personeel. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

NIET OFFICIEEL.

Uit de Amstelstad.

De heer Willem van Leer is er toe gekomen een bijbelsche episode in twee tafreeën te schrijven en hij heeft op die wijze eigenlijk een tragedie gemaakt, waaraan drie van de vijf bedrijven ontbreken. Het stuk heet *Zippora* en staat in verzen van allerlei maat.

Aangezien het eerste bedrijf er niet is, vallen we met de deur in huis en hebben we dadelijk te verwerken, dat Zippora, Mozes' vrouw, van hem gescheiden bij haren vader Jethro, een Baälpriester, vertoefst en hem zegt, dat zij en haar kinderen tot den israëlitischen godsdienst zijn overgegaan en naar Mozes terug zullen keeren.

Dit is het eerste tafreeel, dat tweede bedrijf had moeten zijn, want wij hadden wel mogen weten waarom Zippora van haar man weg is en hoe het in zijn werk is gegaan, dat een priester van Midjan zijn dochter afstond aan een israeliet. Het ontbrekende derde bedrijf had de overwinning, die de israeliten behalen onder Mozes' leiding op ik-weet-niet-meer-welken-vijand moeten schilderen, terwijl dit geval nu in een toespraak van Eliphaz tot Jethro wordt afgehandeld.

Daarna had in een vierde bedrijf Zippora terug moeten komen tot haar man, wat nu in het tweede tafreeel gebeurt.

Mozes zendt zijn vrouw echter weer weg in dat zelfde tafreeel, hetgeen best in het vijfde bedrijf had kunnen plaats hebben, waar Mozes dan tevens in een verheerlijkend godsdienstig licht met zijn god alleen had kunnen blijven, zonder vrouw en zonder kinderen.

De stof voor een tragedie was er wel. Een vrouw, die met haar kinderen, om haar man van godsdienst verwisselt, haar vader, een priester, die den zijnen verloochent en Mozes, die den godsdienst stelt boven alles, boven vrouw en kind, het is algemeen-menschelijk en groot.

De heer van Leer is echter niet bij machte geweest iets meer te geven dan een treurspel in den dop, een poging, leerzaam voor hem en vrij vervelend voor de toehoorders. Wil men in deze dagen, waarin de godsdienstzin al meer en meer verdwijnt nog belangstelling wekken bij een *schouwburg*-publiek voor het tragische, dat er in een botsing van twee godsdiensten zeker nog altijd is, dan moet men meesterwerk leveren. anders loopt men gevaar, dat de ongodsdienstige bezoeker er niets bijzonders in ziet, dat de dochter van Jethro Baäl in den steek laat om Jehovah te gaan dienen.

Zoo is dan ook de ontvangst van dit oorspronkelijk stuk weer zeer koel geweest en het is eenigszins verwonderlijk dat Chrispijn het heeft aangedurfd. Maar als er niet te prijzen valt een heerlijk werk, dan loven wij tegenwoordig, om goede vrienden te blijven, de poging alvast en dan zeggen wij tegen elkaar: „Als het nu wéér niet goed is, wat wou je dan?”

Over de opvoering dit weinige: van der Horst en Faassen hadden ieder twee rollen, als men iets moois wil doen, gaat dat niet. De verzen werden over het algemeen goed gezegd, de kleedij was keurig, zeer stemmig, het decor van het eerste tafreeel meer verrassend dan mooi, dat van het tweede niet uit één stuk.

* * *

Bij van Lier wordt nog maar steeds dapper door gewerkt. Zooals men weet bespelen twee gezelschappen den

schouwburg in de Amstelstraat. Jos. van Lier, dat is één en A. met Isouard is twee. Joseph drijft, als ik dat zoo zeggen mag, op Julia Cuypers en Schwab en de beide anderen doen het met mevr. de la Mar en Kreeft. Reeds op blz. 95 van den vorigen jaargang gewaagde ik van een meeningsverschil tusschen de gebroeders van Lier en voorspelde ik een eeuwigen vrede; of die profetie juist is geweest durf ik niet beslissen, maar de splitsing is toch tot stand gekomen. Onder leiding van Jos. van Lier zagen we weer eens iets nieuws: *De kuische Jozef*, terwijl de beide andere broeders nog maar trouw blijven aan hun *Recette-Koningin*.

De kuische Jozef is niet dikwijls gespeeld, waaróm weet ik niet, maar ik denk, dat het stuk nog wel weer terug zal komen omdat het zoo zeldzaam brutaal is in zijn zoute-looze malligheid.

Van de elf personen blijven er maar drie, natuurlijk onbeteekenende, ongehuwd.

Jan Malherbe was zeer goed, buitengewoon zelfs. De rest ben ik vergeten, maar als het weer gegeven wordt, waag ik er toch nog een avondje aan en de liefhebbers van lachen zullen geen berouw hebben als zij mijn voorbeeld volgen.

* * *

Onder de andere van Liers bloeit thans de Russische volksdans op in een vijftal menschen, die nog zooveel landelijks over zich hebben, dat ik mij geweld heb moeten aandoen om te bedenken, dat zij langs geen anderen weg tot hun dans-uitvoeringen zijn gekomen dan de meest volleerde beroepsdanseres.

Wat zijn die lui echt!

O! ik ben zeker, dat velen zullen vinden dat dit noch mooi, noch vermakelijk is, dat het onnoozel is bovendien, maar ik zeg u dat ligt aan hén.

Wie in die volstrekt niet nobele gezichten en lichamen niet iets ontdekt wat zoo zelden achter het voetlicht komt, wie daarin niet merkt het ware leven, het leven om te dansen, die moet zich oefenen in waarnemen.

Kijk eens: meestal lachen, buigen en dansen de pretmakers-op-commando met een beroepsvernijze, waaruit blijkt dat zij dat alles doen om geld te verdienen, die maken kunsten en kunstjes voor hun brood; maar deze Russen zij vinden het zoo prettig, dat zij ons eens kunnen laten zien hoe zij daar nu wel dansen en zingen, dáár, in de buurt van Azie, waar hun vaderland is, — en de wijze waarop zij zich tot het publiek wenden is zoo kameraadschappelijk, hun opwinding is zóó verrassend begrijpelijk, dat ik er versteld van heb gestaan.

Zonder eenige kennis van Russische zeden geven zij mij de overtuiging, dat ze volkomen eerlijk zijn en dat ze thuis uit eigen beweging hetzelfde doen.

Het is héél echt.

* * *

Ibsen is, naar hetgeen men er zoo hier en daar over hoort, een schrijver, die zichzelf overleeft. Hij wordt nu als een oude man, die dikwijls hetzelfde vertelt, zijn figuren krijgen al meer en meer één patroon: versleten huisjas. De hoofdpersonen, voor zoover het mannen zijn, hebben in zedelijken zin vallende ziekte. Zij duizelen in grootheid totdat de wereld rond hun geestelijk oog — het zij dan „boos” of „wedergeboren” — in groote kringen wegdraait en zij er, soms zelfs dood, bij neervallen.

De verhouding tusschen man en vrouw heeft al duidelijker en vaster den vorm van een doellooze verwijdering aangenomen, waardoor een ijle onzekerheid ontstaat omtrent hun persoonlijk en gezamenlijk geslachtsleven. Tevergeefs zoekt de levensvroolijke mensch in deze grauwe stukken naar een enkel frisch begrip, dat aan liefde herinnert.

Dan komen, met de regelmatigheid van een kristalvorming, een paar bijpersonen het stuk voltooien: een oud of ziek mannetje of vrouwtje, met iets gekks en eene jonge, bijna

verdorven vrouw, die — alweer in ziekelijken vorm — de wereldsche opgewektheid zou moeten hebben voorgesteld, als Ibsen voor dat motief gevoel bezat. Ik heb gesproken over de nieuwere stukken en dus ook over *John Gabriel Borkman*.

Wie gevoel heeft voor poëzie zal daarin wel enkele dingen vinden, die hem treffen, wie de taal als taal liefheeft en Noordsch kent — de vertaling van den heer Rössing heeft mij in alle opzichten koud gelaten — kan naar het oordeel van deskundigen veel in Ibsen's laatste werk genieten, maar wie een tooneel-genot tracht te ontdekken in het werk, zal zich teleurgesteld vinden, wanneer hij iets hoogers verlangt dan techniek. Dit tooneelspel sluit weer als een bus. Het is werkelijk grappig hoe Ibsen alle kleinigheden verzorgt, wikt en weegt, zoodat er geen speldje meer is tusschen te steken. Maar om dat te bereiken is er ook heel wat gepraat noodig, een gepraat, dat ten slotte verveelt.

Borkman kon directeur worden van een bank, mits hij zijn verloofde Ella Renheim losliet te behoeve van advocaat Hinkel, die hem aan die betrekking helpen zou. Hij staat haar af maar Hinkel krijgt haar toch niet en schrijft nu dien tegenspoed aan Borkman toe, die intusschen gehuwd is met Ella's tweelingzuster.

Om zich te wreken verraadt Hinkel zijn vriend Borkman door het schenden van briefengeheim en daardoor valt Borkman als directeur, terwijl hij acht jaar gevangenisstraf krijgt. Daarna leeft de gewezen directeur nog acht jaar, zonder ooit buiten te komen, in hetzelfde huis met zijn vrouw, maar in verschillende vertrekken.

Zijn eenig gezelschap is een schrijver, die zich verbeeldt dramaturg te zijn, en diens dochtertje een pianofuffrouw, die den doodendans voor Borkman speelt.

De zoon van Borkman, op wier de moeder haar hoop voor de toekomst had gevestigd, gaat er met een gescheiden vrouw, met een engelschen naam, en de pianofuffrouw van door en laat zijn vader, moeder en tante, die zijn pleegmoeder was, achter.

Nu gaat Borkman aan den arm van zijn eerste liefde, zijn tegenwoordige schoonzuster Ella Renheim, een nachtelijke wandeling maken in de sneeuw en daar sterft hij, na een hoogdravende oratie, van vizioenaire schoonheid te hebben uitgesproken, op dezelfde bank waar zij eertijds in hun jeugd „op een droomland staarden.”

Borkman's echtgenoot is hem komen zoeken en de beide zusters, die al hun leven in vijandschap hebben doorgebracht, sluiten hier vriendschap en reiken elkaar, de eene vóór, de andere achter de bank en dus óver Borkman's lijk, de hand.

„Wij twee schimmen — over hem, den dooden man.”

Het zal mij goed doen als aan dit relaas niet te merken valt hoe walgelijk en onrein ik de zaak-Borkman vind. Ik heb mij willen beheerschen en ga dus niet verder met het uiten van mijn persoonlijke meening.

Op één symbooltje, dat mij buitengewoon vermaakt heeft, wil ik de aandacht vestigen. Niet op de overschoenen — die begrijp ik niet — maar op den wenteltrap. *)

Als Frida, de pianospeelster, afscheid neemt van Borkman, die op de eerste verdieping woont, vraagt zij hem of zij den wenteltrap mag afgaan, omdat dat korter is en Borkman antwoordt daarop: „Och wat, — ga voor mijn part naar beneden zooals je wilt. Goeden avond.”

Men herinnert zich, dat Borkman's zoon met Frida en de engelsche vrouw er van door gaat; nu wordt naar mijn meening hier reeds gezinspeeld op Frida's val. Zij gaat naar beneden, niet langs den gewonen breeden, rechten weg, waarop alle menschen, die te gronde gaan dat plegen te doen, wel neen-ik, zij rolt in den afgrond, want zij wentelt immers langs een min of meer sierlijke kromme lijn,

*) Zie blz. 26 en 35 der Nederlandsche vertaling.

schroevenderwijze den poel der zonde en ellende tegemoet. Die wenteltrap is toch niet toevallig of onbewust in het stuk gekomen, evenmin als de met nadruk vermelde overschoenen, die ik niet begrijp. Maar tegenover dit gemis aan scherpzinnigheid staat dan mijn geurige verklaring van den wenteltrap terwijl de overschoenen wel door bevriende uitleggers zullen worden verklaard, hoewel er eigenlijk gerust iets mag overblijven, dat onduidelijk is, want anders was het je ware Ibsen niet.

De eenige rollen, die geslaagd zijn, waren Frida door Mej. Scheffer, die in dit kinderlijke (?) figuurtje iets heel liefs en bescheidens heeft gegeven, iets waar bovendien begrip en gevoel uit spraken, terwijl haar vader door van Zuijlen is gespeeld met die hem eigen trilling in de halfwijze, hooge, versleten, oude-mannen-zangstem, waarvoor er geen betere kan worden gevonden en die men zich zeker nog herinnert in *Zoals de Ouden zongen enz.*

Roijaards was ook niet kwaad, maar toch weinig uitbundig, wat hij als zoon van Borkman wel had mogen wezen; iemand, die om een jonge mooie vrouw (Marie Lorjé speelde de Engelsche) het huis verlaat, is lossier van zin en doller van vreugd, dan de zenuwachtige Roijaards hem heeft vertoond.

Bouwmeester, die Borkman gaf, verliep in het melodrama.

De leden der Afdeeling waren voor de tweede uitvoering, de gasten der Koninklijke Vereeniging en zullen zeker dankbaar zijn geweest, dat zij hebben kunnen kennis maken met Ibsen's nieuwste, dat -- hoe verachtelijk ik het stuk ook vind -- in elk geval zóér buitengewoon is.

* *

Een man laat zich van zijn krankzinnige vrouw scheiden en hertrouwt met haar zuster. *De eerste Vrouw*, zoo heet tevens het stuk, herstelt en de knoop is gelegd. De eerste gaat met haar dochter, die inmiddels verloofd is, naar Amerika en de knoop is ontward.

Heel erg pakkend is dit onderwerp nu juist niet door Paul Lindau in vier bedrijven behandeld. Het sleept en zit vol van kunstig verzonnen hulpmiddelen, maar het mooie, wat er in niet al te groote hoeveelheid in was, dat is er door Mevr. Schwab uitgehaald, die de herstelde krankzinnige bij haar terugkomst in de vroegere echtelijke woning met veel beschaafd en ingehouden gevoel heeft gespeeld. Als het stuk, door Chrispijn's gezelschap vertoond, iets gedaan heeft, is het aan haar te danken. Tot slot ging een allerliefst, klein, snoezig prulletje van Quatrelles: *Onfeilbaar!* V.

Uit de Maasstad.

Wij hebben gisteren avond het jaarlijks terugkeerend benefiet van mevrouw van Eysden-Vink gehad. Een gelegenheid om haar nog luider toe te juichen dan gewoonlijk; om haar met bloemen te overstelpen; om nog lievere lachjes van haar te genieten dan anders. Al keeren naar den smaak van hem die den schouwburg geregeld bezoekt, die benefieten wel wat heel dikwijls terug, het zou toch nurksch zijn ze den artisten te misgunnen. Vooral hun die er zoo blijkbaar dankbaar voor zijn, die er zoo van heeler harte in genieten als de leveling van het Rotterdamsch publiek.

Haar golden gisteren avond de luidruchtige toejuichingen van het publiek. Haar *persoon*. Want noch over haar rol noch over haar spel kan men zoo uitbundig verrukt geweest zijn. Een jonge, vroolijke, sympathieke vrouw als de Gabrielle uit Gandillot's *Villa Gaby* wordt door „Marie Vink” altijd goed gespeeld, omdat zij het zelf is. Maar aangezien dat type in Nederland gelukkig niet al te zeldzaam is, bestaat er geen aanleiding tot buitengewone geestdrift als wij het op het tooneel ontmoeten. Die aanleiding vinden wij als wij een vrouw als mevrouw Van Eysden, een Weensche grisette als in Schnitzler's *Minnespel* zoo onverbetterlijk zien

weergeven, als zij zelf zeker nooit gedacht zou hebben het te kunnen. Daarheen ging nog altijd *mijn* handgeklap op dezen benefiet-avond.

Want, laat ik het maar zeggen, ik vind *Villa Gaby* al een heel vervelend stuk en naar hetgeen ik te Parijs hier en daar heb zien opvoeren, kan ik mij maar, niet begrijpen dat het de Parijzenaars heeft kunnen boeien. 't Is alsof Gandillot geprobeerd heeft nu eens iets fatsoenlijks te schrijven; wat hem intusschen maar half gelukt is. Een weinig ongemeen gegeven: een jaloersche man, een dreigende echtscheiding, een verzoening. Daarnaast enkele bij-scènes, waarin het hem eigenlijk zit en die ook wel aardig zijn. Maar aan de hoofdpersonen kracht noch heerlijkheid. Te sentimenteel voor een blijspel en te zwaar voor een klucht en vooral, o vooral heelemaal geen *comédie*.

Ware het dan ook geen benefiet geweest, de bijpersonen zouden het heele succes van den avond opgestoken hebben. De heer van Eysden, als een negentienjarige *blanc-bec*, was zeer gelukkig; los, gemakkelijk en grappig. Mejjuffrouw Rika Haspels speelde een heel jong meisje werkelijk allerliefst, vlug en bekoorlijk. Zou zij niet nog eens les kunnen nemen om van die ongelukkige (als *sj* uitgesproken) s af te komen, waarmee al wat Haspels heet, last heeft; maar de jongeren vooral niet minder dan de ouderen. De heer van Kerckhoven had ook weer aardig een oude-heeren-rolletje getypeerd en de heer Rosier Faassen, nu die is altijd even kostelijk in blijspel-figuren. Maar van de hoofdpersonen: mevrouw van Eysden, Tartaud, Brongdeest -- valt heusch niet anders te zeggen dan dat ze, zooals het in de provincie heet, „hun rollen vervulden, gelijk wij dat van hen gewoon zijn.”

Musset's *Gril* kwam achteraan, gelijk tevoren genietbaar gegeven.

Men kan nog niet hard roepen over wat het gezelschap dit jaar gedaan heeft. Het zal nu Ibsen's *John Gabriel Borkman* spelen. Eerst bestond daartoe het plan; toen werd het opgegeven; daarna zijn er stemmen uit het publiek opgegaan, welke een vrij sterken weerklank in de *N. R. Ct.* hebben gevonden en voor dien drang schijnt de directie gewicht te zijn. Nu is *Borkman* bepaald een waagstuk. Maar daarom is het zeker niet minder verstandig van de directie dat zij het aandurft. Want ook al heeft het geen succes, het zal toch veel vergoeden van het weinige belangrijke dat men ons van 't jaar te genieten gaf.

De Aert-van-Nesstraat wordt nu inderdaad met het heengaan van den regisseur-tooneelspeler Jan C. de Vos bedreigd. Hij heeft zijn vertrek tegen Augustus aangekondigd. Hoezeer ik dit betreur, behoef ik wel niet te zeggen na den brief dien ik in het jongste Juli-nummer schreef en die door U, M. de Redacteur, van een naschrift voorzien werd. Ik zal dat debat, voorzover daarvan sprake is geweest, mijnerzijds niet heropenen; maar ik sta er toch op, bij de miskenning welke de heer de Vos *als artist* hier heeft onderhouden, nog eens te verklaren dat ik zijn heengaan beschouw als een slag voor het gezelschap dat hij verlaat en dat ik de troep die hem zal krijgen, gelukwensch.

In Tivoli wordt *Thérèse Raquin* gegeven. Tot mijn oprecht leedwezen ben ik nog niet in de gelegenheid er over te schrijven; hetgeen ik betreur omdat ik er veel goeds van gehoord heb. Mischien een volgenden keer.

10 Februari.

PAVIDUS.

Uit de Zennestad.

Wij zitten hier ten volle in de benefietvertooningen; dan verschijnen slechts licht op te voeren kasstukken voor 't voetlicht. Nochtans hadden we het genoeg, een nieuw tooneelspel, in drie bedrijven, van den jongen schrijver, Edmond Roeland, toe te juichen. De factuur is zeer eenvoudig, ja doodversleten. *Het Kersenhof* is de titel, en is nochtans zoo lief, zoo naïef, zoo utopisch; de personen worden getijpeerd

zooals men ze wensch, maar zooals men ze niet meer ontmoet. Misschien zal men, bij uitzondering hier of daar nog een jongeling aantreffen, die het stadsleven beu, deze vlucht, hare feesten kleineert en al wat er gebeurt als onder een sluier van ikzucht, intrest, laagheid en verraad beschouwt; zich op den buiten vestigt, in de vrije, schoone, milde natuur, waar nog echte liefde huist en waar men nog gezonde poezie aantreft. Hij vindt er de rust en tevens ontmoet hij een aanbiddelijk hartediefje dat zonder het te willen, haar hart en zin heeft laten stelen, terwijl zij stal. De fortuin laat hem toe hare geruineerde ouders te redden en tevens de mooie jonge dochter en zich zelf gelukkig te maken. Dat is schering en inslag en toch is het zoo lief, zoo innemend, zoo fijn idyllisch: neen, men moet het genieten, vertellen . . . dat gaat niet! . . .

We mochten ook nog eene herneming begroeten van *Het Meilief*, een landelijk zangspel, getoondicht door Peter Benoit. Het stuk werd netjes opgevoerd. het „ensemble” maakte er een degelijk iets van; doch de muziek is al te moeilijk, voor een zoo eenvoudig, ja, al te eenvoudig onderwerp. De muziek is prachtig; in de ouverture bewondert men eene „polyphonie” zooals men er geene hoort, doch hoe weinigen bewonderen ze? . . . Hier is het plicht hulde te brengen aan den orkestmeester, den ernstigen, werkzamen musicus, den terecht gewaardeerden Heer Van Herzele, die met machtig beleid, en orkest, en kooren, en zangers, als 't ware, in de hand houdt.

Deze week kregen wij, met Mevrouw Julia Cuypers, *Belsama* door Nestor De Tière, of de strijd tusschen het stervende Druïdendom en het jonge Christendom, door de Kelten tegen de Romeinen. Het speelt rond het jaar 60 van onze jaartelling. De lezers van „Het Tooneel” kennen, denk ik, te wel dit onderwerp, dat den jeugdigen schrijver eene twaalfjarige lange opzoeking heeft gekost, om er hier op terug te komen. *) Als men er sommige spreuken in hoort voordragen, dan dunkt me, dat we naar het tijdstip van onzekerheid en gissingen terug keeren; immers toen bestond slechts de „metempsychose”, en als men de aanhangers van het spiritisme moest gelooven, gaan we dan niet naar de „metempsychose” terug? Doch later, bij toeval, meer over die gedachte.

Beide vorige stukken werden wonder wel vertolkt: het eerste met de fijngevoeligheid en de soberheid die het paste; de jonge weldoener Arthur Hendrixx was uitstekend, zooals Edmond Hendrixx, doctor en vriend van den huize. Mevrouw De ridder, (Mejuffer Blankenstein) goed en hartelijk in hare moederrol, de Heer De Ridder, de geruineerde handelaar, M. Sprenger, zeer sympathiek in het ongeluk dat hem trof zonder dat hij er schuld aan had. De Heer Vanderlee, een der gewetensvolste artisten die men ontmoet; betreft het 't boertige vak, dan is hij gansch in zijn schik, ja, kan zelfs wel eens chargeeren, en toch niet ongepast, want hij bestudeert grondig zijne rollen. Wat de jonge Elza betreft, die allen moet gelukkig maken, juffer Philippine Cuypers, zij heeft hier bewezen dat men haar zwaardere rollen mag toevertrouwen: „Oefening baart kunst”; zij heeft veel aanleg, zeer veel goeden wil, als men haar maar een gepast handje toesteeft, zal 't wel gaan. Eene goede noot voor Mejuffer Lefevre; men zou zeggen, dat zij eindelijk op de planken bijwint.

„Belofte maakt schuld”, dus nog een woord over den „poesjenellenkelder”. De „artisten” zullen 0.70 m. tot 0.80 m. ja tot 1 meter hoog zijn. De reus bereikt zelfs 1.25 m. Zij stellen ridders, markiezen, edeldamen en heeren, burgers, enz. voor; rijtuigen noch paarden mogen ontbreken, want men voert er op, buiten *Romeo en Juliette*, *Samson en Dahlila*, nog volkstukken, zooals *De twee Weezen*, *De Bastaard van Wezemaal*?? *Robert en Bertram*, *Genoëva van Brabant* —

*) Voor zoover wij ons herinneren, werd het stuk niet in ons Tijdschrift besproken of hier te lande gespeeld. (RED.)

hoe aardig en zonderling zal het er toegaan in dien kelder — en nog een heele boel stukken, samengesponnen door de bestuurders en door andere jongens van goeden wil, maar zonder letterkundige kennissen, dit zal, voor ontwikkelde personen eene der grootste eigenaardigheden daarstellen. Ik ben waarachtig nieuwsgierig dit van nabij te kunnen zien. *) Immers, vroeger werden die kelders door het volk bezocht — „à défaut de grives, on mange des merles”; — doch thans zijn het de „Ketjes” **) alleen die gaan toejuichen. Welke gedachten zullen er in ons brein opdagen, als we ons daar in dien kelder zullen bevinden? Zal het bewondering of wel min sympathieke, min hoffelijke neusophaling zijn voor onze voorouders, die daar hun genoegens schepten? Hopen wij het beste, doch wezen wij niet streng. . . wie weet hoe men later over ons oordeelen zal?

DJXI.

*) Velen bevredigden die nieuwsgierigheid reeds op de Antwerpsche Tentoonstelling. Zie blz. 23 van Jaargang XXIV. (RED.)

**) Ketjes: jonge soort van minderen rang, dat veel overeenkomst heeft met de beteekenis van *Les gamins de Paris*.

Ons Souffleurshokje.

De regisseur,

door den Königl. Oberregisseur Karl Skraup, Stuttgart.

Het schijnt wel of de kritiseerende en dramatische literatuur er steeds een vaste machtspreuk op na houdt. Toen de triomftocht der Meiningers en later de bloei van het Duitsche theater in Berlijn onder Förster en l'Arronge het schouwburgpubliek en de kritiek uit hunnen langdurigen winterslaap van stil lijden over de toenmaals gebrekkige voorstellingen opgewekt hadden, toen was de machtspreuk: „over het verval der tooneelkunst,” het stokpaardje, waarop het theaterminnend publiek, door de kritiek geleid, reed. In later tijd hoorde men een nieuwe frase: „over de onbekwaamheid van de regisseurs der Duitsche tooneelwereld.” Er verschijnt bijna geen boek of tijdschrift over tooneelkunst, waarin niet te lezen is „het Duitsche tooneel bezit geen regisseurs” of „het ontbreekt den regisseurs aan de noodige kennis” of „de voorstellingen der meeste theaters lijden onder de onbekwaamheid hunner regisseurs.” Daar echter zulke, zich steeds herhalende woorden en nog eens woorden slechts de meening van enkelen uitdrukken, en toch door het algemeen als juist worden aangenomen, moet eens grondig onderzocht worden in hoeverre de luid uitgesproken klachten gerechtigd zijn.

Onbekwame personen vindt men in ieder beroep, jammer genoeg dus ook onder de regisseurs. Maar moet men hen daarom allen, zonder onderscheid, veroordeelen, of kan de schuld ook liggen aan andere veel belangrijker invloeden?

Laat ons eens nagaan welke positie het publiek tegenover den regisseur inneemt. Zonder te overdrijven kan men gerust beweren, dat het groote publiek met de feitelijke werkzaamheid van een regisseur geheel onbekend is. Het kent hem soms zelfs niet bij naam, want aan de meeste schouwburgen wordt de naam van den regisseur niet op het aanplakbiljet genoemd.

Dat, wat als voorstelling beoordeeld wordt, wat als opvoering van een dramatisch werk den toehoorder treft, dat alles is het resultaat van langdurige, veelzijdige voorbereidingen, die voor het publiek verborgen blijven en waarvan het des te minder eenig denkbeeld heeft, omdat het altijd meer geneigd is, voorstellingen door één enkel persoon op zich te laten inwerken, zonder die als één geheel met de leidende gedachte van een tooneelstuk en zijn samenstelling te beschouwen en te beoordeelen. Slechts een fijngevoelig en ervaren kunstbeoordeelaar zal, voor zoover die leidende

gedachte van een dramatisch werk en al de enkele personen in een harmonisch beeld verschijnen, gevoelen, dat in dat in woord, gebaren, beweging en omgeving goed geordend geheel, eene onzichtbare, regelende hand merkbaar is. In hoeverre echter deze hand — en dat is die van den regisseur — van invloed is geweest, kan slechts hij beoordeelen, die den regisseur op het veld van zijn eigenlijke bezigheid waarneemt. En daartoe heeft het publiek nooit de gelegenheid.

Er is geen beter voorbeeld voor de stiefmoederlijke behandeling van den regisseur, als wanneer men daar tegenoverstelt de positie die de kapelmeester der opera bij het publiek en bij de pers inneemt.

Sedert Wagner in Bayreuth den dirigeerstok zwaaiend, zijn eigen geniale werken vertolkt heeft, worden de kapelmeesters min of meer verafgood. Bij iedere groote opera en bij iedere orkest-uitvoering van beteekenis kan men dithyramben van lof op de kapelmeesters, op hun bijzonder groot aandeel in deze muzikale uitvoeringen lezen en hooren, terwijl een regisseur bij nieuw opgevoerde stukken, in het mooiste geval, zich met een korte vermelding van zijn werk tevreden mag stellen. En toch is de regisseur — zooals te bewijzen is — niets anders dan de dirigent van een tooneelvoorstelling — voor de beoordeeling echter met dat onderscheid, dat het publiek den kapelmeester bij een muzikale uitvoering ziet, terwijl de regisseur onzichtbaar blijft. En daarin ligt de verklaring van het contrast in de beoordeeling van beiden.

De operavoorstelling begint. De kapelmeester klopt met zijn dirigeerstok op den lessenaar. In spanning kijkt het publiek naar hem. Men *ziet*, hoe aan dezen dirigeerstok de blikken van alle muzikanten, van alle zangers hangen. Men ziet hoe deze dirigeerstok iedere ook de kleinste verandering van tempo, van rythmus aangeeft, hoe hij bij langzamer spelen zweven blijft; hoe hij iedere versnelling aanzet, hoe hij ieder instrument, iederen zanger den inzet aangeeft, hoe hij bij de koren, ja zelfs bij enkele personen, voor iederen toon, verheffingen en verzachtingen weet uit te lokken. Alles bewondert met recht den dirigent, die dat samengesteld apparaat in handen houdt en het naar zijn wil weet te leiden. En toch is die wil afhankelijk van factoren, die duidelijk, klaar en leesbaar voorgeschreven en opgeteekend zijn. Aan de hand van het graphische stelsel der muziek duidt de partituur ieder rythmus, iedere toonverandering, alle nuances der toon-intervallen, toonverheffing en pauze aan. De verschillende instrumenten en zangers zijn aan deze voorschriften evenzoo gebonden als hun dirigent, die slechts noodig heeft ze te *lezen*, om ze door de beweging van zijn dirigeerstok in harmonisch klinkende tonen om te zetten.

Aan de hooge positie der kapelmeesters, wien de opdracht is toebedeeld, op grond van hun muzikale kennis, hun smaak, hun individualiteit, de fijnste ideeën der komponisten na te gaan, wordt niet tekort gedaan, als bewezen wordt, dat de dirigenten voor hunne werkzaamheid in de partituur vele aanwijzingen vinden, die de regisseur bij zijn arbeid ontbeert. Wel zou men het tekstboek van een op te voeren stuk de partituur van den regisseur kunnen noemen. Maar in dat tekstboek vinden zij slechts hier en daar opmerkingen van den schrijver over het tooneel der handeling, over de te kiezen decoraties, over de kostumes, over het opkomen — in 't kort over de tooneelmatige schikking; maar opmerkingen en aanwijzingen, hoe men het te spreken woord moet zeggen, zijn bijna in het geheel niet voorhanden. Wel kan men lezen „hartstochtelijk”, „vroolijk”, „kalm”, enz., maar zijn dit duidelijke, zekere aanwijzingen voor de te kiezen toonmelodie of toonsterkte, voor de wijze van spreken, evenals in een partituur van de opera? In het geheel niet! En toch hangt van de juiste keus der verschillende toon-intervallen, toonkleuren, van het tempo, van de pauzen in het gesprek, van den juiststen klemtoon in de zinnen, van het duidelijk in het oog laten springen van belangrijke plaatsen, die tot een juist begrip van het geheele stuk

moeten dienen, niet slechts het karakteristieke van enkele personen, niet slechts de juiste stemming van enkele tooneelen, maar vooral ook het *begrepen-worden*, de werking van het tooneelstuk in zijn geheel, af.

Een tooneel, dat een gesprek eischt, dat in den fluister-toon gevoerd wordt, kan reeds door *een* luiden toon, door een te luiden klank, uit de karakteristieke stemming raken; een snel uitgestooten rede kan gewichtige, belangrijke momenten bederven; een pauze op de juiste plaats kan een „pointe” voorbereiden en versterken of een beslissend dramatisch oogenblik veel krachtiger maken; een langzaam tempo, een gemis aan hartstocht in een belangrijk tooneel, is in staat het succes van den geheelen avond te bederven.

Zijn al deze oogenblikken in de partituur van een opera reeds aangewezen op lijnen, in noten en opmerkingen, voor „de muziek van het tooneel” — en dat is de gesproken tekst — moeten zij nog gemaakt worden. De samenstelling hiervan, deze vertolking van den tekst komt vooreerst den vertooners toe. Zij gelijken echter op enkele instrumenten in het orkest; zij studeeren en zeggen slechts hunne eigen rollen, en zijn bijna niet in de gelegenheid, altijd en juist de samenwerking in het oog te houden. Dit hangt af van het samenspel, van het afstand doen van alle *alleen-spelen*, zoodat er een harmonisch geheel ontstaat. En om deze harmonie te verkrijgen is de regisseur daar, die ze door voortdurende studie van het werk, en door repetities tracht te bereiken.

Het hoofddoel van een regisseur moet zijn invloed uit te oefenen op het gesprokene, op den tekst van het op te voeren werk.

Bij de repetities zwaait ook de regisseur een, hoewel onzichtbaren dirigeerstok. Door verklaringen, terechtwijzingen, ja zelfs door voorspreken van enkele plaatsen oefent hij invloed uit, regelt hij den te spreken tekst en brengt aldus een afgerond samenspel voort, terwijl het publiek later niets meer van de hand, of den dirigeerstok des regisseurs bespeurt.

Met het gesproken woord moet het spel der vertooners hand in hand gaan. En hierbij heeft de regisseur een zeer zware taak. Hij regelt niet alleen het opkomen en afgaan der handelende personen — aan vele tooneelen, jammer genoeg, de uitsluitende werkzaamheid van den regisseur, — hij geeft ook aan, waar en bij welke plaats in den tekst, zij gaan, staan of zitten moeten; hij bepaalt hunne plaatsen tegenover elkaar, groepeerde de koren en de menigte, wijst aan, wanneer zij zich verplaatsen moeten, hij omschrijft het aandeel van een enkelen persoon in de voorgeschreven situatie en brengt den intellectueelen inhoud van een werk op die wijze tot de beste, treffendste belichaming.

Dat hij bij deze werkzaamheid ook als leermeester der tooneel-talenten werkzaam is, spreekt van zelf. Hij maakt den vertooners op hunne fouten opmerkzaam, toont hoe dit of dat gebrek kan verholpen worden — hij moet ook de kunst verstaan, bijzondere talenten in het gunstigste licht te stellen en aldus de individualiteit van een enkele, bij de voorstelling, zonder schade voor het weder te geven karakter, benutten. Hierbij komt nog het zorgen voor het uiterlijke, de decoraties, de verlichting, de kostumes, de requisieten, in het kort het arrangement van het tooneel.

Wordt de regisseur hierin al door kennis der geschiedenis der kostuum- en bouwkunst, door een schildersblik ondersteund, toch moet zijn kunstbegrip van het op te voeren stuk op den voorgrond staan, want al dat uiterlijke moet, ter illustratie van hetgeen voorgesteld wordt, met beleid worden gekozen.

Nadat aldus de werkzaamheid, de breedvertakte arbeidskring van een regisseur — zooals hij zijn moet — in zoo beknopt mogelijken vorm is weergegeven, komen wij tot beantwoording der vragen: kan de regisseur wel altijd zijn verantwoordelijke positie recht laten wedervaren? worden hem de tot zijn betrekking noodige middelen en macht gegeven?

Wat de uitrusting van het aanschouwelijk beeld aangaat hebben de regisseurs aan de groote, eerste theaters het zeer

gemakkelijk, want hier worden bij een nieuw op te voeren stuk, meest alle bestanddeelen der voorgeschreven tooneelbenoodigheden nieuw vervaardigd, en den regisseur blijft niets anders over, dan er zorg voor te dragen, dat alles wat aangeschaft wordt, overeenkomstig den geest van het nieuwe stuk zij.

Maar de finantieele toestanden van zoovele schouwburgen stellen een grens aan de kunstenaarseischen van den regisseur. Daar moet hij over elk nieuw aan te koopen stuk met den schouwburchbestuurder staan twisten, en dikwijls moet hij een nieuw op te voeren stuk geheel met reeds voorhanden, dikwijls vaak gebruikte hulpmiddelen uitrusten; dan moeten deze of gene, oorspronkelijk voor geheel andere doeleinden bestemde decoraties en kostumes, voor het werk pasklaar worden gemaakt en veel wat volstrekt niet overeenstemt met het overige op den koop toe genomen worden; en menige situatie, menig goed bedoeld arrangement vol kunst, moet de regisseur onder den druk der finantieele omstandigheden prijsgeven.

Thans gaan wij over tot het gewichtiger gedeelte van zijn betrekking: zijn invloed op het gesprokene bij de opvoering. Deze invloed kan slechts op de repetities uitgeoefend worden. De vraag: hoevele repetities zijn voor een geheel afgerond samenspel noodzakelijk? wordt helaas aan verschillende schouwburgen zeer verschillend beantwoord. Aan vele theaters, zooals te Berlijn, waar de trekkracht van een nieuw ingestudeerd stuk weken, dikwijls maanden duurt, kan wel, ten gevolge van het weinig afwisselend repertoire, aan een nieuw stuk het noodige aantal repetities geschonken worden, maar in de provincies, waar dikwijls wekelijks een noviteit moet worden opgevoerd, waar nog bovendien oudere herhalingen moeten voorbereid worden, ziet men zeer treurige dingen gebeuren. Adolf L'Arronge zegt dienaangaande (Deutsches Theater und deutsche Schauspielkunst, Berlin 1896): „Wanneer een regisseur hier ter opvoering van een stuk meer dan de gewone weinige repetities, of ter instudeering van een ernstig groot drama den noodigen tijd en misschien — om mij bescheiden uit te drukken — 6 à 8 tooneelrepetities zou verlangen, nu, dan geloof ik, dat men hem bijna voor niet goed wijs zou houden, en hem, indien hij, als hij bij zijn verlangen bleef volharden, oogenblikkelijk zou ontslaan.”

Dus zijn 6 of 8 tooneelrepetities volgens den vakman l'Arronge, een bescheiden eisch van den regisseur! En toch moet hij de meeste stukken met drie of vier repetities klaar spelen. Dat „klaarspelen” is de leidende gedachte der meeste schouwburchbestuurders, wien het er slechts om te doen is, in het belang der kas, zooveel mogelijk afwisseling te geven. En als nu werkelijk een nauwgezet leider de hem ontbrekende repetities door *langere* tracht te vervangen, maakt hij het óók niet ieder naar den zin. De tooneelspelers beklagen zich dan, en niet geheel zonder grond, dat zij boven hun kracht moeten werken. Ten eerste hebben zij op de dagen van zulke repetities 's avonds te spelen en worden zij door de tot laat in den namiddag durende inspanning in hunne avond-voorstellingen benadeeld, en ten andere heeft de inspanning van geest en lichaam, waaraan bij de repetities hooge eischen worden gesteld, hare grenzen. Vier uur van een goed besteede repetitie is wel het maximum, dat zoowel van den geest als van de zenuwen gevorderd kan worden. De voortdurende afbrekingen en verwijzingen, die van wege den regisseur gemaakt worden, het dikwijls herhalen van deze of gene plaats, dat alles grijpt den vertooner véél meer aan, dan een gladlopende, nog zoo inspannende voorstelling; en zoo worden zij gedurende de repetitie des te onwilliger, naarmate zij meer door den regisseur in de rede worden gevallen, des te zenuwachtiger, hoe meer zij misschien voelen, dat de weinige en daarom bovenmatig inspannende repetities, hun toch niet de voor de opvoering zoo hoog noodige kalmte en zekerheid kunnen geven.

Zoo min als er één tooneelspeler is, die het onderricht ontberen kan, en zooals er vele: juist de beste tooneelspe-

lers zijn, die gewillig en ten allen tijde de terechtwijzingen van den regisseur aannemen, namelijk als zij van zijn kennis en goedgeameend advies overtuigd zijn, evenzo zijn er, jammer genoeg, ook vele, die tegenover dien welgemeenden raad onwil, zenuwachtigheid en gekwetste kunstenaarsijdelheid plaatsen. Opgewonden door de ovaties aan een enkelen persoon door het publiek gebracht, dat zooals reeds gezegd, meer door solo-voorstellingen dan door een afgerond samenspel geboeid wordt, zijn er toch altijd — en het meerendeel der tooneelspelers — die meenen, dat hunne persoonlijke voordracht de hoofdzaak bij een opvoering is, ja dat het werk slechts voor hen vervaardigd is.

En met zulke tooneelspelers, wier ijdelheid geene grenzen kent en die zich niet aan het ensemble, aan den voor het werk zoo noodigen toestand onderwerpen kunnen en willen, met die heeft de regisseur een moeilijke taak. Daar helpt dikwijls geen zacht toespreken, geen verstandig voorstellen, geene strengheid; want in het uiterste geval blijft zulk een tooneelspeler nog altijd den zoo geliefden uitweg over, bij de repetitie — met duidelijk zichtbare verachting — de wil van den regisseur te doen, en bij de voorstelling, slechts datgene te vertoonen, wat hem, speler, bevalt. *) Mag daar- onder een tooneel of het geheele werk geleden hebben — de tooneelspeler heeft toch zijn wil doorgezet; en wordt hij soms ter verantwoording geroepen, dan beroept hij zich op het recht van zijn kunstenaars-ingeving, verontschuldigt zich misschien met zijn zenuwachtigheid, en hoe verder die uitvluchten heeten, waarachter zich zoo gaarne de koppigheid verschuilt.

En wordt in zulke gevallen de regisseur niet in zijne positie door de autoriteit van den directeur beschermd? Slechts zelden. De directeur hecht niet zóóveel waarde aan de verwaarloosde kunstenaars-bedoeling van den leider, om zich daarvoor de kwade luim, de chicane van een vertooner, die door kwaadwillige afzeggingen, door gefingerde ziekte, het geheele repertoire en de zaak kan bederven, op den hals te halen, en een regisseur mag bij zulk een conflict nog blij zijn, als hij bij den directeur niet in ongenade valt.

Een verstandig regisseur zal nooit denken, dat hij onfeilbaar is. Hij zal rekening houden met de rechtvaardige wenschen der vertooners, gehoor geven aan hunne voorstellingen van een juiste opvatting der rol en — vóór alles — niet alle tooneelspelers volgens één patroon, maar ieder op grond van zijne individualiteit in de kunst, beoordeelen.

Maar hoe gemakkelijk treedt niet juist in zake der opvatting een verschil van meening op, dat, indien het niet bijgelegd wordt, het op te voeren werk nadeel kan doen. En daarom moest overal, alle verschil van meening, door den voor de uitvoering verantwoordelijken regisseur beslecht worden. **) Daarentegen moet hij dikwijls onder den druk van den directeur, die uit een finantieel oogpunt zich genoodzaakt ziet, den vertooner eenige concessies te doen, zijn kunstenaars-overtuiging zien onderdrukken, zijn autoriteit laten ondermijnen. Niets verleidt in het tooneelleven meer tot tegenstand, dan de moreele nederlaag van een hoogergeplaatste, de overwinning van een volgens ieder volkomen onbevoegde, en zoo wordt na zulke gevallen de werkzaamheid van een regisseur dikwijls voor langen tijd, zij het dan ook niet vernietigd, dan toch feitelijk geschaad. Hoeveel de onkwetsbare autoriteit van den regisseur vermag, kan men het best door eenige voorbeelden bewijzen. Het Burgtheater en het Stadttheater in Weenen bloeiden het meest toen Laube den regie- en directeurs-scepter zwaaide. De directeur Laube had zijn regisseur Laube een onbepaalde macht

*) Of wel — zooals ons ook al bekend werd — zijn medewerking te weigeren. (RED.)

**) Men herleze het stukje van den leider M. B. Mendes da Costa, op blz. 36 van dezen jaargang. (RED.)

gegeven. Niet alleen de gelukkige keuze van acteurs, maar voornamelijk de sterke hand van Laube die de vertooners wist te leiden, een ensemble vol eenheid wist te vormen, verhief het Burgtheater tot zijn grootsten bloei. Na Laube's vertrek teerde de instelling nog lang op zijne werkzaamheden, — de school van Laube was systeem geworden. Reeds onder Dingelstedt, wiens regie-werkzaamheid zich meer tot de decoraties uitstrekte, werd dit systeem losgelaten.

En als heden het Burgtheater niet meer het oude Burgtheater is, dan ligt het daaraan, dat Laube's systeem verloren ging. Heden heerschen daar een aantal regisseurs, *) die allen collega's en tevens oud-leden van het Burgtheater zijn. Nu is de een blind geworden voor de zwakheden van den ander, en daarbij heerscht wederzijdsch wantrouwen, want een regisseur die tevens tooneelspeler en dus zichzelf het naast is, verdenkt men er gemakkelijk van, dat hij meer op het effect van zijn eigen rol dan op het samenspel zal letten. Onder Laube waren er geen veeleischende hof-tooneelspelers, geen meeningen van ijdele kunstenaars — daar was slechts één wil — slechts ééne opvatting — en die werd door Laube gedictieerd. **)

Wat aan het Burgtheater onder Laube op te merken viel, dat kon men aan het Weensche Stadttheater onder zijne leiding, onder Förster te Leipzig, onder l'Arronge aan het Duitsche theater te Berlijn, onder de leiding van den Hertog van Meiningen, en in den nieuwen tijd bij eenige voorstellingen onder Possart te München en nog aan vele andere tooneelen zien, waar de regisseur tegelijkertijd directeur is of althans met het hoogste gezag als zoodanig toegerust.

Niet alleen de uitstekende kunstenaars-kwaliteiten van deze mannen hebben die groote overwinning op de kunst behaald, deze regisseurs vonden ook in het onbeperkt gezag, †) waardoor ieder zijn bedoelingen tot de meeste volkomenheid kon brengen, den besten steun.

Er zijn wel schouwburgbestuurders, die hunne regisseurs bij het doorzetten hunner wenschen krachtig ter zijde staan, maar er zijn er ook, die den regisseur de eerste repetities overlaten, daarna bij een der laatste repetities komen kijken en zich dan pas met de regie bemoeien. Daardoor wordt dan een goed doordachte opvatting weer bedorven.

Bij nieuwe, den vertooners nog onbekende stukken, vindt de regisseur gewoonlijk een gewillig en ook dankbaar personeel. Bij oudere, namelijk bij klassieke werken, ondervindt hij bij de tooneelspelers den heftigsten weerstand, gegrond op de traditie. Of de wijze van spreken verouderd is, dat is den blinden navolger, wien de overlevering heilig is, hetzelfde. De heesche toon van een Levinsky, de eenigszins geaffecteerde, gracieuse wijze van een Haase, het deklamatorische, zingende pathos van een Ziegler, hebben een menigte navolgers gevonden. Met deze heeft de regisseur een zwaren strijd te strijden, als hij ze volgens zijn eigen denkbeelden wil laten voordragen.

(Wordt vervolgd.)

*) Een toestand ook op het Leidsche Plein welbekend. (RED.)

**) Men herleze het stukje van den leider M. B. Mendes da Costa, op blz. 36 van dezen jaargang. (RED.)

†) Van zoo iets werd in ons land maar zelden wat vernomen. (RED.)

De Provincie.

Op Oudejaarsdag van het vorig jaar kwam in de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant*, aan het slot van een tooneelbespreking, het volgend advies voor, dat door menig gezelschap en ook door alleenstaande tooneelspelers, die hun weg wél zoeken, maar niet vinden kunnen, ter harte mocht worden genomen.

„Het is o. i. te betreuren dat alle onze tooneelgezelschappen in Amsterdam en Rotterdam blijven hokken en men in de provincie geen eigen gezelschap opricht. De eischen in de provincie gesteld zijn anders dan in de hoofdsteden, in zekere opzichten hooger, in andere opzichten minder hoog, en aan die eischen beantwoordt een gezelschap als dat van den heer Chrispijn. Onze stad (Zwolle) is te

klein en kan dus niet in aanmerking komen, maar Arnhem of Groningen, die beiden goede schouwburgen hebben en ook een flink orkest, zouden o. i. daarvoor zeer geschikt zijn. Vestigde het zich daar, het zou de meer onmiddellijke omgeving geregelder kunnen bespelen, hetgeen én voor het gezelschap én voor het publiek een voordeel zou zijn. De belangstelling voor het tooneel is in 't oosten en noorden des lands niet minder groot dan in de provinciën Zuid- en Noord-holland. En een gezelschap, dat goede krachten bezit voor blij- en kluchtspel en dat tegelijkertijd ook het salonstuk en het nieuwere drama aandurft, zou ongetwijfeld van goeden en van krachtigen invloed zijn en de belangstelling tot liefde kunnen ontwikkelen.”

Deze opmerkingen sluiten zich immers aan bij de bekende, meer algemeene middelen die aan de hand worden gedaan ter bestrijding van werkeloosheid.

Die overstroming van de markt in de groote verkeersplaatsen, zij spruit toch nergens anders uit voort dan uit onkunde of ijdelheid. Als één enkele zijn carrière maakt in een wereldstad, dan denken de vrienden, die tot nog toe thuis bleven, dat het hun ook wel lukken zal, zij kunnen het op de kleine plaats, van wege hun hoogere aspiraties niet meer uithouden en vergeten, dat zij minder voortvarend zijn dan hun vriend, anders waren zij hem vóór geweest, en dat die vriend een plaats bezette, die de later komende niet meer kan innemen.

Zoo stooten ze dan het hoofd tegen een gesloten deur.

Wat doen wij in onze centra met al die halve grootheden op den rand van den ondergang? Zij boren de anderen met zich zelf in den grond en de Provincie verlangt de krachten terug, die ze noode liet schieten.

Dus ook voor ons vaderlandsch tooneel is het wenschelijk, dat de groote steden van dien milden overvloed, die alles bederft, een deel afstaat aan de provincie.

Het is maar de vraag welk?

V.

Bloemenhulde.

Mej. Pas-op-de-Planken was in het algemeen nog zóó weinig bekend, dat de redactie van een onzer groote bladen het noodig oordeelde te vermelden, dat zij de ingénue-rol speelde in een stuk van zeer middelmatig gehalte, anders had het publiek heelemaal niet begrepen, waardoor het kwam, dat zij „een zeer mooie mand met bloemen” ontving.

Het openbaar maken van deze hulde is niet naar mijn zin geweest, omdat ik, als de hulde verdiend was, er nog wel bij had willen weten waarmede, en dan verder welk beoordeelaar deze tooneelspeelster zóó hoog stelde, dat er „een zeer mooie mand met bloemen” voor den dag moest komen.

Het zou mij bijvoorbeeld spijten als een verkwister die bloemen had over gehad voor het lieve gezichtje van Mej. Pas-op-de-Planken, omdat we door *die* bloemenreklame goed te keuren en in de kranten te vermelden, meewerken aan de ontarding van ons Tooneel in Café-Concert en de juffer er door over 't paard wordt getild.

Het zou wenschelijk zijn, dat voortaan niet anders dan met goedkeuring van den regisseur en op het door hem aan te wijzen oogenblik, de altijd storende eerbewijzen uit het publiek aan de vertooners konden worden gebracht.

V.

Uitgeknipt.

Op verzoek.

Uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, dd. 19 September II. 1e blad A.

Het tooneel te Weenen.

(Van onzen correspondent.)

Weenen, 16 September.

Het is een steeds terugkeerend verschijnsel dat de directies onzer schouwburgen bij het openen van het seizoen het publiek door allerlei mooie beloften trachten te lokken; be-

loften die op het einde van het speeljaar onvervuld gebleven zijn. Het Burgtheater heeft verleden jaar met Schnitzler's *Liebelel* veel succes gehad en zal in de volgende maanden een stuk van een nieuweling, namelijk *Die Athenerin* van Ebermann, opvoeren. Verder wil men drie kleine stukken van Sudermann, namelijk *Das Ewig Männliche*, *Das Hochzeitsmahl* en *Fritzchen* spelen, dat in het nieuwe tijdschrift *Cosmopolis* verschenen is en bijzonder geroemd wordt. Voorts heeft Fulda zijn nieuwste geesteskind, namelijk *Ein Märchenspiel*, voor het Burgtheater bestemd. De ruzie die indertijd over den *Talisman* tusschen dien letterkundige en de schouwburgdirectie ontstaan is, is reeds lang bijgelegd. Het Burgtheater heeft sindsdien Fulda's omgewerkte *Misanthrope* van Molière opgevoerd en daarbij zorg gedragen dat des schrijvers volgende pennevrucht hier over de planken zou gaan. Of Hauptmann's *Versunkene Glocke* hier gespeeld zal worden hangt van het succes af dat dit stuk te Berlijn zal hebben. Uit het vorige speeljaar zijn overgebleven de *Eidgenossen* van Wilbrandt en diens *Penthesilea*. Hoewel er nog altijd goed gespeeld wordt, gaat het Burgtheater er niet op vooruit. De oude krachten zijn dood of versleten. De twee Gabillon's (man en vrouw), steunpilaren van den keizerlijken schouwburg, zijn gestorven; mevr. Wolter rekent niet meer mede en Sonnenthal is zijn stem zoo goed als kwijt. De in het personeel ontstane gapingen worden door engagementen van een paar nieuwe artisten (Engel uit Breslau en Meyer uit Stuttgart) niet aangevuld, en alles draait eigenlijk om Mitterwurzer en frl. Sandrock, die in allerlei sensatiestukken het publiek gepeperden kost voorzetten.

Men is het er over eens dat het Burgtheater reeds jaren lang een crisis doormaakt. De redenen daarvan zijn: Berlijn, de nieuwe zaal, en de veranderde smaak van het publiek. Sinds de vestiging van het Duitsche rijk is Berlijn het middelpunt van de geestelijke ontwikkeling der Duitschers geworden. Niets natuurlijker dus dan dat de tooneelstukken zich tot Berlijn, waar ook het mondaine leven zich concentreert, aangetrokken voelen. Vroeger toen Weenen de hoofdstad van het oude Germanje was, beschouwde elke talentvolle acteur of actrice een engagement aan het Burgtheater als het toppunt zijner of harer wenschen.

Het tweede nadeel van het Burgtheater is het nieuwe gebouw, dat te groot is. De band tusschen publiek en spelers die een van de grootste charmes van de vroegere zaal uitmaakte, is tegenwoordig verbroken. De acteurs en actrices moeten al te zeer hunne stemmen verheffen als zij gehoord willen worden, en van de bovenste rangen gezien, zijn de menschen op het tooneel niet veel meer dan poppen.

De derde omstandigheid waaronder het Burgtheater lijdt is dat de jongere generatie heel andere wegen op wil, dan het publiek in den hofschouwburg. Diens toehoorders bestaan uit de hofkringen, de hogere officieren en ambtenaren, alsmede uit den rijken en deftigen middelstand. Voor een ander publiek zijn de plaatsen te duur en de directie moet wel degelijk rekening houden met diens conservatieven smaak. Maar daarom kunnen en willen de jongere schrijvers, die in hunne stukken meestal de toestanden van het volk beschrijven, die in hunne taal weinig eerbied voor de geestelijke en wereldlijke macht toonen, die socialistische denkbeelden preeken en ons de ontferden op deze aarde in al hun leed en ellende te zien geven, niet voor het Burgtheater werken. De *Weber* en Halbe's *Jugend* zijn zelfs in Oostenrijk verboden. Neen, dit publiek wil de taal der deftige bourgeoisie hooren en salonstukken zien zooals die van dertig jaren geleden. Maar juist de knappe koppen werken in een andere richting, die voor het Burgtheater te radicaal is.

Daarbij komt nog de moeilijkheid om het bestaande personeel aan te vullen. De goede acteurs uit Noord-Duitschland zijn wegens de groote concurrentie te duur voor Weenen en hunne manier van spelen en spreken valt hier ook niet in den smaak. Ze is te scherp en te droog. Men is hier aan weeker taal gewend. Daarom is de directeur er steeds op

uit om in Oostenrijk jonge talenten te ontdekken en die voor het Burgtheater op te leiden. Maar eerstens is dit een heel moeilijk werk, en vervolgens krijgt de hofschouwburg door artisten die weinig buiten Oostenrijk geweest zijn een te lokaal karakter.

Ingezonden.

Benoeming van leeraren aan de Tooneelschool.

Het maakt een zonderlingen indruk te vernemen dat mevrouw Beersmans tot leerares aan de Tooneelschool is benoemd met de gelijktijdige mededeeling dat zij voor de haar aangeboden betrekking bedankt heeft. Een poging om den heer Rosier Faassen haar plaats te doen vervullen, schijnt evenmin met gunstig gevolg bekroond te zijn. Het is in het belang der Tooneelschool te hopen dat men voor de derde maal eindelijk zal slagen. Men had deze teleurstellingen kunnen voorkomen, indien men de betrokken personen vooraf gepolst had, of zij een eventueele benoeming zouden aanvaarden. Waarom heeft men mevrouw Holtrop van Gelder niet uitgenoodigd tegen een evenredige verhooging van haar honorarium zich met de lessen van mevr. Stoetz te belasten? Het getal leeraren en onderwijzeressen is op zich zelf uitgebreid genoeg in verhouding tot het aantal leerlingen en het is bovendien wenschelijk dat het onderwijzend personeel in dezelfde plaats verblijf houdt, waar de Tooneelschool gevestigd is. De lessen van den heer le Gras werden destijds onregelmatig gegeven en het schijnt dat het met den heer de Vos in dit opzicht niet veel beter is gesteld. Nu weet ik wel dat de verzuimde lessen zooveel mogelijk worden ingehaald, maar iedereen zal moeten erkennen dat dergelijke afwijkingen aan den geregelden gang van het onderwijs niet bevorderlijk zijn.

Het is te verwachten dat de Commissie van Beheer en Toezicht bij een nieuwe benoeming met deze omstandigheid zal rekening houden.

J. E. BANCK.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. Februari. De Oedipus der fransche klassieken, Prof. A. G. van Hamel.

De Tijdspiegel. Februari. Hermann Sudermann, Dr. Julius Pöe.

Nederland. No. 2. *Ouders*, Episode in twee tafreelen, J. Simons en L. Simons.

De Amsterdammer. Weekblad No. 1025. Uit Victorien Sardou's jongste drama (*Spiritisme*), v. L.

De Kunstwereld. No. 7. Tooneelspelers en critiek, I, M; *Het Poortje*. Tournées artistiques françaises, John Gabriël Borkman, S. Heijmans Jz.

De Kroniek. No. 112. John Gabriël Borkman (Nieuwe Décor in het 4e bedrijf), J. K.

De Zon. No. 21. *Het Poortje*, *De Operette-Koningin* (150e), Jubilee echtbaar Frank, Jacques Vitel.

Mercure de France. Février. D'un théâtre »municipal», Léon Riator.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 20. Mevr. M. Coelingh-Vorderman (*Met portret*). Lod. Lievevrouw-Coopman; De Tooneelcriticus op den Buiten, Lod. Scheltjens; Antwerpen, Hubert Melis; Brussel, Verbeeck; Gent, Gustaaf d'Hont; Kunst- en Letternieuws; Van den Belleman; Plakbord.

Revue des deux Mondes. 1 Février.

Jean Gabriel Borkman de Henrik Ibsen *L'Etranger à l'Odéon*, Jules Lemaitre.

Neue Deutsche Rundschau. Februar. Kritik und Kritiker, M. Heimann.

The Athenaeum. No. 3616. *The Daughters of Babylon* a Play in Four Acts. By Wilson Barrett; Dramatic Gossip.

To Morrow. February. The motor stage, C. Lautenschläger.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 11.

1 MAART 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur.
Niet officieel gedeelte: V., Uit de Amstelstad (*La Princesse de Bagdad*, *Abt Constantin.*) — Pavidus, Uit de Maasstad (*Thérèse Raquin*, *Mejuffrouw . . . de Weduwe, Fedora.*)
Anna Fles, iets over de uitspraak der leerlingen aan de Tooneelschool. — Beschouwingen daarover van (André) J(olles).
Ingezonden. Marcellus Emants, Benoeming van leeraren aan de Tooneelschool, met antwoord van Mr. J. E. Banck.
Advertentie.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur vergaderde op Zondag 21 Februari te 's Gravenhage.

Medegedeeld werd 1° dat het graf van mevr. Kleine zeer goed gerestaureerd is; 2° dat de heer Willem van Zuylen het voornemen te kennen heeft gegeven 5 % der opbrengst van zijn voordrachtavonden te bestemmen voor de overbrenging van het graf van mevr. Kleine.

De heer Heuff deelde mede dat hij de netto opbrengst van een door hem uit te geven drama *Gekroonde Hoofden* bestemt voor het onderhoud van het graf van mevr. Kleine en drukte de hoop uit, dat het stuk ter wille van het goede doel ruim verkocht zal worden.

Naar aanleiding van de mededeeling van den Penningmeester, dat het aantal leden in den loop van dit jaar achteruit is gegaan en van een brief van het hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, waarin verklaard wordt dat dit hoofdbestuur niet opnieuw subsidie aan de Tooneelschool op zijn concept-begrooting kan brengen, werd de financiële toestand van het verbond besproken. Pogingen zullen worden gedaan om het Schlaraffia-album ten voordeele der Tooneelschool van de hand te doen.

Bij de bespreking van het plan het volgend jaar een bijzondere voorstelling te doen geven door de drie afdelingen,

bleek dat nog geen stuk gevonden is, dat de instemming der leden heeft kunnen verwerven.

De Commissie, benoemd om met de Zuid-Nederlanders plannen tot samenwerking te beramen, is met den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond in correspondentie. Zij deed verslag van haar werkzaamheden en werd diligent verklaard.

Nog deelde de Secretaris mede, dat hij namens het Hoofdbestuur een brief van rouwbeklag had gericht tot de nabestaanden van den overleden acteur C. C. van Dommelen.

J. KALFF Jr., *Secretaris.*

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Als Alexandre Dumas Fils het noodig had geoordeeld, zij 't voor een goeden afloop van zijn stuk of wel tot het te voorschijn roepen van een mooi tooneel, hij zou zich in gemoede niet hebben ontzien om voor die gelegenheid een middel uit te denken, zelfs al had dat bijvoorbeeld moeten bestaan in een geweer, waarmee men om den hoek kan schieten. Hij wringt de teederste menschelijke aandoeningen en de tastbare dingen van het stoffelijk leven in bochten, waarvoor geen slangenmensch zich zou behoeven te schamen. In *La Princesse de Bagdad* zien wij een millioen in klinkend goud in een bak liggen en vinden we eigendomsbewijzen van onroerend goed (aan toonder!) in onbegrijpelijke achteloosheid door de kamer slingeren; we treffen er er een man aan, die zijn vrouw, om zoo te zeggen vijf minuten nadat een ander haar schulden heeft betaald, niet meer vertrouwt en die, nadat zij op het hoofd van haar kind haar onschuld bezweert, even spoedig bereid is, om ook dat weer aan te nemen, van haar, die haar aanstaanden minnaar verstoot, enkel en alleen omdat hij haar kind zeer onheusch behandelt. Je moet ze maar proeven, die krachtige vertegenwoordigers der romantiek! Maar nu eens aangenomen, dat we het te gek vinden, wat is er dan gebeurd

als een tooneelspeelster, omringd door een meer dan vol- doend gezelschap, ons heelemaal doet vergeten, dat we meenden met onzin te doen te hebben? Tot nog toe weet ik het niet. Ik kan wel zeggen, dat we overwonnen worden door den ernst waarmee zoo'n vrouw — ik spreek van Jane Hading en ik denk aan Julia Cuypers — de dingen voor- draagt, die ze toch ook zelf niet kan glooven, ik kan wel beweren, dat we overrompeld worden door een knaphandige techniek van het spel, waardoor we de rest vergeten; maar nog afgezien van het feit dat deze twee oorzaken der victorie van het hart op het hoofd met elkaar in heftigen strijd zijn, zoo vind ik toch geen van beiden op zich zelf meer dan een opheldering en volstrekt geen verklaring. Wij worden door zulk spel bedwelmd; ook al goed, maar hoe komt dat? Binnen een paar jaar hoop ik er achter te zijn. Ik wou dan maar zeggen, dat Jane Hading met haar bijna veertig jaren ons een Lionnette de Hun heeft laten zien met een zeer bekoorlijke fijnheid in gelaats- uitdrukking en gebaar, met een smijdlige beweging van lijf en leden, met een groote zwierigheid in haar kleedij en met een radheid van tong, een buiging van stem en een vast- heid van rol, die we maar zelden in een zoo goed geëven- redigde verhouding bij elkaar vinden.

* * *

De *Abt Constantin*, die ik ééns had gezien en waarover ik zoo eenigszins *blasé* was heen gesoed, is een nacht- merrie van me geworden. Want een week later geleidde ik een mijner vrienden — op zijn verzoek — er heen en weer een week later een tweeden vriend. Het stuk heeft dus voor den normalen schouwburgbezoeker veel aantrek- kelijks, meer dan voor mij, die aan ééne voorstelling reeds te veel had gehad, maar die zich later met engelen geduld nog tweemaal opofferde.

En jawel, op die derde voorstelling daar vangt me de koe een haas. Mej. Sophie de Vries de haas, ik de koe. Mevr. Rössing was ongesteld geworden — wij wenschen haar beterschap — en Sophie de Vries had de rol van Bertha Scott, de jongste engelsche, binnen 24 uren van haar moe- ten overnemen. De heer Holtrop riep voor haar de gebrui- kelijke toegevendheid van het publiek in, maar eigenlijk was dat heelemaal overbodig. Het was verdienstelijk en knap werk, wat in dat etmaal tot stand was gekomen, zulke krachten, vooral als zij zoo maar op eens gereed staan, zijn veel waard. En zooals dan wel meer gebeurt, het bleek dat dit *vive-la-force*-optreden haar meerdere belangstelling voor de rol had ingeboezemd en daardoor ook haar natuurlijke gaven op een hooger peil waren geraakt dan anders het geval schijnt te zijn. Dat doet de ambitie.

Nu ik toch over dit tooneelspeelerige, romantische idyl- letje van Halevy spreek, vestig ik zoo heel gaarne en zoo van ganscher harte de aandacht op Mevr. van Korlaar, die er de huishoudster Pauline in speelt. Het is verrassend hoe zij in deze bijna zwijgende rol zooveel moederlijke teederheid en zusterlijke genegenheid voor haren heer Pastoor weet te brengen, hoe zij, zonder de aandacht al te veel op zich te vestigen, met een bescheiden ijver zich in haar keukentje met de toebe- reidenselen voor het maal bezighoudt, hoe zij een nieuws- gierige belangstelling of een belangstellende nieuwsgierigheid — die echt-huishoudelijke eigenschap! — weet aan den dag te leggen zonder daartoe afgezaagde of al te duidelijke en in het oog loopende tooneelmiddeltjes te gebruiken, hoe zij — en daar kom ik op neer — een rol, waarin zoo weinig uit de woorden spreekt, zoo geheel uit niets weet op te bouwen.

Het doet mij genoegen, dat ik dit — dank zij mijn vrien- den — nu toch nog heb kunnen zeggen.

* * *

Op Zaterdag 20 Maart a.s. spelen de Vlamingen van Antwerpen, bestuurder F. van Doeselaar, vermoedelijk *Suze Mildhof*, tooneelspel in 4 bedrijven door Bernard G. Bolle, en dat waarschijnlijk in den Hollandschen Schouwburg te Amsterdam.

Uit de Maasstad.

Met Zola's *Thérèse Raquin*, waarvan ik de opvoering reeds in mijn vorigen brief vermeldde, heeft het Tivoligezelschap weer eens iets goeds gedaan. Zoo'n poging mochten wij hier wel waardeeren in dezen tijd van tooneel-malaise. Wij doen het echter niet. De Tivoli-zaal was leeg (ik woonde de vierde of vijfde vertooning bij) en nog altijd moet het gezelschap het voornamelijk van buitenaf hebben.

Thérèse Raquin is een draak. Een qualificatie, welke wat mij betreft, volstrekt niet met een afkeuring gelijk staat. Dat de roman van denzelfden naam er niet in is verminkt of verwaterd, daarvoor staat ons de omstandig- heid borg dat Zola zoowel de auteur van het boek als van het tooneelstuk is. Zoo zien wij dan de verschrikkelijke ontwik- keling van het drama onverzwaakt voor ons en komt de volle omzetting, door den roman verwekt, over ons van het tooneel.

Ik moet bekennen dat het stuk diepen indruk op mij gemaakt heeft; naar het einde der voorstelling meer en meer. En dat vooral door het spel der dames. Mevrouw Aleida Mulder-Roelofsen heeft de groote passierol van Thérèse te vervullen en hoe meer de angst, de wroeging en einde- lijk de haat, al die elementaire hartstochten waarvan de roman vol is, de overhand krijgen, wordt haar spel aan- grijpend. Zoo is het vierde bedrijf van haar, evenals van den heer Erfmann, het beste. Het derde bedrijf: de samen- komst in de bruidskamer na het huwelijk tusschen den moordenaar en de medeplichtige vrouw van zijn slachtoffer, beteekende ook iets; maar daarin werden toch naar mijn meening nog enkele hinderlijke fouten gemaakt. Laurent en Thérèse pogen in die kamer, waar alles hen aan den vermoorde herinnert, hun wroegingsangst te verdrijven door maar te praten, aldoor te praten, onverschillig wat. Zij kunnen dat niet onbevangen doen, maar zij moeten natuur- lijk toch trachten den gewonen conversatie-toon aan te slaan. Dat beseften de beide spelers niet genoeg; de opmer- king dat er veel menschen op de boulevards waren, kwam er even tragisch uit als het pijnlijke geweeklaag over hun met den echtgenoot vermoorde liefde. De heer Erfmann inzonderheid galmde hier te veel. „Zeg als daar even, dat het mooi weer was, dat er veel menschen waren; alles wat je wilt”; dat moet er rad en zenuwachtig uitkomen, zonder dat er eenige nadruk op de woorden gelegd wordt, behalve op de allereerste. Maar de heer Erfmann galmde: „mooi weer”, en „veel menschen”, alsof het daarom te doen was.

Ook overigens is de rol van Laurent door hem niet vol- komen begrepen. Die moordenaar-minnaar is de booswicht, wien het om het warme nestje en het luie leventje te doen is en die er de vrouw wel bij op den koop toe wil nemen. Deze daarentegen is de hartstochtelijke minnares, willoos werk- tuig onder de suggestie van den man harer passie. Dit had Mevrouw Mulder begrepen; maar de heer Erfmann, voorzoover bleek althans, niet. Hij moest geen oogenblik trachten hier of daar sympathiek te zijn. Hij moest den vollen nadruk leggen op dat tooneeltje in het eerste bedrijf, waar *hij* en hij alleen bang is dat ze betrapt zullen worden in hun omhelzing, terwijl *zij* er niets om geeft, als ze hem maar bij zich heeft.

Mevrouw de Heer speelde de oude moeder, die verlamd en sprakeloos het geheim der misdaad kent en het instru- ment der straf is, uitstekend. Ik ben er haar te dankbaarder om, waar die rol zoo heel licht lachwekkend kan worden. Dat was zij geen oogenblik en daarmee is de verdienste van haar die ze vervulde, bewezen.

Een paar bijfiguren werden aardig en goed gespeeld door de heeren Holkers en Van Warmelo. De heer Joh. Mulder was de echtgenoot van Thérèse, die alleen in het eerste bedrijf opkomt. Hij had een goede pruik op; maar mocht het hem eens gelukken het eeuwige lachje weg te schinken dat hem in ernst en luim, in vreugd en droefenis gestadig om de lippen speelt.

Een lawaaiig nastukje van Fulda: *Mejuffrouw . . . de Weduwe*, gaf ons nog te lachen.

Tegen den 1sten Maart heeft de heer Frits Bouwmeester in een door hem zelf onderteekende circulaire, ons uitgenoodigd naar zijn benefiet te komen zien. Er gebeurt dus ten minste iets in Tivoli; wij zullen er dan een tooneel-spel van George Hirschfeld, den schrijver van *De Moeders*, zien.

De Aert-van-Nesstraat daarentegen slaapt haar winterslaap — een zeer eigenaardig verschijnsel op tooneelgebied. Nu weer *Pension Schöller*. Onlangs zijn de klagers gesust met de belofte dat ze Ibsen's *Borkman* te zien zouden krijgen; maar nu loopt het gerucht al dat dit plan-tje niet doorgaat.

Ook de Afdeulings-voorstelling voor de leden van het Tooneelverbond is hun dit jaar niet gegund, tegen de gewoonte. De Koninklijke Vereeniging is er voor overgekomen. Al gun ik voor mij zulk een voorstelling aan de directie Le Gras en Haspels volkomen, het heeft mij toch genoeg gedaan dat men ditmaal eens van het gebruik is afgeweken, dat meer oud dan eerbiedwaardig is. Immers, het getuigt van een eenzijdige bevoorrechtiging van een der hier ter stede bestaande gezelschappen. En bovendien was het een twijfelachtig privilege voor de leden van het Verbond eens in het jaar gratis naar een opvoering te kunnen gaan van het gezelschap dat zij het heele jaar zagen en daar een stuk te genieten dat reeds den volgenden dag voor alle niet-leden toegankelijk was tegen de gewone betaling.

Fedora van Sardou is wel al heel oud; het viert bijna zijn zilveren feest. Maar het bestuur heeft dit stuk gekozen omdat het de Rotterdamsche leden in de gelegenheid wilde stellen Mevrouw Brongdeest-Bouwmeester en haar broer Louis in hun beste kunstuitingen te zien. Dat het voor die moeite beloond is, kan bezwaarlijk getuigd worden. De koelheid van het Tooneelverbond-publiek was opvallend. Men zou bijna denken dat de galerij gewoonlijk het applaus aan den gang helpt, zoodat, nu deze onbezet bleef, de onmisbare *claque* ontbrak. Met de grootste moeite werd er zooveel handgeklap bijeen ge . . . klapt, dat het scherm na drie van de vier bedrijven eventjes naar de hoogte ging.

Toch zag men hier twee van onze eerste tooneelspelers in hun beste rollen samen. Waaraan het lag weet ik niet, maar ook ik moet bekennen niet onder den indruk te zijn geweest. Daarom zal ik het bij deze losse opmerking maar laten, temeer wijl nadere beschouwingen bij den ouderdom van het stuk en het groote aantal opvoeringen dat het ook in ons land bereikte, toch maar papier verknoeien zou zijn.

24 Februari.

PAVIDUS.

Iets over de uitspraak der leerlingen aan de Tooneelschool.

(Overgenomen uit het Weekblad voor Muziek No. 7, 1897.)

Ik ben blijde, dat de redacteur van dit blad het wenschelijk acht, dat ook hier even vermeld zal worden de voordrachtsoefening, door leerlingen der Tooneelschool onlangs te Utrecht gehouden. *) Want wijl het niet te betwijfelen is dat de taal, die van af het tooneel tot ons komt, van invloed is op die van het volk, dunkt het mij gewichtig, na te gaan hoe het gesteld is met de uitspraak dezer leerlingen die over één, twee, drie jaren zich dagelijks zullen doen hooren. Is er waarschijnlijkheid dat zij het hunne zullen bijbrengen tot de veredeling der nationale spraak, iets waarnaar wij allen verlangen? Zal na verloop van eenige jaren van het Nederlandsch tooneel hetzelfde gelden als van dat der Fransche hoofdstad, dat het aan de natie laat hooren, hoe zij zou moeten spreken?

Maar wat zijn eigenlijk de eischen voor een goede uitspraak? Dat niet alle beschaafde menschen goed spreken, dit weten we reeds lang. We zondigen allen, ieder op zijn

eigen wijze, tegen wat ik liefst de *ideale* uitspraak zou noemen. Deze laat zich moeielijk omschrijven, maar mis schien toch wel eenigszins benaderen.

In de eerste plaats eischt zij dat de klanken op de juiste plaats worden voortgebracht, en niet ontsierd worden door eenig bijgeluid (neus-keelklanken enz.) Dat elke vocaal volkomen zijn eigen karakter beware; d. i. de gesloten *I, E, O* werkelijk gesloten, de *A* niet zwemende naar *Ae* of *AO*; dat geen vocaal ooit herinnere aan een tweeklank. Voorts dat elke consonant scherp en vlug op zijn eigen articulatie-punt worde gevormd. Van spraakgebreken kan dan natuurlijk nooit kwestie zijn.

Als ik me nu herinner hoe de leerlingen der Tooneelschool spreken, dan vind ik vooreerst onzuiverheid in sommige vocalen. Vooral de *A* is niet goed, die gelijkt op *Ae* (uit *waereld*). De *ij* of *ei* klinkt niet alleen wat naar *e* (uit *wel*) maar tevens vlak en nasaal. Nog een onzuiverheid bij sommigen is: achter de vocalen *e* of *ie* op 't eind van een woord een klinkende *j* te laten volgen: (*driej, neej* voor *drie, nee*.)

Niet bij iederen leerling waren alle andere vocalen goed, maar over 't algemeen was te merken, dat er goed gestudeerd wordt. Want ik vind het knap dat er haast in 't geheel geen leelijke Amsterdamsch-Rotterdamsche *E* (*ei*) en *O* (*ou*) te hooren is; het moet geen geringe moeite gekost hebben, eer men zoover is gekomen.

Wat nu de consonanten betreft, deze hebben nog veel studie nodig, vooral een dikke *ll* is hinderlijk; maar ook hier kon men constateeren dat dialectfouten (*s* voor *z*, *f* voor *v*) bijna zijn overwonnen. Sommige leerlingen lispelen *s* of *t*, of spreken in plaats van *s* iets dat aan *j* (uit *sjouwen*) doet denken, maar dit zal wel door goede oefening verdwijnen. Heel bedenkelijk echter klonken mij de gutturale *g* en *ch*. De wijze waarop die door bijna allen gevormd worden is niet goed, want ze klinken slecht en zijn ongezonder voor de keel. Laat niemand zeggen, dat ze een onvermijdelijk kwaad zijn in onze taal, want te Dordrecht en door den Utrechtschen straatjongen worden ze goed gesproken, en evenmin dat die gutturale vorming nodig is voor de duidelijkheid, want de duitsche *ch* (in *Fluch*) wordt wel anders gevormd en bezit toch de noodige kracht.

Nu moet ik, terugkomende op de vorming der vocalen, den wensch uitspreken dat aan de verbetering hiervan ernstig zal gewerkt worden. De vlakke klank van de *A* is het, die 't geheele timbre minder goed doet zijn, dan 't zou kunnen wezen. Een sonore, edele toon wordt hierdoor haast onmogelijk gemaakt. Bederft het niet allen indruk wanneer iemand, die een dame uit de groote wereld moet voorstellen, spreekt met een timbre dat dadelijk het Amsterdamsche meisje verraadt? En hoe zou ooit zulk een oppervlakkige klank kunnen voeren tot den warmen, zielvollen toon, zoo noodig in de klassieke tragedie?

Wanneer iemand mij nu mocht tegenwerpen dat deze klanken *niet* verkeerd zijn, dat het *mijn* oor is, dat niet goed gestemd is, dan weet ik maar één antwoord: luister naar onze zangers. Hij, dien we gerust als voorbeeld mogen noemen — niemand zal mij dit betwisten — Merschhaert, zingt geheel andere vocalen dan door de meeste acteurs van het Ned. tooneel tot nu toe zijn voortgebracht. Zijn toonvorming, niet de hunne is de juiste. En ook van andere zangers, van verreweg de meeste, kunnen onze jonge acteurs leeren hoe onze taal moet klinken: ze kunnen dit *niet* van de meesten hunner oudere collega's. Laat men hen telkens doen opmerken wat bij dezen goed, en wat minder mooi klinkt. De jonge lieden mogen veel van hen leeren, maar 't moet geschieden met bewustzijn, ze moeten onderkennen wat *niet* mooi is en dus niet navolgenswaard. Laten ze vooral nooit vervallen in dien conventioneelen galm, dien men te hooren krijgt bij uitroepen op het *tooneel*. Hij is niet waar, hij is in strijd met de natuur, en deze te verloochenen is ets dat altijd zijn straf met zich brengt.

Ten slotte dit: er was iets dat ik heel mooi vond, dat

*) Zie blz. 45 van dezen jaargang. (RED.)

was — in sommige stukjes drama — de toonschakeering. Ik bedoel het geleidelijk rijzen en dalen der stemmen, van de laagste tonen naar de hoogere, — de dynamiek: van zacht gefluister *crescendo* tot een krachtigen toon. Wat sommige leerlingen hierin gaven is niet te bereiken dan na ernstige studie onder goede leiding.

ANNA FLES

* * *

Aan bovenstaand artikel van Mejuffrouw Anna Fles, werden in *De Telegraaf*, avond-editie van 18 Februari l.l., door den heer (André) J(olles), de volgende beschouwingen vastgeknoopt:

Mejuffrouw Fles heeft met deze opmerkingen een goed werk gedaan, want hoe uitstekend het onderwijs ook zij, een opmerking van buiten heeft dikwijls meer waarde voor den leerling dan een reeks van standjes van den onderwijzer.

Echter komt het ons voor, dat tegen een gedeelte van haar theorieën een protest niet overbodig is.

Met allen eerbied voor mej. F.'s ondervinding, geloof ik niet, dat men iemand, die voor het tooneelspel de spraaktechniek beoefent, iets dwazers en ondoelmatigers kan aanraden dan te letten op de uitspraak van een zanger, maar dit daar gelaten, is mej. F. door haar stukje onbewust bezig een verwarring te vermeederen, die het er in de hoofden van hen die voor de tooneelkunst worden opgeleid toch al vrij chaotisch doet uitzien.

Men begint namelijk tegenwoordig te denken, dat men, uitgaande van zuivere uitspraak, heldere klankformatie harmonische toonschakeering enz., kortom van een techniek zelfs in den hoogsten en wijdsten zin, ooit tot een werkelijke voordracht zou kunnen komen.

Ik twijfel geen moment of mej. F., die hieromtrent dikwijls zeer juiste dingen gezegd heeft, zal het met mij eens zijn, dat dit een jammerlijke misvatting is. Immers men zou even goed kunnen beweren dat iemand, die met vlijt en ernst zich op teekenen toelagde, ook per sé een schilder worden kon.

De techniek komt altijd eerst in de tweede plaats in aanmerking en waar de onderwijzers dit uit het oog verliezen, is het geen wonder dat de leerlingen in de war raken.

Zoals in ieder vak heeft een leeraar in de tooneelspeelkunst zijn leerlingen in twee categoriën te verdeelen: 1o. hen, die hij den weg wijst en 2o. hen, die hij onderricht moet geven.

De eerste soort zou het ook zonder leeraar — zij het dan met meer moeite — tot iets gebracht hebben; het zijn die met talent, voor wie hij de uiterlijke moeilijkheden heeft op te lossen.

De tweede partij zijn die met een te klein of met in het geheel geen talent en bij hen heeft hij wat er is zooveel mogelijk te ontwikkelen of uit wat er niet is althans de capaciteit te vormen het talent bij anderen te genieten.

Bij de eerste categorie, is natuurlijk techniek bijzaak, maar zelfs bij de tweede zal een goed paedagoog wijs doen er voortdurend op te wijzen, dat bekwaamheid nooit, ook maar in het minste, het gemis aan dat andere vergoeden kan en dat waar talent ontbreekt, men in ieder geval beter doet dit door bewondering, dan door techniek te vervangen.

Waar mej. F., Messchaert met zijn correcte uitspraak tot voorbeeld stelt, zou een ander het volste recht hebben om hier tegenover als voorbeeld Bouwmeester te stellen, die om zijn zoogenaamd ongezonde, maar hartstochtelijke keelg waarachtig niet minder is.

Het komt niet in ons op, mej. F. een verwijt te maken van haar schrijven of haar te verdenken, dat zij het hier door ons gezegde niet nog beter weet dan zij zelf, maar het is dunkt ons toch niet kwaad, dat juist nu men in de spreek-kwestie een veel grooter belang gaat zien dan zij waarlijk heeft, er op gewezen wordt, dat ook hier evenals overal elders de techniek betrekkelijk nutteloos is vergeleken bij datgene waarop het eigenlijk aankomt.

J.

Ingezonden.

Benoeming van leeraren aan de Tooneelschool.

Geachte Heer Banck.

In Het Tooneel van 15 Februari geeft u eenige wenken aan de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool. Tegelijkertijd oppert u een vermoeden en stelt u een vraag. Uw Ingezonden stuk begint met de woorden: „het maakt een zonderlingen indruk”.

Vergun mij deze woorden over te nemen en te schrijven: Het maakt een zonderlingen indruk, dat de Heer J. E. Banck, die als gedelegeerde van de Haagsche Afdeeling van het Tooneelverbond toegang heeft tot de vergaderingen van de Commissie van Beheer en Toezicht en het recht bezit op die vergaderingen een adviseerende stem uit te brengen, na weg te zijn gebleven van de vergaderingen, waarop over de benoeming van een leeraar of leerares ter vervanging van Mevrouw Stoetz is gehandeld, thans — dus te laat — zijn wenken schriftelijk openbaar maakt.

Ware de Heer Banck op genoemde vergaderingen tegenwoordig geweest, dan zou hij weten, dat zijn vermoeden aangaande den heer Rosier Faassen onjuist is, dat zijn wenken reeds door anderen zijn te berde gebracht en dat zijn vraag al is beantwoord.

Tevens had de Commissie dan kunnen profiteeren van des Heeren Banck zeer gewaardeerde en op langdurige ondervinding gegronde voorlichting.

Hoogachtend

MARCELLUS EMANTS.

Geachte Heer Emants!

Het was u bekend dat ik door mijn verblijf in het buitenland de laatste vergaderingen der Commissie niet heb kunnen bijwonen, zoodat ik mij uw opmerking niet behoef aan te trekken.

Intusschen was het mij aangenaam te vernemen dat mijn bezwaren en wenken ook door anderen zijn te berde gebracht en zoo ik hoop, hoewel gij dit niet vermeldt, zullen worden ter harte genomen. Gaarne had ik eenige meerdere bijzonderheden gewenscht in welken zin de door mij gestelde vraag is beantwoord, maar dit zal vermoedelijk wel spoedig blijken.

Ik moet overigens bekennen dat het bijwonen van vergaderingen, waar nagenoeg alle gedelegeerden door hun gestadige afwezigheid schitteren, niet zeer uitlokkend is. Het is reeds voorgekomen dat ik de eenige aanwezige gedelegeerde was. Ik zal wederom met een vraag moeten eindigen. Is het voldoende op deze onverschilligheid, die reeds jaren duurt, te wijzen, om verbetering van den bestaanden toestand te verwachten.

Met achting

J. E. BANCK.

Advertentie.

Verschenen bij M. J. P. VAN SANTEN te *Amsterdam*.

Gekroonde Hoofden

HISTORIESPEL

DOOR

J. HUF VAN BUREN.

De opbrengst strekt ten behoeve der instandhouding van het Graf van Mevrouw KLEINE-GARTMAN.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 12.

15 MAART 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Aan de Afdeulings-Secretarissen. — Bericht.
Niet officieel gedeelte: V., De Vlamingen in Amsterdam. — V.,
Uit de Amstelstad (*Le Partage, Fedora, Gevaarlijk Spel, Ziek
gemeld, De Danicheff's.*) — Pavidus, Uit de Maasstad (*John
Gabriel Borkman.*) — P. Abas, Uit de Theemsstad (*Sorrows of
Satan.*)
Boekbeoordeeling: Max Rooses, *Gekroonde Hoofden* door J. Huf
van Buren.
Ons Souffleurshokje (*De Regisseur, slot.*) — Dames, hoeden af!
Ingezonden. Marcellus Emants, Benoeming van leeraren aan de
Tooneelschool.
Uitgeknipt. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.
Advertentie.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Aan de Afdeulings-Secretarissen.

De Secretarissen der Afdeelingen worden eraan herinnerd,
dat zij volgens art. 10 der Statuten de verslagen hunner
Afdeelingen, loopende over het tijdperk van 15 April 1896
tot 14 April 1897, vóór of op 16 April a.s. aan het Hoofd-
bestuur hebben in te zenden.

De Algemeene Secretaris,

Amsterdam, (P. C. Hooftstr. 103).
10 Maart 1897.

J. KALFF Jr.

Bericht.

De nummers, die dezen jaargang besluiten, zullen niet
op de gewone tijdstippen verschijnen.

DE REDACTIE.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

De Vlamingen in Amsterdam.

Zij scharrelt daar zoo onrechtvaardig onder Zeeland, Noord-
Brabant en Limburg door, de lijn die van de Noordzee af
tot aan het Duitsche rijk de staatkundige grens aangeeft
tusschen Belgie en Nederland. Een druppeltje kwik had
geen lichtzinniger wandeling over de landkaart kunnen
maken dan langs dezen onmogelijken weg. Want wat wordt er
nu eigenlijk door afgescheiden? Het is geen verschil van
bodem, noch een van godsdienst en ook geen, vooral geen
van taal en volk. Als dat de bedoeling was geweest dan
had die hinderlijke bochtstreep noordelijker of zuidelijker
moeten liggen, want reeds boven en beneden het oude
Maasje is er kennelijk onderscheid tusschen Hollandsch wel-
varen en Brabantsche-centen-rijkdom, tusschen stug Protes-
tantisme en geheimzinnig Katholicisme, tusschen bijna-
Nederlandsch en half-Vlaamsch, tusschen noorder-ernst en
zuider-blijheid-van-zin. Maar liever had ik de scheiding lager
aangebracht en dan zou zij -- hoe jammer, dat ik geen
regeerder ben, die het zoo maar voor het zeggen heeft! —
gevallen zijn in Belgie langs de Vlaamsch-Waalsche taal-
grens, dan zou geheel het hartstochtelijke Vlaanderenland
een en onverdeeld zijn geweest als vroeger, met de noorde-
lijke gewesten,

Nu ligt daar over den Moerdijk een brug, bijna-goddelijk
werk van menschen-handen, maar voor een degelijk ver-
band tusschen de geburen aan weerszijden is zij nog dik-
wijls te smal gebleken.

Wel komen geregeld langs dien ijzeren kokerweg, de
Fransche tooneellisten naar ons toe, maar de Vlaamsche
krachten werden tot heden in Rosendaal aan het tolkant-
toor aangehouden als waren zij verdacht.

Wat hadden zij ons toch gedaan, dat wij wèl ooren
hadden voor Fransch, Duitsch, Engelsch, Italiaansch, Rus-
sisch, Friesch — veelal zonder het volkomen te begrijp-

pen — en niet voor het broederlijk Vlaamsch, dat onmiddellijk duidelijk tot ons spreekt?

Het moet zijn dat onbekend ook onbemind maakt, want nòch het in den beginne ietwat vreemde van den Vlaamschen tongval, waar men spoedig aan went, nòch het gebrek aan beschaving, dat meer dan verrassend vergoed wordt door het heilig vuur onzer zuiderbroeders, kunnen verklaren dat wij hen tot heden — lang vervlogen tijden buiten rekening gelaten — niet in ons midden zagen. Sedert Victor Driessens, omstreeks 1875, kent men ten onzent geen Vlaamsch tooneel.

En nu zullen ze komen de tooneelsten uit Antwerpen onder het bestuur van F. van Doeselaer. Nu zullen we de kunstverwanten van Catharine Beersmans, Julia Cuypers en Philomène Jonckers in ons midden zien optreden. Nu hebben we het niet langer in onze macht de onbekendheid voor te wenden als reden waarom de Vlamingen hier niet bemind zouden zijn. Thans twijfel ik niet aan het ruime bezoek, dat de leden onzer Afdeling aan de Vlaamsche voorstelling zullen brengen, het wordt hun en hunne dames bovendien nog gemakkelijker gemaakt dan het groote publiek, dat zeer zeker ook wel belangstelling zal toonen.

Van de dames, die aan de voorstelling meewerken vermeld ik Mevr. Verstraete Lacquet, waarover Huf van Buren op blz. 30 en 31 van dezen jaargang een paar woorden sprak en Mej. Elisa Jonckers, de zuster van Philomène (Mevr. van Kerckhoven), die met de heeren Laroche en van Keer mogen genoemd worden. Wij kennen ze van het Letterkundig Congres van het vorig jaar.

Er zal op Zaterdag 20 dezer in den Hollandschen Schouwburg vertoond worden *Suze Mildhof*, tooneelspel in 4 bedrijven, door Bernard G. Bolle, met, naar het schijnt, een pakkend tweede bedrijf, waarin uitkomt dat de vrijer van Suze's dochter, de zoon is van den verleider harer moeder en dus haar halve broer, welk bedrijf door het vierde nog moet worden overtroffen, altijd als ik de Vlaamsche beoeligen glooven mag.

Tot slot gaat *Eene Kokette* van G. Delattin, vertoond bij van Lier in de Amstelstraat en besproken op blz. 77 van den vorigen jaargang. Het maakte toen een zeer aangename indruk.

Zoo zullen dan de wenschen tot toenadering, die al meer dan een jaar geleden zijn geuit, bevredigd worden. Ik hoop, dat een wederzijdsch optreden ten goede mag komen aan de tooneelen der beide landen, die in zoovele opzichten één zijn.

J. VRIESENDORP.

Uit de Amstelstad.

De dertigjarige Mme Rosa Bruck schijnt ons wel een goed hart toe te dragen; na in het laatst van November '96 te zijn opgetreden in het Grand-Théâtre met één voorstelling, die ik in No. 6/7 heb besproken, komt zij reeds in de laatste Februari-dagen van dit jaar terug en nu met twee vertooningen. Over de hervatting van *Amants* zwijg ik thans uit den aard der zaak, maar *Le Partage* van Guinon, het stuk dat zij hier als nieuwtje-voor-ons heeft gegeven, is zeker wel een beschouwing waard. Niet omdat het te Parijs opgang maakte — dat bewonderen na en naar een ander lijkt mij zoo boersch — maar veeleer om het slot, waarin de man er toe overgaat, ter wille van zijn stervende vrouw, haar door den minnaar in haar laatste oogenblikken nog te laten omhelzen. Dat is heldhaftig, want hij heeft zijn vrouw lief en vroeger gunde hij haar den derde niet, hij betwistte hem het bezit van zijn gade zelfs zoo heftig, dat hij, na een waarschuwing te hebben gekregen, vrouw en minnaar beluistert en overvalt. Deze overval doet een oude hartkwaal van de vrouw in crisis uitbreken en middellijk wordt haar man dus de oorzaak van haar dood. In stede van nu dien man te bewonderen, heb ik slechts een bekoring voelen uitgaan van zijn daad en dit zal wel te wijten zijn geweest aan een fout van Reigers, die Rougier, den bedrogen echt-

genoot, speelde en die de dwaasheid had begaan om juist vóór zijn mooi slotbedrijf zich te laten lijmen voor een toespraak tot het publiek, een toespraak die nog weer eens zalige herinneringen terugbracht van den tijd, waarin de spelers verzochten om de gunst en de rekommandatie van het geëerd publiek, den tijd, waarin de laatste waarschuwing werd gegeven, de muzikanten naar binnen gingen en de lichten vóór de tent werden uitgeblazen. Als men zoo iets heeft gedaan, dan is men, zooals dat in den studententijd van twintig jaar geleden heette „gemaakt,” dat wou toen zeggen onmogelijk (gemaakt). Deze heer Reigers had wijzer moeten wezen en als hij dan toch met alle geweld het gezelschap wilde aanbevelen, dit moeten doen heelemaal op 't eind. Hoe van een Franschman zoo'n stommeit mogelijk is geweest, lijkt mij niet goed verklaarbaar.

Zij heeft de mislukking ten gevolge gehad van het derde bedrijf, ten minste voor zoover het de zijne, tevens de moeilijkste partij betrof, omdat hij tot die onbegrijpelijk-groote daad van menschenliefde moet komen en zijn vrouw in haar stervensuur om harentwil zal afstaan aan den derde, den verwoester van zijn eigen geluk. Het is weliswaar een bedrijf, dat uit een oogpunt van vakbekwaamheid slecht is geschreven, maar ik twijfel er geen oogenblik aan, dat het veel beter zou zijn geweest als Reigers ons niet zoo mal alle illusie had benomen. Grand speelde den derde. Zijn Raymond was van een verfijnde en vermoeide hartstochtelijkheid, hij gaf de figuur wel zóó, dat zij tegemoet moest komen aan de verbeelding, die wij hebben van dat afgeleefd en toch-nog-jong salon-geslacht, dat te Parijs in het openbare leven en in den stillen huiselijken kring van het klein gezin niets anders doet dan slenterend beminnen. Maar wat mij vooral behaagd heeft is de beschamend fatsoenlijke en voorname wijze, waarop hij, met meer andere fransche spelers, het lichaam van de beminde behandelt. Vooral aan het bed van zijn stervend lief was dat indrukwekkend fijn. De speler doet dat niet alléén, want de speelster is in het komplot. We hebben hier te maken met een vak, de handtastelijkheden zijn hier „dienst” en moeten geleerd worden, immers elke seconde vertraging in een beweging ontnemt aan de tegenbeweging de zekerheid; hoe kan — buiten de natuur — een kus wederkeerig zijn als hij niet telkens op hetzelfde oogenblik „toegepast” wordt. En de handdruk, en het spelen met het haar, en . . . en alles, hoe kan het goed gaan, als het niet bestudeerd wordt met dezelfde nauwgezetheid, waarmee men muziek beoefent? Van die nauwgezetheid heeft Rosa Bruck een handje! Een sterftooneel in een bed is niet gemakkelijk, want door het gichelen van één enkelen bezoeker, wordt het geringste foutje bij het te-bed-gaan een grof schandaal. En nu beweert ik, dat hiertegen te waken alleen gegeven is aan de Franschen. Misschien niet omdat het Franschen zijn, maar waarschijnlijk omdat zij al die dingen herhaaldelijk en nog eens weer repeteeren. Zoo valt Louise — de rol van Mme Bruck — aan 't eind van het tweede bedrijf, na de vermelde overrompeling door haar echtgenoot, met haar rug naar hem toe in zijn armen van zich zelf en zij wordt „neergelaten” langs zijn van het publiek afgewend been, tot op den grond. Al moet ik er den ernst van deze bespreking, schijnbaar aan opofferen: zoo iets is een gymnastische toer. Het tegen den grond slaan van onze spelers en speelsters mist alle kennis van zaken, die hierbij wordt vereischt. Maar al te vaak is de val zwaar en lomp, zeer dikwijls is er een merkbare bedoeling om zich niet te bezeren of om de kleeding te sparen, daardoor komt er een werkzaam bestanddeel in de gebeurtenis, die juist een volkomen lijdelijk karakter moet hebben. Ook staat er wel eens een meubel in den weg of een speler. De laatste maakt zich dan nog bijtijds uit de voeten, maar het eerste blijft staan en de vallende speler werkt er zich met horten en stooten langsheen of hij geeft aan zijn val een stroeve, scheeve beweging, die er alweer het lijdelijk karakter aan ontnemt. De toeschouwer gaat gevoelen dat het vallen wordt „gedaan”

en dit stoort. Zoo'n stoornis op de voornaamste oogenblikken van een drama is een groot ongeluk voor het geheele werk. Ik herinner mij zeer goed hoe in vroeger dagen, toen ik enkelgenietend toezag, de val op het tooneel mij afleidde, doordat ik op die oogenblikken mijn hart vasthield. Er moest eens een ongeluk gebeuren! Dat moet thans nog de hinder zijn van alle naïeve schouwburgbezoekers en daarvoor komen zij toch niet. Deze belangrijke en groote fout is alleen weg te nemen door telkens overdoen en ik betwijfel of dit bij ons wel geschiedt.

Ik betwijfel dit ook ten aanzien van Mevr. Julia van Lier-Cuyppers in de titelrol van *Fedora*.

Ik heb haar in dit stuk zien spelen, nadat ik de gunstige beoordeelingen ervan in een paar dagbladen had gelezen. Die ingenomenheid verwonderde mij niet, eer kon ik versted staan van de verbazing dier anderen, die meenden dat Julia Cuyppers niets beters kon spelen dan *Roze Kate*. Want menig-een wist toch reeds, dat zij veel aanleg bezat en al hebben we haar maar weinig belangrijk gevonden in *Levenslang* en al was onze opgewondenheid over *De Industrieel van Pont-Avesnes* lang zoo kras niet als die, waarmee zij werd aangekondigd, toch mochten de verwachtingen groot zijn. De verwachtingen, zeg ik. Zoo staan wij er thans nog voor, want in strijd met mijn kollega's van de dagbladen, die onder den eersten indruk schrijven, vind ik dat Mevr. van Lier-Cuyppers aan de verwachtingen, waartoe zij aanleiding geeft, nog altijd niet beantwoordt. Dit is voor haar een vleiende aansporing, omdat die verwachtingen hoog zijn gespannen.

Deze zeer jonge tooneelspeelster — men zegt mij dat zij ongeveer 24 zou zijn — is een groote schat voor het tooneel, maar zij is nog in haar eerste tijdperk, de diamant is nog niet geslepen. We hebben hier te doen met een aangeboren talent, dat zijn weg zal vinden, ook zonder dat er iets aan beschaafd wordt; maar dan zal het zich niet ontwikkelen, het zal nooit méér geven, dan een hartstochtelijk spelen, voor het vaderland weg.

In haar wijze van spreken heb ik alle weeke en zachtgeaarde stembuigingen gemist, een lieve zangerigheid heb ik er niet in gemerkt, een fluisterend fleemen heeft mij niet getroffen, mijn aandacht is veel meer gevallen op den flinken toon van haar stem, waardoor hetgeen zij zegt wel op pooten staat en soms zóó vierkant voor den dag komt, dat het in de verte aan blaffen doet denken. Ongelukkig is deze spreekwijs haar eigene en daarop teert de geheele rol. De eentonigheid, die hierdoor ontstaat is soms zeer kennelijk en wordt dan slechts afgebroken door méerdere kracht in de heftige gedeelten. Het zou ontzettend jammer zijn als dit zoo moest blijven, en toch heb ik er nooit van gehoord dat zij onder een leiding staat, die haar in al haar prachtige volheid zou kunnen ontwikkelen tot iets zeer bijzonders.

Ik vrees dat wij haar zullen zien blijven zooals zij is: een mooie vrouw, die veel van haar roem ook dáaraan heeft te danken dat zij knap is, een wilde tooneelspeelster van zeer zuiver ras, die door krachtige vertooning van grooten hartstocht de gemoederen weet te beroeren — en dat is al zeer veel. Maar ik wensch nog meer. Behalve het vrouwenschoon, dat mij lief is, en de aangeboren geestdrift voor de planken, die mij onmisbaar lijkt, eisch ik „het werk” dat alles mooi doet worden en dat een o p v a t t i n g van de rol mogelijk maakt. Want bij ernstig en herhaald toezien is mij gebleken, dat Mevr. van Lier niet heeft een „opvatting” van *Fedora* — een fatsoenlijke is gezegd in tegenstelling met die van Mevr. Brondgeest — maar, dat zij die rol speelt, op goed geluk, raak en mooi. Zoo speelt zij alles; niet naar een studie of een kunstbegrip, maar naar de eischen van haar eigen persoon. Dat is wel natuurlijk, maar het komt niet altijd goed uit. Bij haar schreien wordt zij leelijk, hoe zij kust, weet ik niet, want ik heb het haar in *Fedora* niet zien doen. Het kan zijn, dat het stuk dáárom zoolang, zonder eenigen indruk op den toeschouwer voortgaat en hij pas later bij de *scènes à faire* iets gewaarwordt, dat hem

aan kunst doet denken, maar het ligt ook aan de weinige zorg, die deze tooneelspeelster besteedt aan kleinigheden, waaruit een volslagen *comédienne* een wereld van aandoeningen te voorschijn doet treden.

Haar spel is niet geleerd, — ziedaar!

Aan Schwab kan zeker niet geweten worden, dat dit stuk eigenlijk slechts komt op de helft van de hoogte, die het bereiken kan, aan Schwab zeker niet. Het zou bij nauwkeurig toeluisteren zelfs heel goed mogelijk zijn, dat er bleek dat aan hem, op verschillende oogenblikken, de eer van het geslaagde spel toekomt, want — dat is nu juist eens een mooi contrast — wat Mevr. van Lier aan vrouwelijke gevatheid schijnt te missen, dat zou, vooral in het samenspel, wel eens door het overwogen en bedachtzame doen van Schwab kunnen worden vergoed en het zou bovendien heel best te verklaren zijn, dat mannelijke beoordeelaars zich lieten afleiden van Schwab naar Julia, door haar meerdere bekoorlijkheid, die echter — bij een zuiver oordeel over haar spel — uit den booze is.

* * *

Gevaarlijk Spel door Mej. Caroline Banck, een tooneelspel in drie bedrijven heeft het afgelegd. Het beleefde ééne voorstelling. Een jaloersch echtgenoot, Karel de Wild, schiet zijn vrouw dood, omdat zij verklaard heeft Frans Reeves, 1e luitenant der huzaren, te beminnen, een verklaring die zij pas doet, nadat de Wild haar ten onrechte van ontrouw heeft verdacht. Na den moord pleegt de Wild zelfmoord. De mislukking van het stuk kan in hoofdzaak worden toegeschreven aan den buiten alle verhouding wanstaltigen dubbelmoord, die hoegenaamd niet gerechtvaardigd is door de feiten, maar bovendien niet is voorbereid door den stijl waarin het stuk is geschreven. Het komt mij voor, dat de schrijfster, die veel talent toont voor de schildering van kleine aandoeningen, een veel dieperen indruk heeft gehad van haar dramatisch gegeven, dan de meeste menschen er van krijgen. Daarvoor zijn twee redenen. Hetgeen er gebeurt is niet ernstig, maar moet het nog worden. De kogel is al door twee menschen heen en heeft hen gedood, immers vóór dat zij nog door de kerk was. Maar dit zou wel te overkomen zijn geweest als Mej. Banck den opzet nu maar even hoog had kunnen opschroeven als haar eigen ziening van het, voor óns, niet zoo erg tragisch geval. Ik kan mij zelfs een treurspel denken op dit eenvoudig thema, maar dan moet het in verzen worden behandeld, dan moeten de cadeautjes eruit, de kinderen moeten weg, het bal in den buitentuin enz. enz., maar dan was het ook geen tooneelspel uit onzen tijd.

Het kwam mij voor, dat de ware lust bij de spelers ontbrak hetgeen te vergeven is en met het oog hierop vind ik nadere bespreking van het spel overbodig.

Bij *Ziek gemeld* van Centurio, een gek ding in één bedrijf, was het anders, daar had men succes mee en of de pret achter of vóór het voetlicht is begonnen, het doet er weinig toe, want hoe flauw en onmogelijk de klucht ook was, lachen deed ze. Met genoegen zagen we Broedelet en Mej. Scheffer, beiden van de Tooneelschool, hier optreden in rolletjes, waarvan wat te maken was en waarme ze eer hebben ingelegd.

* * *

Met de wederopvoering van *De Danicheff's* van Dumas Fils en De Corvin *) is door den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging een goed werk verricht, de opbrengst dezer voorstelling ter herinnering aan Mevr. M. J. Kleine-Garunan, strekt tot bijdrage in de kosten voor de overbrenging van haar stoffelijk overschot naar een andere begraaf-

*) Bij Leo Melitz, Die Theaterstücke der Weltliteratur, komt het stuk op blz. 326 voor onder den pseudoniem Pierre Newsky en wordt het vermoeden uitgesproken, dat Victorien Sardou zich daarachter verborgen hield.

plaats. De zaal was mooi vol. Het doel is bereikt; — al is de overbrenging van het graf verzekerd, de *instandhouding* blijft noodig! — wat wil men meer? Een mooi stuk? Daar wordt minder naar gevraagd. Goed spel? Er wordt weinig op gelet. Wat we boven en behalve het doel der voorstelling hebben meegenomen, het is niet veel meer dan den indruk, dat er nog maar weinig staat van *De Danicheff's*. In de eerste plaats, tot mijn niet geringe vreugd, leeft de *raisonneur* nog: Roger de Taldé (Henri de Vries) behaalde een applaus bij open doek. Dan was er nog iets over in Graaf Wladimir Danicheff. „Wat wilt ge doen?” vraagt zijn moeder op het eind van het tweede bedrijf. En zijn antwoord luidt ongeveer: „Als ik hém vermoord heb, zal ik háár dooden en daarna mij zelf!!! (*Hij gaat af.*) Ook was het wel wáár, wat de Taldé ten slotte zei: „Als ik deze geschiedenis in Parijs vertel, zullen ze mij daar niet gelooven.” Het bevestigt, wat ik in het vorig nummer over Dumas schreef. Hij is ongeloofelijk romantisch. V.

Uit de Maasstad.

Als een donderslag bij helderen hemel — zoo is eensklaps *John Gabriel Borkman* ingeslagen in de Aert van Nesstraat.

Ik behoef u niet te vertellen, M. de redacteur, hoe wij hier aan het pruttelen, ja brommen, geweest zijn. Dat plan om met *Borkman* eens wat afwisseling te brengen in de grijze eentonigheid van dezen tooneelwinter, was eigenlijk van ons, Rotterdamsch publiek, zelf. Aanvankelijk schenen wij er mee te zullen slagen; toen hoorden we er weer niets van, zoodat ik u veertien dagen geleden schreef: nu loopt het gerucht al dat dit plannetje niet doorgaat. En ineens, daar stond het aangeplakt: Dinsdag 9 Maart veertigjarige tooneelloopbaan en benefiet van Mevr. Burlage-Verwoert; opvoering van Ibsen's *John Gabriel Borkman*.

Een evenement. Een groote voldoening voor hen die deze vertoening hebben aanbevolen en een flinke revanche voor hetgeen de directie Le Gras en Haspels in dezen winter te weinig gegeven heeft. De zaal was stampvol, tot drie- en viermaal toe ging het scherm en — moge het een paar maal extra voor de beneficiante geweest zijn — zoowel wat het stuk als wat de vertolking aangaat, kan men hier spreken van een groot succes.

Ik ben het wat het stuk betreft met u, M. de redacteur, die het „verachtelijk” noemdet, zoo geheel en al oneens, dat ik met de enkele mededeeling van dat meeningsverschil volstaan wil. Laat ons in 's hemels naam niet over Borkman en Ibsen gaan polemiseren en in ellenlange betoogen — want kort zou het niet kunnen — het onze voegen bij de stapels min of meer verstandig geschrijf die er naar aanleiding van deze belangwekkende verschijningen zijn opeengehoopt. U hebt zeer loffelijk den nadruk gelegd op het strikt persoonlijke van uw opinie; ik volg uw voorbeeld. Ik heb het stuk in aandacht en bewondering gelezen; zoowel om de verbazende techniek (hoe prachtig is die geheele roman in éenen adem door geschreven; blijkbaar eerst later, alleen ter wille van de eischen der opvoering, in vier bedrijven gekapt), als om den inhoud en den vorm. Die aandacht en bewondering zijn door wat ik in den schouwburg gezien heb, nog gestegen.

Nu ben ik de eerste om te erkennen dat de vertoening daar het hare toe gedaan heeft. Dialogen als in het eerste bedrijf tusschen de twee zusters en vooral in het tweede tusschen Borkman en Ella, kunnen bepaald ondragelijk lang schijnen. Maar dat was gisteren niet zoo; dat heb ik niet alleen bij mijzelf, maar ook aan het publiek waargenomen. Met ingehouden adem werd het spel van Mevr. Beersmans als Ella gevolgd; zoolang zij op de planken was, bleef de aandacht onverdeeld. Het is dan ook nog meer: *Ella Rentheim* dan *John Gabriel Borkman*, wat wij gisteren avond gezien hebben. Mevrouw Beersmans heeft zich met al den hartstocht harer groote kunst aan die rol gegeven en het is mij niet mogelijk

anders over haar werk te spreken dan als over een schitterend geheel. Ik zou er geen onderscheidingen in goeden of kwaden zin in weten te maken. We hebben onlangs uit haar mond vernomen: „Ik van het tooneel gaan? Maar dat zou ik immers niet *kunnen!*” De avond van gisteren alleen zou voldoende zijn om er van onzen kant aan toe te voegen: „Maar dat zoudt ge immers niet *mogen!*”

John Gabriel was de heer D. Haspels. Ook voor dezen is mijn bewondering groot, maar meer relatief. Ja, het is krancig wat hij in deze rol heeft kunnen doen; het was een strikt eigen opvatting, een creatie. Maar ik had den Borkman toch liever anders gezien. Borkman, niet waar? is de vleugellam geschoten Napoleon; de gevallen grootheid. Maar in den Borkman van Dirk Haspels was het wel het vleugellamme, het verval, dat de overhand had. Van de grootheid van den Napoleon was er niets meer over. Nu leeft de Borkmanfiguur van Ibsen in een illusie die door zijn geheele omgeving voor onzinnig wordt gehouden en het ook werkelijk is. Maar ik had dan toch een figuur wenschen te zien die het mij begrijpelijk gemaakt had, wat John Gabriel in zijn grooten tijd *geweest* was. Dat heb ik pas in het laatste bedrijf kunnen waarnemen: in het sarcasme waarmee hij daar de dweeperijen van den dichter Foldal kapot knijpt en in zijn onstuimigen ren naar de bank op den sneeuwheuvel,

De dichter Foldal was aandoenlijk juist verpersoonlijkt in den heer Rosier Faassen, Die bezit zoo heerlijk de gave om zich heelemaal in een persoon van des schrijvers fantasie te steken; diens jas aan te trekken en diens bril op te zetten, diens stem uit te spreken en in zich op te nemen diens gemoed. Het scènietje tusschen Borkman en Foldal in het tweede bedrijf, als de twee vrienden, die — „daarin bestaat immers de vriendschap?” — elkaar te goeder wille jaren lang bedrogen hebben over elkaars genie, afscheid nemen, omdat ze de vriendschap niet meer noodig hebben — wien is dat niet bijgebleven?

Mevrouw Burlage-Verwoert speelde mevrouw Borkman, meer dan voldoende. Zij had niet altijd den juisten toon en legde ook den klemtoon wel eens verkeerd; zoo b.v. was de zin: „k moet anders zeggen dat het erbarmelijk min en klein is van John Gabriel's vrienden om zooveel te hechten aan dit beetje verlies . . .” heelemaal mis. Ook klonk het weeklagen om haar zoon wat scherp. Maar toch was de jubilaresse van dezen avond verdienstelijk als gewoonlijk; iemand die in ieder *ensemble* op haar plaats is, van groot nut voor een tooneelgezelschap en sympathiek aan het publiek. Dat bleek wel uit de cadeau's en de bloemen waarmee Willem van Zuylen haar, omringd door de kunstbroeders en zusters, overstelpte. Haar deel aan den tooneelroem zij haar van harte gegund.

Nu, en verder was de mevrouw Wilton van mevr. van Eysden-Vink bekoorlijk en het pianojuffertje van juffrouw Haspels goed en de Erhart van den heer Brondgeest wat te kinderachtig. Maar het geheel was zoo voortreffelijk. Het decoratief: de versleten huiskamer in het eerste bedrijf; de groote zaal, waar „de wolf” heen en weer loopt in het tweede; en het wisselend sneeuwlandschap (al duurde de overgang iets te lang) in het vierde, getuigde van zeer goeden smaak en juiste opvatting. Dit kunststuk heeft men er dan toch maar volbracht, in de Maasstad, een levendig succes te bezorgen aan een werk dat bijna nergens met ingenomenheid door het publiek is ontvangen.

Ook de vertaling was uitmuntend. Wie er de auteur van is, weet ik niet. Ik had het stuk in de vertaling van den heer Rössing gelezen en was heel bang dat men die zou gebruiken. Want — nu ik toch uitvoerig ben geworden, wil ik het hierbij zeggen — de vertaling van den heer Rössing is abominabel. Men zou het haast niet gelooven, dat die bekende criticus bv. tweemaal den derden persoon meervoud (in het Duitsch) door den tweeden persoon vertaald heeft. Men oordeele: (pag. 65 van de vertaling). *Mevrouw Borkman* (schudt het

hoofd). Dat dient tot niets. Opwellingen spreken niemand vrij. En ingevingen ook niet.

Borkman. In eigen oogen *kunt ge* iemand vrijspreken. (Können sie = kunnen zij; eenvoudig niet begrepen).

Aan het slot (op pag. 94):

Borkman . . . Ik ontwaar ze, de geketende millioenen, ik voel de ertsaderen, die hun bochtige, lokkende armen naar mij uitstrekken. Ik zag ze voor mij als levende schaduwen — dien nacht toen ik daar beneden stond, in den kelder van de bank, het licht in mijne hand. *Ge wildet* toen vrij worden (Sie wollten = zij wilden; totaal misverstaan).

En was dat maar het eenige! Wat zegt men van zinnen als deze: pag. 54: „En ik geloof vast, ik verachtte je toch een weinig — ondanks alles.” Pag. 55: „En ik was als uitgeschreven (?) in je leven.” Pag. 56: „Is die je werkelijk zoo na aan 't hart gaan liggen?”

Is dit niet een levend pleidooi voor de aansluiting van Nederland bij de Berner Conventie? Zouden er, als wij het vertaalrecht moesten *koopen*, in een vloek en een zucht vertalingen worden saamgeflanst, die het werk van den schrijver in sterke mate benadeelen?

Enjer iemand als de heer J. H. Rössing zoo iets doet, die dan toch als criticus een zekeren naam heeft op te houden!

Enfin, ze gebruikten de vertaling van den heer Rössing niet, maar een heel goede. Jammer dat alleen de slechte is uitgegeven.

11 Maart.

PAVIDUS.

Naschrift. Van avond zie ik in de N. R. Ct., die een dergelijke opmerking heeft gemaakt over het spel van *Borkman* als ik, een ingezonden stuk van den heer D. Haspels, waarvan de laatste zinsnede luidt:

„Ik moet in *Borkman's* uiterlijk, stem en gedragingen wat meer den machthebber laten uitkomen, dat ben ik met u eens, morgen zal ik trachten daarin wat verbetering te brengen.”

A la bonne heure! Dan zal het mooie geheel nog mooier zijn.

Uit de Theemsstad.

Sedert ik u den vorigen keer geschreven heb, zijn de *Sorrows of Satan* gekomen, zij zijn gegaan en hebben voor het syndicaat, dat het stuk in het *Shaftesbury Theatre* uitgebracht heeft, heel wat *Sorrows* in fiancieelen zin nagelaten. Het stuk was dan ook, in spijt van een *run* van zes weken, slechts een *succès d'estime* voor de schrijfster van dit merkwaardige boek, Marie Corelli, die bij de adaptie niet in 't minst betrokken was. Het stuk was even duister als de Prins der Duisternis, die in dit futile *play* zulk een voorname rol speelt. Wie kon b.v. de bedoeling begrijpen van het slotvisioen van Satan?

Schitterend in zijne wapenrusting, stevent Lucifer, de Zoon van den Morgen hemelwaarts boven een zee van ijs, verlicht door de middernachtszon. En nog een oogenblik tevoren had hij zijne gevreesde identiteit onthuld aan Geoffrey Tempest, zijn voortdurenden vriend en . . . slachtoffer, een millionair, die een ongelukkig huwelijk gesloten heeft.

„Weet gij thans wie ik ben?” vraagt de Prins der Duisternis, geheimzinnig gehuld in een kleed veel gelijkend op een badcostuum. „Kies dan: wilt ge leven voor uzelf en mij, of voor God alleen?” Niet onnatuurlijk stemt Tempest, die aldus tegenover den duivel gebracht wordt, voor onmiddelijke zalving; het jacht en de geestachtige stuurman brokkelen weg en Lucifer stijgt hemelwaarts, vrolijk uitroepend: „Nader een weinig, nader tot de glorie, die mij eens toebehoorde”, terwijl Geoffrey Tempest, de *nouveau-riche*, geworpen wordt op een ijsberg in de Poolzee met een bijbel aan zijne zijde. Niemand wist wat al dit vertoon betekende, doch men liet niet na om Lewis Waller, die den duivel zoo kunstvol wist voor te stellen, uitbundig toe te juichen. Toch ligt er in het stuk een hoofddenkbeeld, zóó eenvoudig en zóó schoon,

dat het buiten den gedachtenkring ligt van hen, die zich gerechtigd achtten tot de opvoering van dit onsamenhangende, doffe, dorre spel. Satan is wegens opstand tegen het goddelijke wezen uit den Hemel verwijderd en nooit zal de roem, dien hij eertijds bezat, weer de zijne worden, totdat de menscheit van de zonde bevrijd is. Elke zonde, die door den mensch begaan wordt, boeit den Geest aan de hel en vermeerdert slechts zijne smarten en weeën, terwijl elke beproeving, waaraan weerstand geboden wordt, hem een uur dichter nabij den hemel en zijn' verganen roem brengt. Uit die kiem is een stuk opgebouwd, met een Satan in *evening-dress*, een jammerlijk, beklagenswaardig wezen. Geoffrey Tempest, een arme broodschrijver, erft op een goeden dag vijf millioen pond sterling. Satan, Prins Lucio Rimanez, brengt hem dit goede nieuws, in eigen persoon, in een zolderkamertje in *Bloomsbury*. In ditzelfde kamertje komt, zonder dat wij er de oorzaak van begrijpen, eene begaafde schrijfster, op wie Rimanez dadelijk verliefd geraakt, met het eenige doel om een blauwtje te loopen. Rimanez neemt den man, die rijker is dan hij zelf, als protégé op en raadt hem aan om een mooie vrouw te „koopen.”

Daar het in het belang is van Satan om de menscheit van de beproeving te weerhouden, komt mij zijn raad aan zijn zwakken vriend zeer verdacht voor.

Tempest geraakt werkelijk verliefd op de schandelijke dochter van een honderd graven, hij huwt haar en . . . het drama begint. Tempest en Lady Sybil verloven zich en Rimanez, alhoewel hij de vrouwen verafschuwt, omhelst de *fiancée* van zijnen vriend met een dierlijken hartstocht. Die kus brengt het bloed van de edeldame aan het koken en in hetgeen een zeer dramatisch tooneel had kunnen voorstellen, zien wij in het derde bedrijf Lady Sybil Tempest te middernacht aan de voeten van den gast van haren echtgenoot, Prins Lucio Rimanez, anderszins den duivel, wederom in *evening-dress*, neerknielen, wederom wordt zij afgewezen en na een hevige woordenwisseling met haren echtgenoot, die deze nachtelijke bijeenkomst ontdekt heeft, sterft zij aan zijne voeten. Tempest gaat nu, beu van al zijne beslomeringen op een toer uit in het jacht van Rimanez en komt op de bovenvermelde wijze tot ellende en glorie.

Waarom? Dit heb ik mij den ganschen avond afgevraagd. Het was de kostbare monteering, een uitgelezen gezelschap van de beste tooneelkrachten, een nauwe verwantschap met een uiterst populair boek van een nog meer populaire schrijfster, die deze zeer ruw afgeslepen compositie onder de aandacht van het tooneelbezoekend publiek konden brengen.

Dat Marie Corelli met het tooneelstuk niets wilde te doen hebben, begrijp ik zeer gaarne. Deze dame spreidt tenminste in haren arbeid eene levendige verbeelding en een vulkanische kracht ten toon, twee eigenschappen, die het tooneelspel in kwestie geheel mist.

Londen, 9 Maart '97.

P. ABAS.

Boekbeoordeeling.

J. Huf van Buren. *Gekroonde Hoofden*. Historiespel. (De opbrengst strekt ten behoeve der instandhouding van het graf van Mevrouw Kleine-Gartman). Amsterdam, M. J. P. van Santen, 1897.

De verovering van het hertogdom van Gelderland door het huis van Bourgondië is een lange en treurige geschiedenis, aanvangende met den opstand van den zoon Adolf tegen den vader Arnold, en met een burgeroorlog, eindigende met daden van geweld door den vreemden vorst tegen het land gepleegd. Een ruime bron van dramatische en tragische toestanden waar niet voor de eerste maal onze tooneelschrijvers aan putten.

In *Gekroonde Hoofden* wordt het eerste deel van dien kamp om de kroon tot een historisch drama verwerkt. De oude hertog was een verkwister van eigen goed en ver-

schacheraar van eigen grond, een deel zijner onderdanen verontwaardigd over zijn wanbeheer staat tegen hem op en biedt zijn zoon den troon aan; deze aarzelt geslinderd tusschen het ontzag voor den vader en zijn aandrang om het land te redden. De hertogin-moeder gedreven door het verlangen zelve het bewind in handen te krijgen hitst den zoon tegen den vader op. Een paar handlangers der Bourgondische politiek vuurt de verdeeldheid tusschen de leden der rampzalige familie aan om het verscheurde land redding te doen zoeken in de opslurping door de wassende macht der Bourgondiërs. Ziedaar het thema behandeld in het historiespel.

Het is een drama van kuiperijen en samenzweringen, een strijd tusschen gewetenlooze heerschzuchtigen, die optreden tegen een verblinden vorst ten val gedomd door eigen gebreken en door het noodlot en tegen een zwakkeling die meer door uiterlijke omstandigheden en invloed dan door eigen karakter en hartstocht tot handelen wordt gedreven. Geen daden dus van edelen moed, van doortastende wilskracht, maar een sluiphandeling van lage zielen, die klein zien en klein doen, zooals menschen die meegesleept worden naar hunnen val en in zich zelve noch de kracht noch de deugd bezitten het noodlot te remmen.

Van die opvatting is de schrijver van *Gekroonde Hoofden* uitgegaan om zijn drama op te bouwen en zijn karakters te teekenen. Hertog Arnold is een weerloos slachtoffer zijner zwakheden. Hij is goed van hart, te goed zelfs, maar zonder vooruitzicht, zonder zelfbeheersching en wordt slechts belangwekkend wanneer hij gevangen genomen en bij winternacht uit zijn kasteel wordt weggevoerd, afwijzende elke verzachting van zijn lichamelijk lijden alleen gevoelig aan de euveldaad van zijn zoon.

Deze wil het goede en doet het kwade. Hij grijpt niet naar de kroon, en wijst ze van de hand totdat de menschen en de gebeurtenissen hem dwingen ze zich op het hoofd te zetten. Hij is een gedwongen geweldenaar, een soort van Hamlet die niet als de wreker maar als een straffer van zijn vader optreedt en zijn daad van tragische gerechtigheid vervult met lijden en wroeging in het hart. Vader en zoon wekken meer deernis dan haat of liefde.

Beide deze figuren in hun lijdzaam, weifelend en halfslachtig karakter, slachtoffers van het noodlot, zijn in het drama met hunne halve tinten, met hun beweging van stijgen en dalen, van inspanning en ontspanning rijk getint en getoetst en leveren gewis den tooneelspelers benijdbare rollen op.

Zij zijn de hoofdpersonages en de schrijver heeft er een bijzondere studie aan gewijd en er groot voordeel uitgetrokken.

Achter hen staan de hertogin, de verpersoonlijkte heerschzucht, voor wie alles, ook de moord geoorloofd middel is, om haar doel te bereiken: een karakter uit den helle, die beweging brengt in de weifelende gemoederen, maar zelve niets dan afschuw verwekt; Pater Ambrosius, de sluwe dienaar van het Bourgondisch huis en de Graaf van Croy, de hooghartige natuur, wiens zeggen en doen laat voorzien hoe jaren nadien de val van het Geldersche hertogdom zal voltrokken worden. Alle drie zijn minder in kunstwaarde dan de oude en de jonge hertog, meer personages uit het melodrama dan uit het menschelijk historiespel.

Van minder belang in de handeling en eerder aanvullend dan onmisbaar zijn de overige personen. Schimmelpenninck een nobel figuur door zijn roerende verkleefdheid aan zijn ouden meester, Aleida van Kuilenburg en Frederik van Egmond twee welgeteekende karakterrollen, zijn aan te stippen als gelukke figuren.

Alles te zamen, dunkt mij, stof en dankbare stof genoeg om ook op de planken dit drama, boeiend bij de lezing, te doen gelukken.

MAX ROOSES.

Ons Souffleurshokje.

De regisseur,

door den Königl. Oberregisseur Karl Skraup, Stuttgart.

(Slot.)

Hoe is het nu met het ensemble der opera gesteld en hoe komt het, dat men over de regie daár veel minder klachten hoort dan bij het tooneelspel?

Bij de zangers komt het tooneel eerst in de tweede plaats in aanmerking. Daarom zijn zij veel afhankelijker van den regisseur dan de tooneelspelers. Bovendien heeft de operaregisseur het in zooverre gemakkelijker, daar het operarepertoire veel kleiner is en de noviteiten en nieuwe opvoeringen er veel minder voorkomen dan bij het tooneel. Behoeft hij aan den eenen kant, zooals later bewezen zal worden, ook minder tooneel-repetities, aan de andere zijde wordt hem het tooneelmatige nog veel gemakkelijker gemaakt, doordat de opera aan de meeste theaters, waar beide genres worden opgevoerd, den voorrang heeft en daarvoor dus meer tijd en middelen voor het tooneelmatige beschikbaar worden gesteld. *)

Wat nu den tekst, het gedeelte dat gezongen wordt, aangaat, hierbij hebben de kapelmeester en de regisseur bij de opera buitengewone voordeelen. Afgezien van den bindenden, muzikalen vorm is daar de wijze van repeteeren, het komen tot een afgerond geheel, eenvoudiger, dan de wijze van repeteeren bij het tooneel. Bij de „kamer- en piano-repetities” bestudeert de kapelmeester met de zangers ieder afzonderlijk en zoodra deze hun partijen machtig zijn, met het geheele personeel, den tekst en het muzikale gedeelte der opera. Hierbij wordt de opvatting, phraseering en nuanceering vastgesteld. En eerst wanneer dit gedaan is, als tegelijkertijd, en zelfstandig voor zich, het orkest geoefend is, eerst dan komt het repeteeren op het tooneel, waar het meer tooneelmatige deel der opera ingestudeerd wordt.

Voor de artistieke behandeling van den tekst, voor dit gewichtigste deel van zijn taak, beschikt de tooneelregisseur daarentegen niet over kamer-repetities, die toch zoo noodig zijn bij noviteiten, na een lees-repetitie, die alleen dient om den tooneelspeler met den inhoud, de handeling van het stuk bekend te maken. De nuanceering en het kunstig zeggen van den tekst worden dadelijk op het tooneel bestudeerd, waarbij de vertooner, voornamelijk in het begin, door het tooneelmatige deel zijner taak bijna geheel in beslag wordt genomen. En daar hij dan over den tekst, dan weer over het tooneelmatige, terechtwijzingen ontvangt, en er dus twee verschillende materies tegelijk behandeld worden, blijft slechts het voornaamste in zijn herinnering en vele teedere bijzonderheden gaan daardoor bij zijne vertooning te loor.

Slechts Laube aan het Weensche Stadttheater, het Duitsche theater in Berlijn en de Hertog van Meiningen hebben het onschatbare voordeel van kamerrepetities voor het tooneel erkend en zich ten nutte gemaakt.

Bijna alle tooneelspelers, zelfs de voornaamste, moesten bij hen eerst hunne rollen alleen studeeren, en eerst als die studies geëindigd waren, als iedere vertooner voor zich op de algemeene repetitie was voorbereid, eerst dan begonnen de tooneelrepetities, waarbij de regie bijna alleen voor het tooneelmatige te zorgen had.

Er is echter weinig uitzicht, dat men tot de kamer-repetities **) zal overgaan, want men schijnt er de waarde nog niet genoeg van in te zien; het is ten minste opvallend, dat de tooneelliteratuur, bekend met de treurige toestanden der theaters, nog niet aan dat systeem gedacht heeft. Het is

*) In Antwerpen is men er dan ook op uit om voor elk genre een afzonderlijken schouwburg te verkrijgen. (RED.)

**) Bij de oefeningen voor *Oedipus* zijn ze — hoewel waarschijnlijk niet bij het samenspel — door den leider toegepast.

(RED.)

niet te ontkennen, dat de theaterdirecteuren bij de invoering van zulke repetities een groote mate van geestkracht moeten bezitten, want vele tooneelspelers zullen zich tegen deze kamerrepetities verzetten en het als een geringschatting van hunne waarde als kunstenaar beschouwen, des te meer, omdat al wat nieuw is gemakkelijk tegenstand ondervindt.

Het is geen wonder, dat bij de positie, die een regisseur tegenwoordig inneemt, bij al de onverkwikkelijkheden, die zich in dat beroep, door het voortdurende contrast tusschen groote verantwoordelijkheid en geringe macht voordoen, slechts weinigen zich aan die betrekking wijden. Er zijn maar zeer weinig schouwburggen, die zich de weelde veroorlooven, om voor de belangrijke betrekking van regisseur een bizonderen persoon aan zich te verbinden. Gewoonlijk is daarmede een tooneelspeler belast.

Wat is het gevolg daarvan? Of de vertooner lijdt onder zijn betrekking als regisseur, of de regisseur lijdt onder zijn beroep van tooneelspeler; daar beide betrekkingen den geheelen mensch in beslag nemen. Vandaar dan ook, dat de beste tooneelspelers zich niet met de regie bemoeien, die dan gewoonlijk aan acteurs van geringere beteekenis wordt opgedragen.

Dat zou op zich zelve niet kwaad zijn, als deze onbeduidende tooneelspelers eenige belangrijke kennis van de regie hadden. Maar al ware dit het geval, dan lijdt toch ook deze regisseur door zijn dubbele betrekking. Aan de eene zijde ontbreekt hem het vertrouwen in zijn objectiviteit, want er bestaat altijd gevaar, dat hij zijne betrekking van regisseur opoffert aan die van tooneelspeler; aan den anderen kant beoordeelen de vertoonders zulk een regisseur zeer ten onrechte naar zijne tooneelspelers-bekwaamheden: Laube was nooit tooneelspeler en toch de beste aller regisseurs.

Men ruime den regisseurs die positie in, die hun volgens hunne noodzakelijke talenten, bekwaamheden en kennis, volgens hun groote verantwoordelijkheid en veelomvattende werkzaamheid toekomt; men geve hun zoowel op kunst- als op moreel gebied het noodige gezag, men wege hunne betrekking ook in materiele verhouding af — en, waarlijk, het Duitsche tooneel zal (evenmin als het onze — RED.) over gebrek aan goede regisseurs te klagen hebben, daar er toch vele personen gevonden kunnen worden, die door talent en kunst, geest en kennis, uitblinken.

Dames, hoeden af!

Op het oogeblik, nu men zoo wat overal bezig is met de vraag of de dames haar hoeden in den schouwburg mogen ophouden, is het niet onaardig melding te maken van een proces op dit stuk, dat in elk geval de verdienste heeft van met zijn tijd mee te gaan.

Kort geleden zat bij de voorstelling van *Madame Putiphar* in het „Théâtre de l'Athénée-Comique" te Parijs een heer in de fauteuils d'orchestre, die zijn hoed ophield, nadat het scherm voor het eerste bedrijf was opgehaald. Onmiddellijk begon men verzet aan te teekenen en van alle kanten schreeuwde men „Hoed! Hoed!"

De meneer hield zich dom.

Een van de schouwburgbedienden verzocht hem zeer beleefd zijn hoed af te nemen, maar de heer weigerde, terwijl hij er op wees dat vóór hem twee dames zaten, met hoeden, veel hooger dan de zijne, die hem beletten op het tooneel te zien.

De bediende hield aan en dreigde den bezoeker met de politie als hij bleef weigeren zijn hoed af te zetten.

Toen stond de heer van den hoed op en vroeg zijn geld aan het loket terug, wat hem natuurlijk niet werd gegeven. De bezoeker liet eerst nog die weigering door een ander constateeren en ging toen zijns weegs.

De bestuurder van het „Athénée-Comique" heeft thans een dagvaarding ontvangen om te verschijnen voor den kantonrechter.

De dagvaarding behelst de feiten, zooals zij hierboven zijn vermeld en voegt daaraan toe:

„Aangezien, in rechten, geen enkel voorschrift aan de mannen de verplichting oplegt om ongedekt een tooneelvoorstelling bij te wonen.

Aangezien men ten onrechte zou tegenwerpen, dat de zoogenaamde hooge hoeden het uitzicht van de andere toeschouwers belemmeren:

Aangezien inderdaad de vrouwenhoeden, die met hun tegenwoordige belachelijk-overdreven afmetingen, een hinder veroorzaken veel grooter dan die welke voortvloeit uit den vorenbedoelden hoogen hoed, zijn toegestaan op alle plaatsen en in alle schouwburggen.

Aangezien het verschil in geslacht niet voldoende kan worden geacht om deze ongelijkheid in het toelaten van een misbruik te verklaren.

Aangezien de mannen meer redenen hebben dan de vrouwen om hun hoed op te houden, omdat zij dikwijls lijden aan kaalhoofdigheid."

Om ten slotte te eischen: *Ten eerste* de teruggaaf van den prijs van den fauteuil ad 8 francs en *ten tweede* 50 francs als vergoeding van kosten, schaden en interessen voortvloeiende uit het niet bijwonen van de voorstelling van *Madame Putiphar*.

Later werd bericht, dat de eischer genoeg heeft genomen met een balkonplaats, eerste rij, zoodat de kwestie niet is uitgemaakt.

In verband hiermede herinnert een snuffelaar er aan, dat te Parijs al sedert 1881 een politieverordening op de schouwburggen bestaat, volgens welke „het verboden is, hoe dan ook, een voorstelling te storen of de toeschouwers te beletten het vertoonde stuk te zien of te hooren". Op dien grond zouden de dames in stallet en parterre kunnen worden genoodzaakt, hare hoeden af te zetten. Toch heeft geen enkel bestuurder zulk een verbod kunnen handhaven, behalve het *Théâtre Français*.

In Marseille is nu een gelijk voorschrift gegeven, dat van een aantal dames verzet heeft uitgelokt. Een spotvogel doet een beroep op de . . . modistes!

In Amerika zijn zij op enkele plaatsen de hoeden eenvoudig verboden, en wel in den vreemden vorm van een verbod aan de schouwburgbestuurders om dames met hoeden in hun zalen toe te laten. De Parijsche bladen ontvangen van verschillende zijden raadgevingen, die eigenlijk voor de politie of voor de schouwburgbesturen bestemd zijn. Een lezeres schrijft aan den *Figaro*, dat haar man er genoeg van heeft, als hij met haar in den schouwburg zit, onaangename en onbeleefde opmerkingen over haar hoofddekseel achter zich te hooren en verlangt, dat de dames als te Bayreuth hare hoeden eenvoudig zullen afzetten en in de hand houden of op haar schoot leggen. Een ander wil de zalen meer laten oplooopen, weer een ander vraagt aan de muren van de couloirs plankjes, waarop de dames hare hoeden kunnen leggen en een zeer practisch lezer wil, dat de schouwburgbesturen in hunne zalen twee of meer rijen *achter elkaar* gelegen plaatsen zullen open houden voor dames met groote hoeden. Zoo zouden deze van haar buitensporige hoofddekseels wel gauw genoeg krijgen.

Ingezonden.

Benoeming van leeraren aan de Tooneelschool.

Geachte Heer Banck.

Vergis ik mij niet, dan was 't October '96 toen u mij bekend maakte met uw voornemen om naar Frankrijk te vertrekken. De laatste vergadering van de Commissie van Beheer en Toezicht werd gehouden 10 Februari '97. Ik wist niet, dat u van plan was zóo lang weg te blijven en

waande u reeds geruimen tijd terug, toen in „Het Tooneel” van 15 Februari uw artikel verscheen.

Evenwel, dit alles doet weinig ter zake af. Wat mij de pen deed opnemen was het feit, dat een gedelegeerde bij de Commissie van B. en T., Voorzitter van de Haagsche Afdeling, iemand als u, die algemeen geacht wordt op de hoogte te zijn van 't geen er in het Tooneelverbond voorvalt, niet alleen in „Het Tooneel” een onjuist vermoeden oppert aangaande de benoeming van een leeraar, maar bovendien door zijn wenken en vragen het publiek in den waan brengt, dat de simpelste kwesties, welke zich bij de aanstelling van een leeraar of een leerares kunnen voordoen, door de Commissie van B. en T. eenvoudig over het hoofd zouden zijn gezien.

Indien u, alvorens uw artikel in te zenden, den Sekretaris van de Commissie om inlichting had gevraagd, dan zou u ongetwijfeld hebben ingezien, dat 't niet aanging de Commissie voor te stellen als zoo verregaand onnoozel. Ik twijfel er geen oogenblik aan, dat alleen belangstelling in de School u heeft doen schrijven en ik hoop met u, dat de gedelegeerden van de verschillende Afdelingen voortaan van meer belangstelling in de zaken zullen doen blijken; maar... dat die belangstelling zich dan ook toone: bijtijds en op de vergaderingen.

In de hoop u daar nog dikwijls te ontmoeten teeken ik

Hoogachtend,

MARCELLUS EMANTS.

Uitgeknipt.

Uit het *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage* d.d. 17 Februari l.l.

Friedrich Mitterwurzer is Zaterdag 13 Februari l.l. geheel onverwachts in 52-jarigen ouderdom te Weenen overleden.

Mitterwurzer ging door voor den geniaalsten hedendaagschen Duitschen acteur. Zijn kunst droeg steeds den stempel van sterke individualiteit. Daarenboven was Mitterwurzer zóó veelzijdig en wist hij zijn tooneelgestalten zóó waar en pakkend terug te geven dat het diep te bejammeren is dat zoo'n groot kunstenaar zoo vroeg gestorven is.

Het was de derde keer dat Mitterwurzer aan het Burgtheater werkzaam was. De beide vorige keeren was hij weggelopen omdat zijn onrustige en naar virtuositeit hakende natuur het aan zoo'n deftigen schouwburg niet kon uithouden. Maar in 1894 was hij teruggekomen, en van dit oogenblik werd hij de roem en de trots van het Burgtheater.

Zijn laatste rol was die van Hjalmar in Ibsen's *Wilde Eend*. Hij was bezig met het studeeren van Svengali voor gastrollen.

* * *

Uit het *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage* d.d. 18 Februari l.l.

De acteur C. van Dommelen, van wiens overlijden wij melding maakten, werd 17 Juli 1842 te Utrecht geboren. Reeds op 15-jarigen leeftijd trad hij in 'slands dienst. In 1873 was hij sergeant-schrijver bij de vesting-artillerie en deed toen mede aan een voorstelling, gegeven ten voordeele van een artillerist, die bij de manoeuvres zijn beide handen had verloren. Bij die voorstelling trok hij de aandacht van de directie van het gezelschap Albregt en Van Ollefen en ten gevolge daarvan werd hij in 1874 door deze directie geëngageerd. In 1876 ging hij met de meeste leden van het gezelschap over naar *Het Nederlandsch Tooneel*, dat hij tot zijn dood trouw gediend heeft.

Al behoorde Van Dommelen ook niet onder de eerste artiesten van het gezelschap, toch was hij een zeer nuttige kracht, zooals het *Hbld.* terecht zegt. Hij speelde meest kleinere rollen, waarvan door een goede typeering wat te maken was, en daarin slaagde hij meestal bijzonder goed. Men herinnert zich waarschijnlijk zijn generaal uit *De Werld* waarin men zich verveelt, een alleraardigste type van een brommerigen zwijgenden oud-militair; zijn Olivier le Daim

in *Lodewijk XI*, Robespierre in *Jan Masseur*, zijn apotheker in *Romeo en Julia*, waarin hij zich een bijzonder mooien kop had gemaakt, enz.

Verleden jaar bij een voorstelling van *Richard III* kreeg van Dommelen een bloedspuwing; weldra bleek, dat de maag was aangetast en aan maagkanker is de zieke na een langdurig pijnlijk lijden bezweken. De raad van beheer van *Het Nederlandsch Tooneel* had hem zijn volle traktement laten behouden.

Van Dommelen was een conscientieus artiest, die steeds ijverig zijn rollen bestudeerde, zijn rollen steeds kende en een zeer geregeld, kalm leven leidde. In zijn vrijen tijd deed Van Dommelen aan pastelteekeningen en boetseeren; hij maakte gedichtjes en teekende o.a. dikwijls levensgroot de koppen, die hij zich in zijn verschillende rollen zou maken. Merkwaardig is het dat die typen zoozeer verschilden. Zeker zal Van Dommelen bij de rolverdeelingen door *Het Nederlandsch Tooneel* nog menigmaal genist worden.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. Maart. *John Gabriel Borkman* van Henrik Ibsen, Mr. J. N. van Hall.

De Nieuwe Gids. Maart. Sophocles' *Antigone*, vertaald door Willem Kloos (*Wordt vervolgd.*)

Woord en Beeld. Maart. Louis Bouwmeester, J. Vriesendorp.

De Amsterdammer, Weekblad No. 1029. N. Judels, J. H. R.

De Kunstwereld, No. 11. *Thérèse Raquin*, S. Heijmans Jz.; *La Cloche engloutie*, E. den Dulk.

De Zon, No. 25. *Gevaarlijk Spel*, *Het Paradijs*, *Thérèse Raquin*; Hoeden af!; Parijsche Schouwburgen.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 24. Frans Boghout, Redactie; Alexandre Dumas Fils (*Het Tooneel*); Nederlandsche Schouwburg van Antwerpen (*Ka Ronseel*), Gust Dielemans; *Het Tooneel op den Buiten*, Lod. Scheltjens; *Uit de oude Doos*; Van den Belleman; Kunst- en Letternieuws; *De Liefdezuster*, door Isidor Albert, Leonidas.

Revue des Deux Mondes. 1er Mars. *Spiritisme*, *La Douleur*, *La Loi de l'Homme*, Jules Lemaitre.

La Revue de Paris 1er Mars. Trois succès au Théâtre, Gustave Larroumet.

Neue Deutsche Rundschau. März. Das Kopenhagener Theater, Peter Nansen.

The Athenaeum. No. 3620. *The Saucy Sally* a Farce in Three Acts, from the French by F. C. Burnand; *The Mariners of England* a Drama in Four Acts and Two Tableaux, by R. Buchanan and C. Marlowe.

To-Morrow. March. The noble art. IX, The critics by Stanley Jones; Ex Cathedra. VI, The blight on the music-halls by Max Beerbohm.

Advertentie.

Verschenen bij M. J. P. VAN SANTEN te Amsterdam:

Gekroonde Hoofden

HISTORIESPEL

DOOR

J. HUF VAN BUREN.

De opbrengst strekt ten behoeve der instandhouding van het Graf van Mevrouw KLE NE-GARTMAN.

PRIJS / 1.25.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 13.

21 APRIL 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD.

Officieel gedeelte: Beschrijvingsbrief voor de XXVII^{ste} Algemeene Vergadering met Toelichting op punt 6°. — Begrootingen met Toelichting. — Graf Mevr. Kleine. — Aan de Afdeulings-Penningmeesters.

Niet officieel gedeelte: V., De Vlamingen in Amsterdam (Persoverzicht: *Suze Mildhof*). — V., Uit de Amstelstad (*Fiacre 117, Ma Cousine, Deborah, Pierewaaiers, Bokkesprongen, Ouders, De beroemde Vrouw, Alliance Française, De Atheensche Vrouw*). — Modernus, Een stem uit den Haag. — V., W. C. Roijaards te Berlijn. — Tragisch of blij-eindend? (Vertaling van onzen Souffleur). — Ons Souffleurshokje. — Uitgeknipt. — Schouburg-Personeel. — Advertentie.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Nederlandsch Tooneelverbond.

27STE ALGEMEENE VERGADERING

op Zaterdag 8 Mei 1897 des morgens te 10 uur te Dordrecht in een der lokalen van het Hotel »Ponsen.»

PUNTEN VAN BESCHRIJVING:

- 1°. Opening der Vergadering.
- 2°. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
- 3°. Begrooting 1897/1898.
- 4°. Verkiezing van drie leden van het Hoofdbestuur wegens het periodiek aftreden van de heeren J. A. Heuff en J. Post van der Burg en ter aanvulling van de vacature ontstaan door het bedanken van den heer P. H. Hugenholtz Jr.
- 5°. Vraagpunt voorgesteld door de Afdeeling 's Gravenhage.
„Is het niet wenschelijk dat het geven van gratis-volksvoorstellingen van goede stukken door het Tooneelverbond worde bevorderd? Over welke middelen en op welke wijze zou dit kunnen geschieden?”
- 6°. Voorstel van den heer J. VRIESENDORP:
„Aan een College (aan te wijzen of te benoemen door de Algemeene Vergadering) wordt opgedragen, aan hen,

die dit verlangen en op voorwaarden door dat College zelf vast te stellen, een diploma uit te reiken als bewijs, dat zij zijn toegelaten tot de Nederlandsche (en Vlaamsche) tooneelcritiek."

TOELICHTING. Het zal voor een ieder, ook zonder dat ik het zeg, wel duidelijk zijn, dat mijn voorstel werd ingegeven door onlangs en vroeger plaats gehad hebbende maatregelen van enkele Schouwburgbesturen, die zonder vorm van proces aan Nederlandsche critici den toegang tot hunne voorstellingen, zelfs tegen betaling, hebben geweigerd.

Op den eigenlijken aard dier weigeringen kom ik niet terug. Het feit, dat zij toegepast zijn, was voor mij voldoende om te zoeken naar een regeling, die de herhaling van deze dingen kon voorkomen en ik meen, dat die regeling door het aannemen van mijn voorstel zal zijn gevonden.

Op het oogenblik is het met de tooneelcritiek zóó gelegen, dat ieder, die een tijdschrift uitgeeft, op geen enkel hooger gezag dan zijn eigen wijsheid tot tooneelbeoordeelaar kan aanstellen wien hij wil, ook al bezit deze daartoe niet de minste bevoegdheid.

In de eerste plaats moeten wij dus omzien naar een gezag, dat door ieder kan worden erkend en ik heb gemeend dat dit, na de besprekingen in de Afdelingen, op de Algemeene Vergadering zou kunnen worden aangewezen.

De toepassing van mijn voorstel heb ik mij, als volgt, gedacht.

Het aan te wijzen College reikt diploma's uit ter toelating tot de tooneel-beoordeeling in Nederland.

Die diploma's zijn persoonlijk, geldig voor één seizoen, bevatten het portret van den beoordeelaar, zijn in de vier talen gedrukt en zóó ingericht, dat zij (bijv.) vijf jaar kunnen duren. (De traditioneele dame vervalt.)

Zij kunnen ten allen tijde door het College worden ingetrokken.

De uitreiking en intrekking worden bekend gemaakt in „Het Tooneel." De intrekking slechts met vermelding van het nummer van het diploma.

Om toegelaten te worden legt men aan het College over examen-diploma's, geboorte-bewijs, portret, proeven van perswerk en verder alles wat ter zake dienen kan en door het College mocht worden verlangd.

Het is wenschelijk, dat het College niet te spoedig het afleggen van een bijzonder examen zal eischen, hoewel ik hoop, dat het daartoe vroeg of laat komen zal.

Na de toelating, waarover door het College binnen (bijv.) 3 maanden wordt beslist, wordt het diploma uitgereikt tegen vergoeding van de kosten ad (bijv.) f 1.—.

Het diploma geeft recht tot het voeren van een door het College vast te stellen persteeken.

Het College verzoekt aan de gemeentebesturen, in wier gemeenten zich toegelaten beoordeelaars bevinden, om aan alle ondernemers van publieke tooneelvoorstellingen, de verplichting op te leggen om aan de houders van het diploma vrijen toegang te verleen tot hunne voorstellingen.

Bij geval toegelatenen of ondernemers moeilijkheden ondervinden, wenden zij zich tot het College, dat na onderzoek het diploma intrekt of den ondernemer uitsluit van de bespreking zijner voorstellingen.

De toegelatenen zijn in die uitsluiting solidair en wie deze solidariteit mocht schenden, stelt zich bloot aan de intrekking van zijn diploma door het College.

Ook particulieren hebben het recht zich bij het College over een toegelaten criticus te beklagen. Na onderzoek van die klacht handelt het College naar bevind van zaken.

Er bestaat m. i. veel kans, dat de toegelatenen in geheel Nederland en daarbuiten, ook zonder inmenging van de gemeentebesturen, erkend zullen worden door de schouwburgbesturen, te meer omdat deze laatste ontheven worden van den last, dien zij nù hebben, om telken jare, soms eerst na vele overwegingen, nieuwe diploma's uit te reiken aan hen, die dit verlangen. Ook de critici zullen liever op hun algemeen diploma toegang vragen, dan zooals nu nog het geval is, van een klein tiental bijzondere diploma's te zijn voorzien, die van tijd tot tijd worden ingetrokken en elk seizoen moeten worden vernieuwd.

Tevens verwacht ik, dat de periodieke organen er prijs op zullen stellen een door het College erkend criticus aan hun redactie te verbinden, temeer omdat de toegelatenen zich behalve door hunne bekwaamheden ook nog zullen onderscheiden door het bovenbedoeld persteeken.

En hiermede vertrouwd ik, dat deze pijnlijke zaak tot aller genoegen zal kunnen worden geregeld.

J. VRIESENDORP.

7°. Aanwijzing der afdeling, aan welke Rekening en Verantwoording gedaan moet worden.

8°. Aanwijzing van de plaats, waar de volgende Algemeene Vergadering zal gehouden worden.

VRIJDAG 7 MEI 1897.

Te 8 uur in den Schouwburg te Dordrecht:

VOORSTELLING

te geven door eenige leerlingen der Tooneelschool onder leiding van den heer
S. J. BOUBERG WILSON.

De Afdeling Dordrecht noodigt HH. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden tot deze voorstelling uit.

Na afloop der Voorstelling heeft de Voorzitter der Afdeling Dordrecht, de heer D. CRENA DE JONGH, de eer HH. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden uit te noodigen tot eene bijeenkomst in de bovenzaal van het Hotel „Ponsen."

HH. Afdelings-Secretarissen gelieven vóór of uiterlijk op 1 Mei a.s. den Secretaris der Afdeling Dordrecht, den Heer A. J. DE KONING, Wijnstraat No. 84, te melden hoeveel Afgevaardigden van de uitnodiging van den Heer CRENA DE JONGH wenschen gebruik te maken en hoeveel plaatsen voor hen in den Schouwburg gereserveerd moeten worden.

ZATERDAG 8 MEI 1887.

Te 6 uur:

GEMEENSCHAPPELIJKE MAALTIJD

voor Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en andere Leden van het Nederlandsch
Tooneelverbond in het Hotel „PONSEN”

à f 3.50 per couvert met inbegrip van 1/2 flesch wijn.

Deelnemers worden dringend verzocht zich vóór of uiterlijk op 1 Mei a.s. aan te melden bij den Secretaris der
Afdeling Dordrecht.

De Secretaris der Afdeling verklaart zich gaarne bereid voor hen, die dit wenschen, logies in een der hotels te
bespreken, indien men hem schriftelijk vóór 5 Mei a. s. van dit verlangen kennis geeft.

A. Algemeene Begrooting 1897/98.

Ontvangsten.

Art. 1.	Contributie der Afdelingen en der Algemeene Leden	f	4470.—
„ 2.	Rente	„	20.—
			<u>f 4490.—</u>

Uitgaven.

Art. 1.	Bijdrage aan de Tooneelschool . . .	f	3290.30
„ 2.	Tijdschrift	„	800.—
„ 3.	Bijdrage voorstellingen, door Afdelingen te organiseeren	„	150.—
„ 4.	Reiskosten	„	150.—
„ 5.	Drukwerk	„	20.—
„ 6.	Bureaustkosten	„	35.—
„ 7.	Onkosten Algemeene Vergadering . . .	„	10.—
„ 8.	Onvoorzienne Uitgaven	„	34.70
			<u>f 4490.—</u>

B. Begrooting Tooneelschool 1897/98.

Ontvangsten.

Art. 1.	Bijdrage van H. M. de Koningin . . .	f	5000.—
„ 2.	Giften, Jaarlijksche bijdragen, enz. . .	„	220.—
„ 3.	Rente Fonds Hacke van Mijnden . . .	„	50.—
„ 4.	Schoolgelden	„	500.—
„ 5.	Bijdrage uit de Algemeene Kas . . .	„	3290.30
			<u>f 9060.30.</u>

Uitgaven.

Art. 1.	Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het onderwijs in lezen en verklaren van Nederlandsche en uitheemsche tooneelstukken en in verband daarmede de tooneelgeschiedenis en tooneelletterkunde	f	3500.—
„ 2.	Jaarwedden van het onderwijzend Personeel:		
a.	Voordracht, spel en figureeren . . .	f	1400.—
b.	Zang, uitspraak van het Nederlandsch, stemvorming	„	360.—
c.	Costuum- en costumeerkunde, mimiek, grimeeren, teekenen	„	360.—
d.	Dansen, schermen, plastische en mimische oefeningen	„	360.—
e.	Fransch, Hoogduitsch, Engelsch . . .	„	630.—
			<u>„ 3110.—</u>
Art. 3.	Toelage Mevrouw Rennefeld	„	250.—
„ 4.	Belasting	„	240.—
„ 5.	Verwarming, verlichting, duinwater . . .	„	270.—
„ 6.	Schoonmaak schoollokalen	„	80.—
„ 7.	Erfpacht	„	337.05
„ 8.	Rente 4 ⁰ / ₁₀₀ leening	„	40.—
„ 9.	Aflossing 4 ⁰ / ₁₀₀ leening	„	500.—
„ 10.	Bureaustkosten	„	10.—
„ 11.	Schoolbehoefden en bibliotheek	„	150.—
„ 12.	Onderhoud gebouw	„	250.—
„ 13.	Onderhoud ameublement	„	50.—
„ 14.	Verwarming en schoonmaak gymnasietieklokaal	„	34.—
„ 15.	Pianohuur en stemmen	„	60.—
„ 16.	Onkosten examens	„	60.—
„ 17.	Assurantie	„	19.25
„ 18.	Onvoorzienne uitgaven	„	100.—
			<u>f 9060.30</u>

Toelichting der Begrootingen.

Ontvangsten. *Algemeene Begrooting.*

Tot zijn leedwezen moet het Hoofdbestuur beginnen met de mededeeling, dat tengevolge van het achteruitgaan van het ledental Art. 1 *f* 90 lager is moeten geraamd worden dan het vorige jaar.

Begrooting Tooneelschool.

Het Hoofdbestuur opent met diepgevoelde erkentelijkheid deze Afdeling met de bijdrage van H. M. de Koningin.

Art. 2 is door het bedanken van eenige Donateurs der Amsterdamsche Afdeling *f* 20 lager uitgetrokken dan het vorige jaar.

Met groote teleurstelling maakt het Hoofdbestuur bekend, dat het onder de ontvangsten der Tooneelschool dit jaar geen bijdrage van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen kan vermelden. Bij gelegenheid der intrekking van het subsidie der Stad Amsterdam besloot deze Maatschappij gedurende 3 jaren een aflopend subsidie van *f* 1000, *f* 750 en *f* 500 ter beschikking der Tooneelschool te stellen, indien mocht blijken, dat die instelling deze gelden noodig had. Tengevolge van de groote giften, die toen geschonken werden, verzochten wij aan het Hoofdbestuur van het Nut, daar de vermeerdering onzer inkomsten slechts van voorbijgaanden aard was, of ons het subsidie uit te keeren en ons toe te staan deze giften te kapitaliseeren om door de rente van dit kapitaal onze inkomsten blijvend te vermeerderen, of na expiratie der 3 jaar ons alsnog het niet uitgekeerde gedeelte der *f* 2250 uit te betalen. Het Hoofdbestuur, ingenomen met de loyale wijze, waarop deze zaak behandeld was, gaf ons de stellige belofte om na afloop van bovengenoemden termijn aan de Algemeene Vergadering van het Nut voor te stellen het niet uitgekeerde alsnog toe te staan. Daar deze *f* 2250 door ons niet werden opgevraagd, stelde het Hoofdbestuur aan de Algemeene Vergadering van het Nut van 1896 voor een opklimmend subsidie van ditzelfde bedrag ter beschikking der Tooneelschool. Daar deze Vergadering besloot geen gelden voor langer dan één jaar toe te staan, werd slechts tot een subsidie van *f* 500 voor 1896/97 besloten. Wij meerden gerechtigd te zijn tot de verwachting, dat dit jaar het 2e gedeelte van het voorgestelde subsidie aan de goedkeuring der Nutsvergadering zou onderworpen worden. Zeer groot was dus onze teleurstelling, toen meergenoemd Hoofdbestuur ons berichtte, dat het geen vrijheid vond dit voorstel aan de Algemeene Vergadering te doen.

Tengevolge van een en ander zijn onze inkomsten met *f* 620 verminderd.

Uitgaven. *Begrooting Tooneelschool.*

Art. 12 moest met *f* 50 verhoogd worden, daar een gedeeltelijke vernieuwing der goten noodzakelijk is gebleken.

Daar dit jaar een der polissen moet vernieuwd worden is Art. 17 tot een bedrag van *f* 19.25 uitgetrokken.

Een nieuwe post, Art. 6, moest aan de begrooting worden toegevoegd, daar ons, de Dames-Patronessen gehoord, gebleken was, dat van de bewoners van het Schoolgebouw, billijkerwijze niet kan geëischt worden, dat zij zonder vergoeding zich met het schoonmaken der schoollokalen belasten.

Uit het voorgaande blijkt, dat onze verdere uitgaven moeten verminderd worden met een bedrag van *f* 769.25 (*f* 620 verminderde inkomsten + *f* 149.25 vermeerderde uitgaven).

Vooreerst werd Art. 8 tengevolge van het uitloten van één aandeel verminderd met *f* 20.

Verder moest Art. 11 *f* 30 lager geraamd worden. Het spijt ons zeer, dat hierdoor voor de uitbreiding der bibliotheek minder gelden beschikbaar zijn.

Toen vóór eenige jaren de jaarwedden der leeraren verminderd zijn tengevolge van het achteruitgaan onzer financiën, is het tractement van den Directeur intact gebleven. Zeer noode zijn wij dan ook thans tot de voorgestelde verlaging overgegaan. Daar wij reeds lang voorzagen een dergelijken maatregel te moeten nemen, hebben wij in Mei 1896 den Directeur gewezen op de mogelijkheid, dat thans door ons dit voorstel zou moeten gedaan worden. *Wij verzoeken evenwel gemachtigd te worden bij een eventueel voordelig saldo op de rekening 1896/97 dit saldo tot een bedrag van hoogstens f 500 te bestemmen voor het salaris van den Directeur en de betreffende begrootingspost met ditzelfde bedrag te verhoogen.*

De overige *f* 219,25 moeten bezuinigd worden op de

Algemeene Begrooting.

Art. 2	werd met	<i>f</i> 100
" 3	" " "	50
" 6	" " "	5
" 8	" " "	64,25 verlaagd.

Graf Mevr. Kleine.

Bij Mr. A. Fentener van Vlissingen is voor de overbrenging van het graf van Mevr. Kleine nog ingekomen *f* 5.— van den heer J. F. W. Homeijer te Amsterdam.

Aan HH. Afdelings-Penningmeesters.

Die Afdelingen, welke de verplichte bijdragen aan de algemeene kas nog niet of slechts gedeeltelijk hebben gestort, worden verzocht vóór 1 Mei o.k. de verschuldigde gelden te zenden aan den ondergeteekende.

Schiedam,
April 1897.

De Algemeene Penningmeester,
C. I. VINKESTEIJN.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

De Vlamingen in Amsterdam.

Wie het slot van mijn gelijknamig artikel in het vorig nummer met aandacht las, heeft wel kunnen merken, dat ik doekjes wond om de voorstelling van *Suze Mildhof*, die toen nog komen moest. Die voorstelling had al heel wat voeten in de aard gehad en onder de vele hoofden, waarop de mislukking van dien avond neerkomt, is ook het mijne. Voor zoover men deze vertoening zou willen doen gelden als maatstaf voor geheel het Vlaamsche tooneel voor zoover zou ook mij niet anders overschieten dan te bekennen, dat ik mij verkeken had.

Maar gelukkig voor mij en de vele anderen, die in den Vlaming iets meer zien dan een soort Nederlander van den kouden grond, hebben wij thans het recht te beweren, dat men — wie dan ook — ons het Vlaamsch tooneel heeft laten zien op zijn dunst. De verantwoordelijkheid voor hen, die de voorstelling hebben op touw gezet, was groot. Zij namen op zich twee taalverwante volkstammen tot elkaar te brengen, gescheiden slechts door het voetlicht. Als het een Transvaalsche tooneelgroep was geweest dan zou Amsterdam wellicht getierd hebben van genot — en waarom niet? — nu echter waren het máár-Belgen.

Ik behoor nu eenmaal tot die jeugdige onschuld, voor welke het hemd nader is dan de rok en mij is de Vlaming, die telkens in onze pers van zich doet hooren, liever dan de Transvaler, die zoo'n eind uit de buurt woont.

Daarom hindert het mij zoo, dat „men” *Suze Mildhof* hier liet spelen.

Die „men” — waarom zou ik het langer verzwijgen? — is het Bestuur onzer Afdeling Amsterdam.

Het moet op prijs gesteld worden, dat dat Bestuur, naar het schijnt in hoofdzaak „op aandrang” van anderen en dus misschien niet met hart en ziel, de onderneming heeft aangedurfd. Het heeft zich de moeite gegeven in Antwerpen Nestor de Tière's *Eene Misdadige* te gaan zien. Maar heeft het door lezing zich op de hoogte gesteld van wat *Suze Mildhof* om het lijf had? Heeft het daarover met de noodige voorzichtigheid Vlaamsche beoordeelingen gelezen, is de Commissie *ad hoc* voor Vlaamsche zaken ¹⁾ in den arm genomen?

Het Afdelings-bestuur had in elk geval kunnen — en om het belang der zaak ook moeten weten, dat het beter zou zijn geweest géén Vlaamsche voorstelling dan deze.

Want *Suze Mildhof* is in het Vlaamsch tooneelblad lang niet gunstig beoordeeld en de keus voor de Amsterdamsche voorstelling is daarin zelfs uitdrukkelijk afgekeurd ²⁾.

In Antwerpen kwam het stuk tweemaal voor het voetlicht ³⁾.

Met het oog hierop heb ik dan ook het Antwerpsch Tooneelgezelschap van den heer van Doeselaer aangemoedigd ⁴⁾ om nog eens terug te komen met iets anders, dus iets beters dan *Suze Mildhof* en dat ik daarin niet geheel ongelijk heb gehad mogen de volgende getuigenissen bewijzen, die ik, als een echte bloemlezing uit verschillende bladen, laat volgen.

Het *Handelsblad* is „door veel in de opvoering aangenaam verrast geweest”, van het spel heeft het een „gunstigen indruk” gekregen. Laroche is „een goed, bescheiden acteur”, van Keer „blijkbaar een verdienstelijk karakterspeler”, Mej. Marie Verstraete „een actrice met temperament”.

In *Het Nieuws van den Dag* lezen we: „De heer Dilis toonde (in *Eene Kokette*) een goed redenaar te zijn, Juffer Jonkers, eene tooneelspeelster, die het Vlaamsch malsch en

behagelijk spreekt, Mevr. Verstraete-Lacquet, in type, zeggen en doen het artistieke”.

Ook het *Nieuws* betreurt de keus van het stuk en besluit met den wenk: „Een volgende maal kiezen zij (Bestuurder en tooneelspelers) zelve het stuk!”

En na het stuk te hebben afgekeurd, vervolgt *De Telegraaf*:

„Maar afgescheiden hiervan is het Vlaamsch zoo'n heerlijke taal om aan te hooren, klinkt het zoo genoeglijk welkend en zoo typisch eigen, dat wij vaak het stuk konden vergeten, om te luisteren naar de vriendelijke stemmen van mevr. Verstraete-Lacquet, mevr. Marie Verstraete en mej. Elisa Jonkers. Ook is de heer Laroche een zeer buitengewoon speler, die van zijn prullige rol werkelijk nog iets goeds te maken wist”.

De Nieuwe Amsterdammer zegt dit:

„Van de medespelenden verdient in de eerste plaats vermelding, de heer Laroche (de brave, degelijke Klaas), 'n artist van onmiskenbaar talent, uitmuntend door natuurlijkheid en eenvoud. Zoowel in uiterlijk als in z'n manier van doen had hij opmerkelijk veel van Kreeft. Mevr. Marie Verstraete (Suze) is hier van vroeger welbekend. In de titelrol b.v. van *De Vrouw van Papa*, de aardige comedie-operette, behaalde zij destijds veel succes. Toen gaf zij, in dat vroolijke luchtige genre, heel wat beters te zien, dan nu. Haar spel scheen me zwaar toe, zonder schakeering, zonder hartstocht. Mej. Jonkers, 'n lieve ingenue, die de Vlaamsche taal meer eer aandeed dan de anderen en de heeren Van Keer (Jan Schelmers) en Janssens (de „schuwe” Simon) waren niet slecht in hun rollen.

De mogelijkheid is niet uitgesloten, dat de hier genoemde en de niet-genoemde artisten in een minder onmogelijk stuk dan het thans vertoonde, een veel schitterender figuur zullen maken.”

Maar lees nu verder de *Amsterdamsche Courant* (Het Geeltje):

„Wat het eigenaardige genot dezer vertoening was? Wel, vooreerst het (voor mij) gansch nieuwe van de troep, dus het heel speciaal genoeg van onbekende namen op het program, vreemde stemmen en nooit-geziene gezichten, iets wat bij andere Hollandsche vertoeningen zoo niet voorkomt. Dan — en dat vooral — de groote bekoring van taal en spel. De taal, meerendeels (ach, waarom niet altijd?) dat naïef-klinkend Vlaamsch, zoo grappig met het „gij” en „u” tusschen moeder en dochter, met de aparte woorden en zinswendingen: *Hebt gij dan ook naar den cercle geweest?* en echt-Vlaamsche aardigheden: *Ga voort, jongman!* waarop de jongman antwoordt: *Ja, ik zou makkelijk voortgaan, als ik maar weer op straat was!*

Het spel was eenvoudig, natuurlijk, oprecht, eerlijk, zonder gekunsteldheid of mooi-doenerij, een heel sympathiek streven om het sober en gewoon weer te geven, zooals men denken moet dat de gewone menschen in het werkelijk leven die dingen zouden gezegd hebben. Niet heel „af”, geen fijn beeld, maar een karakterteekening met enkele grove, juiste lijnen. Maar hier moet ik spreken van het stuk *Suze Mildhof*, nieuw tooneelspel in 4 bedrijven door Bernard G. Bolle. Want ik ben er volkomen zeker van, dat het spel, behalve de voortreffelijke eigenschappen, die ik noemde, nog meer regelrecht kunstgenot zou hebben opgeleverd, als maar dat stuk niet zoo onbeholpen, zoo in-valsch, zoo conventioneel en onmogelijk geweest was. Neen, er was hier niet veel te beginnen en men heeft er ongetwijfeld van gemaakt wat maar doenlijk was.”

En als uw geduld nog niet is uitgeput, ook nog *Het Nieuwsblad voor Nederland*:

„Eerlijk gezegd, al was het stuk nog slechter geweest, dan hadden we het toch gaarne aangehoord, al was het alleen maar om het prettig-welkend beschaafd uitspreken der Vlaamsche taal. Dit klonk ons vooral aardig en lieflijk in de ooren uit den mond van mejuffrouw Elisa Jonkers,

¹⁾ Blz. 13 van dezen Jaargang.

²⁾ Het Nederlandsch Tooneel nrs. 20 en 24.

³⁾ Idem nr. 27.

⁴⁾ Idem nr. 26. Zie ook *Het Handelsblad* van 4 April, *De Telegraaf* van 1 April en *De Kunstwereld* nr. 14.

de zuster van mevrouw van Kerkhoven-Jonkers uit Rotterdam.

Voor het spel der artisten kunnen wij niets dan lof hebben. De dames Verstraete-Lacquet, Marie Verstraete en Elisa Jonkers mogen er zijn; ze vertolkten hare rollen met veel uitdrukking en bewogen zich gemakkelijk op het tooneel. Hoe klein haar rolletje ook was, toch deed mej. Pottier (lees: Mevr. Bertrijn) zich kennen als een aardig, lief actricetje."

Om te eindigen met de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*:

„Jammer, dat het Antwerpsch tooneelgezelschap, dat heden avond eene voorstelling gaf in den Hollandschen Schouwburg, met zoo'n onmogelijk stuk gekomen is: men deelde mij mede, dat de Vlamingen zelf een drama hadden voorgesteld van Nestor de Tière, waartegen echter bezwaren zijn geopperd door het Tooneelverbondsbestuur, dat met de regeling dezer voorstelling belast was."

„Maar zij 't dan ook niet onder de gelukkigste omstandigheden, wij hebben toch een indruk gekregen van de wijze van spelen der Antwerpsche tooneelstukken en die indruk was gunstig. Dat het publiek naar het stuk van den heer Bolle (een Noord-Nederlander) nog heeft willen luisteren, is te danken aan het eenvoudige, eerlijke spel dezer Vlamingen. Natuurlijk was er verschil in talenten en stonden niet allen op gelijke hoogte als de heer Laroche of de dames Verstraete, moeder en dochter, maar een gelukkig streven naar natuurlijk doen en spreken trof ons bij schier allen. Wat de uitspraak betreft, sommigen onder de mannen spreken bijna Noord-Nederlandsch. Wij voor ons zien daarin voor onze Dietsche tale nu juist geen winst. Het zou ons een verlies schijnen, als de Vlaamsche schakeering in de uitspraak verloren ging. De dames houden hare Vlaamsche moeder in dit opzicht meer in aandenken — en wij bekennen gulweg dat het Vlaamsch uit den mond van Elisa Jonkers ons zeer bekoorlijk toeklinkt.

In een aardig lever de rideau (*Eene Kokette*) hadden wij nog gelegenheid vooral het beschaafd en juist gevoeld „zeggen" te waardeeren van den heer Dilis."

* * *

Hebben dan al deze beoordeelaars*) het niet gezien en gevoeld als ik? En als nu al dat goeds niet tot zijn recht is gekomen, wie is daarvan dan anders de schuld dan het Bestuur onzer Afdeeling? Ik stel de vraag opzettelijk, omdat er mij van die zijde een vriendschappelijk verwijt van is gemaakt, dat ik het Vlaamsch tooneel belangrijk genoeg achtte om aan een Amsterdamsch publiek te komen toonen wat het is.

Maar als wij nagaan, hoe dat zelfde publiek onze Nederlandsche kunst verwaarloost dan mogen we nog dankbaar zijn, dat ten minste de deskundige pers deze Antwerpsche voorstelling, niettegenstaande allen tegenspoed, zoo gunstig heeft beoordeeld.

Gelukkig hebben de Vlamingen zich dus weinig of niets te verwijten. V.

Van bevriende zijde ontvangen wij nog de volgende regelen:

Groote Goden! Wat hebt ge gedaan!... De Vlamingen heerlijk ontstemd, nog vóór het Publiek hun aanschijn aanschouwd had. Ik veronderstel nl. dat ze behooren tot de liberale partij — en die hebt ge uitgedaagd. Of het *mijn* raad geweest is dien men volgde toen men de Brabançonne niet liet spelen, weet ik niet. Van dit lied willen vele „Zuid-Nederlanders" niets weten. Zij dulden het: meer niet. Dat bleek nog op het laatste Congres-banket te Antwerpen, waar men bij het spelen van deze „Hymne-nationale" opstond, maar niet meezong, doch terstond met verduubelde kracht inviel toen het „Wien Neérlands bloed" volgde.

*) *De Kunstwereld* (nr. 13) is, voor zoover ik weet, het eenige blad, dat nagenoeg geen enkel goed woord voor de voorstelling over had.

Nu geeft ge echter in de plaats van de Brabançonne „De Vlaamsche Leeuw." Maar dat is sedert de laatste verkiezingen in Antwerpen de strijdleus der Clericalen: die hebben zich er van meester gemaakt. Liberale Antwerpsche ooren willen het niet meer hooren. Hoeveel warmer zouden die lui nog gespeeld hebben als... de Land- en Volkenkunde behoorlijk geraadpleegd was. Inderdaad, bij het Tooneel is toch allerlei wetenschap noodig!

H.

BERICHT. De heer HUBERT LAROCHE, eerste rol van den Nederlandschen Schouwburg te Antwerpen, houdt 22, 23 en 24 dezer voordrachten, achtereenvolgens in den Rotterdamschen Kunstkring en voor de Afdeelingen Tiel en 's Gravenhage van ons Verbond.

Uit de Amstelstad.

In de afgelopen maand is zoo nog al 't een en ander voorgevallen. Voor *Suze Mildhof* verwijs ik naar het artikel, dat hieraan voorafgaat en dan moet ik u verzoeken met mij gedurende vier avonden plaats te nemen bij de gebroeders van Lier in de Amstelstraat. Ik zal trachten u een denkbeeld te geven van Baron en Marcelle Lender van het Théâtre des Variétés te Parijs. Een span dat aan elkaar is gewaagd. Baron is een soort Fransche van Zijlen met een lichaam en armen, die herinneren aan een levende S, maar wat zijn stoffelijk omhulsel aan S-vorming te veel heeft, dat mist hij in zijn stem. De onvolkomen S, die doordat de tong naar voren komt, onbehoorlijk wordt uitgerafeld, vornt misschien het voornaamste gedeelte van Baron's komische kracht. Men zou het hem niet aanzien, dat hij al dicht bij de zestig is, zoo jeugdig weet hij nog te doen en dat hij stukken speelt als *Fiacre 117* en *Ma Cousine*, dat bewijst wel, dat hij er niet aan denkt om oud te worden. Marcelle Lender is pas 35 maar zij neemt met groot gemak de *airs* aan van iemand, die 15 jaar jonger is. Zij beschikt over een schalksche wuftheid en voor een kleintje, ook wat haar kleeding betreft, is zij niet vervaard. Dat getuigen opnieuw de stukken, waarin zij hier met Baron optrad. Zeer voldoende werden zij terzijde gestaan en wij hopen van harte, dat we ze nog eens een keer terug zullen zien.

De derde avond bij van Lier was gewijd aan *Deborah*, een oud drama van het jaar 1849, kennelijk door Salomon Hermann Mosenthal geschreven ter eere van de vervolgte joden. Het stuk speelt in 1780 te Stiermarken. Deborah heeft de heel-mooie rol van de verliefde joodsche vrouw, die haren beminde, een katholiek, wel eerst vervloekt, omdat hij haar liet zitten en een ander, zijn nicht Hanna, huwde, maar hem ten slotte toch vergeeft.

Mevrouw van Lier-Cuypers, die het stuk op haar schouders nam en de titelrol vervulde, vond daarin zeker veel van haar gading: grooten hartstocht; het is haar evenwel niet mogen gelukken aan de bezwaren, die dit hoogst onnatuurlijke drama voor den tegenwoordigen toeschouwer heeft, voldoende tegemoet te komen. Dit kan zij niet helpen, want de andere spelers — Schwab uitgezonderd — hadden heel wat meer kunnen maken van dit onbekookte melodrama. Hadden zij ten minste maar wat overdreven! Het is soms net of de lui koude voeten hebben, zoo leuteren ze over de heftigste dingen heen. Op dit punt heb ik vooral een appeltje te schillen met Mej. Rika Hopper. In de eerste plaats knikte zij almaar van ja, een stelsel, dat naar mijn gedachte past aan rederijkers en aan dienstdoden, die een opdracht krijgen, maar niet aan oud-leerlingen der Tooneelschool. Doch dat is dan tot daar-aan-toe. Het is veel erger, dat zij in dit stuk nagenoeg geen enkele maal den gezwollen toon van het melodrama heeft gepakt. Ik zal toch niet moeten vreezen, dat men deze jonge dame bij haar opleiding zou hebben verzuimd er op te wijzen, dat er verschillende stijlen van spel bestaan?

Met één voorbeeld wil ik haar fout onderstrepen. Rika Hopper, de katholieke medeminnares van Deborah heeft van deze joodsche vrouw o. a. te zeggen: „Mèt haar ver-trekt ons booze noodlot!” Men voelt gemakkelijk, dat dit is een zin van groote beteekenis. Hij mag gezegd worden met een breed gebaar, dat op bevrijding wijst, met een fonkelend oog, dat van verlossing spreekt en met een ba-zuinende stem, die rolt over het publiek, dat daardoor den indruk van verlichting moet krijgen. Maar wat heb ik ge-zien en gehoord? Een jong meisje, dat liefjes en kransjes-achtig in stand en toon, de woorden uitsprak op een manier, waarop twaalfjarige kinderen bijv. zouden zeggen: „En d'r tante zat óók in 't bootje.” Als bij van Lier de leiding wat te wenschen overlaat, dan kunnen de oud-leerlingen zich immers nog wenden tot hun vroegere leermeesters? *)

Zoals ik gezegd heb: Schwab maakte een gunstige uit-zondering, maar dat was niet voldoende om de vertooning te redden.

Deborah is kennelijk uit het bestoven archief voor den dag gehaald om aan Mevr. van Lier een rol te bezorgen, maar als men het zoo ver moet zoeken, dan is het met deze grooté tooneelspeelster gedaan. Zij zou heel wat verstan-diger doen als zij zich, hoeveel moeite het haar ook zal kosten, trachtte aan te passen aan het moderne drama, veel beter althans, dan zooals nu, stukken te zoeken, die geheel over-eenkomen met den tegenwoordigen staat van haar talent. Want dat talent is voor groei vatbaar en de stukken, waarin zij nu haar bevrediging zoekt, raken al meer en meer uit den tijd. Doch ik ben in het vorig nummer hierover al uitvoerig genoeg geweest.

De vierde avond bracht ik zoek bij *Pierewaaiers*. Een Fransche klucht, die mij nòch nieuw, nòch aardig voorkwam. De wegkruiperij in kasten en de betrappingen *en cabinet particulier* beginnen wat duf te worden, wij bezitten bovendien op ons tooneel geen krachten, die dat overwinnen kunnen.

Kreeft mag er een gooi naar doen, hij is tòch niet elegant genoeg, Mevr. Buderman-van Dijk is misschien de eenige, aan wie deze dingen kunnen worden toevertrouwd en zeer zeker is het overige personeel voor dit werk volkomen ongeschikt al is het dan ook aangevuld met bijna alle leden der zusterfamilie Bonefang, die vroeger in de alom vermaarde schiettent op de kermisken bekend waren wegens de smakelijke handigheid, waarmee zij de wind-buksen der amoureuze schutters wisten op te draaien en de leukheid waarmee zij aan de touwtjes trokken om de wilde beesten toch maar te laten brullen, ook al zag de schutter zon noch maan en al schoot hij gaten in het zol-derdoek van de tent, in stede van de zwarte roos op het lijf des loeienden ondiers te treffen. We hebben in die tent meer plezier aan de dames beleefd, dan wij van haar, nu zij gepromoveerd zijn tot achter het voetlicht, verwachten kunnen.

Chrispijn -- hij gaat met Kreeft naar het Leidscheplein -- gaf *Bokkesprongen*, een fatsoenlijke omwerking van 't *Paradijs*, dat in Frascati steeds menschen blijft trekken en liet daaraan voorafgaan *Ouders*, een episode in twee tafereelen, uit het Februari-nummer van Nederland, geschreven door den heer en mevrouw Simons. Het behelst den ommekeer, die er tusschen twee echtelijke tortels plaats vindt als er een kind geboren wordt. Deze echtelieden worden al heel vreemd te moede, de vader zou zelfs in staat zijn geweest de geneesmiddelen, die het kind voor sterven moeten behoeden, onbruikbaar te maken. Dit stuk heeft te weinig grootheid van gedachte en is te peuterig geschreven om te voldoen. De stijl van het ding is te mooi voor het onderwerp, dat de meerderheid van een schouwburgpubliek nu eenmaal vrij alledaagsch vindt. Niet-

tegenstaande de uitmuntende verzorging door Chrispijn en Mevr. Ternooy Apel is deze oorspronkelijke pennevrucht helaas ook alweer in de wieg gesmoord.

De Stadsschouwburg werkt tegenwoordig met *De beroemde Vrouw*, een niet nieuw stuk van von Schönthan en Kadel-burg. De goede krachten doen mee, het stuk is van een huiselijk, onschuldig karakter, het draait er zoo aardig op neer, dat een vrouw maar liever haar man moet beminnen, dan beroemd zijn en de kwinkslagen zijn van zoo gul allooi, dat men er gaarne om lacht.

Ik hoop, dat een zekere groep van schouwburgvrienden, die zich wel kunnen noemen „de Fransche gemeente” en die met *Monsieur chasse*, zoo bedrogen zijn uitgekomen, langzamerhand zullen gaan begrijpen, dat het toch wat eenzijdig is, om zoo uit sluitend met Fransch te dweepen en dat zij thans ook eens een Hollandsche voorstelling met hun zeer op prijs gestelde tegenwoordigheid zullen vereeren. Zij behoeven daarom hun lidmaatschap voor de „Alliance Française” nog niet op te zeggen, want avonden als die met Georges Berr en Michel Carré zijn buitengewoon prettig. Berr ten minste heeft monologen gezegd om van Zuïjlen te doen blozen.

* * *

De „Fransche gemeente” heeft *mijn* opwekking, om een hollandsch stuk te gaan zien nog niet kunnen lezen, maar toch wel die in het Handelsblad en ziet! ook bij *De Atheensche Vrouw* in den Stadsschouwburg hebben wij haar nog niet mogen begroeten. Zij kan toch niet afgeschrikt zijn door het Nieuws, dat zoo vrij was om aan te nemen, dat Alber-ding Thijm, hadde hij nog geleefd, het bijwonen van de voorstelling aan jonge meisjes zou hebben ontraden? Na *Monsieur chasse*, waarmee ik de Fransche gemeente zoo gaarne nog eens hartelijk zou willen plagen, is ook dát niet aan te nemen.

Mesdames et Messieurs, les Absents! Vous avez eu tort, tort comme toujours.

Gelukkig is er nog beterschap mogelijk, want dit drama in 3 bedrijven van Leo Ebermann, metrisch vertaald door Dr. H. C. Muller heeft in het algemeen een zeer gunstigen indruk gemaakt.

De grieksche hetaere Phryne, ontmoet een jongen Spar-taanschen gezant Agis. Deze figuur, die haar in plaats van de verwijfde hofmakerij der Grieken, op mannelijk-trotsche wijze het hoofd biedt, doet Phryne uitroepen:

„Ik heb voor 't eerst een man gezien.”

Om dezen eenen zin zou ik het eerste bedrijf nog wel eens willen bijwonen. De liefde, die ontstaat tusschen Agis en Phryne brengt zoowel de Grieken, waaronder haar voornaamste aanbieder Thrasyllus, van streek, omdat zij haar, de godde-lijke, die men in marmer uitbeitelt, den vijandelijken Spar-taan niet gunnen en ook bij den mede-gezant baart deze verhouding met het oog op de politieke gebeurtenissen, die een oorlog tusschen Attica en Sparta doen verwachten groote onrust. Het gevolg is dat Phryne en Agis vluchten. Phryne verraad het geheim van een Spartaansche krijgs-operatie aan den Griek Thrasyllus. Agis door berouw overmand pleegt zelfmoord en Phryne keert tot haar vorigen staat in Thrasyllus' paleis terug.

Het is een drama, dat vooral in het derde bedrijf door het in- en uitgehoop en het praten achter half-openhangende gordijnen, technisch zwak is, want de indruk van grootheid, die het moest te weeg brengen, omdat de gemoedsaandoe-ningen, bij alle partijen daarin, heftig zijn verstoord, ontardt zeer feestelijk in het spelen van kiekboetje. Maar wij -- de vitters van nature -- stappen ditmaal gereedelijk over dat onheil henen, omdat het aan het groote publiek lang zoo gewichtig niet voorkomt als aan ons.

Wij hebben aan dit drama, waarvan de verzen bij het eerste hooren, doorgaans een goeden indruk maken een verjonging te danken van Mevr. Brondgeest, die Phryne speelt.

*) Ik zal er den Directeur der School eens naar vragen.

Zij overdrijft in mijn oogen steeds en heeft het hier ook gedaan, maar al had ik in het eerste bedrijf liever één der vuurroode bloemen, waarmee zij haar buitengewoon geestig-blonde, op-zij gescheiden pruik meende te moeten opsieren, gemist, en al was haar lichtblauw toilet eer gemoderniseerd, dan, zooals het hier beter zou hebben gepast, in stijl gebracht, toch was zij er mij niet minder lief om. De gestrengheid is nu eenmaal en wel een beetje helaas, haar sterkste zijde niet, maar zij vergoedt deze fout glansrijk door haar loshangende wuftheid die in dit spel zoo bij uitstek oirbaar is. Als zij haar liefde voor den jongen Spartaan, die haar voor 't eerst een man deed zien, op zich voelt afkomen, als zij hem steelsgewijs, als schaamde zij, de hetaere, nu zij voor 't eerst de heilige liefde gewaar wordt, zich toch werkelijk; als zij dan zoo langzaam den bloemstruik nadert om dien jongen, schoonen man, de geurige, kleurende bladkelken, die hij weigeren zal aan te nemen, af te plukken één voor één, dan is die oude tooneelspeelster, die toch in ons land nog steeds zoo hoog staat aangeschreven, weer zoo aanbiddelijk jeugdig, weer zoo verrassend begeerlijk, dat wij er zeer blij over zijn, haar zóó te zien.

Nu wordt zij goed ter zijde gestaan. Clous gaf een geestigen, fijnen Epicurus, die ondanks zijn grijze haren nog naar den geest in alles mee geniet, en van Schoonhoven, trof, hoewel in het tweede bedrijf wat ruw, wat abattoir-achtig, den vermaden, gouden minnaar overigens op zijn best.

De Jong, de aangebeden Spartaan, leefde in zijn jonge minnaarsrol, hij voelde zich thuis en gaf zich, hoewel nog steeds een weinig houderig, toch in vele opzichten glansrijker en dichterlijker dan ik hem vele malen zag.

Het derde bedrijf zakte aanmerkelijk; gelukkig kan dit voor een deel toegeschreven worden aan het stuk, waardoor de spelers dan, naar het schijnt, vuur willen laten zien, waar slechts vonken zijn. Dan gaan zij opschroeven, dan blazen zij aan en doen leelijke dingen. Vergeten zij zich dan? Moet hierin de verklaring worden gezocht, dat Mevr. Brondeest banaal wordt en grof van zeggung, waardoor het publiek komt te lachen en wat tragisch moest wezen komisch gaat zien? Ligt daarin de oorzaak van de vele taal- en spreekfouten, die zoowel zij als de Jong dan laten hooren? Het is te hopen, dat het publiek daar gemoedelijker over heen stapt dan ik kan doen. Want „ik heb, schanden, swijgt, faderland, volterbank, knaapph” en die soort van wisselwiesjes zijn mij zoo hinderlijk als een mug in 't oog op een heeten, zomerschen dag.

Wie weet of Chrispijn die mug niet netjes zal weten weg te nemen. V.

P.S. Tot mijn leedwezen kon ik op den eereavond van den heer Smith niet tegenwoordig zijn en bereikte de droevige tijding van het overlijden van Mevr. Stoetz mij te laat om daarvan uitvoerig gewag te maken.

Een stem uit den Haag.

Waarom brengt „Het Tooneel” aan zijn lezers geen geregelde correspondentie uit 's Gravenhage? Acht men die overbodig, omdat de voornaamste gezelschappen, die in de residentie optreden, van elders komen en hunne voorstellingen dus reeds besproken zijn door de recensenten van Amsterdam en Rotterdam? *) — Het argument is geldig; maar toch zou een verslaggever uit den Haag wel eens 't een en ander kunnen melden, dat een Amsterdamsche of Rotterdamsche briefschrijver niet in de gelegenheid is op te merken.

Een zelfde stuk doet in twee plaatsen niet altijd hetzelfde en dit geldt vooral, waar het tooneelminnend publiek in de beide plaatsen uit zoo geheel verschillende elementen is samengesteld als bijv. in Amsterdam en den Haag het geval schijnt te zijn. De bezoekers van den schouwburg in de hoofdstad zijn van een gansch ander gehalte dan die van

de hofstad en nu komt het mij voor, dat in deze het publiek van den Haag door de Koninklijke Vereeniging stiefmoederlijk wordt bedeed.

Kon men de Haagsche tooneelvrienden er eens toe brengen op een meeting hun meeningen aangaande de faits et gestes van Het Nederlandsch Tooneel te openbaren, dan zou 't m. i. duidelijk blijken, dat wij, Hagenaars, tal van grieven hebben tegen de wijze, waarop voorzien wordt in onze behoefte aan dramatisch genot.

't Is waar: in menig opzicht is alles onze eigen schuld. Waren wij minder laks, dan hadden wij zeker niet kalm berust in de „philiströse” manier, waarop ons gemeentebestuur zich aan alle invloeds-uitoefening op de artistieke exploitatie van onzen schouwburg heeft onttrokken en dan zouden wij er evenmin in berusten, dat den Haag nog altijd maar één bruikbare schouwburgzaal bezit.

Het is mij onbekend in hoeverre de Haagsche Afdeeling van het Tooneelverbond zich in deze meer had kunnen doen gelden; maar wanneer men nagaat wat in andere landen gemeentebesturen over hebben voor de nationale dramatische kunst, dan mag men daartegenover de houding van het onze zeer zeker erbarmelijk noemen. Ik weet wel, dat alles geschiedt — of liever verwaarloosd wordt — onder het motto: geen opdrijving van belastingen; maar wordt dit motto tegenover andere nuttige uitgaven ook zóódanig in eere gehouden? — Ik betwijfel t zeer. Ik heb niets tegen Laakkanalen, grachtwaterverversching en havens; maar voor kunstgenot, in de eerste plaats voor nationaal dramatisch kunstgenot moet ook gezorgd worden. Bovendien bedenke men, dat er geen beter middel bestaat om de vermogenden weg te jagen en dus de stad te verarmen, dan door te zorgen, dat een stad arm wordt aan gelegenheden, waar die vermogenden artistieke genietingen kunnen smaken. Waar de verveling wordt ingehaald, daar verdwijnen de genotlievenden. Wie zorgen wil voor de armen, zorgo dus in de eerste plaats voor de rijken.

Maar niet alles ligt aan ons Gemeentebestuur.

Dit bestuur kan zich inderdaad tot op zekere hoogte verantwoord achten, als 't de bespeling van den stadschouwburg toevertrouwt aan een vereeniging, die voor Nederland zijn wil, wat het Théâtre Français is voor Frankrijk. Vervult echter de Koninklijke Vereeniging deze roeping?

Men zal zeggen: 't is dwaasheid deze beide instellingen met elkander te vergelijken en ik moet toegeven, dat het Nederlandsch Tooneel het voorbeeld van het Théâtre Français in de meeste opzichten onmogelijk kan volgen. Wij, Nederlanders, bezitten noch een voldoende aantal oorspronkelijke stukken, noch een voldoende aantal tooneelartiesten, om van ons eerste gezelschap te kunnen vergen, dat het uitsluitend de beste Nederlandsche stukken zal spelen en uitsluitend de beste Nederlandsche kunstenaars zal engageeren. Maar wat wij wel van onze Koninklijke Vereeniging zouden mogen eischen is, dat zij nog altijd, gelijk in de eerste jaren van haar bestaan, een duidelijk uitgesproken roeping bezat en aan die roeping getrouw bleef. Zij moest ten minste een troep uitstekende krachten bezitten, die een geheel vormden, en niet slechts een samenraapsel van kaf en koren, dat wel in twee of meer plaatsen tegelijk kan optreden; maar dan ook overal en kaf en koren moet aanbieden. Zij moest eveneens en van het oorspronkelijke en van het vreemde ons niet alleen het beste, maar ook al het beste brengen en niet slechts een paar merkwaardige stukken benevens tal van oude paradepaarden en nieuwe flauwiteiten. Het moest niet kunnen gebeuren, dat een stuk als *Les Tenailles* — waarvoor ik maar een matige bewondering koester; doch dat in elk geval veel opgang maakte en zeer merkwaardig mag genoemd worden — in de residentie vertoond moest worden door... het gezelschap van Lier. Het moest evenmin gezegd kunnen worden, dat onze voornaamste tooneelvereeniging in het afgelopen seizoen aan de residentie maar twee belangwekkende vertooningen

*) In den Haag schijnt „men” dit werkelijk en tot mijn spijt te meenen. (RED.)

wist te geven nl: die van *Koning Oedipus* en die van *John Gabriël Borkman*.

Vergis ik mij niet, dan is een en ander aan de omstandigheid te wijten, dat het Nederlandsch Tooneel te Amsterdam en te 's Gravenhage optreedt in twee gebouwen van geheel verschillende afmetingen en voor twee publieken van zeer uiteenlopende smaken. Zulk een taak op zich te nemen staat gelijk met het onmogelijke te willen verwezenlijken. Ergo wordt de taak slecht volbracht. Het gevolg is dan ook, dat te Amsterdam de schouwburg — naar ik verneem — in den regel weinig bezoek heeft, zonder dat de Hagenaars kunnen verklaren bevredigd te zijn. Men doet nu eens wat voor: den Haag, dan weer iets voor Amsterdam of liever: men laat nu eens wat na, omdat het niet past voor Amsterdam, dan weer iets anders, omdat het niet geschikt is voor den Haag en kan bijna nooit iets vinden, dat kans heeft in beide steden te bevalen.

Ware den Haag een tweeden schouwburg rijk, waarin een artistiek gevormd gezelschap de nieuwste intieme stukken vertoonde, dan zou de groote schouwburg daar al spoedig er even verlaten uitzien als thans met de Amsterdamsche — gelijk mij wordt verzekerd — maar al te dikwijls het geval is.

Nu zou daar tegenover kunnen staan, dat de opvoeringen van het Nederlandsch Tooneel in den regel vlekkeloos waren; maar ook dit is zoo niet. Dat de Vereeniging in de laatste jaren, na een periode van verval, wederom wat vooruit is gegaan, valt niet tegen te spreken; maar zij verliest allengs te veel goede krachten *) en zij verheugt zich nog altijd niet in een flinke, artistieke leiding.

Als 't waar is — wat mij ook al weer verzekerd wordt — dat de Heer Bouwmeester tegenwoordig als régisseur fungeert, dan kan ik bezwaarlijk iets anders doen dan mij daarover ten zeerste verbazen. 't Zij verre van mij hiermede iets ten nadeele van onzen grootsten tooneelspeler te willen beweren; maar voelt de Directie niet, dat een meespelend artiest onmogelijk een goede leider kan zijn van het geheel? Ik weet best, dat bij tal van gezelschappen de régisseur zelf rollen vervult; maar omdat die fout vrij algemeen is, wordt zij daarom tot een deugd? Begrijpt men dan niet, dat een régisseur buiten het ensemble moet staan, om dat ensemble behoorlijk te kunnen overzien? En beseft men ook niet, dat de Heer Bouwmeester, die zelf hinderlijk erg op den souffleur steunt, zeker niet de man is om dien souffleur eens wat minder hoorbaar te maken in de zaal?

De opvoering van *John Gabriel Borkman*, die een zegepraal had kunnen zijn voor Het Nederlandsch Tooneel is vergeleken bij diezelfde opvoering door het Rotterdamsche gezelschap, tot een nederlaag geworden. **)

De vertooning van *Koning Oedipus* heeft alleen de bewonderaars van Bouwmeester, die zich om de rest niet bekommeren, tevreden gesteld.

En dat waren nu de twee merkwaardigste avonden van het afgelopen seizoen!

Nu zou ik nog wel een woordje willen zeggen over de voorstelling, die aan de leden van het Tooneelverbond gratis werd aangeboden en dan tegenover de bekende opmerking: men moet een gegeven paard niet in den bek zien, een andere plaatsen, die luiden kon: een gracieuse gever schenkt niet weg, wat hij toch wel kwijt wil zijn; maar . . . mijn artikel is al lang genoeg.

Het volgend jaar zal de Vereeniging ons hebben te geven en het gesproken drama of blijspel en de gezongen opera.

Zal zij slecht gesubsidieerd dan beter aan haar roeping kunnen voldoen?

Ik betwijfel 't al weer en mij persoonlijk spijt het, dat zij niet hooghartig de bespottelijke aanbieding van onzen gemeenteraad heeft gewezen van de hand.

*) Nu Roijaards weer!

**) Dit is ten minste mijn indruk van het geschrijf in Nieuws van den Dag en Nieuwe Rotterdamsche Courant.

Verlangt men nu een conclusie, dan weet ik er tot mijn leedwezen geen andere te trekken dan deze: er moet in onze tooneeltoestanden een groote omwenteling komen en tegelijkertijd in den Haag een tweede schouwburg.

MODERNUS.

W. C. Roijaards te Berlijn.

Het is eigenlijk buiten het goed en zuiver begrip van kunst dat een tooneelspeler optreedt in een andere taal dan zijn eigen, hoewel de spraakvermomming thuishoort in de tooneelspeelkunst.

Maar let wel, het kunstmatig spreken en het gebroken taaltje uit den vreemde komen nooit voor in een ernstig dramatisch werk, het zijn de probate hulpmiddelen voor de klucht en het blijspel.

Het spreken van vreemde talen — bijbelscher nagedachtenis — is als het zonder noodzaak geschiedt grappenmakerij of dronkenmanswerk.

Wat Roijaards bezielde toen hij Svengali in *Trilby* voor Berlijn aanvaardde wil mij niet scherp voor den geest komen.

Het zal zijn ijdelheid gestreeld hebben, zeker!, maar staat hij dan in zijn eigen achting niet te hoog voor *Trilby*? Hij kon verwachten, dat na *Trilby* iets beters van hen zou worden verlangd en dit is ook geschied. *Vossische Zeitung* 1 April: „Herr Roijaards hat in uns den Wunsch geweckt zu erfahren, ob er auch eine dichterische Gestalt glaubhaft darzustellen vermag, und ob seine Kunststücke zur Kunst ausreichen.“

Maar daartoe zal Roijaards zeer mooi Duitsch moeten spreken en wij weten maar al te goed, dat zelfs zijn Nederlandsch enkele leelijke eigenschappen had, die ver van het Duitsch afstaan.

Dezelfde *Vossische* getuigt dan ook: „Dieser Holländer spricht zwar deutsch, aber mit einem so ausgeprägt heimathlichen (!) Gurgelton und so fremdartig im Accent, dass man ihn nu schwer versteht.“

Het *Kleines Journal* is in dit opzicht al heel hatelijk: „Herr Roijaards soll nach einer vom Neuen Theater verschickten Reklame vier Sprachen beherrschen. Schade, dass er zu diesen vier Sprachen als fünfte nicht auch die deutsche gelernt hat. Er kaute unsere schöne Sprache durcheinander, warf sie in die Luft und versetzte ihr dann noch ein Paar handfeste Gutturale, dass es ein Jammer war.“

Het valt dus ernstig te betwijfelen of Roijaards ooit een Berlijnsche figuur zal worden; want gesteld nog, dat hij na niet al te lang tijdsverloop heusch goed Duitsch zal spreken — hij zelf zegt, dat het den tweeden dag al beter ging — dan zal daarin toch altijd blijven hangen, wat hier leelijk was en daar niet is uit te staan.

Afgezien van de taal is het te bezien of Roijaards zichzelf wel overtreffen kan na zijn Svengali.

Het is bij mij zoo goed als zeker, dat zoodra Roijaards iets anders, zelfs beter zal doen dan deze monsterrol, men toch zal blijven zeggen: „Dan had-je Svengali eens van hem moeten zien!“

Om zich in Berlijn er bovenop te houden zal hij zijn Svengali moeten verslaan en daarvoor heeft hij die rol te hoog opgevoerd. Vooral technisch. Dit wordt door de Duitsche bladen gaarne erkend. Maar het is en blijft een rol waar de *Volkszeitung* terecht van zegt: „Er kann in Krämpfe und Zuckungen geraten, so stark wie er will, kann teuflisch grinsen, kann so schmierig aussehen, dass man ihn nicht nur zu sehen, sondern auch zu riechen glaubt, und kann im Sterben so über der Tisch fallen, dass sein Kopf wie der eines geschlachteten Hammels über den Rand fällt, das Alles mag der Natur des aus dem Schmutz und Elend sich aufringenden Dämons entsprechen, aber es flöszt uns kein Behagen ein.“

De *Vossische Zeitung* zegt hiervan: „Der Kopf scheint sich in dieser Hängelage sichtbarlich mit fahler Leichen-

farbe zu überziehn, und man vermeint, das Haupt Johannes des Täufers auf der Schüssel der Herodestochter liegen zu sehn. Dieser Tric war der Gipfelpunkt einer überaus virtuoson Leistung."

Als men zoóver is gegaan, kan men moeilijk, in *Duitschland*, „eine dichterische Gestalt glaubhaft darstellen."

De *Staatsbürger Zeitung* snijdt zich, meen ik, leelijk in de vingers als zij spreekt van: „Die brillante lebendige Inszenirung, jedenfalls nach Pariser Muster, macht Herrn Lautenburg alle Ehre." Want hier komt het chauvinismus in al zijn kleinheid om den hoek kijken. Niet genoeg, dat men Roijaards moest afbreken, omdat hij uit Holland kwam, nu krijgt zelfs in deze hatelijke kritieken nog Parijs het pluimpje, dat eerlijk voor Londen had moeten zijn.

Het is immers ook van de *Berliner Zeitung* niet anders geweest dan een hatelijkheid om te schrijven: „Der holländische Schauspieler war nicht immer ganz verständlich, aber das hat mich noch am meisten gefreut."

Toch, niettegenstaande de onaangename dingen, die de Berlijnsche bladen van Roijaards gezegd hebben, erkennen zij, dat hij is een groot tooneelspeler en het *Berliner Tageblatt* doet dit in de volgende bewoordingen:

„Aber auch die Besetzung der Rolle des Svengali war ein Fehler. Herr Willem Roijaards aus Amsterdam scheint ein guter, ein sehr guter Schauspieler zu sein. Seine Maske des galizischen Musikers war ein Meisterstück; und manchmal traf er auch Blick und Ton des Kulissenvampyr so, dass man einen genialen Künstler vor sich zu sehen glaubte. Aber wir vertragen dieses eintönige melodramatische Spiel auf die Länge nicht; und der Dialekt, den Herr Roijaards zum Besten gab, erinnerte mit seinen Gutturaltönen doch noch mehr an Holland als an Galizien."

In het kort zal dus deze geschiedenis, die in mijn oogen een zeer burleske tint heeft, wel hierop neerkomen, dat Roijaards weer spoedig in ons lage land terug is. Dan hebben we twee aandoeningen aan hem te danken: de aangename bluf, dat hij over de grenzen in de *Duitsche* taal, als (lach niet:) *Hollandsch!* tooneelspeler op prijs is gesteld en de vreugde van het weerzien van Roijaards, dien niemand gaarne voor goed zou missen en die zeker een der steunpilaren is van ons Nederlandsch tooneel.

V.

Tragisch of blij-eindend?

Een erger fantasie

van Dr. PAUL HAMBURGER.

(*Frankfurter Zeitung* 15 Mrt.)

Ik was uit een theater-voorstelling tehuis gekomen. Het was volstrekt geen kwaad stuk dat ik gezien had, en het had een sterken indruk op mij gemaakt. Het heette *Freiwild* van Schnitzler. Maar nu ik thuis was, begon ik mij opeens te ergeren. Ik ben waarachtig geen vijand der modernen; integendeel. Maar men is toch een mensch met een zekere gemoedsgesteldheid. En nu wilden mijne zenuwen dat ik mij ergeren zoude. Het was wel geen plotseling uitgebroken ergernis, maar eene herhaling van aanvallen, die dikwijls macht over mij kregen; zoo iets als een principieele ergernis.

Al weder had een braaf jongmensch daar voor onze oogen zijn leven moeten laten, en een niet minder braaf jong meisje wierp zich wanhopig op zijn lijk! Weder had iemand het over de menschelijke ellende gehad. Maar, sakkerloot, waarom toch? Waarom moeten wij ons zoo laten pijnigen en kwellen? Dezen keer had ik nog bovendien een gewichtige reden voor mijn ergernis. Ik kan namelijk het schieten op het tooneel niet meer verdragen. Vroeger, toen ik nog in ongetrouwen staat in den schouwburg kwam, was het anders. Maar als men eenmaal een vrouw naast zich heeft zitten, wier wel en wee iemand niet onverschillig is, eene vrouw wie men

toch ook het recht om zenuwachtig te zijn niet ontzeggen mag, eene vrouw die — om op de zaak terug te komen — van het oogenblik af, dat in de verste verte de mogelijkheid bestaat, dat een schot aan den horizon van het tooneelstuk opdoemt, onrustig wordt en de ooren toehoudt — dan gaat iemand dezelfde onaangenaamheid in het bloed zitten; geen ziekte is zoo aanstekelijk als nervositeit. Dat in het bovengenoemde tooneelspel de brave jonge man, die de hoofdrol speelt, ten slotte omgebracht moest worden, dat was zooals de zaken liepen, te voorzien. Maar ik had de stille hoop gevoeld, dat de woedende officier minstens de beleefdheid zou gehad hebben van zijn degen gebruik te maken, dan was die fatale knal niet gekomen. En nu had de ongelukkige nog een revolver in den zak, die hij zoo maar afschoot, waarmede hij niet alleen de borst van zijn slachtoffer maar ook al mijne verwachtingen doorboorde. Kort en goed, ik ergerde mij, en had er alle reden toe.

Nu, van deze zaak geheel afgescheiden: waarom, ik herhaal het, moeten wij ons maar altijd-door door het tooneel laten pijnigen en martelen? Zekerlijk zal menigeen, die een diepen wrok tegen de modernen in den boezem voedt, zegepralend opstaan, bravo roepen en zeggen: „Zie je, daar heb je het, je bent zelf de schuld er van. Waarom ga je naar het theater als er een nieuw stuk van de modernerichting wordt opgevoerd, en waarom vervloek je niet voor altijd de modernen. De modernen, dat zijn de booze jongens, die al den bitteren nood van het leven, waaraan wij reeds meer dan genoeg hebben, nog in het schrille licht voor het voetlicht brengen. De modernen..."

Zulke en dergelijke redeneeringen kennen wij reeds lang.

Het is waar, dat mijn ergernis deze keer een moderne betrof. Maar, ongelukkig, deden de ouden niet beter, en hoe grooter zij waren des te erger. De grootste van allen, een zekere Shakespeare, wiens realismus den ergsten verketteraar van het moderne realismus door eerwaardigen ouderdom als heilig voorkomt, is tevens de ergste van allen. Dat is juist het ergerlijkste van de zaak, dat de grootste dichterlijke geesten sedert de grijze oudheid bepaald op het tragische verzet schijnen geweest te zijn. En zooals de ouden zongen, piepen nog heden de jongen. Alle meenen zij door moord en doodslag, met de smartelijkste gebeurtenissen en de verschrikkelijkste ellende, het allergrootste genoegen te doen, want het genoegen is toch het doel der kunst; daarover zijn zelfs de geleerden, die anders moeilijk onder één hoed zijn te vangen, het volkomen eens. Over het genoegen in tragische toestanden hebben zich reeds ontelbare mensen, die het niet na kunnen laten de zaken tot in den grond na te gaan, hunne hoofden gebroken. Schiller heeft zich daarover in eene verklaring volgens zijne wereldbeschouwing uitgelaten. Maar niet iedereen is het daarmede eens. Lees slechts de door Wilhelm Scherer nagelaten fragmentarische „Poetik", om te weten hoe deze geestige, grondige kunstkenner, over dat vraagstuk tobt. Maar is de vraag niet valsch gesteld? Gaan wij niet alle van een verkeerde veronderstelling uit? Wij houden rekening met het genoegen, in tragische toestanden als een uitgemaakte zaak. Wat dwingt ons daartoe? Is het dan waar, verstout ik mij te vragen, dat wij in tragische toestanden genoegen vinden? Neen en nogmaals neen! Wij hebben genoegen in al het andere schoone, dat die werken ons aanbieden, en het tragische, nu, dat nemen wij als een onvermijdelijk kwaad op den koop toe, daar de dichters, aan wier genade wij met huid en haar zijn overgeleverd, het aldus en niet anders hebben willen. Het zou ons veel aangenamer zijn als wij van het tragische in het werk verschoond bleven. En in ons diepste binnenste komt de wensch op, dat er toch een middel mocht zijn, ons daarvan voor goed te bevrijden.

Als ik mij niet vergis, bestaat er in Indië eene traditie, onverbreekbaar en waaraan men zich houdt als een door den staat uitgevaardigde ethisch-aesthetische wet voor alle dichterlijke voortbrengselen, dat zij ten slotte een gelukkige

oplossing moeten hebben, al mocht de dichter ook vroeger zijne personen in nog zooveel behoefte en nood verstrikt hebben. Tegenwoordig importeerden wij reeds de meest verschillende artikelen uit het land der heilige koeien; wij ontvingen Indische tarwe, Indisch bronswerk, Indische vogel-nesten. Zouden wij nu niet het besluit kunnen nemen, ons ook deze erfelijke wijsheid eigen te maken, zelfs al is zij ontstaan op den bodem van eene, in de kindschheid van het menschelijk geslacht teruggaande beschaving? Van overheidswege moest een wet uitgevaardigd worden van den volgenden inhoud:

„Eenige paragraaf.

Op den dag der uitvaardiging van deze wet is iedere dichter en schrijver genoodzaakt, zijn tooneelstukken, romans, novellen, in 't kort alle voortbrengselen der verbeelding, zogenoemd „goed” te doen eindigen, dat wil zeggen zoodanig, dat het niemand onaangenaam of verdrietig kan stemmen. Hem, die dit voorschrift niet opvolgt, wordt de bevoegdheid om zich als dichter of als schrijver te uiten, onherroepelijk voor altijd ontzegd; de verschillende exemplaren van de tegen de wet strijdende werken worden vernietigd.”

Zouden de dichters eenigen verstandigen grond hebben om zich over zulk eene, in het belang van het publiek, dat zich niet gaarne door hen in een onaangenaam humeur wil laten brengen, uitgevaardigde wet, onwillig te toonen? Zij hebben het toch geheel in hun hand, of zij het verliefde paar gelukkig willen laten trouwen, of dat zij het tot een ellendigen dood willen veroordeelen. En de overweldigende meerderheid wil zeker het paartje liever getrouwd zien. Waarom zou men dus voor hunne vreemde eigenzinnigheid niet een stokje steken. Zij zouden eindelijk zelve er slechts nut van trekken. Het is jammer dat Bismarck in der tijd van zijn almacht geen gebruik heeft gemaakt om zulk een heilaanbrengend wetsartikel uit te vaardigen, in plaats van zoovele andere, die wij gaarne hadden gemist. Het is jammer dat niemand hem op de verzoenende, menschen-verheugende macht, op de sociale beteekenis van zulk een maatregel heeft attent gemaakt. Misschien had hij daaraan de voorkeur gegeven boven de heerlijke socialistenwet. Waar wordt thans een staatsman gevonden, die in staat is deze groote gedachte tot werkelijkheid te brengen?

Maar met de uitvoering van het geschetste wetsartikel zou men zoo spoedig niet klaar zijn. Het zorgt slechts voor de toekomst. De werken van vroeger tijd, die tegen het gebod gezondigd hebben, kan men toch maar niet eenvoudig vernietigen; daar zouden de volken, die hunne litteraire schatten hoog stellen, krachtig tegen opkomen, en met recht. Daarom zouden die werken dan omgewerkt moeten worden om ze in overeenstemming met de wet te brengen. De zaak schijnt misschien eenigszins vreemd, maar is toch in den grond zeer eenvoudig. Eigenlijk had men niets anders te doen, dan in de slotbedrijven eenige weinig beteekenende veranderingen te maken.

Laten wij eens een paar markante voorbeelden noemen en laat ons eens zien of zelfs het meest tragische einde niet met geringe moeite tot een harmonisch en bevredigend slot is om te werken.

Beginnen wij met den grooten Brit. Hoe verschrikkelijk is het dat in *Lear* de hoofdpersonen bijna alle, de besten zoowel als de slechtsten om het leven komen! De booze, de giftige Goneril en de harteloze Regan en de verraderlijke Edmund, moeten er dan desnoods maar aan gelooven; maar waarom ook de edele Cordelia en de gelouterde oude Lear? Kon hij den slaaf niet doodslaan, vóór hij Cordelia ophangt of de schoone gehangene weder in het leven terug roepen? Het is waar, de bevrijde zou hij toch niet kunnen trouwen; want ten eerste is hij te oud, en ten tweede is zij zijne dochter, en ten derde is zij reeds getrouwd. Maar het zou toch aardig zijn, als zij beide in het leven bleven en men aannemen kon, dat zij zelfs heden nog in leven zouden zijn, als zij intusschen niet tóch gestorven waren. Of *Romeo en*

Julia. Moet die ongelukkige Julia volstrekt een paar seconden te laat wakker worden? Zou het niet veel aangenamer zijn als Romeo juist op het oogenblik, dat hij het fleschje met vergif aan de lippen wil brengen — hij kon dus kalm eerst nog zijn schoone afscheidsrede houden — bemerkt, dat Julia de oogen opslaat, waarop de beide gelieven innig geroerd zich in elkaars armen werpen en de vaders niet minder geroerd hun den zegen geven?

En zou het niet even zoo gemakkelijker zijn, het treurige lot van de arme Desdemona te voorkomen? Moet zij werkelijk maar altijd weder op nieuw haar bloeiend leven verliezen omdat — zooals ook iemand eens gezegd heeft — de zwarte Othello zich een erge verkoudheid heeft op den hals gehaald? De goede Emilia behoefde slechts een paar oogenblikken vroeger aan de deur te kloppen; dan is Desdemona nog niet geworgd, en de woedende Moor kan dan liever de slechte Jago verworgen.

Men ziet, het is niet zoo verschrikkelijk moeilijk om bij Shakespeare zulke verbeteringen aan te brengen. En met de Duitsche klassieken is het niet anders. Reeds Dubois Reymond heeft aangetoond, hoe verkeerd het van Goethe was, dat hij zijnen Faust niet met het lieve Gretchen heeft laten trouwen. Wat zou dat een aardig paartje geweest zijn! Faust zou dan in het 2e deel met de linkerhand met Helena kunnen trouwen. Met Schiller is het zekerlijk een bijzondere zaak, in zoverre, dat hij gewoonlijk historische onderwerpen voor zijn drama's koos. Maar wordt niet algemeen aangenomen, dat de dichter zich niet aan de historische waarheid behoefte te houden, dat hij met menschen en zaken omspringen kan, zooals het hem het beste in zijn kraam past? Waarom zou dus niet liever Wallenstein Butler ombrengen, als dat hij door hem zoo gewetenloos vermoord wordt? En in *Maria Stuart* zou men zonder veel moeite het zoo kunnen maken, dat Lord Leicester zich alleen per schip naar Frankrijk begeeft, maar dat hij, door berouw en liefde gekweld, vóór het te laat is, de bekoorlijke Schotsche koningen schaakt.

Zooals het met de klassieken is, zoo is het ook met de modernen. Wij zouden ons zoo erg graag door Gerh. Hauptmann's *Hannele* in ons binnenste laten roeren, maar kon Hannele na haren koortsachtigen droom den voet, waarmee zij reeds in het graf staat, niet weder terugtrekken? Dan kon er nog een slotschène aan gemaakt worden: een half dozijn jaren later, Hannele met den braven meester voor het echaltaar. Of *Morituri* van Suderimann! Dat kan alles zoo blijven als tot nu toe, alleen geheel aan het einde moest het nog goed worden. Teja vindt zelf dat het van hem en de oude Gothen jammer is, dus zoude het zeer juist zijn, wanneer op het oogenblik, dat allen toch reeds tot een heroïsch dood bereid zijn, de met de uitgezochtste lekkernijen beladen schepen nog aankwamen. Als lekker slottableau zou men een groote eet- en drinkpartij kunnen houden. Bij *Fritz* zou de verandering iets meer gecompliceerd zijn; maar, het zou toch wel te doen zijn. Ongeveer op de volgende wijze: Als Fritz heen wil gaan, komt op nieuw een paardrijdende bode met de allernieuwste, sensationeelste berichten. De beleedigde echtgenoot, niet tevreden, dat hij Fritz zoo jammerlijk heeft toetgetakeld, heeft zijne op heeterdaad betrapte echtgenoot in woedenden toorn omgebracht, en die zelfde woedende toorn heeft hem een beroerte, waar de dood op volgt, bezorgd.

Daarom is het duël onmogelijk. Fritz echter wordt door de verpletterende uitwerking van dat bericht weder teruggebracht tot het denkbeeld om een zaak in Amerika op te richten, besluit aan geene zijde van het groote water een nieuw leven te beginnen en het rooskleurige uitzicht blijft bestaan, dat hij na eenige jaren zelfs zijn trouw nichtje kan laten overkomen. Om nu ten slotte nog eens op het stuk, waarover ik begonnen ben, *Freiwild*, terug te komen; daarin kost de verbetering slechts een pennestreek: de edele jonge burger behoeft maar een kwartier vroeger te

schieten, en niet hij, maar de nietswaardige officier is dood. Neem nu maar eens de proef volgens het voorbeeld. Men late in dezelfde stad op twee theaters tegelijk het zelfde stuk opvoeren, op het eene met het tragische slot, op het andere met het verzoenende. Dan zal men zien hoe het met het genoegen in tragische toestanden staat. In het theater met de tragische einden zal men geen kip te zien krijgen; het andere zal de menigte, die toegang eischt, niet kunnen bevatten. Wat mij betreft, ik wil er wel een weddenschap op aangaan.

Ons Souffleurshokje.

Een tragisch klaleffet.

Onlangs werd op een tooneel te Arad in Hongarije een stuk opgevoerd, waarin de held van het drama zich tegen het einde van het laatste bedrijf met een pistoolschot het leven moet benemen. De persoon, die deze rol vervulde, heeft zich op het gegeven oogenblik werkelijk door het hoofd geschoten en is dood op het tooneel nedergestort. De heer Kolowan Bela — zoo is de naam van den tooneelheld — was een gewezen officier en behoorde tot een aanzienlijk geslacht. Hij had den dag te voren aan zijn vrienden en bekenden medegedeeld, dat zij niet moesten verzuimen de voorstelling bij te wonen, indien zij een zeldzaam kunstgenot wilden smaken. Men zegt dat een ongelukkige liefdesgeschiedenis de oorzaak is geweest van dezen theatrale zelfmoord.

Een zeldzame gebeurtenis.

Een bijzonder feit wordt vermeld uit Ostaschkow in Rusland. Bij gelegenheid eener weldadigheidsvoorstelling heeft een *negentigjarige dame*, mevrouw Orlow, medegespeeld en wel in dezelfde rol, waarin zij vóór 70 jaar grooten roem behaalde. Ook ditmaal vierde zij een waren triomf, waartoe het bijzondere van het geval wel iets zal hebben bijgedragen. Onze Bamberg is hiermede zijn wereldkampioenschap kwijt.

Hoe een acteur zich redt.

Jules Claretie heeft onlangs in zijn *Brichanteau* een bekende anekdote, in herinnering gebracht, die in de tooneelwereld beroemd is geworden.

Bij de opvoering van Victor Hugo's *Hernani* in een provinciestad ontbraken bij het tooneel dat in de galerij van historische portretten speelt, de noodige décors. Om zich uit de verlegenheid te redden, leende de acteur, die tot de geschilderde beeltenissen zijn toespraken moest richten, een fotografie-album van zijn directeur, waarvan hij telkens een blad omsloeg, naarmate hij zich tot een anderen persoon moest wenden. Men beweert, dat het tooneel zijn gewone uitwerking niet miste, zoodat het groote publiek van dit historisch anachronisme niets bemerkte had.

Bijgeloof.

Is u bijgeloovig, Mijnheer de Theater-Directeur? Neen, dat ben ik niet, maar ik weet wel, dat het een ongelukkig teeken is, als er bij een voorstelling slechts 13 menschen in de zaal zijn.

Uitgeknipt.

Uit *De Koophandel van Antwerpen*, dd. 29 Januari 1897.
(Hoofdopsteller-Bestuurder: Antoon Moortgat.)

Overgenomen in *Het Nederlandsch Tooneel* nr. 18.

Hamlet.

Overgrootte toeloop van publiek voor het sympathieke kunstenaarspaar Dilis-Beersmans. Wat uitstekende Hamlet!

Wat lieve engelachtige Ophelia! We zagen reeds Shakespeare's meesterstuk van Grube, Rossi, Mounet-Sully, Irving en Wilson Barrett en moeten bekennen dat Dilis ons toeschijnt het meest den onbegrijpelijken held van den grooten tooneeldichter weer te geven. Wat Ophelia betreft, zoo zien wij die aetherische verschijning liever van Mevr. Dilis dan van Ellen Terry zelf.

Naast het uitstekend paar zijn te noemen: Laroche (de doodgraver) Bertrijn (Laertes) en P. Janssens (een uitmuntend Polonius).

't Scheen ons dat van Keer niet gezond was. Mevr. Marie Verstraete was niet slecht als koningin.

Schouwburg-Personeel.

Paleis voor Volksvlucht.

Hollandsch Tooneelgezelschap.

Bestuur: CHARLES DE LA MAR en B. BARENDSE.

DAMES.

* E. van Berkel.
A. Tier.
J. de la Mar.
Van Kuijk.
Cohen.
Van Elzen.
S. Kloppers.
E. Wagner.
F. Wagner.
O. Kelly.
Herta.
Virginie Belder.
Alma.
Greta Olstein.
Nelly Grey

HEEREN.

B. Barendse.
Grootveld.
H. Kluzenaar.
Ch. de la Mar.
Ph. Kelly.
A. van Elzen.
Nap. de la Mar.
F. de la Mar.
* Kelly Jr.
M. Spinosa.

*) Zijn oud-leerlingen onzer Tooneelschool, doch bezitten geen diploma of bezochten de School niet ten einde toe.

Advertentie.

Verschenen bij M. J. P. VAN SANTEN te *Amsterdam*:

Gekroonde Hoofden

HISTORIESPEL

DOOR

J. HUF VAN BUREN.

De opbrengst strekt ten behoeve der instandhouding van het Graf van Mevrouw KLEINE-GARTMAN.

PRIJS f 1.25.

Indien naar het oordeel van het Hoofdbestuur van 't Tooneelverbond de bijeengebrachte som voldoende is tot het stichten van een fonds tot verplaatsing en **onderhoud** van het graf met monument, wordt het meerdere onzerzijds bestemd voor **DE TOONEEL-SCHOOL**.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opm. . en ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 14 EN 15.

25 MEI 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Verslag der 27ste Algemeene Vergadering te Dordrecht gehouden. — Het Leescomité.

Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (Mevr. Stoetz †, Coquelin Ainé, *Twee Zusters, Pietje!*) — J. M. Haspels †. — Pavidus, Uit de Maasstad (Oproep, *Een Krisis, Morituri, Pie-rewaaiers.*)

Ingezonden: J. Huf van Buren, Noord en Zuid.
Gekroonde Hoofden; Volksvoorstellingen; Verbetering.

OFFICIEEL GEDEELTE.

**27ste Algemeene Vergadering van het
Nederlandsch Tooneelverbond
op Zaterdag 8 Mei 1897 des morgens
te 11*) uur in een der lokalen van
het Hotel „Ponsen” te Dordrecht.**

Tegenwoordig zijn:

De leden van het Hoofdbestuur: Marcellus Emants, J. Post van der Burg, Mr. L. J. Plemp van Duiveland, M. B. Mendes da Costa, Dr. C. I. Vinkesteijn, Mr. J. Kalff Jr., J. A. Heuff.

De afgevaardigden der Afdeelingen:

Rotterdam: F. Ebeling, C. van Rossem Czn., L. J. Jacobson, J. Milders.

Amsterdam: W. A. van der Mandere, Mr. P. W. de Koning, A. Reijding.

's Gravenhage: Mr. J. E. Banck, Mr. G. M. W. Jellinghaus.

Utrecht: J. H. Mignon.

*) Op de bijeenkomst in de bovenzaal van het Hotel »Ponsen» op 7 Mei 1897 werd de aanvang der Vergadering een uur later gesteld dan de agenda had bepaald.

Dordrecht: Dr. H. J. Kiewiet de Jonge, Jhr. Mr. T. J. de Marees van Swinderen.

Delft: Mr. P. Yssel de Schepper.

Tiel: J. A. Heuff.

Verder zijn aanwezig: S. J. Bouberg Wilson, Directeur der Tooneelschool, J. Vriesendorp, Redacteur van „Het Tooneel” en de gewone leden van het Verbond: D. Crena de Jongh, Voorzitter der Afdeeling Dordrecht, P. J. de Kanter en J. S. J. Vriesendorp.

Niet vertegenwoordigd zijn de Afdeelingen: Middelburg, Groningen, Haarlem, Harlingen en Gent.

De Voorzitter, de heer Marcellus Emants, opent te ongeveer kwart over elfen de Vergadering met de volgende rede:

*Mijnheeren Afgevaardigden en Leden van het
Nederlandsch Tooneelverbond.*

Toen ik verleden jaar te Amsterdam de eer had onze 26e Algemeene Vergadering met een inleidend woord te openen, dat in de eerste plaats ten doel had de vijf-en-twintig-jarige geschiedenis van ons Verbond in uw geheugen terug te roepen, zei ik ten slotte:

„Dat er voor het oogenblik niet veel te doen is, ligt voor de hand; maar dit mag ons er niet toe brengen de oogen tot zoete rust te sluiten en te zeggen: er is in 't geheel niets te doen. Laten wij integendeel die oogen ter dege open houden, de teekenen des tijds ernstig gade slaan, ons aanhoudend afvragen: kunnen wij niet dit of kunnen wij niet dat, en dan, als 't mogelijk blijkt: ingrijpen, handelen en trachten te werken ten goede.”

Nu het eerste jaar van een nieuw lustrum ook al weer achter ons ligt, moet ik nogmaals beginnen met te herhalen: Er was en er is nog altijd niet veel te doen.

Het voornaamste werktuig, waardoor het Verbond op onze tooneeltoestanden invloed kan uitoefenen is de School en ofschoon nu mijns inziens de werking van die School een goede, een diepgaande en een duurzame is, die werking is

toch ook een langzame, een voor velen haast onmerkbare.

Onze School doet me altijd denken aan het lapje grond — dat men bij haast elk bosch aantreft — waarop de jonge boompjes rij aan rij zorgvuldig worden gekweekt. De wandelaars in het groote bosch schenken aan dit lapje grond in den regel niet veel aandacht. Zij kennen daarentegen het groote bosch heel goed en zij houden van de machtige oude stammen, die zij daar dagelijks mogen bewonderen. Wordt nu zoo'n machtige stam door een storm geveld, dan is de leegte, die hij achterlaat, zeer duidelijk zichtbaar. De wandelaars betreuren het verlies en roepen uit: al weer een leege plek, die niet kan worden aangevuld.

Nu komen de kweekers van het kleine lapje grond met hun jonge stammen en planten die op de open plekken; maar het spreekt van zelf, dat deze jonge, schrale boompjes nog weinig schaduw geven en in de eerste jaren haast niet worden opgelet. Toch zullen die boompjes het bosch in stand houden en verdienen de kweekers dus wel wat meer belangstelling van de wandelaars, dan zij gewoon zijn te onder vinden.

Ook wij zijn kweekers, die een klein lapje grond in bezit hebben naast het groote bosch en ook wij doen ons best om in het groote bosch steeds de open plekken met jonge boomen te bezetten, die eens tot machtige stammen — dat hopen wij ten minste — zullen opgroeien.

Ook wij moeten dus de ondervinding opdoen, dat men ons werk weinig aandacht waardig keurt, omdat onze invloed natuurlijk pas gaandeweg, na verloop van vele jaren kan worden aangetoond. —

Maar ik heb verleden jaar niet alleen gezegd: er is voor 't oogenblik niet veel te doen; doch ook: laten wij onze oogen open houden, de teekenen des tijds ernstig gade slaan en ons afvragen: kunnen wij niet dit of dat? En ziet, nu kan ik werkelijk bij deze gelegenheid op een teeken des tijds wijzen, een lichtpunt in de geschiedenis van ons Verbond.

't Is waar, het lichtpuntje is klein, o, heel klein en 't geeft voorloopig nog zóó weinig licht, dat velen zullen zeggen en inderdaad reeds zeggen: een helder vlammetje wordt het nooit.

Dit belet evenwel niet, dat het lichtpuntje er is en dat ik uw aandacht er op moet vestigen.

Het zal eenigen uwer nog wel heugen, dat onze Secretaris verleden jaar in zijn verslag geschreven heeft: „pogingen worden in het werk gesteld om te Antwerpen een Afdeeling van het Verbond te stichten; maar het komt ons voor, dat die pogingen tot nog toe te vergeefs zijn geweest.”

Welnu, dit jaar kunnen wij eenigszins anders spreken. Al zijn wij nog geen Afdeeling Antwerpen rijk, onze pogingen zijn sedert dien tijd niet meer zoo heel en al vruchteloos gebleven. 't Is waar, dat de twee Zuid-Nederlandsche Afgevaardigden, de heeren Cornette en Delattin, weg zijn gebleven. Dit is weer een van die teleurstellingen, waarop de Vlamingen ons telkens onthalen. Gaarne had ik die heeren in 't bijzonder een hartelijk welkom toegeroepen met den wensch, dat hun tegenwoordigheid alhier zou mogen dienen om een steeds nauwere aanhaling te verkrijgen van de banden, die ten bate van één groot Nederlandsch tooneel de voorstanders van de Vlaamsche dramatische kunst aan de Noord-Nederlandsche tooneelvrienden moeten verbinden. Nu zij mij daartoe niet in de gelegenheid hebben gesteld, blijf ik toch voor de toekomst de hoop koesteren op een betere verstandhouding.

Op het letterkundig congres van Antwerpen heeft het Hoofdbestuur, krachtig gesteund door onzen Redacteur, pogingen aangewend om de separatistisch gestemden onder de Belgische stambroeders te bestrijden en — ziedaar nu mijn lichtpunt — wij hebben in dien strijd een zegespraal behaald.

Wij hadden wel iets meer verlangd, te weten een uitbreiding van ons Verbond over heel Vlaanderen; maar wij zijn met het verkregene: Een Zuid-Nederlandschen Tooneelbond, die met ons Verbond wil samenwerken, voorloopig toch al zeer tevreden.

Wij twijfelen er niet aan, dat die samenwerking — als ze maar ernstig blijft en vrij van jaloezie — op den duur zoowel voor onze Zuiderbroeders als voor ons goede vruchten zal afwerpen. Het ideaal, dat ons voor oogen moet blijven zweven — ik heb 't al laten doorschemeren — is één groot tooneel voor Noord en Zuid. De verwezenlijking van dit ideaal ligt zeker nog zeer ver in het verschiet. Al konden wij dadelijk alle Noord- en Zuid-Nederlandsche tooneelspelers dwingen de Amsterdamsche School te bezoeken, al werd door één machtwoord het beschaafde Nederlandsch tot de algemeene tooneeltaal in Noord en Zuid verklaard, dan zouden wij voor 't oogenblik toch nog te worstelen hebben met een verschil van smaak bij het publiek, dat aan een innige versmelting van de beide tooneelen lang in den weg zal staan. Dit verschil van smaak levert misschien een van de grootste hinderpalen op voor de nauwere aansluiting, die wij beoogen; maar als wij geduld willen oefenen, dan zal ook dit bezwaar blijken niet onoverkomelijk te zijn.

Met wat goeden wil van weerszijden kan, wat nog niet is, wel komen en ik zou haast zeggen: het moet komen.

Men zij vooral niet te sceptisch in zake de voordeelen, die op kunstgebied een nauwere aansluiting bij de Vlamingen — of van de Vlamingen bij ons — in de toekomst zal opleveren.

Ik laat nu nog daar, dat in mijn oogen zoowel de Vlamingen in 't algemeen als hun tooneelspelers meer in het bijzonder hoedanigheden bezitten, die aan onze kunst uitstekend te stude zullen komen.

Hoofdzaak is de uitbreiding, de vreedzame uitbreiding van ons gebied. Voor de schilderkunst moge 't vrij onverschillig wezen, voor de letterkundige en vooral voor de dramatische kunst is 't een belangrijk voordeel op een groot terrein gangbare munt te zijn. Hoe langer een stuk in één stad gespeeld kan worden en hoe meer kleinere steden een zelfde gezelschap met dat stuk bereizen kan, hoe meer tijd de tooneelspelers van dat gezelschap weer besteden kunnen aan de studie van een volgend werk.

Hoe meer opvoeringen een stuk beleeft, hoe beter de schrijver er van bezoldigd kan worden.

Hoe meer gezelschappen in het Nederlandsch voorstellingen zullen kunnen geven, hoe minder de aanstaande tooneelspelers zich bezorgd hoeven te maken over hun toekomst en, wat voor ons van groot gewicht is, hoe beter het argument ontzenuwd wordt, dat men zoo vaak tegen onze School hoort aanvoeren: de Tooneelschool levert meer tooneelspelers af dan Nederland kan gebruiken.

Ik herhaal dus, wat ik zoeven zei: een nauwere aansluiting bij de Vlamingen of van de Vlamingen bij ons moet komen, omdat zij zoowel in ons belang is als in dat van onze Zuiderbroeders.

Een zeer verblijdend teeken was 't voor ons, Hoofdbestuurders, dat niet wij alleen in deze richting werkzaam waren, maar dat de Afdeeling Amsterdam, die uit Antwerpen het tooneelgezelschap van den heer van Doeselaer liet overkomen, ons pogen krachtig steunde. —

Tot zoover had ik mijn inleiding reeds op schrift klaar, toen ik bemerkte, dat ik u nog op een tweede lichtpunt kon wijzen. Evenals in andere vereenigingen zijn er in ons Verbond werkzame en lauwe leden. Verliezen wij zoo'n lauw lid, dan betreuren wij natuurlijk dat verlies, omdat elk zieltje er één is, maar denken wij toch tegelijkertijd: de heengegane is te vervangen. Ernstiger nemen wij echter de zaak op, als een werkzaam lid dreigt wel niet ons Verbond, maar dan toch zijn plaats als Afdeelingsbestuurder te zullen verlaten. Met bezorgdheid heeft 't ons dus vervuld, toen wij hoorden, dat de Voorzitter van de Rotterdamsche Afdeeling het voornemen koesterde om af te treden en ik mag er dus het Verbond geluk mee wenschen, dat de heer Ebeling voor den aandrang van de Rotterdamsche tooneelvrienden is gewicht en zijn presidentshamer weer vaster dan ooit heeft omklemd. (*Toejuichingen.*)

Meer, mijneheeren, wil ik van de geschiedenis van het afgelopen jaar in mijn inleidend woord niet zeggen. De Secretaris zou anders boos op me worden. Ik mag hem het gras niet voor de voeten wegmaaien.

Vergun mij dus tot slot uw belangstellende aandacht in te roepen voor onze punten van behandeling. Ik weet het wel: de meesten zien er erg dor en saai uit.

Cijfers, cijfers en nog eens cijfers!

Wat hebben wij vrienden van de kunst nu met al die cijfers te maken? Wij hoorden veel liever over kunst spreken en werden 't allerlieft rechtstreeks op kunstgenot onthaald.

De heeren van Dordrecht hebben dit gevoeld en ons gisteren avond al kunstgenot geschonken, terwijl zij ons van middag nog eens in de gelegenheid zullen stellen over die kunst gezellig na te praten.

Laten wij dus van morgen eenige oogenblikken wijden aan de ernstige cijfers. Ik zeg ernstige cijfers en ik meen dat woord van daag al bijzonder ernstig.

De cijfers vormen het gebeente van ons Verbond en onze Penningmeester zal 't u helaas duidelijk moeten aantoonen, dat 't ons veel moeite kost dat gebeente in stand te houden.

Waar 't geldt het Verbond af te breken en te hekelen, genieten wij nog altijd belangstelling genoeg; waar 't geldt ons te steunen, wordt de belangstelling in ons streven al zwakker en zwakker.

Nu moge 't waar zijn, dat ook vele andere vereenigingen achteruit gaan en 't mag insgelijks waar zijn, dat de gestadig toenemende belastingdruk in deze de hoofdschuldige is, toch valt 't niet te ontkennen, dat het tooneel in ons land al heel stiefmoederlijk wordt behandeld.

In mijn oogen is 't een treurig teeken van verval van het nationaal zelfgevoel, dat juist onder hen, die vaak naar Berlijn Parijs, Londen trekken en avond aan avond in die steden 5, 8, 12 gulden besteden voor een enkele plaats in een schouwburg, er zoo weinigen gevonden worden, die hier te lande een paar gulden over hebben voor een voorstelling of vijf gulden in 't jaar voor ons Verbond.

Nog altijd klagen juist die menschen, dat onze tooneelstukken achterlijk en onbeschaafd zijn.

Denken zij dan, dat die tooneelstukken door gemis aan behoorlijk onderwijs of misschien door broodsgebrek beschaafd, knap en talentvol zullen worden?

Ik weet heel goed, dat zulke aanmerkingen in den regel gemaakt worden door hen, die ons tooneel niet kennen. In zooverre hoeft niemand er zich iets van aan te trekken; maar toch blijft die onverschilligheid zeer te bejammeren. Ze bewijst hoe weinig ons volk doordrongen is van de waarheid, dat de zelfstandige en goede ontwikkeling van het tooneel vormt een nationaal belang.

En voor deze ontwikkeling is een Tooneelschool een levensbehoefte. Zonder Tooneelschool moet ons tooneel onvermijdelijk terugkeeren tot de verwildering, waarin 't zich bevond vóór het Tooneelverbond werd gesticht.

Ons Verbond doorleeft een moeilijken tijd. Alle subsidies op één na zijn ons ontvallen. Gelukkig is dat ééne subsidie niet alleen groot; maar heeft 't een dubbele waarde, wijl 't ons gegeven wordt door onze Koningin. Laat die steun van hooger hand ons, die 't welmeenen met ons tooneel, tot een voortdurende aansporing zijn, om werkzaam te blijven voor de belangen van ons Verbond.

Alle krachten moeten worden ingespannen, wíl ons Verbond en wil onze School het hoofd boven water kunnen houden.

Ik hoop, dat allen die hier tegenwoordig zijn, dit ernstig zullen beseffen en hun best zullen doen om zooveel mogelijk leden voor ons Verbond te werven en de zwakkere leden voor afval te bewaren.

Het Verbond heeft aller hulp noodig. Dat dus niemand denke: mijn buurman zorgt; ik hoef 't derhalve niet te doen!

Met deze aansporing, mijneheeren, roep ik u allen het welkom toe op deze bijeenkomst en open ik de 27e Algemeene Vergadering.

Deze rede, die met groote belangstelling is aangehoord, wordt aan het slot met hartelijke toejuichingen begroet.

Daarop leest de Secretaris de presentielijst voor met vermelding van het aantal stemmen, dat door elke Afdeeling wordt uitgebracht, t. w. Rotterdam 10, Amsterdam 10, 's Gravenhage 10, Utrecht 4, Dordrecht 4, Delft 2 en Tiel 1 stem (samen 41 stemmen). Hij deelt daarop mede, dat van de volgende personen bericht is ontvangen, dat zij verhinderd zijn de Vergadering bij te wonen, nl. van de Eereleden Mr. J. N. van Hall, Prof. B. J. Stokvis en Prof. A. G. van Hamel en van den Hoofdbestuurder Mr. A. Fentener van Vlissingen.

De Secretaris, Mr. J. Kalff Jr. krijgt daarna het woord tot voorlezing van het verslag over het afgelopen bondsjaar, dat als volgt luidt:

Mijne Heeren.

„Wanneer het Nederlandsch Tooneelverbond is wat ik het onlangs bij de begrafenis van Mevrouw Stoetz heb genoemd: een vereeniging van hen, die, zelf buiten de tooneelspeelkunst staande, in deze kunst belangstellen en haar een warm hart toedragen, dan kan het niet anders of het Verbond moet voelen voor het wel en wee van hen, die het tooneel goed dienen, dan deelt het in de vreugde en de droefheid van onze ware tooneelkunstenaars. En dan kan het niet in opgewekten toon zijn, dat het verslag gesteld wordt over het afgelopen genootschapsjaar. Zeer kort na elkaar en zeer onlangs heeft het tooneel in Nederland twee zoo groote verliezen geleden, dat uw verslaggever slechts in gedrukte stemming de lotgevallen ook van het Verbond kan verhalen.

Evenmin kan het begin van het verslag zeer vroolijk zijn. Een der eerste zaken toch, waarmee het Hoofdbestuur zich had bezig te houden was het herstel van het monument op het graf van Mevrouw Kleine-Gartman. In enkele bladen was er, zooals men zich zal herinneren, op gewezen, dat dit graf in verwaarloosden toestand verkeerde. Het Hoofdbestuur was het eens dat in den toestand van het monument eenige verbetering moest worden gebracht; het wist echter ook, dat hier met een enkel schoonmaken van graf en monument niet voldoende te helpen was, aangezien het toch niet aanging het graf te laten op een buiten gebruik gestelde begraafplaats. En voor eene overbrenging van het graf naar een ander kerkhof, daarvoor ontbraken ons de middelen.

Om intusschen te toonen dat het Verbond allerminst trachtte zich aan zijn verplichting tot onderhoud van het aan zijn zorgen toevertrouwde graf te onttrekken, besloot het Hoofdbestuur het graf dan maar voorloopig voor rekening van het Verbond te doen herstellen. Dit geschiedde, overeenkomstig den wensch van de bestuurders van het Kleine-Gartmanfonds, vóór 31 December, den verjaardag van Mevr. Kleine.

Intusschen waren op een oproeping van den heer J. L. A. Schut in de bladen eenige gelden voor de verplaatsing van het graf ingekomen en had de Kon. Ver. het Nederlandsch Tooneel de toezegging gedaan, dat zij eene voorstelling zou geven, waarvan de opbrengst zou worden afgestaan voor het beoogde doel.

Deze voorstelling vond plaats op 11 Maart en bracht de som van f 817.08⁵ op. Met de ingekomen gelden vormt dit een bedrag van bijna f 900.— voldoende in de eerste plaats voor de overbrenging, terwijl nog genoeg over zal schieten om eenige rente van te kweken, die naar wij hopen aanzienlijk genoeg zal zijn om het monument in het vervolg te onderhouden. Doch ook wanneer dat niet het geval mocht zijn, zal het Verbond zorgen, dat het monument niet meer een restauratie van belang zal behoeven. Aan alle gevers en vooral aan de Koninklijke Vereeniging voor haar vorstelijke gift een woord van welgemeenden dank.

Moest in het vorige verslag geschreven worden, dat de pogingen om in Antwerpen een Afdeeling van ons Verbond te stichten wel vruchteloos zou zijn geweest, wij kunnen ditmaal constateeren, dat er van samenwerking van Noord- en Zuid-Nederlanders toch wel iets zal komen. Te Antwerpen

is de Zuid Nederlandsche Tooneelbond opgericht, met welken wij op vriendschappelijken voet staan en hopen samen te werken, ook bij de opleiding van tooneelspelers. Op bereikte resultaten kunnen wij nog niet wijzen, alleen zou men kunnen zeggen, dat mede door de pogingen van het Verbond, die hernieuwd zijn, nadat op het Letterkundig Congres de wenschelijkheid van samenwerking van Noord en Zuid op tooneelgebied was uitgesproken, onze Afdeling Amsterdam op het denkbeeld is gekomen een Vlaamsch gezelschap te Amsterdam te doen optreden.

Zoals men later zien zal, wordt in het Amsterdamsche Verslag deze voorstelling geen succes genoemd; in de pers is echter wel iets gunstiger over haar geoordeeld en is bijna algemeen de hoop uitgesproken, dat het bij deze eene Vlaamsche voorstelling niet zal blijven.

Het Hoofdbestuur werd in zijn zoeken naar middelen ter opheffing van ons tooneel dit jaar gesteund door het bestuurslid der afdeling Amsterdam, den heer W. A. van der Mandere, die gaarne zou zien, dat meer voorstellingen als die van *Muisje*, waarbij een goed, literair stuk, bezet door leden van verschillende gezelschappen, die voor de rollen de meeste geschiktheid bezitten en ingestudeerd onder leiding van een bekwaam regisseur werd opgevoerd, door de zorgen van het Verbond konden worden gegeven. Het Hoofdbestuur heeft met de groote Afdelingen — Rotterdam, Amsterdam, 's Gravenhage — overwogen of het — vooral financieel — mogelijk zou zijn, dergelijke voorstellingen, hetzij voor gezamenlijke rekening der Afdelingen nu hier, dan daar, hetzij herhaald in de drie plaatsen, meer te geven. Dit plan is in overweging en het Hoofdbestuur is niet zonder hoop, dat er, althans voor één keer, iets van zulk een gezamenlijke voorstelling zal komen. Later zal men verder moeten zien.

Evenals in de laatst verlopen jaren, heeft het Hoofdbestuur ook dit jaar zich zeer ingespannen om maatregelen te beramen *to make the two ends meet*. In de toelichting tot de Begroting heeft men reeds kunnen lezen, dat het Hoofdbestuur ditmaal vergeefs heeft aangeklopt bij de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Van de drie subsidies, ons indertijd door het Nut toegezegd, hebben wij er dus slechts één genoten. De andere hebben wij indertijd niet willen opvragen, omdat toen onze financieele toestand niet gebod het te doen. Hadden wij toen willen kapitaliseeren wat ons extra's van elders toevloede, de subsidies waren reeds lang in ons bezit geweest. Het Nut heeft echter gemeend met deze overwegingen geen rekening te moeten houden. De f 500.—, waarvoor wij het vorig jaar de toezegging ontvingen, krijgen wij alleen omdat wij door een vergissing het jaar dat daaraan voorafging ze niet tijdig hadden opgevraagd. Wij mogen ons wel gelukkig achten tenminste die te zullen ontvangen.

Tegenover de verminderde inkomsten en de te korten van de twee vorige jaren moest dus naar middelen tot dekking worden omgezien. De circulaire, het vorige jaar tot de Afdelingen gericht, waarin de besturen werden angespoord, hun best te doen meer leden voor hunne Afdelingen te werven, had slechts in enkele Afdelingen succes gehad, met name te Utrecht waar de Afdeling tot nieuw leven ontwaakt is. In andere plaatsen bleef het Verbond zelfs achteruit gaan. Daarom besloot het Hoofdbestuur over te gaan tot verkoop van het Wertheim-Album, dat nog altijd in het bezit van het Verbond of liever van de Tooneelschool was en beloofde de Voorzitter te trachten voor dekking der te korten een paar voorstellingen te geven te 's Gravenhage met het onder zijne leiding staand gezelschap *Utile et Laetum*. Zullen wij dus voor het volgend jaar waarschijnlijk geholpen worden, daardoor is niet voorzien in de vermindering der jaarlijksche ontvangsten. Het zal de taak der Afdelingen zijn hier raad te schaffen. De Afdeling Amsterdam is reeds bezig een poging te doen, zooals uit haar verslag zal blijken.

Het Hoofdbestuur had om het volgend jaar rond te komen U reeds willen voorstellen, zoonoodig het tractement van

den Directeur der Tooneelschool te verlagen. Misschien zal dat evenwel blijken niet noodig te zijn.

Het Hoofdbestuur betreurde zeer dat het dezen maatregel moest voorstellen terwijl het juist alle reden heeft om over de tucht op de School en de leiding van het onderwijs te roemen, ofschoon toch door herhaalde ongesteldheid van leeraren de taak van den Directeur dikwijls niet gemakkelijk was.

Van den vorigen cursus der Tooneelschool valt nog het eind-examen te vermelden, waarbij proeven van voordracht en spel werden afgelegd ten overstaan eener jury. In die jury namen zitting mr. Fentener van Vlissingen (namens het Hoofdbestuur) Freule Bicker (namens de Commissie der School), Mevr. Van Lier-Cuyppers en de heer Moor (als tooneelspelers) en de heeren Berckenhoff en Van Nouhuys (als deskundigen). De heer Royaards, die zijne benoeming had aangenomen, was door verblijf buitenslands verhinderd aanwezig te zijn. Aan de proeven namen deel een leerlinge der hoogste klasse en drie leerlingen der tweede klasse. De jury kende aan mej. Rika Hopper, die de School met diploma verliet, tweede prijzen toe zoowel voor treurspel en drama als voor blijspel; voorts aan mej. E. van Berkel, leerlinge der tweede klasse een accessit voor treurspel en drama en aan mej. R. Scheffer, eveneens uit de tweede klasse een eervolle vermelding voor blijspel.

De uitslag der overgangsexamens was, dat van klasse I naar klasse II bevorderd werden *drie* leerlingen, terwijl *twee* bleven zitten; van de tweede klasse naar de derde konden alle *drie* de leerlingen overgaan.

De toelatingsexamens voor den nieuwen cursus hadden plaats op 31 Augustus 1897. Van de 11 candidaten, die zich hadden aangemeld, kwamen 6 op. Van deze 6 wenschten 2 A-, 4 B-leerlingen te worden. 5 slaagden doch van deze 5 werden 2 slechts voorloopig toegelaten, terwijl na de Kerstvacantie zou worden beslist of zij blijven konden; een van deze twee moest herexamen doen in geschiedenis.

Op Dinsdag 1 September opende de School dus met 5 nieuwe en 5 oude leerlingen: 6 in klasse I, (2 A- en 4 B-leerlingen) 3 in klasse II (2 A- en 1 B-leerlingen) en 1 A-leerling in klasse III. Dus 5 A en 5 B-leerlingen.

Bovendien volgden nog 2 oud-leerlingen, de dames Scheffer en van Berkel, korten tijd de lessen in uitspraak en stemvorming.

Er kwamen echter in den loop van den cursus nog eenige veranderingen in de bevolking der School. Na de Kerstvacantie werden in klasse I nog twee A-leerlingen toegelaten en half Maart in dezelfde klasse 2 B-leerlingen. Daarentegen werden twee leerlingen van de School verwijderd. Bij de verschillende toelatingsexamens werden nog 3 candidaten afgewezen. Twee der later toegelaten leerlingen zijn slechts voorloopig tot de groote vacantie aangenomen. De leerlinge, die herexamen moest doen in geschiedenis, zal dit nog eens in Juli moeten overdoen.

Van de leerlingen is ééne interne.

De definitieve rooster der lesuren werd reeds op 3 September ingevoerd. Groote stagnatie in den geregelden gang van het onderwijs werd al spoedig veroorzaakt door de steeds ernstiger wordende ongesteldheid van Mevr. Stoetz, die tot op den dag waarop zij eervol ontslag verzocht en verkreeg tegen 1 April (9 Januari), hare taak slechts met korte tusschenpoozen waarnam. De Directeur voorzag wel zooveel mogelijk in de leemte, maar doceerde dan zijn eigen vak, en onvolledig wegens het voorkomen van andere ongesteldheden bij het onderwijzend personeel, waarvoor hij ook als plaatsvervanger moest optreden. Dat hierdoor groote schade aan het onderwijs in spel en voordracht werd berokkend, spreekt van zelf. Gelukkig werd eindelijk, na vergeefsche benoeming eerst van Mevr. Beersmans, daarna van den heer Alex. Faassen, in de vacature voorzien door de aanstelling van den heer Van Kuijk, die zijn betrekking 16 Maart aanvaardde, en deze met veel ijver en groote toewijding vervult.

De kwaal, waaraan dr. Frantzen reeds sedert geruimen tijd lijdende was, noodzaakte hem tegen half December een verlof aan te vragen, dat hem voor eene maand werd verleend. Toen hij echter einde Januari nog niet kon terugkeeren, stelde de Directeur, die zijn 5 lesuren Fransch en Hoogduitsch voor den heer Frantzen waarnam, voor althans voor de 3 uur Hoogduitsch een plaatsvervanger te benoemen, hetgeen in overleg met den patiënt, geschiedde door de aanstelling van Mej. Van Eijk van Voorthuizen, aan de Tooneelschool van den vorigen cursus wel bekend. Gedurende de maanden Februari en Maart was zij bij ons werkzaam; met ingang van April keerde de heer Frantzen, terug, zonder evenwel geheel hersteld te zijn. Niettemin neemt de ijverige leeraar zijn werkzaamheden toch opnieuw waar met al de nauwgezetheid hem eigen.

Dit laatste kan ongelukkig niet gezegd worden van den heer Jan C. de Vos, die om verschillende redenen, van de 30 keeren er 13 maal niet geweest is, bovendien nog enkele uren te kort gaf en slechts weinig inhaalde.

Geheel in overeenstemming met de wenschen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool traden de leerlingen slechts weinig in het publiek op. De meisjes Staaas hebben eenige voordrachten gehouden in „Handwerkers Vriendenkring” op 29 November; Christ. Staaas deed hetzelfde op den sluitingsavond der Afdeling Volksvoordrachten van de „Maatschappij voor den Werkenden Stand,” en de School trad als zoodanig op 22 Januari met 6 leerlingen op te Utrecht voor de Afdeling van het Tooneelverbond aldaar op. De avond was een succes zooals in „Het Tooneel” vermeld is. Tot nu toe is in den loopenden cursus slechts één „Commissieavond” gehouden en wel op Zaterdag 30 Januari.

Diploma's ontvingen de leerlingen voor de voorstellingen van het gezelschap Christijn (4 per keer) en van het Holl. tooneelgezelschap A. van Lier (10 per week). Overigens staan alle directies op aanvraag steeds vrijen toegang toe.

Boekgeschenken verkeeg de School van de heeren Prof. A. G. van Hamel, Henry F. Vogin, Van Goch (ex-leerling).

Van de Bibliotheek werd gebruik gemaakt tot een getal van 98 deelen.

In de Commissie van Beheer en Toezicht nam dr. F. L. Abresch ingevolge het besluit der vorige Algemeene Vergadering de plaats in, welke Prof. Stokvis verlaten had. Met den Secretaris behandelde dr. Abresch de loopende zaken.

In het Comité der Dames-Patronessen, dat zijne hooggewaarderde diensten aan de School bleef bewijzen, kwam geen verandering.

Op verzoek van dr. Vinkesteijn, die in den vorigen cursus benoemd was tot beheerder van het Wertheimfonds, werd deze benoeming door de Commissie ingetrokken, aangezien het voor de behandeling der zaken met de Directie der Nederlandsche Bank gemakkelijker was, wanneer een Amsterdammer deze functie bekleedde. Daarop werd mr. A. Fentener van Vlissingen als beheerder van het fonds aangewezen. Het fonds heeft dezen cursus weer eenige leerlingen goed kunnen helpen.

Het Tijdschrift verscheen ook dit jaar geregeld. Eén nummer, dat van 15 December, moest voor twee gelden omdat daarbij werd gevoegd de vertaling van Maeterlinck's *Intérieur*, bewerkt door Antonio.

Het Leescomité had dit jaar geen zware taak. Slechts weinig stukken ontving het ter beoordeeling. Onder die weinige was er echter één, dat door het Comité voor zeer goed en zeer opvoerbaar wordt gehouden. Het Comité hoopt dat spoedig iets meer omtrent dit stuk zal kunnen worden bekend gemaakt.

Hiermede zou het verslag van het Verbond als geheel besloten en een aanvang gemaakt kunnen worden met dat van de Afdelingen, ware het niet, dat nog vermeld moest worden, dat het Hoofdbestuur het Verbond vertegenwoordigd heeft bij de begrafenis van Mevr. Stoetz en een krans had gezonden voor de lijkbaar van J. M. Haspels. De Secretaris, die een

krans op het graf van Mevr. Stoetz legde, bracht deze hoogst-begaafde kunstenaars hulde namens het publiek en dank uit naam der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool, aan welke inrichting Mevr. Stoetz als leerares zulke uitstekende diensten heeft bewezen. Beide kransen waren bewijzen van de bewondering van het Verbond voor deze uitstekende artiesten, bescheiden kunstenaars, die hunne plaats zoo goed kenden, die niet door schijn zochten te verblinden, die, vaak met opzijetting van eigen wenschen, eigen roem, eigen eer, zoo goed gewerkt hebben voor het tooneel in Nederland. Zij zullen niet vergeten worden.

Ziehier thans het voornaamste uit de mededeelingen, die de Secretaris uit de Afdelingen ontving:

Het ROTTERDAMSCH verslag vermeldt over de Afdeling zelve slechts, dat voor de leden ditmaal een voorstelling werd gegeven door het Nederlandsch Tooneel, waarbij *Fedora* werd opgevoerd. Voorts was het bestuur vertegenwoordigd bij de plechtige en feestelijke begroeting van Rosier Faassen bij zijne benoeming tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Over het tooneeljaar te Rotterdam schrijft de secretaris:

„Gelukkig dat bijna aan het einde van het seizoen de directie Le Gras & Haspels er toe over is gegaan, nadat de pers en stemmen uit het publiek haar wakker hadden geschud, ons ten minste iets belangrijks te geven, anders hadden wij behalve *Minnespel* en *Nora*, heelemaal niets gehad.

„Wij begrijpen niet, hoe eene directie het kan verantwoord tegenover hare abonnés, couponhouders en publiek, dat zij eerste artiesten als Mevr. Beersmans, de heeren Haspels en Rosier Faassen, — die in *Borkman* weder eens iets te zien gaven —, van September tot Maart aan het publiek onthoudt en in geen rollen van beteekenis laat optreden.

„Van de talenten van den heer Haspels als *ondernemer* hebben wij dan ook geen hoogen dunk gekregen, want wij zouden niet weten welk stuk — behalve de kluchten en blijspelen — in dezen winter voor de kas voordeeliger is geweest dan het laatste werk van Ibsen. Zes of zeven mooie zalen, zelfs op Zondag!”

De verslaggever zou gewenscht hebben, dat de directie, wanneer geen goede nieuwe stukken uitkwamen, goede oude weer voor den dag gehaald had en hoopt dat het gerucht waarheid bevat, dat Willem van Zuylen een vast engagement krijgt in de Aert van Nesstraat: „misschien dat er dan nog eens wat nieuw leven in komt; anders ziet het er voor ons op tooneelgebied slecht uit.”

„In Tivoli werden — de beschikbare krachten in aanmerking genomen — verschillende goede opvoeringen gegeven; o. a. herinneren wij ons *Het Poortje*, *Eene Moeder*, *Therese Raquin* met genoeg gezien te hebben”

„Jammer dat het Rotterdamsche publiek niet naar den Tivoli-Schouwburg te krijgen is, wanneer er iets goeds wordt gegeven. Met erkentelijkheid vermelden wij, dat deze directie de beleefdheid had onze leden tot eene voorstelling van *Muisje* uit te noodigen.”

De secretaris der Afdeling AMSTERDAM noemt „un chat un chat.” Hij schrijft:

„De Afdeling Amsterdam heeft gedurende het jaar 1896—97 op dezelfde wijze haar bestaan voortgezeuld als vorige jaren: een voorstelling door de Afdeling aangeboden, eenige uitnoodigingen tot bijwoning van premières, een steeds minderend ledental — ziedaar de feiten die jaarlijks in het verslag vermeld worden. Zoo ook nu.”

Vervolgens wordt herinnerd aan de opvoering van *Muisje* ter gelegenheid der vorige Algemeene Vergadering en aan de reeds vermelde pogingen van den heer Van der Mandere meer dergelijke voorstellingen te doen geven.

„Gedurende het thans ten einde loopende seizoen werden de leden onzer Afdeling door den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel welwillend uitgenoodigd tot bijwoning der première van *John Gabriel*

Borkman, terwijl door toedoen en onder garantie van de Afdeeling den 20^{en} Maart 1897 hier in den Hollandschen Schouwburg een voorstelling werd gegeven door het Vlaamsche Tooneelgezelschap uit Antwerpen, onder directie van den heer Van Doeselaer. Gespeeld werd *Suze Mildhof* van Bernard G. Bolle. Een succes kan deze avond moeilijk genoemd worden."

Ten slotte vermeldt het verslag, dat het bestuur een propaganda-commissie heeft benoemd, die trachten zal het aantal leden, tot 430 gedaald, weer op te voeren. „Moge het haar gelukken”, zeggen wij met den verslaggever.

Uit 's GRAVENHAGE vernemen wij:

„Het ledental bleef door uittreding van sommigen en toetreding van anderen stationair.

De Kon. Vereeniging Het Ned. Tooneel bood aan de Afdeeling aan de eerste voorstelling van *Gevaarlijk Spel* van Mej. C. Banck, voorafgegaan door *Ziek Gemeld* van Centurio, in Maart 1897. In diezelfde maand werd voor de leden door Prof. Dr. Jan ten Brink een lezing gehouden over *la Princesse lointaine*, drame d'Edmond Rostand. De voorgenomen voordrachtavond van den Belgischen tooneelspeler Laroche moest door bijzondere omstandigheden vervallen. Door zuinig beheer in het afgelopen jaar en het ophouden van een vroeger verleend belangrijk subsidie voor de opleiding eener leerlinge aan de Tooneelschool is het tekort van het vorige jaar gedekt."

UTRECHT schrijft:

„Toen den 30sten November van het vorig jaar een nieuw bestuur zich verplicht zag te trachten nieuw leven te blazen in het schijn-dode lichaam der Afdeeling, had dit zeker niet verwacht dat zijn pogen met zulk een gunstigen uitslag zou worden bekroond.

„Als eerste daad meende dit Bestuur de leerlingen der Tooneelschool te moeten uitnoodigen proeven van hunne bekwaamheid af te leggen. Welwillend gaven bestuurderen der School hunne toestemming en onder leiding van den Directeur, den heer Bouberg Wilson, had in onzen schouwburg de uitvoering plaats, afgewisseld door zeer serieus gekozen muzieksnummers der Stedelijke Muziekvereeniging.

„Het succes van dien avond was zoo groot, dat het ledental van 32 tot ongeveer 80 steeg en het bestuur ontvangt telkens aanvragen om een herhaling der voorstelling, welke men dan ook hoopt een volgend seizoen te doen plaats hebben."

De leden der Afdeeling Utrecht werden door de Nederlandsche Tooneelvereeniging uitgenoodigd tot bijwoning eener voorstelling van *Driekoningenavond*; ook deze voorstelling bezorgde der Afdeeling enkele nieuwe leden.

De Afdeeling DORDRECHT, die leefde in de verwachting de Algemeene Vergadering te zullen ontvangen, was door den staat harer geldmiddelen niet in staat haar leden een voorstelling of iets dergelijks aan te bieden. De beide Rotterdamsche gezelschappen en de Nederlandsche Tooneelvereeniging traden te Dordt veel op en het Schouwburgbestuur, dat steeds tracht stukken te krijgen, die te Rotterdam of Amsterdam bijval hebben gevonden, zorgde ook voor een voorstelling van *Koning Oedipus* door het Nederlandsch Tooneel, evenwel zonder muziek en koren. „De zaal was stampvol: vele bezoekers waren uit Gorinchem en Breda overgekomen. De heer Louis Bouwmeester kreeg van de Afdeeling een krans."

Ten slotte dienen nog gememoreerd te worden de tooneelvoorstellingen in de Vereeniging „Kunstmin”, door de Hollandsche Tooneelvereeniging, directie Lamberts en Kühn. Voor het eerst sedert vele jaren werden weer die oude volksstukken vertoond, die men nu slechts met den naam van draken hoort bestempelen. Het was een groot succes voor de spelers, en de politie verklaarde, dat zij de straten op Zondagavonden nog nooit zoo leeg en rustig had gezien. De oude Eduard Bamberg trad een enkele maal in zulk een stuk op, speelde met veel jeudig vuur en werd luide toegejuicht."

De Afdeeling MIDDELBURG raadpleegde dit jaar de leden schriftelijk, wanneer er iets te besluiten viel. De leden meenden blijkbaar dat vergaderingen niet noodig waren; deze werden tenminste niet aangevraagd. Voorstellingen gaf de Afdeeling niet; er werden al zooveel voorstellingen gegeven, dat het bestuur de markt niet nog meer wilde overvoeren. De Afdeeling stond een som af voor het fonds ten behoeve van het graf van Mevr. Kleine en gaf eveneens een bijdrage tot het geschenk dat den heer Van Westerhoven werd aangeboden, toen hij te Middelburg zijn 25-jarig jubilee vierde. „Het bestuur meende dat de Afdeeling niet mocht achter blijven ook van hare belangstelling te doen blijken, waar het hierdoor de gelegenheid had te helpen huldigen een verdienstelijk lid van een gezelschap, dat zeer veel goeds op tooneelgebied heeft gewrocht en ook in onze stad, op het voetspoor van dat der heeren De Vos en Van Korlaar, zeer veel heeft bijgedragen om de belangstelling voor het Tooneel op te wekken."

Het verslag uit GRONINGEN vermeldt slechts, dat het Nederlandsch Tooneel en de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten den leden gratis toegang tot een hunner voorstellingen aanboden.

DELFT klaagt over heel weinig belangstelling. De voorstelling van *Utile et Lactum* had het ledental niet doen toenemen, misschien doordat de schouwburg, wegens het gering aantal leden, wel voor anderen had moeten worden opengesteld. Een lichtpunt is, dat het tekort in de kas verdwenen is.

TIEL eindelijk heeft niets te vermelden.

UIT HAARLEM werd geen verslag ontvangen.

HARLINGEN deelde in den loop van het jaar mede, dat het aantal leden tot onder 10 is gedaald, zoodat volgens de Statuten de Algemeene Vergadering over het voortbestaan der Afdeeling zal hebben te beslissen.

Tot zoover het geschiedverhaal. Als de verslaggever even het gebied der toekomst mag betreden en een wensch uitspreken, dan zou het deze zijn dat vooral de Afdeelingen tot nieuw leven mogen ontwaken, een leven waarvan kan blijken niet alleen door een vermeerderd ledental, maar bijv. ook door het houden van vergaderingen, waar de belangen van het tooneel in Nederland en van het Verbond besproken worden, waar voordrachten over of naar aanleiding van het tooneel gehouden worden, waar denkbeelden worden geuit, waarvan de verwezenlijking op den weg van het Verbond zou kunnen liggen. En niet minder door het druk bezoek vooral van goede tooneelwerken, waarbij het publiek zich gewonne ook uit eigen oogen te zien en niet alleen af te gaan op een vooraf gepubliceerde kritiek. Alleen door den bloei der Afdeelingen kan het Verbond weer groot worden."

Het jaarverslag wordt door de aanwezigen toegejuicht. De heer Ebeling (Rotterdam) zegt den Voorzitter dank voor de hem toegesproken woorden; hij is aangebleven uit belangstelling voor het Tooneelverbond en op aandrang zijner medebestuurders, met wie hij steeds met genoegen samenwerkte. Als het verslag later was verschenen zou het anders hebben geluid, want Rotterdam heeft de groote verdiensten van Le Gras en Haspels, óók die van Jaap Haspels, niet vergeten. Spreker wenscht namens zijn Afdeeling te verklaren, dat, al heeft het beheer, ten gevolge van den gezondstoestand van den overleden heer Haspels, te wenschen overgelaten, zijn heengaan toch ten eerste betreurd wordt en dat hij hoopt, dat de opvolgers van Jaap Haspels diens voorbeeld niet uit het oog zullen verliezen en hem zullen volgen op den ingeslagen weg.

Verder meent hij, dat de bescheidenheid van het Hoofdbestuur oorzaak is geweest van een paar verzuimen. Het verslag maakte, althans naar sprekers meening, niet voldoende melding van de zeer opprijngestelde bezigheden van onzen Voorzitter, den heer Emants en zijn tooneelgezelschap. Met iemand als hij, die behalve dat hij zijn krachtigen, mo-

reelen steun verleent, bovendien door zijn stoffelijke hulp ook nog de tekorten dekt, kan ons Verbond met meer vertrouwen dan ooit de toekomst tegemoet gaan. (*Toejuichingen.*)

Eenzoo wordt het door spreker ten zeerste gewaardeerd, dat de heer Heuff (Huf van Buren) de opbrengst van zijn *Gekroonde Hoofden*, nader ter beschikking stelt voor de Tooneelschool.

De Voorzitter merkt op dat het verslag loopt tot 15 April, zoodat de opbrengst van *Gekroonde Hoofden* en het overliden van den heer Haspels in het volgend verslag thuis hooren.

Het verslag wordt bij acclamatie goedgekeurd.

Daarop wordt door den heer M. B. Mendes da Costa omtrent de bezigheden van het Leescomité het volgend verslag uitgebracht:

„Door de Algemeene Vergadering van 30 Mei 1896 is besloten geen gelden meer beschikbaar te stellen voor stukken, die eventueel door tusschenkomst van het Leescomité zouden worden vertoond. Van dat besluit werd door ons meedeeling gedaan in „Het Tooneel” van 18 Juni 1896.

In hoeverre dit van invloed is geweest op het aantal der ingezonden stukken valt moeilijk uit te maken. Intusschen werden sedert dien 18en Juni door ons niet meer dan vier tooneelstukken ter beoordeeling ontvangen; namelijk:

1°. *Boete*, tooneelspel in één bedrijf. Dit stuk, van een zeer zwak gegeven, werd afgekeurd. De taal was verre beneden het middelmatige. De schrijver, wien wij dit meedeelden, meende zich te moeten wreken: hij zond ons een briefje eindigend met de woorden: „het oordeel van het Comité is dus onjuist”.

2°. *Verdacht*, blijspel in één bedrijf. Ook dit stuk kwam ons geheel onbruikbaar voor. De auteur heeft blijkbaar in zijn lot berust.

3°. *Candidaat*, tooneelspel in één bedrijf. Het gegeven dacht ons niet kwaad, maar het was veel te weinig dramatisch uitgewerkt. Wij gaven dus den schrijver den raad zijn stof nog eens grondig om te werken. Dat was niet aan eens dooven mans deur geklopt. Binnen veertien dagen was de omwerking in onze handen. Maar . . . weer konden wij het niet speelbaar vinden, en we zonden het dus terug ditmaal met den raad het voor *geruimen* tijd op zij te leggen.

4°. *Werkstaking*, tooneelspel in drie bedrijven. Eenstemmig hebben we in dit stuk groote verdiensten gevonden. Het is zeker verreweg het beste, dat het Leescomité in de vele jaren van zijn bestaan heeft mogen ontvangen. Ja, wat meer zegt: het komt ons voor een zeer goed en speelbaar stuk te zijn. — Nadat eenige wijzigingen door den schrijver op onzen raad er in waren aangebracht, boden wij het aan de Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” ter vertooning aan. Wij ontvingen het terug met een begeleidend schrijven van dezen inhoud: „Wij deelen volkomen uwe sympathie voor dit goedgeschreven, eerlijk, krachtig stuk, maar de werkstakers-leuzen en de revolutiekreten kunnen wij onmogelijk door onze acteurs laten uitspreken en in onze schouwburgen doen toejuichen. Wij veroorloven ons u te herinneren aan het feit, dat er kabaal in den Stadschouwburg ontstond, toen wij een stuk van Van Maurik gaven, getiteld: *Anarchisten*, hoewel het met sociale toestanden in geenerlei verband stond. Wij betreuren het dat een dramatisch auteur van zóóveel talent zijn krachten heeft gewijd aan een tooneelstuk, dat de „Koninklijke Vereeniging” onmogelijk op haar repertoire kan brengen”. — In hoeverre nu de Koninklijke Vereeniging hierin misschien te vreesachtig is geweest kan het Leescomité niet uitmaken, maar wel voelen wij ons genoopt te verklaren, dat de inhoud noch een anarchistischen, noch een nihilistischen, noch een socialistischen tint heeft. Er komen werkstakers in, die de gewone leuzen aanheffen; ja; maar de strijd is niet tusschen de stakers en het staatsgezag, noch tusschen de stakers en de werkgevers; het is een conflict veroorzaakt door dat één

werkman weigert te staken met de anderen, en daarvan zien wij de gevolgen. Mocht dus, wat wij hopen, het stuk toch nog worden vertoond, dan durven wij verzekeren, dat daarin niets komt, wat zelfs den meest verstokten conservatief op politiek gebied, of hem, die den allerhoogsten eerbied heeft voor de majesteit van de staatsalmacht, met eenige mogelijkheid zou kunnen ergeren.

De naam van den schrijver, Brandt van Doorne, is zeker geen onbekende voor u. Moge zijn *Werkstaking*, op dramatisch gebied zijn eersteling — voor zoover wij weten —, door vele andere goede werken zoo van hem als van anderen worden gevolgd.”

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

De heer Banck (’s Gravenhage) meent, dat het toch wenschelijk zou zijn, dat alsnog pogingen werden aangewend om *Werkstaking* elders opgevoerd te krijgen.

De Voorzitter zegt toe, dat het Leescomité alles zal doen om het stuk tot opvoering te brengen.

De Voorzitter deelt mede, dat de Vergadering, op grond van de Statuten *), verplicht is te beslissen over het voortbestaan der Afdeling Harlingen. Hij stelt vóór den toestand nog één jaar zoo te laten en inmiddels bij het Afdelingsbestuur pogingen aan te wenden om het ledental dier Afdeling te vergrooten.

Bij acclamatie aangenomen.

De heer Vinkesteijn, Algemeen Penningmeester, stelt vóór dat de vergadering in comité-generaal zal gaan om eenige mededeelingen omtrent de begrooting aan te hooren.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

Na heropening der openbare zitting wordt door den Penningmeester medegedeeld, dat Art. 2 der Ontvangsten op de Begrooting voor de Tooneelschool (Giften, Jaarlijksche bijdragen, enz.) van f 220.—, voor den dienst 97/98, kan gebracht worden op f 720.—, zoodat de jaarwedde van den Directeur der School op f 4000.— kan gehandhaafd blijven (Art. 1 der Uitgaven).

Bij de algemeene bespreking der Begrootingen meent de heer Banck, dat de regeling der tekorten, eenvoudig door het maken van een sluitpost, niet deugt; daar hij van contributie-verhooging niets verwacht, wenscht hij, dat de grootere Afdelingen door vrijwillige bijdragen het tekort zullen dekken. Den Haag wil hierin voorgaan en beveelt het denkbeeld bij de andere Afdelingen aan.

De heer Ebeling geeft te kennen, dat Rotterdam hieraan niet kan meedoen, de baten zijn noodig tot instandhouding der Afdeling.

Het Hoofdbestuur houdt het denkbeeld der Haagsche Afdeling in overweging.

De Begrooting der Tooneelschool wordt daarop zonder discussies met algemeene stemmen aangenomen.

Bij art. 2 der uitgaven van de Algemeene Begrooting (Het Tijdschrift) merkt de heer Banck op, dat het jammer is dat de post met f 100.— is verminderd, hoewel hij f 800.— toch nog te veel vindt. Het Tijdschrift heeft dringend verbetering noodig, spreker hoort herhaaldelijk klachten van de leden zijner Afdeling.

Vroeger was het een lijvig boekdeel maar het heeft telkens een rokje uitgetrokken, zoodat het nu bij wijze van spreken in zijn hemdsmouwen staat. Spreker herleeft nog gaarne die o u d e tijdschriften.

Bij de tegenwoordige bewerking ontbreekt alle methode, een degelijke tooneelkritiek wordt gemist in het veertiendaagsch overzicht, dat de zaken terloops bespreekt. Hoewel het met de gegeven geldmiddelen niet gemakkelijk is hierin verbetering te brengen, pleit spreker den Redacteur toch niet van alle schuld vrij.

*) Art. 6.

Hij zou gaarne zien dat de Redactie versterkt werd en stelt ook een samensmelting voor met een ander kunstblad bijv. het Vlaamsche tooneeltijdschrift.

De heer Banck stelt nu de volgende vragen:

1. Acht het Hoofdbestuur het Tijdschrift in zijn tegenwoordigen vorm nuttig en noodig?

2. Meent het, dat 't voldoet aan redelijke eischen, die aan een officieel orgaan van het Tooneelverbond kunnen gesteld worden?

3. Zoo niet, wat denkt het Hoofdbestuur te doen om dienaangaande verbetering aan te brengen?

De Voorzitter meent, dat men het niet ieder naar den zin kan maken, wat de een mooi vindt, noemt de ander leelijk. Waar weinig geld is, kan de Redacteur, die bovendien doet, wat hij kan, ook niet veel (De Redacteur: „Niets!”) aan de medewerkers uitkeeren. In die omstandigheden is van het Tijdschrift niet meer te verwachten, dan wat het thans geeft.

Het Hoofdbestuur heeft alreeds pogingen aangewend om het Tijdschrift te doen samensmelten met het orgaan van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond, en het resultaat van die pogingen is geweest, dat de beide afgevaardigden van Zuid-Nederland hier niet tegenwoordig zijn. (*Gelach.*) Eerst werd het voorstel van het Bestuur door de Vlamingen met gejuich begroet, maar toen men later aan het uitrekenen ging, bleek het, dat in plaats van bezuiniging te brengen, de samensmelting voor het Verbond op meer geld zou komen te staan. Toen wij zeiden, dat we niet meer geld hadden, toen zijn de afgevaardigden boos geworden en hebben zij gezegd: dan komen we niet.

De heer Vriesendorp, Redacteur van het Tijdschrift leest daarop een brief van den uitgever voor, waaruit ten duidelijkste blijkt, dat belangrijke verbetering en samensmelting voorloopig tot de vrome wenschen zullen moeten blijven behooren, spreker acht zich door dit schrijven ontslagen van een altijd onaangename *oratio pro domo*. Klachten uit den Haag hebben hem, behalve de persoonlijke van den heer Banck, nooit bereikt, naast aanmerkingen kwam hem ook nog wel eens iets anders ter oore, waaruit zou volgen, dat hij wel eens wat doet en ook wel wat kan.

Overigens is hij van meening, dat in de gegeven omstandigheden het Tijdschrift ongeveer zal moeten blijven, zooals het thans is.

De heer Ebeling, de bescheidenheid van den Redacteur op prijs stellende, gaat in het geheel niet mede met de Haagsche klachten, integendeel wordt te Rotterdam steeds met belangstelling naar het Tijdschrift uitgezien en wordt het daar zeer gewaardeerd.

Over het voorstel van Utrecht om het Tijdschrift van een advertentie-omslag te voorzien en de opbrengst daarvan te doen strekken ten bate der Tooneelschool wordt het woord gevoerd door den heer Mignon (Utrecht), die het aanbeveelt en de heeren Emants, Plomp van Duiveland en Vriesendorp, die het ontraden, de laatste vooral op technische gronden.

Intusschen is het Hoofdbestuur bereid de zaak nader te onderzoeken en ten slotte beveelt de Voorzitter het Tijdschrift aan bij hen, die er iets op te zeggen hebben en die het door hun bijdragen zouden kunnen verbeteren bijv. den heer Banck.

Deze merkt nog op, dat hij reeds bijdragen, o. a. uitknipsels leverde en deze ten slotte het beste van alles vond. Hij stelt zijn pen ter beschikking van het Tijdschrift.

Het debat over het Tijdschrift wordt hierop gesloten en de Algemeene Begroting met algemeene stemmen goedgekeurd.

Bij de mededeeling, dat de heer Heuff, die als Hoofdbestuurder aan de beurt van aftreding is, zich niet meer beschikbaar stelt, brengt de Voorzitter hulde aan zijn ijver vooral in de Vlaamsche zaken en betreurt hij het door den heer Heuff genomen besluit, terwijl hij de hoop uitdrukt,

dat deze niettemin het Verbond zal willen blijven steunen.

In de pauze, welke nu volgt is er gelegenheid tot stemmen onder de leiding van het daartoe door den Voorzitter benoemde stembureau, bestaande uit de heeren Mrs. G. M. W. Jellinghaus en P. IJssel de Schepper.

Na de pauze blijkt uit de mededeelingen der stemopnemers, dat als Hoofdbestuurder is herkozen de heer J. Post van der Burg, die aan de beurt van aftreding was, terwijl in de reeds bestaande vacature (tengevolge van het bedanken van den heer P. H. Hugenholtz) en in die, ontstaan door het aftreden des heeren Heuff, worden benoemd de heeren Jhr. Mr. H. Smissaert te Amsterdam en Mr. W. G. F. A. van Sorgen te Utrecht.

De benoemden werden allen met algemeene (41) stemmen gekozen.

De heer Post van der Burg verklaart zijne benoeming aan te nemen; aan de beide andere heeren zal van hunne benoemingen kennis worden gegeven.

Daarna kwam aan de orde het vraagpunt van de Afdeeling 's Gravenhage betreffende de volksvertooningen.

De heer Jellinghaus ('s Gravenhage) leidde dit punt in met een uitvoerige studie omtrent volksvoorstellingen in vroeger tijden. Van de oude Grieken ten tijde van Aeschylus en Perikles, leidde hij ons naar Frankrijk, waar in 1722 op ruime schaal volksvoorstellingen plaats hadden. De inleider beveelt die voorstellingen aan niet alleen als „*réjouissance publique*”, maar ook als opvoedingsmiddel, want de voorstellingen moeten spreken tot de gedachte, het verstand en het hart, zij moeten strekken tot bevordering der beschaving, het behoort te zijn aanschouwelijk onderwijs, een „*morale en action*”. Vooral met het oog op de aanstaande kroningsfeesten acht spreker deze voorstellingen gewenscht.

Er moeten goede stukken gegeven worden, er dient op gelet te worden, dat ze niemand kwetsen, en zij moeten dus met groote zorg worden gekozen. Zijn de voorstellingen op maatschappelijke en zedelijke gronden van het grootste nut te achten, zij zullen ook nog een ander groot belang dienen: de bevordering van den kunstzin. Voor versterking der orde behoeft niet gevreesd te worden. Ook zijn ze van belang voor de tooneelspeelkunst op zichzelf. De tegenwerping, dat de uithuizigheid er door zal worden bevorderd, gaat niet op, daar het juist een middel kan zijn om het volk terug te houden van minder goede vermakelijkheden, terwijl bovendien het aantal te geven voorstellingen nooit zoo groot kan zijn. Spreker verwijst naar Amsterdam, waar de volksconcerten uitstekend geslaagd zijn. Geheel kosteloos behoeft de toegang niet te wezen.

Den Haag zou er zich mee kunnen vereenigen als voor de eerste rangen 10 cent, hoogstens een kwartje werd gegeven. Daar subsidies van staatswege in den eersten tijd niet zijn te verwachten, zou de betrokken afdeeling subsidie kunnen geven, en wellicht zou voor eene subsidie ook aandrang op de gemeentebesturen geoefend kunnen worden. In den aanvang zouden de tooneelspelers gratis dienen mee te werken.

Spr. zou over deze zaak een rapport willen opgemaakt zien.

De heer Reijding (Amsterdam) zegt, dat het Haagsche denkbeeld in zijn Afdeeling een gunstig onthaal heeft gevonden en hij is er de Haagsche Afdeeling dankbaar voor dat zij het op de agenda heeft gebracht. Algemeen was men het eens over de wenschelijkheid van goede volksvoorstellingen. Maar zou de uitvoering van het denkbeeld niet tot moeilijkheden aanleiding geven, zou men aan de bestaande gezelschappen geen ongewenschte concurrentie aandoen? Dit laatste bezwaar zou echter niet wegen als men de voorstellingen op Zondagmiddag gaf. De regeling dezer voorstellingen behoort men echter aan de Afdeelingen over te laten, wegens plaatselijke omstandigheden. In Amsterdam heeft men bijv.

gunstige resultaten verkregen met klassieke avonden, waar o.a. Vondel werd gelezen en waar gering entréegeld werd geheven. Dé Afdeeling heeft zich beslist tegen *gratis*-voorstellingen verklaard, omdat hetgeen waarvoor men *iets* — al is het nog zoo weinig — betaalt, beter wordt gewaardeerd.

De heer Ebeling meent, dat de voorstanders een hersenschim najagen, daar de kosten niet te vinden zijn, bovendien hoe kan men gratis-voorstellingen verlangen van gezelschappen, die nu reeds moeite hebben om rond te komen? Er zijn echter reeds goedkope voorstellingen voorgeschreven in Rotterdam en de directies geven er meer dan waartoe zij verplicht zijn. In elk geval kan slechts een veel te gering gedeelte van de bevolking van deze voorstellingen profiteren.

De heer Reijding wijst op het succes van de muziek-uitvoeringen in de „Arena” te Amsterdam, en op die van de voorstellingen eenige jaren geleden door leerlingen van de Tooneelschool in „Felix Meritis” aldaar op Zondagmiddagen gegeven. Op dien tijd zijn de tooneelgeschappen toch vrij en zij zullen dan allicht bereid zijn, zich voor het beoogde doel beschikbaar te stellen. Bovendien is er een publiek, dat te fatsoenlijk is om op het „schellinkje” te gaan zitten, maar van een gelegenheid als de hier bedoelde wel gebruik zou maken.

De Voorzitter merkt op, dat al onze gezelschappen verplicht zijn om te reizen als zij geld willen verdienen, daardoor hebben zij weinig rusturen behalve dien Zondagmiddag, dien hebben zij juist vrij. Dat is dus heel anders dan in Frankrijk, waar gezelschappen van regeeringswege gesubsidieerd worden en waar de acteurs een vast en telkens terugkeerend repertoire ten allen tijde te hunner beschikking hebben. Al ontkent hij niet het nut van dergelijke volksvoorstellingen er zijn te veel bezwaren aan verbonden; want afgezien van de moeilijkheid om goede stukken te vinden, zijn de kosten een onoverkomelijk bezwaar. Met de muziek, die thans in de mode is, kan het tooneel niet worden vergeleken. Niettemin is het Hoofdbestuur gaarne bereid pogingen te doen om te onderzoeken of het denkbeeld levensvatbaar is.

De heer Heuff (Tiel) wil deze aangelegenheid overlaten aan „het Nut”, dat reeds in dezelfde richting werkzaam is.

De heer de Koning (Amsterdam) meent, dat men zich niet moet wenden tot een geheel gezelschap, maar tot verschillende acteurs, waarvan velen geruimen tijd hoegenaamd niets te doen hebben. De Afdeelingen moeten dan weten hoe zij de kosten zullen dekken.

De heer Jellinghaus wil, dat het Hoofdbestuur den stoot aan de zaak geeft en dat b.v. een proef genomen wordt in de grootere plaatsen.

De Afdeeling 's Gravenhage stelt thans na eenige discussie een motie voor om aan het Hoofdbestuur op te dragen een rapport uit te brengen over de uitvoerbaarheid van haar voorstel. De heer Ebeling zal namens de Rotterdamsche Afdeeling hiertegen stemmen, omdat het niet aangaat het Hoofdbestuur te belasten met onderzoekingen, waarvan geen praktisch resultaat is te verwachten.

De motie van 's Gravenhage wordt aangenomen met 20 tegen 17 stemmen: die van Amsterdam en 's Gravenhage tegen die van Rotterdam, Dordrecht, Delft en Tiel. (Utrecht was inmiddels vertrokken.)

Daarna komt aan de orde het voorstel van den heer Vriesendorp tot organisatie van de kritiek.

De voorsteller begint met er op te wijzen, dat het onderwerp is belangrijk en moeilijk. Belangrijk genoeg voor de Algemeene Vergadering van 1895, waar het een punt van bespreking uitmaakte en toen zoo moeilijk, dat men er geen oplossing voor wist te vinden. Sedert zijn wij in diën zin iets verder gekomen, dat spreker heden een voorstel doet dat naar zijn meening, althans theoretisch, geheel op pooten staat. Maar dat een regeling nu minder noodig zou zijn dan in 1895 gelooft hij niet. Niemand neemt de tegenwoor-

dige tooneelkritiek in bescherming, noch de directien, noch het publiek, noch zelfs de pers. Had zij dit maar eenigszins kunnen doen dan had zij het niet moeten laten, want daarin zou immers het krachtigste argument tegen sprekers voorstel hebben gelegen, dat men hem had toegevoegd: „maar de kritiek is immers goed, waarom zouden wij trachten haar door een regeling te verbeteren?” In stede van dit niet gebruikte argument heeft met het voorstel en den persoon van spreker belachelijk gemaakt en als het al waar is, dat het belachelijke doodt, dan heeft men daarmee tevens een armoeede aan degelijke argumenten getoond.

Zoo heeft o.a. de heer Horn, bij zijn bestrijding in de Rotterdamsche Afdeeling, bewezen, dat hij het voorstel niet begreep, want een „inbreuk op het recht (der hoofdredactien) om haar eigen redacteuren te benoemen” heeft het voorstel niet bedoeld, maar zou het, als het werd aangenomen, ook niet maken.

Is ook 's Gravenhage niet inkonsekvent als het in dezelfde vergadering een aanval voteert op de Redactie van ons Tijdschrift en tevens het voorstel, dat voor het vervolg hierin juist zou voorzien, afstemt?

Men heeft getwijfeld aan de mogelijkheid om een Commissie te vinden en het *Dgbl. voor Zd-Holl. en 's Gr.* ging zelfs zoover van te betwijfelen of er een beter oordeel mogelijk was dan dat van de redactie zelf!

Het eenige groote blad, dat ernstig sprak, was het *Handelsblad* en het heeft spreker zeer gespeten, dat dit blad zoo eerlijk heeft bekend, dat het de solidariteit van de kritiek niet wenschte, opdat het niet zou geplaatst worden voor het geval, dat het *volens nolens*, als de boycot werd toegepast, over bepaalde voorstellingen zou moeten zwijgen. Het heeft daarmee bewezen nagenoeg niets over te hebben voor het tot stand brengen van meerdere zelfstandigheid der critici, want een boycot zou immers slechts bij hooge uitzondering voorkomen, daar de schouwburgbesturen niet lichtvaardig een gediplomeerde den toegang zouden weigeren.

Toen spreker zocht naar de middelen om solidariteit te verkrijgen had hij waarborgen noodig en die heeft hij gevonden in een diploma, dat in den beginne met losse hand en bijv. eerst over 10 jaar na afgelegd examen, zou worden uitgereikt. Bovendien heeft geen ernstig mensch er aan kunnen denken, dat hij van de tegenwoordige recensenten — om er een paar te noemen: van *De Gids* of *Het Nieuws van den Dag* — een examen zou verlangen; velen hebben reeds hun sporen verdiend; over tien jaar echter zouden zij, die na ons komen, examen kunnen doen en zij zouden niet beter weten of het hoorde zoo.

Ten aanzien van de uitvoerbaarheid, die algemeen in twijfel is getrokken, kan spreker niet anders zeggen, dan dat deze bewering en de zijne, die daar lijnrecht tegenover staat, slechts door de praktijk, dus door het aannemen van het voorstel, is te bewijzen.

Het spijt spreker, dat hij dit onderwerp behandelt voor een vermoeide vergadering. Hij had gaarne de beweringen van de pers, voorzover die belangrijk waren, weerlegd; maar hij moet daarvan af zien.

Heeft het hem verbaasd, dat er zoo uitbundig veel notitie is genomen van zijn voorstel, het heeft hem ten zeerste verheugd, dat de Journalistenkring, aan welke hij gaarne het gezag tot het uitreiken van diploma's zou verleen, nu zoo pas koren op zijn molen heeft gebracht, blijkens een artikel in de *N. R. Ct.* *), waarvan hij de voorlezing aan de vergadering besparen zal.

Hij wil haar zijn voorstel niet opdringen.

De heer Plemp van Duiveland heeft met genoeg gezien, dat weer een algemeen vraagpunt op de agenda is geplaatst en dat spreker van belangrijken aard noemt, hij moet echter het voorstel bestrijden, omdat hij den sterksten twijfel koestert aan de uitvoerbaarheid van het plan. Als men het voor-

*) 4 Mei, 1e blad C.

stel zoo inziet dan denkt men aan een algemeene reorganisatie van de tooneelcritiek, maar leest men de toelichting dan blijkt dat het alleen wordt gedaan om ééne reden: de verhouding te regelen van de tooneeldirecties tegenover de pers. Daartoe beperkt zich alles. Nu wil de heer Vriesendorp die verhouding o.a. regelen door een college uit (lees: door) het Tooneelverbond aan te wijzen dat examendiploma's over tooneelcritiek uitgeeft. Maar de eischen daarvoor door hem gesteld betreffen slechts uitwendige zaken en laten de kwestie van bekwaamheid feitelijk buiten rekening. Noch de overlegging van een geboortebewijs, noch die van een portret, noch die van proeven van perswerk kunnen de verlangde waarborgen geven en van de examen-eischen kan men zich geen denkbeeld vormen, of het zou moeten zijn, dat men toonde te kunnen schrijven, eenigen smaak te bezitten en verstand te hebben van tooneel.

Het voorstel berust slechts op uiterlijke kenteekenen van geschiktheid, en welstand. Welk examen zal men verlangen dat de criticus aflegt? Dat van een H. B. scholier, waardoor men van alles verstand meent te krijgen? Dat van meester in de rechten, welke kundigheid misschien te pas zou komen in eene verwickeling als in *Een Krisis* van den heer Marcellus Emants wordt geschilderd? Of het examen van machinist, dat misschien waarborg geeft tot beoordeeling van de tooneelmachineriën? De te diplomereen criticus zal ook zijn geboortebewijs moeten inzenden. De jongste criticus in ons land is de heer Jolles, hij is nog geen 23 jaar en de oudste de heer Heijermans, die 73 jaar oud is. Zal men den heer Jolles het diploma ontzeggen omdat hij te jong is en den heer Heijermans omdat hij te oud is? De criticus zal ook zijn portret moeten zenden. Waartoe? Om te zien of hij beter geschikt is om een blijspel dan wel een treurspel te beoordeelen? Waarom ook niet het stelsel van Bertillonage? 't Is waar dit wordt nog altijd slechts op misdadigers toegepast en nu gelooft spreker niet dat de critici reeds zoover gevallen zijn dat zij tot de misdadigers moeten gerekend worden.

Het door den voorsteller bedoelde College zal er het gemeentebestuur bij moeten halen. Dit is een zeer gevaarlijk middel. De censuur zijn wij goddank kwijt, laten wij voorzichtig zijn met die, in welken vorm ook, weer terug te roepen. En gesteld, het college krijgt klachten over een tooneelrecensent en trekt diens diploma in. Verliest hij dan ook metterdaad door het onvertogen woord dat hij misschien geschreven heeft, de bevoegdheid die hij vóór dien tijd bezat? Ook hier niets dan een formeele regeling. Bovendien is het voorstel in zonderlinge tegenspraak met zichzelf. De moeilijkheden toch die de tot de tooneelcritiek toegelatenen zouden kunnen ondervinden en waarvan de toelichting spreekt kunnen wel geen andere zijn, dan dat hun de toelating geweigerd wordt. Maar als de gemeentebesturen de tooneeldirecties de verplichting opleggen de tooneelrecensenten toe te laten, hoe kan die bepaling dan ooit in toepassing komen? De bedenkelijke kern van het voorstel is, dat om de ruzie tusschen de pers en de directies, het geheele ongelijk op de pers en op deze alleen wordt verhaald.

Het geheele voorstel toont dat de heer Vriesendorp niet behoort tot de Nederlandsche pers. Hij is geen persman. Anders zou hij niet vergeten, dat de pers is eene stem uit het publiek. *La critique est un homme; un journal c'est un monsieur*. Er is geen reden waarom de redacteur van Letteren en Kunst alleen zou behooren te worden gediplomeerd. Waarom ook niet de andere redacteurs? De financieele redacteur zou bijv. door de Vereeniging voor den Effectenhandel kunnen worden geëxamineerd, die voor de binnenlandsche politiek door den Raad van State, die voor de buitenlandsche politiek door het corps diplomatique of, hooger nog, door het Europeesche Concert.

Stelt een courant een onbevoegd beoordeelaar aan, dan zal aan zijn woorden geen aandacht worden geschonken en zal het blad bijgevolg zelf de schade er van ondervinden. Die waarborg is voldoende.

Misschien zou de zaak tehuis behooren bij den Journalistenkring, maar het Tooneelverbond heeft aan dezen niets op te dragen.

Spreker ziet dan ook in het voorstel een verkapt aanslag op de vrijheid der pers, een vrijheid die met moeite is verkregen. Iedere poging om die vrijheid aan banden te leggen, hetzij dat ze komt van overheidswege, hetzij van het Tooneelverbond of van den heer Vriesendorp, behoort met de meeste kracht te worden afgeslagen.

De heer Vriesendorp houdt de uitvoerbaarheid van zijn voorstel vol. Dat de zaak nu niet bij het Verbond thuis zou hooren en in 1895 wel, bevreedt hem, bovendien de bevordering van een degelijke tooneelcritiek is statutair. *) De eischen zijn „voorloopig” uitsluitend uiterlijk om een begin te maken met de zaak. Het portret en het geboortebewijs dienen voor de contróle. Het gaat niet aan bij deze gelegenheid de betekenis van alle diploma's af te breken, omdat wij nog geen bijzonder diploma voor de tooneelcritiek hebben en zolang er geen speciaal examen is, neemt men wat men krijgen kan, maar de bestrijder heeft de eischen, die hij stelt, genoemd: kunnen schrijven, goeden smaak en verstand van tooneel; wenu een Commissie, die daarover zou kunnen oordeelen, zou nog wel zijn te vinden.

De hoofdgrief van den voorsteller is wel, dat men het voorstel verwacht met de toelichting.

Zoo is de inmenging door het Gemeentebestuur geheel *ad libitum* der Commissie, bovendien is die maatregel zuiver administratief en heeft zij niets te maken met censuur.

De toelichting is geschreven, omdat er toch iets over gezegd moest worden. De heer Plemp is op kleinigheden gevallen, het is dan ook nooit goed. Aan den Haag verweet men te weinig toelichting en bij sprekers voorstel bestrijdt men eigenlijk alleen de toelichting in plaats van het voorstel. De intrekking van het diploma zou niet bewijzen, dat de criticus zijn bekwaamheden verloor, maar hij zou verplicht zijn zonder de solidariteit der anderen door te werken.

De heer Reijding heeft niet zooveel gewicht gehecht aan de toelichting tot het voorstel als de heer Plemp. Het principe van het voorstel heeft de Afdeeling Amsterdam goedgekeurd. Een criticus, die naar zijn beste weten en zonder onbetamelijk te zijn verslag geeft, moet niet zoo maar kunnen worden uitgezet. Een scheidsrechter moet, zooals tegenwoordig in zoovele zaken, dan maar uitspraak doen.

Nadat de heer Plemp van Duiveland nogmaals de uitvoerbaarheid betwist en gezegd heeft, dat de zaak bij den Journalistenkring thuis hoort, repliceert de heer Vriesendorp, dat hij zijn voornemen, om nog vóór deze Vergadering een College bij elkaar te zoeken, op raad van den Secretaris van het Hoofdbestuur heeft laten varen, anders had hij misschien reeds nu de mogelijkheid van dit onderdeel kunnen aantoonen. In stemming gebracht wordt het voorstel verworpen met 27 tegen 10 stemmen (die van Amsterdam.)

Tot opneming der Rekening en Verantwoording wordt de Afdeeling Dordrecht aangewezen.

Op de vraag, waar de volgende Algemeene Vergadering zal worden gehouden, melden Rotterdam en den Haag zich beiden aan. **)

De heer F. Ebeling verzoekt aan het Hoofdbestuur pogingen te willen doen in dien geest, dat op de volgende vergadering meer Afdeelingen vertegenwoordigd zullen zijn dan thans tot zijn spijt het geval is.

Dr. H. J. Kiewiet de Jonge, oud-voorzitter en bestuurder der Afdeeling Dordrecht, dankt namens de Vergadering den Voorzitter voor zijn uitstekende leiding en deze brengt aan

*) Art. 2 letter g.

**) Na het onderling overleg, dat tusschen de beide besturen heeft plaats gehad, kunnen wij thans berichten, dat de aanstaande Algemeene Vergadering zal plaats hebben te Rotterdam.

de Vergadering zijn dank voor haar aandacht en opkomst, waarop hij de Vergadering te ongeveer half vijf uur sluit.

J. VRIESENDORP, *Redacteur.*

Goedgekeurd.

De Algemeene Secretaris,

J. KALFF JR.

Den avond vóór de Vergadering waren de leden van het Hoofdbestuur, de Afgevaardigden, de Directeur der Tooneelschool, de Redacteur van dit Tijdschrift enz. de gasten van de Afdeeling Dordrecht bij eene voorstelling in den Schouwburg te Dordrecht, waar door de leerlingen der Tooneelschool onder leiding van hunnen Directeur, werd opgevoerd 1. *Verloofd*, oorspronkelijk drama in één bedrijf van Banner; 2. „Droom van Badeloch” uit Vondel's *Gijsbreght van Aemstel* (als voordracht); 3. *Aleid*, eerste fragment van een onafgewerkt blijspel van Multatuli en 4. *Een Gril*, blijspel in één bedrijf van A. de Musset, door Jean Valjean. Mevr. Holtrop studeerde de nummers 1, 2 en 4 in en de de heer Van Kuijk nummer 3.

De leden der Afdeeling Dordrecht hadden vrijen toegang met een onbeperkt aantal dames.

Na de voorstelling ontving de voorzitter der Afdeeling Dordrecht, de heer D. Crena de Jongh met zijne echtgenooten de gasten, met de leiders der vertooning en de leerlingen der School in de bovenzaal van Hotel Ponsen.

In de pauze der Vergadering bood de Afdeeling Dordrecht aan allen, die de Algemeene Vergadering bijwoonden, een tweede ontbijt aan.

Aan den gemeenschappelijken maaltijd, na afloop der Vergadering bracht de Voorzitter den eersten dronk uit op H.H. M.M. de Koningin en de Koningin Regentes Telegrafisch werd aan H.H. M.M. van dezen toast kennis gegeven.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling is ontvangen *Emmie's Beeld*, tooneelspel in 3 bedrijven.

13 Mei 1897.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

In de maanden, waarin volgens den kalender de lente moet komen en ook in de dagen, waarop zij er reeds lang moest zijn, dan sterven er telkens menschen en ieder heeft in dien tijd, dat het jonge leven opfleurt, herinneringen aan den dood.

Zoo is ook Mevr. Stoetz heengegaan in dat groenende jaargetij, dat bij ons zoo guur is en ook ging zij heen aan de ziekte van ons land, een borstkwaal, die in ieders jeugd, met de kleine afmeting van de verkoudheid, zich heeft geopenbaard.

Zoo was er dus tot in haar wijze van sterven iets heel gewoons. Die gewoonheid was ook op de planken haar grootste eigenschap, zoowel als in haar eigen leven. Die gewoonheid, zoo zeldzaam als zij bij tooneelspeelsters is, werd haar tot buitengewone verdienste. Het is niet twijfelachtig, dat wij, die haar slechts op jaren hebben gekend, zijn ingepakt geworden door haar streelende goedigheid, haar huiselijke burgerlijkheid, haar ouwelijke gezelligheid. Zij was een mensch om mee thee te drinken: haar rol was die van huisvrouw, moeder(tje), oude-tante. In de moederrollen

van *Olympia's Huwelijk*, *Dames en Heeren van Pont-Arcy*, *Jean Darlot* en *Vlinders*, als Pieternel in *De Bruiloft van Kloris en Roosje* en het laatst als huisvrouw in *Abt Constantijn* wist zij de aandacht op zich te vestigen en als men eraan toekomt om te zeggen waardóór, dan staat men verlegen. Zij was zóó natuurlijk en zóó juist, en zij gebruikte zóó weinig kunstjes, dat men niet merkte, dat zij speelde.

Onze Tooneelschool verloor aan haar een uitstekende onderwijzeres in voordracht en spel. Reeds in Februari moest zij haar lessen aan het gebouw laten varen om ze bij zich aan huis in te halen, totdat zij ook thuis het werk moest laten rusten. Ze verkreeg een zeer eervol ontslag.

Deze vrouw had geen vijanden.

* * *

In het laatst van April was Coquelin, de oude, in onzen Stadsschouwburg te gast en het schijnt, dat zijn hoofddoel is geweest ons te laten zien, dat hij „alles” kan. Ik vraag U: *Le Colonel Roquebrune*, een pracht-draak van Ohnet, *Le Gendre de M. Poirier* en *Les Précieuses ridicules* is dat niet zoowat „alles”?

Wie in den goedbezetzten schouwburg *Le Colonel Roquebrune* heeft gezien en meer niet, die weet eigenlijk niet wat Coquelin is. Hij moet hebben gedacht, dat de speler, wien 't drakenbloed, zoo danig door de aderen vloeide, wel heel moeilijk iets te recht zou brengen van Poirier of Mascarille. Al mag men zich verbazen over den invloed, die nog steeds van den draak uitgaat en 't daaraan voor een groot deel toeschrijven, dat *Le Colonel Roquebrune* nog zooveel deed — het is toch niet twijfelachtig, dat Coquelin met zeldzame virtuositeit van die rol meer gemaakt heeft dan men redelijker wijze van den besten speler ter wereld had kunnen verwachten, want al ben ik zelf koel gebleven voor het geheele stuk en al kon ik de opgewektheid van het overige publiek helaas niet deelen, begrijpen kon ik haar best: Coquelin deed wat hij kon, hij „werkte” den draak „af”. Dat is de eigenschap, die alles redden kan, ook het geringste; er moet zóó „gewerkt” worden, dat het publiek er in gaat gelooven. Toen wij dus slechts den vakman hadden leeren kennen, stond het te bezien of Coquelin als Poirier zich zou handhaven. Het komt mij voor, dat het mooi is geweest, maar niet goed. De speler schitterde weer wat veel in zijn vak en gaf wat weinig van zijn gemoed. Ik heb mij altijd voorgesteld, dat Poirier een goede, brave, uitstekende kerel is, die zielsveel van zijn dochter houdt, in één woord, dat hij is een man met een hart. Van heel dat hart, dat het stuk de aantrekkelijkheid van het leven moet geven, heb ik bij Coquelin niets gemerkt, wat erg jammer was en waardoor niet het stuk, maar misschien wel Coquelin tot zijn recht is gekomen. Toen dus deze man, die zich werkelijk wat veel op den voorgrond dringt en geen hulpmiddeltje ongebruikt voorbij laat gaan, het recht kreeg zich in den heerlijken Mascarille van Molière, waar het gemoedsleven niet juist in de rol doorstraalt, te geven, toen deed hij dat dan ook zoo verbijsterend opgewekt, met zoo veel fijne gratie en vette ploertigheid tegelijk, dat de zaal in een uitbundig gejubel losbarstte.

* * *

De Afdeeling Amsterdam bood aan hare leden een voorstelling aan van *Twee Zusters* *) in een verzorgde

*) *Deux Sœurs* van Jean Thorel (Paris, Léon Chailley, Rue de Richelieu, 41).

vertaling van den heer C. F. van der Horst. Het was moeilijk dit stuk met aandacht te volgen. Hoe mooi ook het gegeven is van twee zusters, die beiden, binnen uiterst nauw getrokken grenzen, een niet al te hartstochtelijke liefde koesteren voor één man, die meer een zwakkeling is dan een held: het bleek niet bestand te zijn tegen het voetlicht. Het is heel iets anders een fijn-uitgesponnen zielsleven te gieten in den vorm van een tooneelstuk, dan een speelbaar drama te schrijven. Het was maar al te kennelijk, dat ook de spelers, die dit stuk van a tot z voor ééne opvoering hebben moeten instudeeren, van te voren overtuigd waren, dat het publiek van dit al te fijne stuk juist het fijne niet zou begrijpen.

Men mag zich gelukkig nog verwonderen over den ijver, waarmee al dit vrij wel nutteloos werk was verricht.

* * *

Nog een paar woorden over de Vlaamsche tooneelbeweging. Hubert Laroche was door ongesteldheid verhinderd zich volgens het bericht op blz. 74 te doen hooren. Mevr. Cortebeek, een groote vriendin van het tooneel, nam zijn aandeel in de aangekondigde leesavonden over.

Mevr. van Lier Cuypers vertrekt weer naar Brussel, wij bevelen haar in de aandacht van onze medewerker Dixi aan. Haar vertrek is voor ons een zeer groot verlies, maar wie weet zien wij haar niet even spoedig terug als Mevr. van Kinsbergen—Rentmeester en van den Heuvel, die gegaan zijn van hier naar Gent en van daar weer naar hier zijn gekomen. Men ziet het: er zit beweging in die Vlaamsche beweging. Laatstgenoemd tweetal bracht uit Gent een stukje van Nestor de Tière mee: *Pietje!*, een minnekozerijtje, met een paar vogeltjes in kleine kooitjes, een mannetje en een wijfje, die elk een stukje suiker krijgen van de jeugdige echtgenooten, met een standje en een verzoening tusschen die twee, gekruid met vergelijkingen van allerzoetsten aard tusschen hen en het vogelenpaar. Het werd goed in den Salon gespeeld — het is niet makkelijk bovendien. Het eindigt aldus: *(beiden kijken elkander met liefdesstralende blikken aan, brengen de monden tot elkander en zeggen ten allerdiepste verliefd.)* Piepietje! *(En één kus sluit beiden den mond)*. Danken wij aldus een aardig, klein stukje van Nestor de Trière aan de Vlamingen, aan ons — dat zijn de Rotterdamers — danken zij weer een opvoering van *John Gabriel Borkman* te Antwerpen, waarvoor men daar zeer dankbaar is geweest en heusch niet enkel en alleen omdat Mevr. Beersmans meedeel!

Al gaat het met het verkennen van de beide terreinen door de wederzijdsche troepen niet vlug en niet glansrijk: „t Zal wel gaan” zegt men ginder en wij hebben hier altijd gezeid „Zoetjes aan dan breekt het lijntje niet”.

We zullen wel aan elkaar wennen.

V.

J. M. Haspels.

Den 23sten April is de kunstenaar J. M. Haspels op 67-jarigen leeftijd overleden. Zwaar treft dit verlies het nationaal tooneel, de Vereenigde Tooneelisten te Rotterdam en allen die in het tooneel belangstellen.

Op den 27sten derzelfde maand kwamen velen bijeen in de vestibule van den Grooten Schouwburg, in de ruimte, waar wij gewoon waren hem te zien staan, naast de controle, hoffelijk grootende de hem bekende comediegangers. Daar werd nu zijn lijk gebracht en eromheen, in de met palmen

en groen en krip gesierden voorhof, schaarden zich zijn kunstbroeders en -zusters en tal van belangstellenden en een heele rij van deputaties van verschillende gezelschappen. Ook het Tooneelverbond was onder hen door zijn Afdeelingbestuur te Rotterdam en door een lid van het Hoofdbestuur vertegenwoordigd.

Er volgde een stroom van toespraken, lange en korte, bewogene en deftige; alle getuigend van den eerbied en de liefde die men had voor dezen doode, als mensch, als kunstenaar, als directeur. De baar verdween onder de heerlijke bloemen, en toen de laatste uitgesproken had, werd de kist onder het gesnik der vrouwen naar buiten gedragen, waar de zwarte doodswagen stond tegen den omfloersden voorgevel.

Zoo ging Jaap Haspels heen uit zijn aardsche huis. Langs de zwartomhulde brandende lantaarns bracht de wagen den dooden directeur van den schouwburg naar het graf.

* * *

In het kort de loopbaan en de beteekenis van Jaap Haspels als kunstenaar te schetsen, zou een nutteloze taak zijn, waar het reeds — in de *N. R. Ct.* — zoo voortreffelijk is geschied. Aan dat blad ontleenen wij ons levensbericht van den gestorven artist; door die woorden tot de onze te maken, brengen wij hem het best de hulde welke ook onzerzijds niet mag ontbreken.

Nadat eerst is geschetst met welke moeilijkheden Haspels in zijn jeugd te kampen had, hoe hij met droefenis in het gemoed moest strijden tegen een vader dien hij liefhad, maar die hem nu maar eenmaal niet naar het tooneel wilde laten gaan; hoe Jaap er zelfs om zijntwil van afzag, maar hoe het hem toch te machtig werd en hoe eindelijk Victor Driessens hem engageerde; vervolgt en eindigt het artikel aldus:

„Indien wij met de vermelding dier bijzonderheden van het begin aan dit levensbericht bijna iets anecdotisch geven en hiermee in een anderen toon dreigen te vallen dan te dezer droeve gelegenheid past: de zedelijke moed door den beginnenden tooneelspeler ontwikkeld daár waar bezwijken door niemand lafheid zou genoemd zijn, is een te kenschetsend bewijs van zijn liefde voor zijn „kunstvak”, om er niet, als op iets dat geheel den kunstenaar typeerde, de volle aandacht ook thans op te vestigen.”

„Den 1en November 1858 dan begon J. M. Haspels zijn loopbaan als tooneelspeler te 's-Gravenhage. Hij bleef maar een paar jaar in Den Haag, ging naar Arnhem, en vormde een gezelschap, dat inzonderheid Gelderland bereisde. Schitterend ging het daar niet mee, en een jaar later zag hij zich verplicht, een engagement bij den heer Ed. de Vries te Rotterdam aan te nemen. Eenige jaren later vinden wij hem hier in den Kleinen Schouwburg terug, dien hij samen met Le Gras en Van Zuylen exploiteerde. Aan den strijd, met de Directie Albregt en Van Ollefen gestreden, de quaestie van één of twee gezelschappen voor de hoofdstad en hier, behoeft niet te worden herinnerd. Menigeen had getwijfeld aan het slagen der nieuwe onderneming; er was zelfs geschreven: „Het is hier weer de oude geschiedenis van het eigen baas spelen”; — maar al spoedig bleek dat deze „bazen” in de geschiedenis van ons Tooneel nieuw leven zouden brengen. De vertooning van *Vorstenschool* blijft de voornaamste daad uit deze gestie. Wat zij voor de gebroeders Haspels beteekende — Dirk was, uit Den Haag, bij het gezelschap gekomen — de jongere broeder heeft er in zijn (bovenvermelde) autobiografie van getuigd. „Schoone, onvergetelijke dagen, dat instudeeren. . . . die tocht door bijna geheel Nederland met dat grootsche werk, dikwijls in tegenwoordigheid van den dichter! Wat vochten we om in den coupé te komen, waar de groote man plaats nam, als we op reis gingen. Hij sprak met ons zoo lief of wij zijn kinderen waren, of hij onderhield ons over fouten en gebreken zoo hartelijk en overtuigend, dat wij aan zijn lippen hingen, en zeker beter den trein uit-

stapten dan we er in gekomen waren". Dat vertoonen van *Vorstenschool* die omgang met den voor het tooneel gróóte belangstelling koesterenden denker-en-dichter, is voor de beide Haspelsen, voor Van Huisde zoowel als voor Koning George, van groot moreel-gewicht geweest.

"Zullen we nu in herinnering brengen, hoe het gezelschap Le Gras, Van Zuylen en Haspels naar den (toenmaligen) Grooten Schouwburg aan den Coolsingel verhuisde en belangrijk zich uitbreidde; zullen we het „Gedenboek" van den tocht naar Londen opslaan; of ons weer indenken in de voorvallen van '81, toen de overgang tot de afdeeling Rotterdam van Het Nederlandsch Tooneel plaats vond? Drie en een half jaar duurde die afdeeling: toen werd tusschen J. M. Haspels, A. J. Le Gras, D. Haspels, Rosier Faassen en Mevrouw Beersmans de vennootschap aangegaan, welke nog bestaat. Jaap Haspels had inmiddels zijn vijf-en-twintig-jarig jubileum gevierd met datzelfde *Zonder Naam* waarin hij enkele weken geleden nog eens had willen meespelen, maar gedwongen werd zijne rol aan jonger kracht over te doen. Nóg ééns zouden we hem anders gezien hebben, nu zooals men hem zóó vaak heeft mogen bewonderen, als de incarnatie der „ondeugd" staande tegenover zijn „braven" broeder: nog eens zou dat samenspel van het tweetal in de meest tegenovergestelde rollen ons herinnerd hebben aan al wat zij-samen, in stukken van zeer verschillend belang, voor de Hollandsche tooneelkunst zijn geweest.

"Aan dit samenwerken der twee denkt men thans terug met dankbare waardeering, maar tevens met diepen weemoed: en zoo er natuurlijk personen zijn die den overledene in het private leven nóg nader gestaan hebben, de duizenden die het overlijden van den kunstenaar betreuren, voelen in de eerste plaats mede het verlies dat zijn broeder heeft geleden, die door zijn voorbeeld kunstenaar werd, die, als hij had gedaan, den tegenstand der bloedverwanten overwon, en die jaren, jaren lang in hoog artistiek vermogen náást hem arbeidde. Is zulk een innige geestesgemeenschap tusschen twee broeders-kunstenaars niet iets eenigs, kan men er, in ons land en elders, nóg voorbeelden van noemen, benijdbaar en buitengewoon schoon is zij — maar juist hierdoor is het gebroken worden van zulk een band eene smart, die anderen met diep medelijden vervult.

"Wat, verder, de gestorvene, óók in den laatsten tijd, nog was voor zijn gezelschap, kan gemakkelijker begrepen dan onder woorden gebracht worden. De volle kracht van den kunstenaar, van Van Huisde, van Rabagas, van Schor in *De Kiesvereniging*, van Jago, van De Mottige, ligt vroeger. Maar voor zijn gezelschap was „Jaap" bij voortduring de man van het practisch beleid, van den moed die doortast, hij was het die áltoos durfde, en zonder zijne energie zouden de geldelijke moeilijkheden waaronder onze tooneelspelers vaak zijn gebukt gegaan, zich ongetwijfeld nog gansch anders hebben doen gevoelen.

"In zijn jonge jaren de liefhebber die alles veil had om de kunst te mógen dienen; in zijn middagtijd de voorname kunstenaar van in ons land nog weinig gekende natuurlijkheid, soberheid, rust, bij zéér scherpe karakteruitbeelding; tot in het laatst zijns levens de energieke dirigent die wist te handelen en op te treden voor de gemeenschap: ziedaar wel de kunstenaarsfiguur van even buitengewone gaven als verdiensten, wiens leven schitterend heeft bewezen, dat hij inderdaad „zijn kunstvak liefhad."

Uit de Maasstad.

Ik roep U op, Rotterdammers, mijn stadgenooten. Ik zocht onder U langen tijd, in stilte. Maar nu is het oogenblik gekomen om tot U te spreken in het openbaar.

Ik zocht onder U naar iemand met veel vrijen tijd, met veel verstand en ervaring van het tooneel, met een

fijn literair oordeel, met een welversneden pen, en met den lust om, van al die hoedanigheden voorzien, gratis iedere veertien dagen doorwrochte critieken te leveren over de tooneeluitvoeringen in deze stad. Toen ik dien man niet gevonden had, heb ik mij verstout zelf de pen op te nemen, zonder vrijen tijd en met ach, veel te weinig van de bovengenoemde qualiteiten. Mij dacht het beter, dat er van tijd tot tijd een stem uit het publiek opging om wat te praten over het tooneel in de Maasstad, dan dat er in „Het Tooneel" gezwegen werd over de stad, die twee zoo zeer de aandacht waardige tooneelgezelschappen herbergt.

Maar nu heb ik mijn verdiende loon gehad voor mijn aanmatiging. Wij komen te laat, wij schrijvers uit verschillende Amstel-, Maas-, Bisschops-, Senne- en andere steden. Wij praten maar zoo wat en geven geen degelijk werk. Wij hengelen in het uitgepeurde vischwater van anderen. Zoo zeide de heer Banck ter Algemeene Vergadering van het Nederlandsche Tooneelverbond.

En ik — voor mijn deel — aanvaard die uitspraken ten volle. Het was niets dan de zuivere waarheid en die mag gezegd worden, ook op eene algemeene vergadering. Maar nu valt de verantwoordelijkheid mij zwaar. En daar ik het nog niet op den advertentie-omslag doen kan, die misschien eenmaal ons aller pennevruchten voor „Het Tooneel" in een mantel zal hullen, veel lezenswaardiger dan de inhoud — zoo richt ik mij thans in mijn eigen brief uit de Maasstad tot U, Rotterdammers, mijn stadgenooten. En ik vraag U dat de man met den vrijen tijd, de tooneelervaring enz. enz. in uw midden opsta of zelfs dat één die dat alles niet bezit, het zich vóór September 1897 (aanvang van het speelseizoen) eigen make en dat hij kome tot onzen redacteur en dat alles beschikbaar stelle tot hoogere eer van het blaadje en tot bevrediging van de Haagsche en andere lezers. Dan zal ik, Pavidus, de vreesachtige, hem zonder verwijl mijn pen overreiken met een oranje lint versierd en ik zal nooit een andere voor dit blad meer ter hand nemen dan om denzelfden oproep te schrijven voor de Hagenaren, opdat er ook uit hen zulk een oprijze of — mocht hij niet te vinden zijn — zelfs maar een verbeterde Pavidus!

* * *

Wat nu te zeggen over het tooneel in de Maasstad gedurende de laatste maand? Ik durf het haast niet te bekennen dat er een oorspronkelijk stuk gegeven is in den Grooten Schouwburg en dat ik er niet heen geweest ben. Daardoor komt weer zoo duidelijk uit dat ik maar een causeurtje ben uit het publiek en geen, o heusch geen plichtmatige tooneel-criticus. Toch ben ik eigenlijk blij om mijn verzuim. Want het zou mogelijk geweest zijn dat het stuk niet in mijn smaak gevallen was; in geen blad en bij geen toeschouwer vond het, voorzoover ik weet, een gunstig oordeel. Er is wel eens iets vleiends in met zijn gevoelen alleen te staan en zoo kan ik, nu ik het stuk niet gezien heb, mij voorstellen dat ik er hoog mee zou zijn weggelopen.

Toch heb ik een oorspronkelijk stuk gezien; het blijspel van den Voorzitter van het Verbond: *Een Krisis*. De heer Emants heeft niet alleen in den Haag, maar ook hier met zijn gezelschap van welgedrilde dilettanten van goeden aanleg, een voorstelling ten bate van de Tooneelschool gegeven die in alle opzichten aan haar doel heeft beantwoord. Het ging mij wel een beetje aan het hart op dien Dinsdagavond juist die categorie van het publiek in zoo grooten getale naar den Tivoli-Schouwburg te zien optrekken, die er gewoonlijk met geen reclame en geen verdienstelijk werk naar toe te krijgen

is. Maar voor de goede zaak heb ik er mij natuurlijk over verheugd.

Over het spel worde niet in bijzonderheden getreden. Het was een vlug, los en nooit-haperend *ensemble*; zonder sporen van schuwheid, met meer dan de gewone tooneelbeschaving, en met de gebreken van deze verdiensten, te weten bij enkelen een zucht tot chargeeren, bij anderen een niet genoeg zich durven geven. Maar overal werd men den scherpen blik van den bekwamen regisseur en hoofdpersoon gewaar. Daar dilettanten altijd veel minder gemakkelijk uit hun eigen ik kunnen treden dan beroeps-acteurs, komt het bij hen nog veel meer aan op de toewijzing van de geschikte rollen aan de geschikte personen. Dat was met bewonderenswaardige zekerheid gedaan.

Aan een bespreking van het stuk zelf waagt Pavidus zich niet. Hij heeft er zich geen enkel oogenblik bij verveeld en hij heeft waargenomen dat het publiek er op enkele uitzonderingen na, zeer door geboeid werd. Het eind leek hem wat te zoet. Alles komt daar — zoo weinig Emants-achtig — in de puntjes terecht. Door nu den ouden dokter van dat gelukkig oogenblik het al te lieve te laten wegnemen met zijn uitspraak: „Houdt van elkaar, alsof je niet getrouwd was”, heeft de heer Emants den toon van het geheele stuk wel tot ook in het slot weten te laten doorklinken — maar dat slot steekt toch tegen de sarcasmen van de drie andere bedrijven te scherp af. Hoe het dan had moeten eindigen, weet ik niet; 't was een blijspel. Maar of de vrouw van dr. Remsdonk gelukkig zal zijn als directrice van een sanatorium, al heeft ze dan ook, zooals herhaaldelijk en uitdrukkelijk verzekerd wordt, niets met de ziekenverpleging te maken? 't Zal den heer Emants waarschijnlijk niet kunnen schelen en zoo behoef ik mij ook niet te verdiepen in de veronderstelling, dat het verdere huwelijksleven van Karel en Suze misschien weer stof zal leveren tot een tooneelspel — dat niet blij eindigt.

Zagen wij intusschen maar meer van zulke opvoeringen! Welk een beschaafde toon en hoe wordt van alle schijnbare banaliteiten dadelijk door het wederwoord het banale weggenomen. De lach, dien het stuk wekt, is niet altijd gul, wel eens pijnlijk. Maar dat is naar onzen ietwat overprikkelden smaak.

Ook niet banaal is het benefiet van den heer Brondgeest geweest. Hij heeft ons van Sudermann's *Morituri* twee door hem zelf vertaalde drama'tjes te zien gegeven, waarvan het ene ons uitermate en het andere in het geheel niet bevallen heeft. Een stukje van de geschiedenis der Oost-Gothen, hun ondergang onder koning Tejas, den meesten onzer niet anders dan uit den „Kampf um Rom” van Felix Dahn bekend, wordt in het eerste in één bedrijf opgezet en uitgewerkt. Vóór het publiek over het opera-achtige van den aanblik dier zwaard-rinkelende helden en in tunica gehulde vrouwen heen is, valt het scherm. 't Is onmogelijk zich daar in eens in te voelen. Men kan er door zijn aangegrepen, als men het stuk, gelijk de heer Brondgeest, eerst gelezen, dan vertaald en dan ingestudeerd heeft. Maar nu gaat men zitten denken over hoe dat ook weer was bij Felix Dahn en intusschen verstaat men de met veel te weinig kracht van dictie uitgestooten woorden van den heer Brondgeest niet en raakt men de kluts kwijt, als de hooge en weinig mannelijke stem van den heer van Eysden te voorschijn schiet tusschen zijn keizer-Karels-baard en onder zijn zwaarbepluimden helm uit.

Heel anders dan *Tejas* is het drama'tje *Frits*; innig tragisch en in zijn korthed volkomen af. Daar gaf de heer Brondgeest alles wat hij kon; misschien met wat teveel sentiment, maar overigens voortreffelijk. Het uniform kleedt den heer Brondgeest; hij weet er zich los in te bewegen en in den toestand van den armen

luitenant, tot een duel, dat naar een zelfmoord lijkt, gedoemd, kan hij zich indenken. Dat gaat hem beter af dan de Gothen-koning. Eveneens geeft de rol van Camouflet in *Een Kop Thee* hem gelegenheid met zijn vlugheid van beweging en radheid van tong uit te komen.

Voorts heb ik in de laatste weken hier niet veel gezien, waar wat van te zeggen valt. De *Pierewaaiers* in Tivoli zijn vermakelijk en ik kan me begrijpen dat die klucht een lachsucces van de Folies Dramatiques te Parijs is. Dat was zij hier ook. Ik heb het alleen betreurd dat men zóó weinig goeden smaak had om het lieve mondje van juffrouw Sasbach coupletten te laten zingen, waarvan een dragonder zou blozen. Die glorie moest men overlaten aan de theaters der drieletterige buurt in de hoofdstad.

Aan Jaap Haspels, den uitnemenden kunstenaar, den flinken dirigent, den braven mensch, een eerbiedig eeresaluut bij al die welke hem gebracht werden op den plechtigen rouwmorgen in den ruimen voorhof van den Grooten Schouwburg. Zijn dood, helaas, is de groote gebeurtenis van het thans geëindigd speelseizoen.

* * *

En nu neem ik afscheid, voorloopig, misschien voorgoed. Al mijn hoop en de hoop van „Het Tooneel” is op U gevestigd, Rotterdammers, mijn stadgenooten. . . .

10 Mei.

PAVIDUS.

Ingezonden.

Noord en Zuid.

De tooneelvoorstelling van de Antwerpenaars te Amsterdam is eigenlijk — van achteren bekeken — een onhandigheid geweest. — Waarom? . . . Ik zelf ben er een voorstander van geweest. Op het laatste Letterkundig Congres te Antwerpen, en vroeger reeds, heb ik dat uitwisselen van tooneelgezelschappen tusschen Noord en Zuid bepleit; voor drie jaar werd ik in de gelegenheid gesteld een rondreis van het Rotterdamsch Tivoli-gezelschap met *Het Goudvischje* in eenige Vlaamsche steden voor te bereiden. 't Is toen bij dien eenen tocht gebleven — want de uitslag was niet aanmoedigend.

Het doel dat ik mij met die tochten voorstel is niet dat ik het *reizen* van tooneelgezelschappen verkieslijk vind: integendeel. Mijn doel is verwijding, uitzetting van de taalgrens, en tevens vergrooting van het marktgebied voor tooneelspelers en schrijvers. Wij zitten in ons kleine land immers zoo benauwd opgesloten!

Wat we aan Vlaanderen te danken hebben behoeft hier niet herhaald te worden; 't is al dikwijls genoeg gezegd. Slechts even wil ik er aan herinneren dat Vlaanderen erkent dat het ook veel aan ons dankt; zoo wordt in Antwerpen nog steeds met dankbaarheid gesproken van onzen Kettman, die er jaren lang bij den Nederlandschen Schouwburg als regisseur werkzaam was en vooral op taal en uitspraak een gunstigen, nu nog nawerkenden invloed uitgeoefend heeft.

Zelfs zou men ten dezen te ver kunnen gaan en al te veel Hollandsche druppelen in den Vlaamschen beker kunnen doen. Er is nl. bij de Vlaamsche voorstelling in Amsterdam opgemerkt dat zij die nog het meest Vlaamsch spraken den aangenaamsten indruk op het gehoor maakten. En deze opmerking is van zeer veel gewicht en dient wél overwogen te worden. Over 't algemeen roemt men bij ons de Vlaamsche taal, ten

minste als ze beschaafd gesproken wordt, als welluidend. Maar het omgekeerde heeft niet plaats. De Vlamingen vinden ons Hollandsch dikwijls leelijk, hard, neus- en keelklankerig, vooral dat Hollandsch 't welk men het geaffecteerde noemt, en dat de klinkers zoo mishandelt.

Maar nu eerst antwoord op de vraag waarom de Vlaamsche voorstelling in de hoofdstad een onhandigheid was.

Omdat men begonnen is waar men had moeten eindigen. Men is gaan spelen voor fijnproevers die alles gezien hebben wat er ten onzent en soms ook elders op tooneelgebied geboden wordt. *Zwaar sind sie an das beste nicht gewohnt* is op hen niet toepasselijk. En de Nederlandsche schouwburg te Antwerpen is toch eigenlijk niet meer dan een volkstheater; de speellijst maakt het duidelijk. Op blz. 112 van den 24sten jaargang (1894/5) van dit Tijdschrift vindt men een alleraardigste uit een Vlaamsch blad overgenomen aaneenrijging van titels van stukken, die daarginds nog gespeeld worden, maar bij ons gelukkig vergeten zijn. Zoo heeft het geval zich nu voorgedaan dat men in Amsterdam gelachen heeft om ernstige brokstukken, waar men in Antwerpen om weent, en hetzelfde verschijnsel deed zich de vorige week ook voor toen de Rotterdammers in Antwerpen Ibsen's *Borkman* speelden; men heeft er ook gelachen waar het niet te pas kwam. Wij moeten dus toenaderen, veel van elkander leeren, en het niet opgeven.

Victor Driessens deed indertijd met zijn Vlaamsch gezelschap een andere entrée in Amsterdam, maar... hij was van anderen op begonnen. Eerst, omstreeks 1860, had hij in den Haag onder Bredée en Valois gespeeld, die toen waarschijnlijk nergens anders heengingen dan naar Leiden en Delft, soms ook naar Rotterdam. Driessens werd bij Valois regisseur, en hij deed er zijn invloed gelden als voorstander van een nieuwe wijze van spelen, van natuur en waarheid. Later werd hij directeur van een tooneelgezelschap in Antwerpen, en zoowel hij als zijn opvolger Lemaire staken er den Moerdijk mee over om in Nederland te gaan spelen. Zij bleven gedurende jaren bij voorkeur de zuidelijke plaatsen van ons land bezoeken. Tilburg, Breda, den Bosch, Gorcum, Tiel, Nijmegen, omdat die in dien tijd van slechte vervoermiddelen 't gemakkelijkst voor hen te bereiken waren. Langzaam noordelijker optrekking kwamen zij allengs op de hoogte van den smaak en de wenschen van ons publiek. En eindelijk deed Driessens met zijn gezelschap zijn intocht in Amsterdam, waar hij zich na eenigen tijd voor goed vestigde in de Plantage.

Die Vlaamsche troep met zijn knappen directeur en diens lieve dochter, met mejuffrouw Beersmans, mevrouw Corijn, Dirix en anderen, was voor de Amsterdammers een openbaring. Men had een heel andere manier van voordragen dan de Amsterdammers van Peters gewoon waren of de Hagenaars van mevrouw Valois-Sablairolles. Het gezelschap verwierf zich zelfs zóó spoedig een goeden naam dat een voornaam Amsterdamsch dagblad een uitvoerige gunstige beoordeeling gaf van een voorstelling die niet doorgestaan was. Driessens speelde niettemin stukken die velen thans slecht zouden vinden, en die destijds ook niet algemeen voldeden, maar die toch veel volk trokken: *Martin de Kruier*, waarin hij in den Haag met mevrouw Iburg uitmuntte —, *Paillass*, waarin hij eenig was — *De Arme Edelman*, — *De Grafsteen*, — *Blinde Valeria*, en eenige andere, maar niet veel, want zijn rollenlijst was beperkt. Dat hij ook in het fijnere blijspel zich thuis gevoelde, bewees zijn eenvoudig, waar spel in het nastukje *Ik inviteer mijn Kolonel*.

De Antwerpensche Directeur had het aantal woorden van zijn rollen tot een minimum beperkt, maar wat hij

minder *sprak* vergoedde hij door stil spel en mimiek. Zijn blik was welsprekender dan zijn woord; hij pinkte in oogenblikken van spanning een traan weg, wreef met zijn hand door het haar, en frommelde, als hij het erg te kwaad kreeg, zijn das los. Daarvoor had hij dan ook een afzonderlijk soort dassen; met de lapjes die men tegenwoordig den naam van das geeft, zou het effect niet bereikt worden. Als Paillas, op het zolderkamertje waar de wasch op de lijn hangt, droogde hij, toen zijn vrouw hem verlaten had, zijn tranen af met de pijpen van een onderbroek; niemand vond dat belachelijk, en iedereen meende dat alleen dat kleedingstuk geschikt was om er op dat oogenblik die daad mee te verrichten. Als Driessens met zijn rug naar het publiek toe stond — heeft eens iemand gezegd — acteerde hij met zijn schouderbladen en uit de plooiën die hij dan in zijn jas trok kon men zijn gemoedsbewegingen lezen. Met die eenvoudige middelen bereikte hij meer dan anderen met ontboezemingen; want hij gaf natuur.

De Vlaamsche Directeur bracht het in Amsterdam zóó ver dat hem in het voorjaar van 1873 door den gemeenteraad aldaar de Directie opgedragen werd van den herbouwd Stadsschouwburg..., omdat hij de hoogste pachtsom aangeboden had. Burgemeester en Wethouders verklaarden in hun voordracht „dat hij zoowel ten onzent als in België gewaardeerd wordt.” Driessens ging nu ten paleize op audiëntie om de Koninklijke subsidie te vragen; maar hij had de onhandigheid dat hij tegen Willem III Fransch *sprak*, en de Koning maakte daarop terstond een eind aan het gesprek. Daar was in de tooneelwereld veel over te doen, ofschoon niet zoo veel als in sommige kringen toen „de heer van Waalwijk”, voorgesteld door den Directeur van een paardenspel, in den historischen optocht op 12 Mei van het volgend jaar, zijn paard voor het Koninklijk gezin dat op het balkon van het Amsterdamsche Paleis vereenigd was, een kniebuiging liet maken.

Victor Driessens heeft het bestuur van den Stadsschouwburg niet aanvaard, omdat hij geen behoorlijk gezelschap bij elkaar kon brengen. Albregt en van Ollefen kwamen in zijn plaats en hun voornaamste acteur werd weldra voor geruimen tijd... een olifant. „De Vereenigde Tooneelisten”, waartoe de oude garde van het Leidsche Plein behoorde, kregen de 10,000 gulden Koninklijke subsidie, en zij maakten in de Amstelstraat, evenals de pachters op het Leidsche Plein, goede zaken.

En de Vlamingen gingen weer naar Antwerpen terug. Door hen is destijds zonder twijfel op ons tooneel invloed uitgeoefend; en haar die thans nog de eerste kunstenaars van het Rotterdamsche Tooneel is, hebben ze ons gelaten. In ruil riepen zij den regisseur Kettman tot zich toen „de Vereenigde Tooneelisten” met Mevrouw Kleine aan aan het hoofd weer naar het Leidsche Plein togen.

Zoo ziet men dat er *over en weer* veel gedaan kan worden; dat wij elkaar kunnen aanvullen. Maar de Vlamingen hebben het dézen keer niet bij het rechte eind aangepakt. Zij hebben zich aan een eindexamen blootgesteld, doch het toelatings-examen hebben zij over het hoofd gezien.

Dus... nogmaals!

J. HUF VAN BUREN.

„Gekroonde Hoofden.”

Over dit drama heeft Busken Huet indertijd, al is 't ook indirect, een oordeel uitgesproken, waaraan wij hier even meenen te moeten herinneren.

In zijn voorrede zegt de schrijver dat zijn drama niet getrokken is uit een zijner romans die dezelfde stof behandelt, maar dat het tegendeel het geval is. Het

drama moet dus ouder zijn dan de roman, waarvan de titel is: „De Kroon van Gelderland”.

Legt men roman en drama naast elkander dan vindt men in de tweede helft van het laatste deel van „De Kroon van Gelderland” bijna woordelijk het geheele drama terug.

Busken Huet had dus een goeden neus toen hij den 4de Juni 1877 aan mevrouw Bosboom-Toussaint schreef: „De auteur schijnt mij toe tusschen het genre Scott en het genre Shakespeare gearzeld en dientengevolge tegen de eenheid van tóon gezondigd te hebben. Doch vooral in de laatste helft van het tweede deel komen in den trant van Shakespeare's historiespelen verscheidene hoofdstukken voor wier schoonheid *hors ligne* is.” *)

In een latere beoordeeling „constateert” Huet: „dat twee der voornaamste karakters, — hertog Arnold van Gelre en jonker Adolf van Gelre, — in vele opzichten bewonderenswaardig fraai geteekend zijn... Sommige hoofdstukken uit de tweede helft van het tweede deel zijn in één woord meesterlijk en verraden een dichters talent dat zich gevormd heeft in de beste scholen.”

Het drama dus wordt door den scherpzinnigen en scherpen kritikus sterk naar voren gehaald — en dat op een wijze die ons noopt om er in dit blad nogmaals de aandacht op te vestigen.

*) Busken Huet: Brieven Dl. II, blz. 20.

Volksvoorstellingen.

De volgende stukken werden over dit onderwerp ingezonden in *Het Handelsblad* van 30 April, ochtendblad en 2 Mei, derde avondblad, II.

Aan de Redactie!

In uw ochtendblad van heden staat een verslag van de gisteravond gehouden vergadering der Amsterdamse Afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond, waarin o. a. de vraag is besproken of het niet wenschelijk zou zijn, gratis-volksvoorstellingen van goede stukken te geven?

De Afdeeling verklaarde zich vóór het heffen van entréegeld, doch zoo laag mogelijk. Naar mijn bescheiden meening een zeer gelukkig besluit.

Niet omdat ik de uitgesproken vrees koester, dat mogelijke lawaaimakers door een betalend publiek beter in bedwang zouden kunnen gehouden worden dan door een niet-betalend, want, naar mijn oordeel, zal men van lawaaimakers geen last hebben. Betalenden of niet-betalenden — allen zullen luisteren en stil zijn. Maar omdat de arbeidersklasse, op welke men het oog heeft, gaarne een kleine entree zal betalen en omdat, in het algemeen, alles, wat eenig offer kost, meer wordt gewaardeerd dan wat ons om niet wordt gegeven.

Volgens uw verslag heeft mej. Ebeling, waarschijnlijk om gratis-vorstellingen aan te bevelen, als voorbeeld de bijeenkomsten in *Ons Huis* aangehaald, waar — zoo zal zij gezegd hebben — „gewoonlijk onderwijzers zaten, die geringe entree konden betalen doch niet het volk, waarvoor zij eigenlijk bestemd waren.”

Vergun mij, geachte redactie, tegen deze voorstelling op te komen. De tooneelvoorstellingen van *Ons Huis*, waarop hier gedoeld moet zijn, worden werkelijk bezocht door hen, voor wie ze bestemd zijn. Onderwijzers, die een uur in de rijen zouden moeten staan langs het gebouw, zooals het publiek doet, dat er komt, zijn een zeer hooge uitzondering. Misschien 1 op de 500 bezoekers. Neen — arbeiders en hun bloedverwanten: personen, voor wie de laagste rang van den grooten Schouwburg en van andere schouwburgen te duur is, komen hier en genieten veel.

Indien het Tooneelverbond volksvoorstellingen van goede stukken tegen geringen prijs kan doen geven, of op Zondagmiddag of op Zondagavond, dan zullen naar

mijn overtuiging de arbeiders en hun gezinnen het publiek in hoofdzaak vormen. En als nu een zeer klein deel van het publiek uit personen van iets hooger stand bestaat — wat nood?

Ik dank u voor de plaatsing dezer regelen, die ik schreef, niet alleen om eene onjuiste voorstelling omtrent de tooneelvoorstellingen van *Ons Huis* weg te nemen, maar ook om, zoo mogelijk, iets bij te dragen tot het vestigen der overtuiging, dat het Tooneelverbond door het geven van volksvoorstellingen tegen lagen toegangsprijs een goed werk zal doen, waarmede het voorgestelde doel: volksontwikkeling door goede vertooning van goede stukken, zeker zal bereikt worden.

Hoogachtend,

Uw. Dw.

J. A. TOURS.

Directeur van *Ons Huis*.

* * *

Aan de Redactie.

Het zij mij vergund met één enkel woord een klein misverstand op te helderen.

Toen er *gestemd* zou worden over het „al of niet heffen van entree” verzocht ik even de aandacht te mogen vestigen op twee punten, die invloed konden oefenen op *deze* stemming.

1°. Dat de ondervinding bijv. in *Ons Huis* had geleerd, dat de voordrachten (aldaar) tegen zeer laag entree bij werden gewoond door personen, voor wie zij oorspronkelijk niet bestemd waren.

2°. Dat juist door entree te heffen, hoe laag dan ook, aan de bestaande schouwburgen concurrentie werd aangedaan; terwijl vele personen die misbruik maken van het goedkope entree eener volksvoorstelling of van een volksconcert, zich toch zouden geneeren om van een *gratis-voorstelling* gebruik te maken.

Ik stemde dus *tegen* elke entree hoe laag ook gesteld.

Bij het eerste punt heb ik echter volstrekt niet gedacht aan de *Tooneelvoorstellingen* in *Ons Huis*, maar alleen als voorbeeld aangehaald, dat er een geheel ander publiek komt, dan waarvoor *Ons Huis* oorspronkelijk bestemd was.

A. J. J. EBELING.

Verbetering.

In dezen jaargang zijn op blz. 75, eerste kolom, reg. 31 een paar vierde-naamvals-n's in de pen gebleven en op blz. 76, reg. 13 is het woord „hen” bij vergissing blijven staan.

Advertentie.

Verschenen bij M. J. P. VAN SANTEN te *Amsterdam*:

Gekroonde Hoofden

HISTORIESPEL

DOOR

J. HUF VAN BUREN.

De opbrengst strekt ten behoeve der instandhouding van het Graf van Mevrouw KLEINE-GARTMAN.

PRIJS / 1.25.

Indien naar het oordeel van het Hoofdbestuur van 't Tooneelverbond de bijeengebrachte som voldoende is tot het stichten van een fonds tot verplaatsing en onderhoud van het graf met monument, wordt het meerdere onzerzijds bestemd voor **DE TOONEEL-SCHOOL**.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 16.

10 JULI 1897.

XXVIe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — De Examens der Tooneelschool. — Het Leescomité.

Ingezonden: Mr. J. E. Banck, over het verslag der Algemeene Vergadering, met naschrift van den Algemeenen Secretaris. — Dixi, Verslag der 2de Algemeene Vergadering van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond te Antwerpen.

Niet officieel gedeelte: V., Uit de Amstelstad (*Veel Leven om Niets*, Toekomst en Verleden, Overbrenging graf Mevr. Kleine-Gartman). — Mej. A. J. J. Ebeling, Eind- en Overgangs-Examens der Tooneelschool. — 24ste Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres.

Inhoud. — Register.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur vergaderde op 27 Mei j.l. te Amsterdam. Van de heeren mr. W. F. G. A. van Sorgen en Jhr. mr. H. Smissaert was bericht ingekomen, dat zij het lidmaatschap van het Hoofdbestuur aannemen. Van den heer Bloembergen te Leeuwarden een schrijven, waaruit blijkt dat deze heer nog niet alle hoop opgeeft, de Afdeeling Leeuwarden te doen herleven.

Besloten werd tot de Afdeelingen, die niet vertegenwoordigd waren op de Algemeene Vergadering een brief te richten, waarin zij met verwijzing naar het voorbeeld van de Afdeeling Utrecht worden aangespoord tot hernieuwde werkzaamheid.

Uit de mededeeling van de commissie voor de samenwerking met den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond blijkt dat alle kans op vereeniging der twee organen nog niet is uitgesloten. De commissie zal verder, bijv. op het Letterkundig Congres te Dordrecht, met de Vlamingen onderhandelen.

Besloten wordt de overbrenging van het graf van mevrouw Kleine met enig ceremonieel te doen plaats hebben.

Wat de voorstelling van *Werkstaking* betreft zal men toch trachten gedaan te krijgen, dat het stuk voor de Afdeelingen Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage gegeven wordt.

Tooneelschool.

Vrijdag 2 en Zaterdag 3 Juli j.l. zijn de overgangs- en eindexamens der Tooneelschool afgelegd, den eersten dag uitsluitend in Voordracht en Spel, 's morgens in het gebouw der School voor Commissie- en Hoofdbestuursleden en Leeraren, 's namiddags in Maison Stroucken, voor een talrijk opgekomen publiek van autoriteiten en genooëdigden.

Het ochtendprogramma bestond uit:

I. *Her Secret*, a curtain-raiser by H. F. Vogin, waarin de vier leerlingen der 2de en 3de klasse optraden, hoofdzakelijk om proeven af te leggen in Engelsche uitspraak en conversatie;

II. *Meisjesdroomen (Après le Bal)*, van Pailleron, metrisch vertaald door Mr. J. N. van Hall, vertoond door Lise Wafelman en Ada Brinkman, beide vande 1ste klasse;

III. *Het Jurkje*, gedicht van Manuel, vertaald door J. L. Wertheim, voorgedragen door Anna Klaassen, van klasse I;

IV. *De kleine Lord*, van Burnett, uit het Engelsch; 2de bedrijf, fragment. De titelrol werd vervuld door Sophie de Boer, van klasse I; de rollen van den grootvader, Higgins en den knecht Thomas respectievelijk door Felix Hageman (2de klasse), Ko van Dijk (id.) en Pauline de Waart (1ste klasse).

De jury, ter beoordeeling van de leerlingen van klasse II en III, bij de namiddag-voorstelling, bestond uit den hr. Marcellus Emants (van 't Hoofdbestuur, tevens Voorzitter), Mr. J. Kalf Jr. (van de Commissie), de artisten Mevr. Van Eysden-Vink, Clous en Chrispijn, benevens uit de deskundigen Mevr. De Gijsselaar-Van Assendelft de Coningh en den heer F. Lapidoth.

Het programma van 't namiddag-examen was samengesteld uit de volgende nummers:

I. *De Leeuwendalers*, Lantspel van Vondel. Eerste bedrijf, als voordracht.

Kommeryn, minnemoeder 75 jaar . . . Christine Staas
 Blinde Wouter, roeper, 40 jaar . . . Felix Hageman
 Adelaert, 24 jaar . . . Ko van Dijk
 Hageroos, 20 jaar . . . Mary Staas

II. *Grootvader*, Gedicht van De Bull, in costuum voor gedragen door . . . Felix Hageman

III. *Aleid*, Onafgewerkt blijspel van Multatuli. Eerste fragment.

Graaf de Keltenaer . . . Felix Hageman

Aleid, zijne dochter . . . Christine Staas

Robert, zijn neef . . . Ko van Dijk

Elise, zijne nicht . . . Marie Schalkers

Nicht Temia . . . Mary Staas

Kamermeisje . . . Lise Wafelman

IV. *Vorstenschool*, Drama van Multatuli. Vierde bedrijf, tweede afdeeling.

Louise, Koningin . . . Mary Staas

De Walbourg, haar eeredame . . . Marie Schalkers

Hanna, een naaister . . . Christine Staas

Herman, haar broer . . . Ko van Dijk

Albert, haar verloofde . . . Karel Stoete

Hesselfeld, heer van 't hof . . . Felix Hageman

V. *Blanchette*, Tooneelspel van Eug. Brieux. Tweede bedrijf.

Elise Rousset . . . Christine Staas

Lucie Galoux . . . Lise Wafelman

Juffrouw Rousset . . . Mary Staas

Rousset . . . Ko van Dijk

Een Straatwerker . . . Felix Hageman

Een Voerman . . . Karel Stoete

N.B. De Nos. I, II en IV waren door Mevr. Holtrop ingestudeerd, de Nos. III en V door den heer van Kuijk.

Christine Staas legde *eind*-examen af; Mary Staas, van Dijk en Hageman deden *overgangs*-examen naar de IIIe (hoogste) klasse; Marie Schalkers, Lise Wafelman en Stoete, leerlingen der *laagste* klasse, werkten slechts voor behulp mede. Deze laatsten werden dus door de jury niet beoordeeld.

Na afloop der examens deed de jury uitspraak in het publiek bij monde van den heer Emants.

Toegekend werd aan Chr. Staas een accessit voor drama en een dito voor blijspel, aan Ko van Dijk een eersten prijs voor drama en een dito voor blijspel en aan Mary Staas een accessit voor drama.

Des Zaterdags werden de leerlingen van alle klassen geëxamineerd in Dramatische letterkunde, door den heer Bouberg Wilson; in Houding en Danskunst door den heer Bekker; in Mimische en Plastische oefeningen, door den heer de Blécourt; en in Fransch en Hoogduitsch, door den heer Frantzen; de leerlingen van klassen II en III bovendien in Engelsch, door den heer Vogin; in Costuumkunde, door den heer Simons en in Zang door Mej. Dusault, terwijl de in den loop van den cursus, onder leiding van den heer Simons, vervaardigde teekeningen waren tentoongesteld.

De uitslag der examens was, dat aan Christine Staas eervol ontslag werd verleend, onder toekenning van het diploma der School; dat Mary Staas en Ko van Dijk naar de 3de (hoogste) klasse werden bevorderd, en Marie Schalkers benevens Ada Brinkman naar de 2de overgingen.

Eén leerling moet den cursus der 2de klasse nog eens overmaken; vier élèves dien der eerste klasse (van welke Sophie de Boer slechts omdat zij deze klasse nog pas te kort bezoekt), en ééne half Maart in klasse I voorloopig toegelaten leerlinge, zal de School moeten verlaten.

De Directeur der Tooneelschool,

S. J. BOUBERG WILSON.

Amsterdam, 5 Juli 1897.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling is ingekomen *Bertha*, tooneelspel in één bedrijf.

Stukken en brieven voor het Comité verzoeken wij tot den 29^{en} Juli te adresseeren aan den tweeden ondergeteekende, Prinsengracht 724 te Amsterdam, en evenzoo van den 31^{en} Augustus tot den 15^{en} September.

Van 30 Juli tot 31 Augustus zullen beide ondergeteekenden zich buitenslands bevinden.

MARCELLUS EMANTS.

M. B. MENDES DA COSTA.

1 Juli 1897.

Ingezonden.

den Haag 27 Mei '97.

WeledelGestrenge Heer!

Het is een billijk verlangen dat het officieel verslag uwer vergadering, als zoodanig door den algemeenen secretaris goedgekeurd en mede ondertekend, zoo niet volledig, althans nauwkeurig zij. Dit is niet het geval, wat het door mij gesprokene betreft op de algemeene vergadering van het N. T. V., op 8 Mei l.l. te Dordrecht gehouden.

In genoemd verslag leest men het volgende: „Deze (de heer Banck) merkt nog op dat hij reeds bijdragen o.a. uitknipsels leverde en deze ten slotte het beste van alles vond. Hij stelt zijn pen ter beschikking van het Tijdschrift”. De rubriek „uitgeknipt” werd niet daarom door mij het beste geoordeeld, omdat sommigen dier uitknipsels op mijne aanwijzing waren overgenomen, maar omdat deze stukken zich door vorm en inhoud gunstig van de gewone bijdragen onderscheidden en in zooverre aan de redactie tot voorbeeld konden dienen.

In een aantekening bij een dier stukken werd dit destijds door de redactie zelve erkend.*) Ik heb ten slotte verklaard ten behoeve van het tijdschrift geen letter op het papier te zullen zetten, zoolang daarin geen betere toon heerschte. Dit is dus het tegendeel van hetgeen in het verslag vermeld staat.

Ik roep bij dezen uw tusschenkomst in, om deze rectificatie in het eerstvolgend nummer van „het Tooneel” te plaatsen.

Met achting

Uw dienstv.

J. E. BANCK.

WeledelGestrenge Heer

Den Heer Mr. J. Kalff Jr.

Algemeen secretaris van het N. T. V.

[Ik geef den heer Banck de verzekering dat ik verstaan heb, wat de heer Vriesendorp blijkens zijn verslag den heer Banck heeft hooren zeggen. De heer Banck is niet altijd goed verstaanbaar; daaraan zal het gelegen hebben, dat wij beiden iets anders verstonden, dan hij verklaart te hebben gezegd.]

J. KALFF JR.]

*) Zie blz. 101 van den vorigen Jaargang. Wij hebben echter daar ter plaatse *niet* erkend. (RED.)

2de Jaarlijksche Algemeene Vergadering van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond, gehouden op Zondag 30 Mei 1897, te 11 uren 's morgens, in de bovenzaal van „Café des mille Colonnes”, De Keyserlei, te Antwerpen

De leden zijn talrijk opgekomen; onder hen tellen we de heeren Arthur Cornette, Gust. Delattin, Frans van Laer, Paul Billiet, F. van Cuyck, Hubert Laroche, B. Tokkie, G. Dielemans, Mr. Neyman van Arnhem, Mevrouw Slimbroek-Depenter en Mevrouw Cortebeeck uit Brussel. De Heer Vriesendorp deed zich verontschuldigen alsook de Heeren Max Roosees en Frans Gittens.

De Voorzitter Arthur Cornette opent de zitting rond 't kwart na elfen.

Hij treedt in eenige bijzonderheden, betreffende het artikel 4 der Statuten, waarin men vaststelt dat deze vergadering dient gehouden in de maand April. Daar de Algemeene Vergadering als de bekroning en de bekrachtiging geldt van het afgelopen tooneeljaar, en daar de feestvertooning slechts den 5 Mei 1897 kon plaats hebben, heeft men deze bijeenkomst moeten verdagen. Daarom acht de heer Voorzitter dat het wenschelijk zal wezen eene kleine wijziging aan de Statuten te brengen, deze zullen voortaan bepalen dat de Algemeene Vergadering zal gehouden worden in April of in Mei. De heer Voorzitter denkt overigens niet dat die kleine nevenzaak eenig bezwaar zou kunnen opleveren.

De heer Gust. Delattin, Secretaris, wordt verzocht lezing te geven van het verslag over de vorige algemeene vergadering, die plaats had op 29 Maart 1896. Dit verslag wordt algemeen aangenomen.

Daarna geeft de heer Secretaris lezing van het verslag der algemeene werkzaamheden. Er werden een tiental vergaderingen gehouden, die allen neerstig werden bijgewoond.

Wat de Tooneelschool te Antwerpen betreft, die blijft nog steeds een vrome wensch, doch niets is verloren; weldra hoopt men de Stedelijke Muziekschool tot Koninklijk Conservatorium te zien verheffen, en dan zal de weg open zijn om al de noodige veranderingen en uitbreidingen van het bestaande declamatie-onderwijs te bewerken.

De Tooneelbond heeft gedurende dit jaar nuttig werk gesticht.

1°. Het blad „Het Nederlandsch Tooneel” kosteloos aan zijne leden verschaft.

2°. Plaatsing in den Nederlandschen Schouwburg van het medaljon van Mevr. Verstraete—Lacquet.

3°. Al de eer die haar werd aangedaan is aan den Bond te danken:

a. de ontvangst op het Stadhuis door de stedelijke overheden;

b. het vervoer in prachtrijtuigen;

c. de galavertooning, en alles lukte opperbest

Hier hoeft hulde en warme dank te worden uitgebracht wegens den heer Jaspers, die het medaljon zoo belangloos als kunstrijk vervaardigde; alsook wegens Mej. Elisa Jonkers en den heer Hubert Laroche, deze kunstenaars gelasten zich met de inschrijving, die zooveel opbracht, dat na aftrek van de kosten er nog eene flinke som aan de jubilarisse kon overhandigd worden.

4°. Men bood den leden verder eene buitengewone vertooning aan, met medewerking van Mevr. Beersmans, Burlage, Van Eysden, de hh. Dirk Haspels, Rosier Faassen, in een woord met den gewaardeerden troep van Rotterdam. De bijval van dien avond mag als compleet aangezien worden; die voor-

stelling was voor elk een waar genot; men mocht zich dien avond verheugen in een aantal nieuwe bijtredingen tot den Tooneelbond.

De versmelting van het Tooneelblad voor de beide deelen van Nederland, heeft tot heden nog geen uitslag opgeleverd. Moeielijkheden van materieelen aard, voortvloeiende uit den min gunstigen toestand waarin zich het Nederlandsch Tooneelverbond bevindt, beletten alle overeenkomst. Toch hoopt men nog dat er een middel zal gevonden worden, om de eenheid der Nederlanden op tooneelgebied te bewerken.

Daarna wil de heer Voorzitter na afloop van het tooneeljaar een grondig gewetensonderzoek doen. Hij wijst er op hoe de Bond, volgens art. 1 der Statuten, de belangen van het tooneel, zooveel mogelijk heeft behartigd. Immers het verslag geeft er melding van.

Wat het art. 2 betreft: „Het onderricht op tooneelgebied”, heeft men zich onmiddellijk, na de stichting van den Bond met dit punt onledig gehouden; doch eerst ontstaan, zonder middelen, noch macht, noch invloed bezittende om op de bevoegde overheid te wegen, scheen het bevorderen van dit punt voor 't oogenblik onmogelijk, en was men gedwongen, de werkzaamheden op dit gebied tot gunstigere tijden te verschuiven. Thans is de toestand eenigszins gewijzigd. We bezitten wel reeds eenige middelen, doch zeker niet toereikend, om wat het ook zij te beproeven; maar we zijn gekend, we hebben een naam, zekere notoriteit verworven, die ons toelaat, ons in vele gevallen tot de overheid te richten, de aandacht op onze wenschen te trekken en tevens te verzoeken. Wat we dit jaar gedaan hebben, heeft ons wel eenig gezag gegeven, toch, denken wij, ware 't voorbarig veel nadruk te leggen op de verbetering van het tooneelonderwijs in de stad, omdat deze in het nauwste verband staat met den toestand der Muziekschool. Men moet wachten; het ware ongeraadzaam, om, zooals een Fransch spreekwoord luidt „de courir deux lièvres à la fois”; we hopen in 't kort, hetgeen de wensch is van elken Vlaming, dat de stedelijke Muziekschool tot Koninklijk Conservatorium zal verheven worden, en dan is er natuurlijk sprake van hervorming en vollediging van het onderricht op tooneelgebied.

Het derde punt der Statuten betreft de aanmoediging der buitengewone verdienstelijke tooneelkunstenaars en tooneelkunstenaressen. Wij moeten zeggen „buitengewone,” want zegde men alleen verdienstelijke dan hebben wij er in ons land, Goddank zoovele, dat wij wel iederen dag zouden mogen feesten. Althans hebben wij de gelegenheid gehad Mevr. Verstraete op luisterrijke wijze te vieren.

Wat verder het volgende alinea der Statuten betreft, „aanmoediging van tooneelliteratuur” dit zijn wij tot ons groot mea culpa niet nagekomen. Eene stem: „Men kan in zoo weinig tijd toch alles in eens niet aanvangen.”

De heer Voorzitter: Wat het volgende punt aanbelangt, dat is nagekomen.

Wij hebben hier door den Rotterdamschen tooneelgroep *John Gabriel Borkman* zien vertoonen, en dit heeft werkelijk veel genoegen gedaan, wij aarzelen niet het te verklaren: die voorstelling heeft veel goeds gesticht.

Zooals we door het verslag vernomen hebben, zijn we er niet in gelukt één blad te hebben voor de beide deelen van Nederland.

De geschiedenis der onderhandelingen tusschen de beide besturen, zouden wij mogen eene lijdensgeschiedenis heeten. Er bestond een wezenlijk misverstand. De heeren van het bestuur uit Noord-Nederland, trachtten eenige besparingen te doen; wij hadden het anders opgevat, wij wenschten de versmelting tot één blad met eene degelijke, zaakrijke

tooneelkritiek. Wij hopen toch, zooals de heer Secretaris, in zijn verslag er op wijst, dit punt in de toekomst een zekere verwezenlijking te zien erlangen, en tot eenheid te komen.

Wij hebben nu in ons gewetensonderzoek, als 't ware eene omschrijving van het verslag gemaakt; wij moeten aanmerken dat er eene leemte dient aangestipt.

Wij zonden een verzoogschrift naar het gemeentebestuur om de verheffing van onze Stedelijke Muziekschool tot Koninklijk Conservatorium te bewerken. Wij werden dadelijk ondersteund door de plaatselijke Commissie van het Willemsfonds; de uitslag was dat de leden van Linker- en Rechterzijde in het gemeentebestuur zich verplicht voelden de zaak te bespreken. Wij hebben gedacht dat zulk verzoekschrift binnen de grenzen van de bevoegdheid van onzen Bond lag.

Thans is het gewetensonderzoek geëindigd.

4°. punt dagorde. De heer Frans van Laer kashouder geeft verslag over den toestand der kas.

Er zijn 541,82 fr. ontvangsten, 145,90 fr. uitgaven, er blijft dus in kas een boni van 395,92 fr.; die som is zooveel mogelijk in fondsen verkeerd.

De heer Voorzitter is de tolk der vergadering om den ieverigen en zuinigen schatbewaarder en den niet minder werkzaam Secretaris te danken, beiden hebben wel en veel gearbeid, en verdienen aller hulde. Doch hunne belooning bestaat in de zelfvoldoening van wel gehandeld te hebben.

De uittredende leden: G. Delattin, P. Billiet en Van Cuyck zijn herkiesbaar.

De heer Neyman verzoekt de heeren aftredende leden, zoo goed te willen zijn nogmaals de taak op hen te willen nemen. De heer Laroche ondersteunt die vraag.

Mevr. Cortebeeck denkt in naam van den Tooneelbond aan al de leden van het Bestuur hare erkentelijkheid te moeten betuigen, voor het vele goede en nuttige dat er dit eerste jaar reeds werd verricht. Het eerste, het begin is altijd het moeilijkste, en daar we reeds zoo schoone uitslagen zien, zou het spijtig zijn het Bestuur te scheiden. Zij denkt hier nogmaals de tolk der aanwezige leden te zijn, met de heeren uittredende leden te verzoeken, nog voor drie jaar de hernieuwing van hun mandaat aan te nemen. (Elk jaar treden drie leden af.)

Die heeren nemen aan, bijgevolg blijft het bestuur zooals het was.

Een nieuw lid dient bij het bestuur gekozen.

Daar de tooneeltroep in het bestuur zoowel vertegenwoordigd is door den heer Laroche, denkt Mevr. Cortebeeck het nuttig, zelfs geraadzaam dat er ook een lid van het operagezelschap zou op zijne plaats zijn, en ze stelt diensvolgens den heer Tokkie voor.

De heer Laroche had den heer Neyman van Arnhem voorgesteld, doch tegenover den heer Tokkie trekt deze heer zich welwillend terug.

De heer Tokkie wordt dus met algemeene stemmen tot lid van den bestuorraad aangenomen.

5°. punt dagorde. Vragen en Mededeelingen.

Mevr. Cortebeeck trekt de algemeene aandacht op het onderwijs van het Vlaamsch in de Tooneelschool te Brussel. Die leergang bestaat, maar er zijne geene leerlingen. De man die als leeraar werd aangesteld blijkt minder geschikt voor het geven van onderwijs. Daar ze overtuigd is, dat er vele leerlingen van beide kunne dien leergang zouden volgen, kon hij degelijk ingericht worden, vraagt zij of de Tooneelbond van Antwerpen de wenschelijke stappen niet zoude kunnen doen tot het bekomen van gewenschte inrichting.

De heer Delattin ondersteunt dit voorstel. Er zou wezenlijk iets goeds kunnen gesticht worden, vermits de heer Hendrixx Tooneelbestuurder met andere leeraren eene nevenschool geopend hebben, die door talrijke leerlingen bezocht wordt. Het ware wenschelijk dat dit een officieel karakter kreeg.

De heer Laroche doet opmerken, dat men de leerlingen wel de kennis der taal kan leeren en zelfs tot spreken veel bijdragen in de oefenschool, maar wat de planken aangaat, dat gaat niet, men moet met die gaaf geboren zijn. Allen zijn het daaromtrent eens.

De heer Voorzitter stelt vast dat de kunstenaar wordt kunstenaar geboren, doch deze behoeft ontwikkeling, zoo als men de diamanten niet aantreft in de chemische kamer der geleerden, maar wel in de wilde natuur; doch dan moet hij nog gekloven, gesplitst en geslepen worden, wil hij zijne volle waarde bezitten: zoo ook voor den kunstenaar.

De heer Delattin leest uit „Het Tooneel” van Amsterdam, een gedeelte van de verklaring van den heer Emants afgelegd op de Algemeene Vergadering, die daar op 8 Mei 1897 plaats had, betrekkelijk de afwezigheid der Vlamingen, er bij voegende:

„Dit is weer een van die teleurstellingen waarop de Vlamingen ons telkens onthalen.”

Dit is totaal verkeerd; de heeren Noord-Nederlanders hadden op hunne dagorde geen enkel punt aangestipt ¹⁾ dat ons Vlamingen betref; wij hebben diensvolgens gedacht, dat wij er weinig konden gaan verrichten.

Wij hebben ook al gedaan wat mogelijk was, om de versmelting van de tooneelbladen tusschen Noord en Zuid te verkrijgen: de heer Thibaut ²⁾ heeft ons de beste voorwaarden aangeboden; zelfs zijn we nog over dit punt in onderhandeling en hopen den besten uitslag; doch dat zijn tot heden kwestien van bestuurlijken aard.

De heer Dielemans vraagt of voortaan elk lid zijne plaats in den schouwburg zou voorbehouden worden voor de feestvertooningen. Het antwoord luidt, dat elk lid die zijne voorzorgen op tijd neemt, zijne plaats heeft.

De heer Laroche verklaart dat volgens het algemeen gevoelen, de feestvertooning een echte kunstavond vol edel genot is geweest. Daar men in Antwerpen gehouden is op het tooneel, volgens het lastcohier een bepaald getal Vlaamsche voorstellingen te geven, is men gedwongen bijna gedurig geestes- en kunstdoodend werk te verrichten. Zou het niet mogelijk zijn, ons ook eens in de gelegenheid te stellen degelijke kunstgewrochten te vertolken? Zouden we niet eens van tijd tot tijd ons zelve kunnen verheffen en volmaken in echte kunst? Hem dunkt het dat dit niet onmogelijk ware. Allen zijn het met den heer Laroche eens.

De heer Voorzitter meldt, dat de heer van Doeselaar, bestuurder van den Nederlandschen Schouwburg te Antwerpen, hem de verzekering heeft gegeven, dit jaar *Nora* op te voeren. Mocht dit waar zijn, hij maakte aanspraak op den dank aller letterkundigen.

De heer Billiet vraagt of de Bond niet werd gesticht om den toestand te vergemakkelijken, opdat de Noord-Nederlanders hier en wij ten hundert beurtelings eigene producten zouden kunnen opvoeren, om dusdoende in nauwere betrekking met elkaar te komen?

Dat is ook zoo, bevestigt de heer Voorzitter, doch dit sluit niet uit, dat wij hier het onze kunnen bijdragen opdat onze tooneelstukken ook degelijk kunstwerk zouden afleveren.

De heer Voorzitter bedankt de vergadering voor hare talrijke opkomst en verklaart rond twee uren de zitting geheven.

DIXI.

Goedgekeurd.

De Secretaris van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond,
G. DELATTIN.

¹⁾ Konden de heeren dan niet begrijpen, dat juist het Tijdschrift behandeld zou worden bij den post „Tijdschrift” op de Begrooting? (RED.)

²⁾ De uitgever van het Vlaamsche Bondstijdschrift. (RED.)

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Het is al heel mooi, dat er in den tijd, verlopen sedert ons laatste nummer, *iets* heeft plaats gehad, waarover „men” in het algemeen zeer tevree is geweest. Gewoonlijk kenmerken de laatste weken omstreeks dezen tijd van ieder jaar zich door een volslagen gemis aan bijzonderheden, door een ziekelijk hengelen naar publiek, door middel van het oprakelen van proefhoudende repertoire-stukken, waarvan de bezetting niet altijd even gelukkig is, door dat veel gezelschappen de kermisreizen hebben aanvaard. Wij kunnen dus met des te meer genoegen terugzien op *Veel Leven om Niets*, het blijspel van Shakespeare, dat in de Burgerdijk-sche vertaling, door de Amsterdamsche Studenten-Tooneel-Vereeniging in den Stadsschouwburg werd opgevoerd.

De eer van een zoo goede keus van stuk komt toe aan den Amsterdamschen hoogleeraar van Hamel, het welslagen van de vertooning als geheel aan Henri Poolman, de bijzonder goed gelukte vertoiking van een paar mannen-rollen: Brumml een Benedict, aan studenten.

De dames hadden eveneens hare verdiensten, maar zij zullen wel niet zijn ingeschreven aan de universiteit, bovendien was één harer: Mej. Ida Mollinger, die bij de Koninklijke Vereeniging zal debuteeren, geen dilettante.

Als we dus vragen, wat er door de studenten, die zich als de vaders van het geheel mogen beschouwen, is geleverd, dan zou men geneigd zijn, bij een enigszins hardvochtige beschouwing en met een meedoogenloos ontleedmes in de hand, tot het besluit te komen, dat meer dan de helft van het succes van buiten is aangebracht; maar vergelijkenderwijs heeft geen één Studententoonel in den lande het zoo ver gebracht als het onze. Zoowel in letterkundige verdienste, als in uitvoeringsbekwaamheid hebben de heeren Amsterdam's roem hoog kunnen houden. Zij hebben — laat het dan zijn voor een min of meer tam publiek — in hun lievelingskunst veel meer gedaan, dan verwacht werd en het moet hun-zelfs een aangename verrassing zijn geweest, dat de kritiek zoo gunstig was.

Het zou wel jammer zijn als het bij die ééne voorstelling bleef: zou er met den aanstaanden winter niet een liefdadig doel aan een tweede verbonden kunnen worden?

* * *

Aanstaande winter . . . wat zult ge ons brengen?

Chrispijn verliet zijn troep, Het Nederlandsch Tooneel verloor verscheidene artisten, die door anderen worden vervangen, van Lier blijft zonder Mevr. van Lier-Cuypers, tenminste als het plan om naar Brussel te gaan gehandhaafd blijft.

We zien dat aan het eind van elk speeltij terugkomen, dat wanhopig gevoel van twijfel aan wat de toekomst ons geven zal.

Jacques de Boer heeft den handel in rijwielen verkozen boven zijn kunst, wij zullen hem dus niet meer terugzien noch als Toupinel, noch als Champignol en ook niet meer als Durand. „Allemaal op de fiets!” zal ook *zijn* leus zijn geworden en als lid van „De rollende artisten” schijnt hij het te pakken gekregen te hebben. Er is op het oogenblik niemand anders dan Schulze, die hem tenaastenbij zou kunnen vervangen. De zetel, die door het trouwen van Marie Lorjé is opengevallen zal worden ingenomen door Rika Hopper en het schijnt wel dat die ruil niet slecht is. Maar het zal toch menigeen spijten, dat Marie Lorjé voor goed verloren is voor de planken.

De Muis en *Muisje*, daarin kwam zij bijzonder goed voor den draad en in *Champignol tegen Wil en Dank*. Haar optreden verried een buitenlandsche afstamming evenals

haar naam, die naar het Fransch zweemt en laat het desnoods maar Belgisch zijn: het is niet te loochenen, dat zij met haar slanke figuur en haar zeer bevallig gebaar, óók wel met haar joviale stem wist te woekeren en als daarbij nog opgeteld wordt haar buitengewoon talent om zich goed te kleeden, dan begint het langzamerhand al naar het volmaakte te loopen. Zij was als Angèle Champignol al bijzonder mooi gekleed, vertelt mij iemand, die het zich precies herinnert. Het was een avond-toilet van goudkleurig oranje satijn met zwarte kant, verborgen onder een grooten mantel, waar de zwarte waaier, met gouden vlinders en paljetjes, heel bevallig uit kwam kijken. Die waaier kon doen vermoeden wat de mantel verborgen hield, maar niettegenstaande het publiek daarin een aanwijzing had naar de verrassing, die volgen zou, was deze bij het afleggen van den mantel toch zóó groot, dat er in de zaal een van bewondering hijgend hê opging ter eere van Marietje.

Zijn wij dus — zooals trouwens meestal, maar ditmaal door de vele wijzigingen in het personeel al heel erg — ten aanzien van de toekomst in het onzekere en in geen geval zeer opgewekt: ten aanzien van het verledene, kan ik wel wat vroolijker zijn dan verleden jaar om dezen tijd.

Ik spreek nu slechts van Amsterdam en dan moet het na het vele gejammer over den slechten tijd, toch een vreemder indruk maken op de pessimisten als zij de volgende titels als flinke, wel-is-waar allemaal uitheemsche soldaten naast elkaar in 't gelid zien staan. *Koning Oedipus*, *John Gabriel Borkman*, *Steunpilaren van de Maatschappij*, *Burger-Edelman*, *De getemde Feeks*, *Fritz*, *De Atheensche Vrouw*, *Levenslang* en — als stuk voor het groote publiek — *De twee Jongens*.

Deze gingen over onze eigen hollandsche planken; van Fransche zijde mochten we genieten van *Amants*, *Le Partage*, *La Princesse de Bagdad*, *Les Précieuses ridicules*, waarin Rosa Bruck, Jane Hading en Coquelin voor ons optraden.

We hebben in lange zoo'n mooi jaar niet gehad.

* * *

Zoo is dan, na veel goed gekozen maatregelen ter voorziening in de kosten en dank zij de koninklijke bijdrage van „Het Nederlandsch Tooneel”, de door ieder zoo zeer gewenschte overbrenging van het graf van Mevr. Kleinegartman op 11. Donderdag een feit geworden.

Vele belangstellenden waren tegenwoordig.

De heer Mendes da Costa, lid van het Hoofdbestuur, bracht in herinnering wat namens ons Verbond in deze was geschied en noemde dit in overeenstemming met de overledene „waardig”. Na een dankbetuiging aan hen die hadden bijgedragen in de kosten der overbrenging, legde spreker een krans op het graf van de grootste tooneelspeelster dezer eeuw.

Namens den Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” sprak de heer A. Ising Az. zijn voldoening uit, dat die Raad het zijne had mogen bijdragen aan het thans uitgevoerde plan, waarbij piëteit voor de groote artiste had voorgezeten.

Ook hij bracht bloemen op haar graf.

Ten slotte trad de heer Schulze naar voren om ook namens Mevr. Rössing, als oudste leerlingen der afgestorvene, een zwijgende, diepgevoelde bloemenhulde te brengen aan deze onvergetelijke vrouw.

V.

Eind- en Overgangs-Examens der Tooneelschool.

De Tooneelschool is in de laatste jaren voortdurend een steen des aanstoots.

Troetelkind van de ééne partij, die zich zonder haar geen Tooneelbond kan denken; verschoppeling van de andere

partij, die „weg met haar” roept, zoodra de kas met een nadeelig saldo sluit. Een jaar geleden immers deed de afgevaardigde van een der zustersteden het ondoordachte voorstel de Tooneelschool een paar jaar te sluiten! Dit stond gelijk met opheffing en zou eene onverantwoordelijke daad geweest zijn tegenover leerlingen en leeraars beiden.

Ook dit jaar te Dordrecht wilde men al weer „une économie de bouts de chandelle” in praktijk brengen en de Tooneelschool te Amsterdam opheffen.

Welnu! al die tegenstanders had ik wel li. Vrijdag in de kleine tooneelzaal van *Maison Stroucken* willen bijeenbrengen, toen Ko van Dijk, Mary Staas en Felix Hageman hun Overgangs-Examen deden en Christine Staas haar Eind-Examen aflegde.

Ik heb in de laatste jaren geene opvoering van eenig belang overgeslagen, ik heb heel wat artisten gehoord en ik zou bij de beste gezelschappen hier te lande tooneelspelers kunnen noemen, zonen van artisten zelfs, die wat stem en dramatisch talent betreft, niet halen bij Ko van Dijk! Pas 16 jaar! Hoe is het mogelijk! 't Was dan ook een onbeschrijfelijke geestdrift onder het publiek, meerendeels artisten, toen Ko van Dijk zijn *twee* eerste prijzen werden toegekend. Aan het slot van *Blanchette*, waarin hij voor Rousset, den boer, speelde, zag ik den heer Clous opstaan om hem toe te juichen. Welk een stem! En welk een vuur! Hoe juist die overgang, als hij tot den voerman spreekt en zich groot houdt.

En dan de wanhoop van Herman, den broeder van Hanna in het vierde bedrijf, tweede afdeling van *Vorstenschool*!

Ik ben helaas! op dit gebied tamelijk geblaseerd; ik heb te veel gezien om spoedig geroerd te worden, maar diep, diep trof mij het gevoelvolle spel van Christine; en toen zij zoo naïf en toch zoo lief voor het kindje van den buurman sprak, werden veler oogen vochtig.

Men zegt, en de heer Marcellus Emants vóór allen, dat men van Ko van Dijk eerst geene groote verwachtingen koesterde; zijne ontwikkeling is dus geheel het werk der Tooneelschool. Waar zij *zulke* leerlingen kweekt, waar haar onderwijs *zulke* vruchten draagt, is haar bestaan *volkomen* gewettigd en zou opheffing of sluiting eene misdaad zijn tegen de Dramatische Kunst — een uitblussen van het *feu sacré* dat in enkelen sluimert.

Na zulke schitterende proeven zou men zich gaarne de grootste opofferingen getroosten om de Tooneelschool te steunen en haar bestaan te verzekeren.

Aan de vruchten immers kent men den boom!

6 Juli 1897.

A. J. J. EBELING.

24ste Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres.

Aan de leden van het 24ste Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres, dezen zomer te Dordrecht te houden, zal een kunstavond aangeboden worden, waarop middeleeuwsche liederen zullen worden uitgevoerd en een middeleeuwsch abel *) spel zal worden vertoond.

Met groote zorg zijn de liederen uitgekozen, die in een passende omgeving zullen worden gezongen of gezegd.

Als abel spel heeft men de *Esmoreit* †) gekozen, die geheel in middeleeuwschen stijl zal worden opgevoerd; alleen zullen de vrouwenrollen door dames vervuld worden. Hoewel dit niet gebruikelijk was, zullen hierdoor echter de

*) Kiliaen: habilis; de Vries: geschikt, handig, schoon, hupsch, bevallig. Dus primitief *abel spel* = *schoon spel*, hier (in tegenstelling met *sotternie*) *ernstig tooneelspel*.

†) Zie »De middelnederlandsche dramatische poezie, ingeleid en toegelicht door Mr. H. E. Moltzer, Hoogleraar te Groningen” (J. B. Wolters, Groningen.), waar abel spel en sotternie in hun geheel te vinden zijn.

opvoering en de indruk bij het publiek slechts kunnen winnen. Een klucht zal niet op het abel spel volgen, omdat de sotternien minder geschikt zijn om voor een heden-daagsch beschaafd publiek vertoond te worden.

Een middeleeuwsch markttooneel met zang, en o.a. met een bruiloftsoptocht zal met levende beelden den avond besluiten.

Zoowel voor de uitvoering en het begeleiden der liederen als voor het spelen van het abel spel en de andere vertooningen, hebben vele verdienstelijke Dordtsche dilettanten en schilders met groote welwillendheid hunne medewerking toegezegd, zoodat deze kunstavond bijna uitsluitend door Dordtsche krachten zal worden tot stand gebracht.

Als welwillende medewerkster van buiten Dordrecht, zal mej. Cornelia van Zanten uit Amsterdam optreden.

Men is met de oefeningen begonnen, en met alle krachten streeft men naar het doel, den congresbezoekers eenige oogenblikken van fijn en hoog kunstgenot te verschaffen. Dit toch is het denkbeeld, waarvan de commissie bij het in elkaar zetten van deze vertooning is uitgegaan: om door eene schoone en gekuischte uitvoering van middeleeuwsche kunst, liefde voor deze kunst en in het bijzonder voor het heerlijke, naïve lied der middeleeuwen op te wekken en waar die reeds bestaat, in kracht te doen toenemen.

Met het oog op de weinige plaatsruimte is het eenige, misschien ook het beste, wat ik kan doen om U een denkbeeld van *Esmoreit* te geven, dat ik hier den proloog laat volgen:

God, die vander maghet was gheboren,
Om dat hi niet en woude laten verloren
Dat hi met sinen handen hadde ghemaect,
Soe woude hi al moeder naect
Die doet sterven in rechter trouwen.
Nu biddic u, heren ende vrouwen,
Dat ghi wilt swighen ende hoeren.
Het was een coninc hier te voeren,
In Cecilien was hi gheseten, ---
Verstaet, so moghdi wonder weten, --
Ende ghecreech een kint bi sijn wijf.
Maer bi hem hielt hi enen keitjif,
Sijns broeder sone, hiet Robbrecht,
Die dat coninrike na recht
Alte male soude hebben verworven,
Hadde die coninc sonder oer ghestorven.
Maer nu wert daer een cnecht gheboren,
Dies Robbrecht hadde groten toren
Ende int herte groten rijt.
Nu seldi hier sien in corter tijt,
Wat dat den jonghelinc gheschiet,
Ende hoe dat hem Robbrecht bracht in swer verdriet.
Ende enen Sarrasijn heft vercocht,
Ende in groten elende brocht,
Ende oec die moeder, diene droech,
Dat si daer na noit en loech
In twintich jaren daer si lach.
Ende noit sonne noch mane en sach:
Dat beriet her Robbrecht al.
Nu swijt, ende merct hoet begennen sal.

INHOUD VAN JAARGANG XXVI.

OFFICIEEL GEDEELTE.	Blz.		Blz.
Het Leescomité	3, 13, 26, 37, 91, 98	C. van Dommelen †	68
Vergaderingen van het Hoofdbestuur	13, 25, 57, 97	<i>Hamlet</i>	80
Aan de Afdelings-Secretarissen	21, 61	<i>Oedipus</i>	20
Bericht	33, 45, 61	Statistiek	20, 48
Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond op 15 December 1896	33	Prijsvraag	20
Vergelijkend overzicht van den staat van het N. T. V.	34	Model-tooneel door MARCELLUS EMANTS	22
Verbetering	37, 96	In Memoriam Louis Plas door T. A.	23
Beschrijvingsbrief der 27ste Algemeene Vergadering, met toelichting	69	Schouwburg-Personeel	24, 32, 44, 80
Begrootingen	71	Briefwisseling	24, 36
Toelichting der Begrootingen.	72	Uit de Theemsstad door P. ABAS	29, 46, 65
Graf Mevr. Kleine	72	<i>Aglavaine et Selysette</i> door ANDRÉ JOLLES	30
Aan de Afdelings-Penningmeesters	72	En bij ons . . . ? door H. v. B.	31
Verslag der 27ste Algemeene Vergadering	81	De rijzangen uit <i>Oedipus</i> door DAN. DE LANGE	35
		Advertentiën	36, 60, 68, 80, 96
		<i>Intérieur</i> van Maurice Maeterlinck, vertaald door ANTONIO als bijlage van No. 6 en 7.	
Tooneelschool.		Uit de Bisschopsstad door J. H. M.	38
Programma van het onderwijs 1896/1897	1	Variété door V.	40
Mededeelingen.	3	Lauweren door H. v. B.	41
Benoeming leerares (zie ook blz. 56, 60 en 67)	45	De Souffleur door Mr. J. E. BANCK	42
De examens der Tooneelschool	97	Afdrukken van Indrukken door G. R. DEELMAN	45
		Honorarium van Amerikaansche Tooneelschrijvers	48
Ingezonden.		De Provincie door V.	55
Over het Verslag der Algemeene Vergadering door Mr. J. E. Banck, met naschrift van den Algemeenen Secretaris	98	Bloemenhulde door V.	55
Verslag der 2de Algemeene Vergadering van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond	99	Iets over de uitspraak der leerlingen aan de Tooneelschool door Mej. Anna FLES, met beschouwingen daarover door J.	59
		De Vlamingen in Amsterdam door J. VRIESENDORP	61, 73
NIET OFFICIEEL GEDEELTE.		Boekbeoordeling: <i>Gekroonde Hoofden</i> van J. Huf van Buren door MAX ROOSES	65
Uit de Amstelstad door V. 3, 9, 13, 21, 26, 34, 37, 49	57	<i>Gekroonde Hoofden</i>	95
	62, 74, 91, 101	Dames, hoeden af!	67
Uit de Maasstad door PAVIDUS 5, 10, 14, 27, 38, 51, 58, 64, 93	93	Een stem uit den Haag door MODERNUS	76
Uit de Scheldestad door V	6, 16	W. C. Roijaards te Berlijn door V.	77
Ons Souffleurshokje door den Souffleur:		Tragisch of blij-eindend? van Dr. PAUL HAMBURGER	78
Perzisch Tooneel	8	J. M. Haspels †	92
Tooneelontvangsten in Frankrijk	8	Volksvoorstellingen door J. A. TOURS	96
Oók een slot!	23	Idem door A. J. J. EBELING	96
In zijn rol gestorven	24		
Sterke Metamorphose	24	Ingezonden.	
De regisseur	52, 66	Verslag van de werkzaamheden der Nederlandsche Tooneelvereniging, seizoen 1895/1896 door haar Bestuur	31
Een tragisch knaleffect	80	De brief op het Tooneel door K.	31
Een zeldzame gebeurtenis	80	<i>Koning Oedipus</i> door M. B. MENDES DA COSTA met antwoord van de REDACTIE	36
Hoe een acteur zich redt	80	<i>Koning Oedipus</i> door L. H. CHRISPIJN Sr.	42, 47
Bijgeloof	80	Benoeming van leeraren aan de Tooneelschool door Mr. J. E. BANCK	56, 60
Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel 8, 20, 24, 32, 36	44, 48, 56, 68	Id. id. door MARCELLUS EMANTS	60, 67
Uit de Zennestad door DIXI	11, 15, 28, 39, 51	Noord en Zuid door J. HUF VAN BUREN	94
De brief op het tooneel door IMPRESARIO 17 (zie ook blz. 31)		Eind- en Overgangs-Examens der Tooneelschool door A.-J. J. EBELING	101
Uitgeknipt:		24ste Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres	102
Model-tooneel	18 (zie ook blz. 22)		
Over Mej. Rika Hopper	32		
Actrices in Oostenrijk	43		
Het tooneel te Weenen	55		
Friedrich Mitterwurzer †	68		

REGISTER

OP DEN XXVI^{sten} JAARGANG.

	Blz.		Blz.		Blz.
A.					
Aapje 117 (zie Fiacre 117)	35	Beersmans (Mevr. Catharine)	16, 31, 38,	Brondgeest-Bouwmeester (Mevr. Theo)	4, 9,
Abel	31	44, 45, 56, 62, 64, 85, 93, 95, 99	80	10, 19, 24, 26, 27, 35, 38, 59, 75, 76	35, 62, 101
Abbé Constatin (l') (zie Abt Con-	29	Belder (Mej. Virginie)	80	Bruiloft van Kloris en Roosje (de)	20,
stantin)	29	Belsama	52	38, 39, 44, 91	
Abt Constatin (zie l'Abbé Constantin)	13,	Benoit (Peter)	52	Buchanan (R.)	68
58, 91	91	Berkel (Elisabeth van)	3, 80, 84	Buderman	32
Adam (P.)	24	Bernhardt (Sarah)	36	Buderman-van Dijk (Mevr.)	32, 75
Affelen van Saemsfoort (C. A. van)	11	Beroemde Kinderen (zie Twee knappe		Buet (Charles)	15, 36
Aglavaine et Sélysette	24, 30	Dochters)	13, 14, 27	Burger-Edelman	4, 101
Albert (Isidor)	68	Beroemde Vrouw (de)	75	Burlage-Verwoert (Mevr. Anna)	5, 28,
Albregt (J. H.)	92, 95	Beroemd Proces (een)	48	44, 64, 99	
Aleid	38	Berr (Georges)	75	Burnand (F. C.)	68
Aleid	91, 98	Bertha	98	Burnett	97
Alladine et Palomides	30	Bertrijn	80	C.	
Allez, Messieurs	48	Bertrijn (Mevr.)	74	Cabotins	29
Alma (Mej.)	80	Bethmann (Frederike)	18	Candidaat	26, 87
Amants	29, 34, 62, 101	Beukers (Mej. Anna)	5, 10, 32, 38	Capendu (E.)	31
Amsterdamsche Snuijjes	48	Bibliothekaris (de)	20	Capitaine Fracasse (le)	24
Anarchisten	87	Biene (Mej. Fenny van)	32	Carillon (le)	36
André-Meeuwissen (Mevr.)	32	Biene d'Oliviera (Mevr. R. van)	24	Carmosine	48
Anne Mie	48	Bienfaiteurs (les)	24, 36	Carré (Michel)	75
Anonieme Brieven	38	Björnson (Björnstjerne)	36	Carton (R. C.)	32
Antigone	68	Blanchette	98, 102	Catalina	8
Antoine (André)	20	Blankenstein (Mej.)	12, 15, 52	Cavalleria Rusticana	32
Antony	23	Blauw	20	Centurio	63, 86
Après le Bal (zie Meisjesdroomen)	48	Blinde Valeria	95	Champignol tegen Wil en Dank	101
Aristocracy	48	Bloem van Zaandijk (de) (zie Oud-		Charley's Aunt	30, 48
Arme Edelman (de)	95	Zaanschen Bruilofsfeest)		Chat Noir	48
Arquillère	38	Blok aan 't been (een)	20	Chrispijn Jr. (L. J. F.)	32
Arronge (Adolf l')	52, 54, 55	Blonde Els	48	Chrispijn Sr. (L. H.)	5, 14, 27, 31, 32,
As You like it	36	Bocage	23	35, 38, 39, 45, 51, 55, 75, 76, 85, 97, 101	
Atheensche Vrouw (de) (zie Die	75, 101	Boer (Jongej. de)	32	Cid (le)	20
Athenerin)	75, 101	Boer (Jacq. de)	9, 24, 101	Circusmenschen	4
Athenerin (die) (zie De Atheensche	56	Boer (Mej. Sophie de)	97, 98	Claretie (Jules)	20
Vrouw)	56	Boer-van Rijk (Mevr. E. de)	32	Cloche engloutie (la) (zie Die ver-	
Aurier (G. Albert)	48	Boete	3, 13, 87	sunkene Glocke)	68
Aveugles (les)	30	Bokkesprongen	75	Clous (C. P. J.)	24, 76, 97, 102
Avonturierster (de)	20	Bolle (Bernard G.)	58, 62, 74, 86	Coelingh-Vorderman (Mevr. Mary)	56
B.					
Baiser (le)	48	Bolsaie (François)	39	Coerdes (Mej. M.)	24
Bamberg (Eduard)	80, 86	Bonefang	75	Cohen (Mej. Margot)	80
Banck (Mej. Caroline)	63, 86	Borkman (zie John Gabriel-		Collingham	46
Banner	91	Boubouroche	38	Collins (W. Wilkie)	15
Barbier de Séville (le)	48	Bourgeois Gentilhomme (le)	4	Colonel Roquebrune (le)	91
Barendse (B.)	80	Bouwmeester (Fritz)	5, 14, 32, 38, 59	Coolus (Romain)	41
Barkany (Marie)	9	Bouwmeester (Louis)	5, 14, 16, 19, 24,	Coquelin aîné (B. C.)	91, 101
Barnes van New-York (Mr.)	48	26, 35, 36, 37, 38, 40, 48, 51, 59,	60, 68, 77, 86	Corelli (Marie)	65
Baron (L.)	74	Boys together	30	Corneille (P.)	16
Barret (Wilson) (zie W.)	31	Braakensiek (Mej. Greta)	24	Corvin (de)	63
Barrière (Th.)	31	Brandt van Doorne	87	Corijn (Mevr.)	95
Bastaard van Wezemaal (de)	52	Bredée (B.)	95	Course aux Jupons (la)	36
Bavardes (les)	14	Brichanteau	20, 80	Courteline (Georges)	38
Bedelaarster (de)	48	Brieux (Eugène)	36, 98, 102	Cousine (ma)	74
Beem (Meijer van)	32	Brinkman (Mej. Ada)	3, 97	Cuivre (le)	24
Beem-Kapper (Mevr. E. van)	32	Brocéliande	48	Cuypers (Julia) (zie Mevr. van Lier-	
Beerbohm (Max)	68	Broedelet (J. H.)	24, 63	Cuypers)	
		Broeders (de)	41	Cuypers (Philippine)	29, 52
		Brompot (een)	48	Cymbeline	8, 24
		Brondgeest (D. H.)	28, 38, 44, 51, 64, 94		

	Blz.		Blz.		Blz.
D.		Exil	24	Grey (Mej. Nelly)	80
Dahme (A.)	24	Eysden (P. D. van)	44, 51, 94	Gril (een)	20, 51, 91
Dame aux Camélias (la)	27	Eysden-Vink (Mevr. Marie van)	28, 38, 44, 51, 64, 97, 99,	Groote Stadslicht	20
Dames en Heeren uit Pont-Arcy	91			Grootveld	80
Danicheff's (de)	63, 64	F.		Grube (Max)	80
Daughters of Babylon (the)	30, 46, 56	Faassen Jr. (Alex.)	5, 32, 49	Grijnders.	31, 32
Deborah	74, 75	Faassen Sr. (Alex.)	28, 44	Gudrun	16
Debuut (een)	38	Faassen (Mej. G.)	32	Guilbert (Yvette)	40
Decourcelle (Pierre)	4	Faassen (Rosier) *	6, 11, 41, 44, 51, 56	Guinon (Albert)	62
Delattin (G.)	62, 99, 100		60, 64, 85, 93, 99	Guitry (Lucien)	35
Delmonte	32	Faassen (Victor)	28, 44	Gijsbreght van Aemstel	20, 27, 37, 38, 44, 91
Demi-monde (de)	20	Faassen-Braakonsiek (Mevr. W.)	32	H.	
Dénise	20	Faassen-Van Velzen (Mevr. C.)	44	Haar Thuis	20
Dernière Croisade	48	Fabrieksbaas (de)	20	Haase (Friedrich)	55
Desillusie (een)	11	Faguet (Emile)	24	Hading (Mlle Jane)	58, 101
Deux Gosses (les) (zie De twee Jongens en The two little Vagabonds)	4, 24	Familie Eggers	48	Hageman (Felix)	3, 97, 98, 102
Deux Sœurs (zie Twee Zusters).		Famille Pont Biquet (la)	48	Halbe (Max)	56
Die malle Oom Bidochon	28	Fedora	20, 59, 63, 85	Halévy (Lud.)	58
Diest (Jules van)	38	Fiacre 117 (zie Aapje 117)	74	Hamlet	39, 80
Dilis (J.)	73, 74, 80	Filippi (F.) (zie Philippi)		Hannele	79
Dilis-Beersmans (Mevr.)	80	Filistijnen (de)	24	Hannes	20
Dingelstedt (F. von)	55	Fils naturel (le)	36	Harms (H.)	24
Dirikx	95	Flaireurs (les)	48	Haspels (D.)	11, 44, 64, 65, 85, 86, 92, 93, 99
Does (C. F. M. van der)	32	Fleur Pelan enlevée (la)	48	Haspels (J. M.)	44, 85, 86, 87, 92, 93, 94
Doeselaer (F. van)	58, 62, 73, 82, 86, 100	Flora Tosca	20	Haspels (Mej. Marie)	28, 44
Dokter Klaus	20	Floss (von)	31, 32	Haspels (Mej. Rika)	28, 44, 51, 64
Dommelen (C. C. van)	24, 57, 68	Förster (August)	52, 55	Hauptmann (Gerhart)	44, 56, 79
Don Carlos	18, 24, 36	Francesca's Huwelijk	20	Hawthorne (Miss Grace)	46
Don Cesar de Bazan	20, 36	Frank (S.)	24, 27, 56	Hedendaagsche Liefde	5
Donna Diana	24	Frank-de Hoop (Mevr. A.)	24, 56	Heer (Mevr. P. de)	10, 11, 32, 58
Donnay (Maurice)	34, 35	Freiwill	78, 79	Heldemar & Co.	31, 48
Door Tantes opgevoed	48	Frenkel-Bouwmeester (Mevr.)	Zie	Hendrikx (Arthur)	12, 16, 29, 52
Dorval (Marie)	23	Mevr. Brondgeest.		Hendrikx (Edmond)	12, 16, 52
Douloureuse (la)	68	Freund Fritz	48	Hernani	80
Driekoningenvond	86	Fritz (zie Fritschen, Morituri en Tejas)	13, 14, 79, 94, 101	Her Secret	97
Driessens (Victor)	31, 62, 92, 95	Fritschen (zie Fritz, Morituri en Tejas)	14, 56	Herta (Mej.)	80
Droomen	20	Fuchs (Mevr. A.)	24	Hervieu (Paul)	21, 22
Ducaju (Eug.)	32	Fuchs-Barbiers (Mevr. A.)	24	Herzele (Fr. van)	52
Duchess of Coolgardie (the)	8	Fulda (Ludwig)	56, 59	Heuff (J. A.) (zie Huf van Buren)	57, 87
Dumas fils (Alexandre)	21, 39, 57, 63, 64, 68			Heuvel Jr. (A. L. van den)	5, 92
Dumas père (Alexandre)	23	G.		Hilst (R. van der)	9, 19, 24, 26
Dijk (Ko van)	3, 97, 98, 102	Gabillon	56	Hinderpaal (de)	32
E.		Gandillot (Léon)	51	Hirschfeld (Georg)	59
Ebermann (Leo)	56, 75	Gebochelde (de)	20	His Little Dodge	30
Eeden (Dr. F. van)	14, 41	Geheim van Miss Aurora (het)	48	Hochzeitsmal (das)	56
Eenzamen	48	Gekroonde Hoofden	57, 60, 65, 66, 68, 80, 87, 95, 96	Hoe ouder, hoe gekker	5, 48
Eerste Vrouw (de)	51	Geld ('t)	48	Holleman (Jan)	3
Eidgenossen (die)	56	Gendre de Monsieur Poirier (le)	91	Holkers (D.)	14, 32, 58
Eckhof (Konrad)	45	Genoveva van Brabant	52	Holtrop (J. A.)	19, 24, 26, 40, 58
Ellenberger (Mevr. W.)	32	Getemde Feeks (de) (zie The Taming of the Shrew)	9, 10, 15, 20, 101	Holtrop-van Gelder (Mevr. E.)	1, 2, 4, 24, 45, 46, 56, 91, 98
Elzen (Mej. van)	80	Gevaarlijk Spel	63, 68, 86	Hopper (Mej. H. E.)	31, 74, 75, 84, 101
Emants (Marcellus) *	31, 86, 90, 93, 94	Gevolgen van een Leugen (de)	38	Hora Adema (J.)	20
Emilia Galotti	18	Gewetenzaak (een)	20	Horst (A. van der)	31, 32, 49
Emmie's Beeld	91	Gilette (William)	48	Horst-van der Lugt (Mevr. W. van der)	5, 32
Empereur Napoléon (l')	24	Girl I have left (the)	48	Hout (v. d.)	32
Engel	56	Gobbing (Ralph)	5	Huf van Buren (J.) (zie Heuff)	60, 62, 65, 68, 80, 87, 96
Erfenisjagers	48	Goede buitenlui (die)	20	Hugo (Victor)	29, 80
Erfmann (E.)	5, 10, 11, 32, 58	Göthe (Joh. W. von)	16, 79	Huichelaars en Weerhanen	31, 48
Errante (l')	48	Gouden Spin (de)	20	Hurst (J. P.)	36
Erreurs du Mariage (les)	36	Goudvischje (het)	16, 20, 94	I.	
Eschylus	36	Grafsteen (de)	95	Ibsen (Henrik)	7, 8, 27, 32, 35, 39, 48, 50, 51, 56, 59, 64, 68, 85, 95
Esmoreit	102	Grand	62	Iburg (Mevr.)	95
Etranger (l')	48, 56	Granier (Mlle Jeanne)	35		
Evasion (l')	44	Gras (A. J. le)	44, 56, 64, 85, 86, 92, 93		
Ewig Männliche (das)	56				

	Blz.		Blz.		Blz.
Idylle tragique (une)	44	Kloos (Willem)	68	Lucille Desmoulin	36
Iffland (A. W.)	17, 18	Kloppers (Mej. S.)	80	Lugné-Poë (A. F.)	20, 22
Ik inviteer mijn Kolonel	95	Klucht van de Slempers (de)	48	Lugt Melsert (M. A. van der)	44
In de Klem!	48	Kluizenaar (H.)	80	Lijdensweg (de)	31, 48
Industrieel van Pont-Avesnes (de)	63	Kneipp-kuur (de)	32		
Inkwartiering	20	Kobe en Rozeken	32		
In Oorlogstijd	27	Köhler (Bruno)	27	M.	
In Politiek	20	Kokette (eene)	48, 62, 73, 74	Madame la Maréchale	13, 14, 15, 20,
Intérieur	30, 33, 36, 85	Kolowan Bela	80	Madame l'Avocat	36
<i>Idem</i> , vertaald door Antonio, bijlage		König (der)	36	Madame Putiphar	67
van n ^o . 6 en 7.		Koning Lear	79	Madame Sans-Gêne	13, 14, 15, 20, 48
Intruse (l')	30	Koning Oedipus 4. 19, 20, 24, 26, 27, 32, 35,		Maeterlinck (Maurice) 24. 30, 32, 33, 85	
Irving (Henry)	24, 80	36, 38, 40, 42, 47, 48, 56, 66, 77, 86, 101		Malherbe (Jan)	22, 32, 50
Ising Jr. (A.)	24, 37	Koning Richard de Derde	20, 40, 68	Malle Oom Bidochon (die) (zie D.)	
J.		Koopman van Venetië (de)	20	Man met de Wassenbeelden (de)	48
Jack Sheppard	48	Kop Thee (een)	94	Man van de Wereld (een)	20
Jacobites (les)	14, 20	Korlaar (W. van)	16, 24, 86	Mar (Charles de la)	80
Jacoby (Wilhelm)	31	Korlaar-van Dam (Mevr. L. van) 24, 58		Mar (F. de la)	80
Jacques Callot	24	Köster as Friwarber (de)	48	Mar (Mej. J. de la)	80
Jaeger (Mej. C. de)	11, 32	Krauss	39	Mar (Nap. de la)	80
Jane	48	Kreeft (A. C.)	32, 38, 50, 73, 75	Mara	20
Jane Shore	48	Krekeltje	48	Marcelle	20
Jan Klaassen	48	Kremer (A. G.)	32	Märchenspiel (ein)	56
Jan Masseur	68	Krevelen (Mej. A. C. van)	44	Mardock de Dierentemmer	20
Jan Peperling	48	Krisis (een)	90, 93	Margot	20
Janssens (P.)	73, 80	Kühn	86	Margot de Bloemenverkoopster	48
Janus Tulp	48	Kuische Jozef (de)	45, 48, 50	Marguerite Gauthier	20
Jean Darlot	20, 91	Kuijk (Mej. van)	80	Maria (Carl)	31
Johan van Oldenbarnevelt	17	Kuijk (Henri van)	5, 32, 91, 98	Maria Stuart	79
John Gabriel Borkman (ook Jean) 50, 51,		L.		Marie Antoinette	48
56, 59, 64, 68, 77, 85, 86, 92, 95, 99, 101		Labiche (Eugène)	31	Mariners of England (the)	68
Jolles (André)	8	Laer (Frans van)	24, 99, 100	Mar-Kleij (Mevr. de la) 3, 4, 32, 38, 50	
Jonckers (Elisa)	62, 73, 74, 99	Lageman (C.)	32	Marlowe (C.)	68
Jones (Stanley)	8, 24, 44, 68	Lamberts	86	Martin de Kruier	95
Jong (J. de)	19, 24, 76	Laroche (Hubert) 16, 44, 62, 73, 74, 80		Mathias Sandorf	20
Jong (N. P. de)	44	86, 92, 99, 100		Matroos (de)	24
Jongens van Jan de Witt	4, 8	Laube (Heinrich)	54, 55, 66, 67	Mattausch (Franz)	18
Judels (N.)	68	Lauffs (Carl)	31	Maurik (Justus van)	87
Jugend	56	Laurentius (Chr.)	24	Meilief (het)	52
K.		Lautenburg	78	Meisjesdroomen	97
Kadelburg (Gustav)	75	Leclercq (Julien)	24	Mejuffrouw . . . de Weduwe	59
Ka Ronsel	68	Lecocq	48	Melis (Huibrecht)	11
Katharina Howard	48	Leer (Willem van)	49	Met Plezier	24
Kean	20	De Leeuwendalers	97	Met Vuur spelen	31, 41, 48
Keer (A. van)	62, 73, 80	Lefèvre (Mej.)	12, 52	Meyer	56
Kelly Jr. (Johan)	80	Lemaire	95	Mignonnette	24
Kelly (J. Ph.)	4, 80	Lemaitre (Jules)	24	Mikado (de)	48
Kelly (Mej. O.)	80	Lemonnier (Alphonse)	13	Militaire Willemsorde (de)	11
Kerckhoven (C. van)	44, 51	Lender (Marcelle)	74	Millioen (een)	28, 38
Kerckhoven-Jonckers (Mevr. P. van) 28		Leur (Mej. Anna de)	24	Minnespel (zie Liebelei)	38, 51, 85
44, 62, 74		Leur (W. P. de)	24, 37	Minstrel (de)	48
Kersenhof (het)	51	Levenslang (zie Les Tenailles) 22, 63, 101		Misanthrope	56
Kerstavond	31, 48	Levinsky (Joseph)	55	Misch (Robert)	5
Ketting (Jan J.)	4, 24	Liebelei (zie Minnespel)	56	Misdadige (eene)	12, 39, 73
Kettman (L. A. J.)	94, 95	Liefdezuster (de)	68	Miserius (Mej. A.)	44
Kiesvereniging van Stellendijk (de) 93		Lier (A. van)	85	Miss Multon	48
Kinderroofster (de)	31, 48	Lier (Isouard van)	32, 50	Mitterwurzer (Friedrich)	56, 68
Kinsbergen-Rentmeester (Mevr. van) 92		Lier (Joseph van)	22, 32, 50	Moeder (een)	38, 85
Klaassen (Mej. Anna)	3, 97	Lier-Cuyppers (Mevr. Julia van) 15, 16,		Moeders (de)	59
Klein (Mej. Alida) 5, 6, 10, 11, 28, 44		22, 28, 29, 32, 39, 50, 52, 58, 62,		Molière (J. B. P.)	4, 5, 24, 56
Klein Duimpje	48	63, 74, 75, 84, 92, 101		Mollinger (Mej. Ida)	101
Kleine-Gartman (Mevr. M. J.) 13, 25, 36,		Lilliputters	48	Monchardmont	35
57, 60, 63, 65, 68, 72, 80, 83, 86, 95, 96,		Lindau (Paul)	17	Monsieur Chasse	75
97, 101		Little Eyolf	32, 36	Monsieur le Directeur	48
Kleine Gravin (de)	48	Lodewijk XI	68	Montjoye	24
Kleine Lord (de)	20, 31, 97	Loi de l'Homme (la)	68	Moor (L. B. J.)	10, 84
Kleij (Mevr. W.)	32	Lorenzaccio	44	Morituri (zie Fritz, Fritzchen en	
		Lorjé (Mej. Marie)	4, 24, 51, 101	Tejas)	14, 32, 79, 94
		Lotos	20	Morriën (Henri)	5, 28, 32
				Mort de Tintagiles (la)	30
				Mosenthal (S. H.)	74

	Blz.		Blz.		Blz.
Moser (G. von)	81	Phèdre	20	Sandrock (Měj.)	56
Mounet-Sully (Jean)	80	Philippi (Felix)	31	Sardou (Victorien)	13, 48, 56, 59, 63
Muis (de)	101	Picard (A.)	24	Sasbach (Mej. W. C.)	5, 10, 11, 32, 94
Muisje (zie La Souris)	10, 20, 84, 85, 101	Pierewaaiers	75, 94	Saucy Sally (the)	68
Mulder (Mej. A.)	5, 32	Pietje!	92	Saynètes Odeoniennes	36
Mulder (Joh.)	5, 32, 58	Pilgrim's Progress (the)	46, 47	Scènes de la Vie triste et Scènes de la Vie gaie	36
Mulder-Roelofsen (Mevr. A.)	5, 10, 14, 28, 32, 38, 58	Plaat gepoetst (de)	48	Schalkers (Mej. Marie)	3, 98
Multatuli	91, 98	Plas (Louis)	23, 31	Scheepje ('t)	48
Musset (Alfred de)	5, 24, 41, 51, 91	Platijn & Co.	11	Scheffer (Rudolphina)	3, 24, 27, 51, 63, 84
Mijnheer en Mevrouw Mongodin	38, 44	Politie-zaken	11	Schiller (F. von)	18, 78, 79
Mijn Huishoudster	20	Poolman (Auguste)	5	Schnitzler (Arthur)	38, 51, 56, 78
N.		Poolman (Christine)	24, 27	Schönthan (Franz von)	4, 5, 10, 11, 75
Narciss	20	Poolman (Henri)	5, 101	Schoolmeester ten Plattenlande (de)	48
Nelly	48	Poons-van Biene (Mevr.)	32	Schoolrijdster (de)	20
Nertann	35	Poortje (het)	14, 56, 85	Schoonhoven (C. C. van)	19, 24, 26, 38, 76
Newsky (Pierre)	63	Possart (Ernst von)	55	Schröder (F. L.)	45
Nieuwland (Manta van)	32	Potharst (Willem)	24	Schuldeloos	44
Nieuwland-Koning (Mevr. van)	32	Potharst-Grader (Mevr. Maria)	24	Schulze (C. J.)	24, 38, 101
Night out (a)	30	Pottier (Mej.)	74	Schwab (Herman)	22, 32, 50, 63, 74, 75
Nina la Blonde	24	Potvertoren	31	Schwab-Welman (Mevr. W.)	31, 32, 51
Niobe	48	Praga (Marco)	31	Scott (Walter)	96
Noce de Grivolet (la)	36	Précieuses ridicules (les)	91, 101	Second Mrs. Tanqueray (the) (zie De tweede Mevrouw Tanqueray)	30
Nora	27, 28, 36, 85, 100	Priester (de)	12, 15	Sept Princesses (les)	30
O.		Prima Donna	48	Shakespeare (William)	15, 16, 24, 29, 40, 47, 78, 79, 80, 96, 101
Oedipus (zie Koning Oedipus)		Princesse lointaine (la)	86	Shenandoch	48
Ohnot (Georges)	91	Princesse Maleine (la)	30	Siciliaansche Boereener	48
Oldenbarneveld (Johan van)	17	Princesse de Bagdad (la) (zie De Prinses van Bagdad)	57, 101	Sign of the Cross (the) (zie Het Teeken des Kruizes)	30, 46
Ollefen (W. J. van)	92, 95	Prinses van Bagdad (de) (zie La Princesse de Bagdad)	20	Simons (J. en L.)	56, 75
Ollefen (D. van)	24	Private Secretary (the)	48	Sins of the Night	24
Ollefen (Mevr. H. van)	24, 40	Puffelen & Zoon (van)	23	Sirocco	20
Olstein (Mej. Greta)	80	Q.		Skraup (Karl)	52, 66
Olympia's Huwelijk	91	Quatrelles	51	Smith (L. M.)	76
Om de Kroon	20, 48	R.		Smits-Grader (Mevr.)	12, 15, 39
Omphale	36	Racine (Jean de)	36	Sneeuwwitje en de Dwergen	48
Onder Ons	31, 48	Rans (Mevr.)	12, 39	Snijders (Mej. E.)	32
Onder Valsche Vlag	48	Rans	12	Solness le Constructeur	48
Onfeilbaar!	51	Raphaël	41, 48	Solser (Michel)	40
On ne badine pas avec l'Amour	36	Reigers	62	Sonnenthal (Adolf von)	41, 56
Onstee	32	Reinold de Galeiboef	39	Sophokles	24, 27, 36, 42, 48, 68
Ontaard Vader (een)	48	Reis naar den Kaukasus (de)	48	Sorrows of Satan (the)	47, 65
Onweer (een)	12	Richard III (zie Koning Richard de Derde)		Souris (la) (zie Muisje)	11
Operette-Koningin (de)	4, 8, 38, 45, 50, 56	Ritman (C.)	32	Spinosa (M.)	80
Op Manoeuvre!	31, 44, 48	Robert en Bertram	48, 52	Spiritisme	56, 68
Orang Bahroe	38	Rodenbach (Albrecht)	16, 17	Spookhétel (het)	20
Orlow (Mevr.)	80	Rodrigos	29	Sprenger	52
Oude Kleerkooper (de)	48	Roeland (Edmond)	51	Sprinkhuijzen (A. van)	32
Ouders	56, 75	Romeo en Juliette (Julia)	52, 68, 79	Staas (Christine)	3, 85, 98, 102
Oud Zaansch Bruiloftsfeest	20	Rose (Edward)	20	Staas (Mary)	3, 85, 98, 102
P.		Rosmersholm	38	Steunpilaren van de Maatschappij	35, 101
Pailleron (Edouard)	10, 11	Rossi	80	Stevens (Emil)	32
Paljas	31, 95	Rössing-Sablairolles (Mevr. A.)	24, 58, 101	Stevens-Hens (Mevr. M.)	32
Paradijs (het)	68, 75	Rossum-Stutterheim (Mevr. F. van)	5, 32	Stille Venoot (de)	31, 48
Pardon (le)	48	Rostand (Edmond)	86	Stobitzer (Heinrich)	27
Parisina	48	Roijaards (W. C.)	10, 11, 14, 19, 24, 26, 35, 51, 77, 78, 84	Stoete (Karel)	3, 98
Partage (le)	24, 36, 62, 101	Roze Kate	39, 48, 63	Stoetz (Mevr. J. Chr.)	1, 2, 10, 24, 32, 45, 56, 60, 76, 83, 84, 85, 91
Pauwels-van Biene (Mevr. S.)	24, 38	Rustverstooster (de)	48	Strindberg (August)	31, 41
Parijs! Parijs! Tot elken Prijs!	11	Ruyter (Jongej. de)	32	Student thuis (de)	20
Peer Gynt	36	Ruyter (W. de)	24	Stumpff (Willem)	3
Pelléas et Mélisande	30	Rijnveld	44	Sudermann (Hermann)	14, 32, 56, 79, 94
Pension Schöller	59	S.		Suze Mildhof	58, 62, 73, 74, 86
Penthesilea	56	Sabijnsche Maagdenroof (de)	5, 20		
Péricaud (Louis)	13	Samson en Dahlila	52	T.	
Perses (les)	36			Talisman (de)	56
Peters (A.)	95			Talma	18, 31
Pour des Coups (la)	48				

Blz.	V.	Blz.	Blz.
Taming of the Shrew (the) (zie De getemde Feeks) 9	V.	Vrouw, die leefheeft (een) 31, 48	
Tante Lotte 48	Vader 31, 48	Vrouweneer 20	
Tartaud (F. H.) 14, 28, 44, 51	Valois (J. C.) 95	Vrouw van Papa (de) 73	
Tartaud-Kiehl (Mevr.) 32	Valois-Sablairolles (Mevr. W. G.) 95	Vrouw van Tabarin (de) 20	
Teddy's Wives 30	Vanderlee (J.) 29, 52	W.	
Teeken des Kruizes (het) (zie The Sign of the Cross) 46	Vas Dias (F.) 32	Waardt (Mej. van) 32	
Tejas (zie Fritz, Fritzchen en Morituri) 94	Veelen (van) 32	Waart (Mej. Pauline de) 97	
Tenailles (les) (zie Levenslang) 21, 22, 76	Veel Leven om Niets 101	Wafelman (Mej. Elise) 3, 97, 98	
Ternooy Apèl (M. J.) 32	Veltman (L. J.) * 8, 20, 41	Wagemans (G.) 32	
Ternooy Apèl-Faassen (Mevr. H.) 32, 75	Velzen (Mej. C. van) 44	Wagner (Mej. E.) 80	
Terris (William) 30	Verborgen Geluk 48	Wagner (Mej. F.) 80	
Terry (Ellen) 80	Verdacht 26, 87	Waller (Lewis) 65	
Teune (H.) 24	Verdoolde Schaaap (het) 48	Warmelo (M. van) 5, 32, 58	
Thérèse Raquin 51, 58, 68, 85	Verdwenen 14	Weber (die) 56	
Thorel (Jean) 91	Verenet (G. C.) 9, 24	Wensma (M. J.) 19, 24, 26	
Tier (Mej. A.) 80	Verenet-Dusault (Mevr. S.) 24	Wereld, waarin men zich verveelt (de) 68	
Tière (Nestor de) 11, 39, 52, 73, 74, 92	Verhagen (A.) 32	Werkstaking 37, 87, 97	
Tokkie (B.) 99	Verhulst (Rafaël) 28	Westenberg (Mej. Eva) 32	
Too much Johnson 48	Verkwister (de) 4, 8	Westerhoven (L. van) 5, 32, 86	
Toupinel zaliger 20	Verloofd 91	Westerhoven (Marie van) 32	
Tour du Monde (le) 24	Vermaas (J.) 32	Westerhoven-de Heer (Mevr. N. van) 32	
Tourniaire (E. J. J. B.) 9, 24	Verstraete-Driessens (Mevr. Marie) 73, 74, 80	Westervoort (Floris van) 32	
Trilby 20, 31, 77	Verstraete-Lacquet (Mevr.) 24, 30, 32, 41, 62, 73, 74, 99	Westland Marston 24	
Troetelkind (het) 27	Versunkene Glocke (die) (zie La Cloche engloutie) 44, 56	White Elephant (a) 32	
Trotha (Th. von) 31	Verweij (Albert) 17	Wicheler (Joseph) 12, 16, 29	
Tweede Mevrouw Tanqueray (de) (zie The second Mrs. Tanqueray) 20	Vie muette (la) 48	Wilbrandt (Adolf von) 56	
Twee Jongens (de) (zie Les deux Gosses en The two little Vagabonds) 4, 8, 9, 101	Vie sentimentale (la) 24	Wilde Eend (de) 68	
Twee knappe Dochters (zie Beroemde Kinderen) 27	Villa Gaby (la) 24, 36, 51	Wilde Lea 28	
Twee oude Heeren 20	Vink (A.) 31, 32	Wilson Barret 46, 56, 80	
Twee Wapens 48	Viool van Cremona (de) 20	Wolf in de Schaapskooi (de) 20	
Twee Weezen (de) 31, 48, 52	Visioen (een) 20	Wolter (Mevr. Charlotte) 56	
Twee Zusters (zie Deux Sœurs) 91	Vlinders 20, 91	Wolvin uit 't Zwartbosch (de) 48	
Two little Vagabonds (the) (zie De twee Jongens en Les deux Gosses) 24	Vogin (H. F.) 97	Woman's World 36	
U.	Vondel (Joost van den) 6, 8, 17, 36, 37, 38, 42, 89, 91, 97	Z.	
Under the Red Robe 20, 36	Vorstenplicht 48	Ziegler (F. W.) 55	
Unzelmann 18	Vorstenschool 92, 93, 98, 102	Ziek gemeld 63, 86	
Utile et Laetum 84, 86	Vorst en Volk 28	Zippora 45, 49	
	Vos (Jan C. de) 1, 2, 6, 16, 28, 38, 44, 45, 51, 56, 85, 86	Zola (Emile) 58	
	Vriend Fritz 20	Zondares (een) 15, 48	
	Vries (J. Ed. de) 92	Zonder Naam 93	
	Vries (Henri de) 4, 9, 19, 24, 26, 40, 64	Zoals de Ouden zongen enz. 20, 51	
	Vries (Mej. Sophie de) 4, 24, 58	Zuylen (A. van) 9, 24, 51	
	Vrouw der Zee (de) 41	Zuylen Jr. (W. van) 44	
		Zuylen Sr. (Willem van) 11, 14, 16, 38, 44, 57, 64, 74, 75, 85, 92, 93	
		Zwarte Griet 48	
		Zij weet iets 20	